

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON TEORİLERİ BAĞLAMINDA
AFGANİSTAN HAZARALARININ TÜRKİYE'YE GÖÇÜ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin DOĞAN

TEMMUZ-2020

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON TEORİLERİ BAĞLAMINDA
AFGANİSTAN HAZARALARININ TÜRKİYE'YE GÖÇÜ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin DOĞAN

ORCID: 0000-0001-5944-5627

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

TEMMUZ-2020

TRABZON

ONAY

Yasemin DOĞAN tarafından hazırlanan “Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye’ye Göçü: Trabzon İli Örneği” adlı bu çalışma 04 /08//2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Aylın GÖRGÜN BARAN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Serdal FİDAN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Yasemin DOĞAN

09.07.2020

ÖNSÖZ

“Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye’ye Göçü: Trabzon İli Örneği” başlıklı bu araştırmada, Türkiye/Trabzon’da ikamet eden uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi olan Afganistan Hazaralarının entegrasyonuna odaklanılmıştır. Özellikle sığınmacıların geçici bir süre içinde olsa Türkiye’de bulunmaları hem ev sahibi toplum hem de sığınmacılar açısından entegrasyonun önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda Afganistan Hazaralarının göç deneyimleri ve entegrasyonlarına ilişkin nicel ve nitel veriler sosyolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmayı yürüttüğüm süre boyunca bana engin bilgi ve tecrübesi ile yol gösteren, beni her konuda destekleyen ve çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER’e yürekten teşekkür ederim. Çalışma boyunca değerli görüşleri ve yorumları ile beni yönlendiren ve destekleyen kıymetli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Serdal FİDAN’a, Doç Dr. Bayram SEVİNÇ’e Doç. Dr. Ahmet KARAÇAVUŞ’a , Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YADİGAROĞLU’na ve Arş.Gör.Abdurrahman KÜLTÜR’e şükranlarımı sunarım.

Çalışma süresi boyunca, görüş ve önerileri ile hem akademik anlamda katkı sağlayan hem de yönetemediğim stresime katlanan, beni motive eden koşulsuz desteğini hiç esirgemeyen, inancı ve güveni ile beni hep yüreklendiren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nde Kıdemli Koruma Asistanı olarak görev yapan çok kıymetli arkadaşım Enver ARGUNHAN’a, teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın veri toplama aşamasında bana destek olan Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği başkanı Muhammed GÜL ve Mohammad Mahdi Mohebbi’ye ve araştırmanın veri analizi için bana yardımcı olan çok kıymetli arkadaşım Maide ECE’ye çok teşekkür ederim.

Temmuz, 2020

Yasemin DOĞAN

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XIII
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
HARİTALAR LİSTESİ.....	XV
GRAFİKLER LİSTESİ	XVI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	4-13
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
1.3. Araştırmanın Metodu	6
1.3.1. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği	9
1.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	11
1.3.3. Araştırmanın Veri Analiz Tekniği.....	13
1.4. Araştırmanın Sayıtları	13
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	14-93
2.1.Göç Olgusunun Tanımı, Türleri, Nedenleri ve Göç Kuramları.....	14
2.1.1. Göçün Tanımı.....	14
2.1.2.1. Ekonomik Nedenler.....	16
2.1.2.2. Siyasi ve Sosyo-Kültürel Nedenler	16
2.1.2.3. Dini Nedenler	17
2.1.2.4. Doğal Nedenler	17
2.1.3.Göç Türleri	18
2.1.3.1. Yerleşme Esasına Göre Göçler.....	18
2.1.3.1.1. Geçici Göçler.....	18
2.1.3.1.2. Sürekli Göçler	19
2.1.3.2. İradeye Dayalı Göçler	19
2.1.3.2.1. Gönüllü Göçler.....	19
2.1.3.2.2. Zorunlu Göçler	20
2.1.3.3. Yoğunluğuna Göre Göçler	21
2.1.3.3.1. Bireysel Göçler.....	21
2.1.3.3.2. Kitlemel Göçler.....	21
2.1.3.4. Niteliğine Göre Göçler	21
2.1.3.4.1. Beyin Göçü.....	21
2.1.3.4.2. İşçi (Emek) Göçü	22
2.1.3.4.3. Mübadele Göçü	22
2.1.3.5.1. İç Göçler.....	23
2.1.3.5.2 .Uluslararası (Dış) Göçler.....	23
2.1.3.5.2.1. Düzenli (Yasal) Göç	24
2.1.3.5.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göç	25
2.1.4.Küresel Ve Yerel Ölçekte Uluslararası Göç Hareketliliğinde Mevcut Durum	26
2.1.4.1. Uluslararası Göç ve Türkiye’de Mevcut Durum	26
2.1.4.2. Türkiye’de Uluslararası Göç Hareketliliğinde Mevcut Durum.....	32

2.1.5. Uluslararası Göç Kuramları.....	36
2.1.5.1. Klasik Ekonomi Kuramı.....	37
2.1.5.2. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı.....	39
2.1.5.3. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı.....	40
2.1.5.4. Göçün Yeni Ekonomisi/ Yeni Ekonomi Kuramı.....	41
2.1.5.5. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı	43
2.1.5.7. Göç Sistemleri Kuramı.....	45
2.1.5.8. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	46
2.1.5.9. Kümülatif (Birikimli) Nedensellik Kuramı	48
2.1.5.10. Kurumsal Kuram.....	50
2.2. Asimilasyondan Çokkültürlülüğe Entegrasyon Teorileri.....	51
2.2.1. Asimilasyon Teorileri.....	52
2.2.1.1. İngilizliliğe Uygunluk Teorisi.....	53
2.2.1.2. Erime Potası (Melting Pot) Teorisi	54
2.2.1.3. İrk İlişkileri Döngüsü Teorisi.....	55
2.2.1.4. Asimilasyon Süreci Teorisi	55
2.2.1.5. Asimilasyonun Yüzleri Teorisi	57
2.2.2. Entegrasyon Teorileri.....	58
2.2.2.1. Kültürel Entegrasyon Modeli: Andrew M. Greeley (1928-2013).....	60
2.2.2.3. Sosyal Entegrasyon Modeli: Harmurt Esser (1943 -).....	62
2.2.2.3.1. Kültürleşme	63
2.2.2.3.2. Yerleşim/Konumlanma	64
2.2.2.3.3. Etkileşim/İletişim	65
2.2.2.3.4. Kimlik/Kimliklenme	65
2.2.3. Çokkültürcülük Teorileri.....	67
2.2.3.1. Christian Joppke ve Çokkültürcülük	67
2.2.3.2. Charles Taylor (1931--) ve Çokkültürcülük.....	68
2.2.3.3. Will Kymlica (1962 -) ve Çokkültürcülük	68
2.2.3.4. Bhikhu Parekh (1935 -) ve Çokkültürcülük	70
2.3. Geçmişten Günümüze Afganistan Ve Hazaralar.....	71

2.3.1. Afganistan'ın Coğrafi Yapısı	71
2.3.2. Afganistan'ın Siyasi Tarihi	73
2.3.3. Afganistan'da Nüfus ve Etnik Gruplar.....	78
2.3.3.1. Peştunlar	80
2.3.3.2. Tacikler.....	81
2.3.3.3. Türk Kökenli Gruplar.....	82
2.3.3.4. Diğer Etnik Gruplar.....	83
2.3.4. Hazaralar	84
2.3.4.1. Hazaraların Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yapısı.....	87
2.3.4.2. Hazaralar'da Dil ve Din	88
2.3.5. Afganistan'da Hazaraların Durumu (Ötekileştirme/İrkçilik)	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	94-155
3.1. Nicel Araştırma Bulguları	94
3.1.1. Araştırmaya Katılan Hazaraların Sosyo-Demografik Görünümleri.....	94
3.1.2. Araştırmaya Katılan Hazaraların Göç Etme Sebepleri.....	101
3.1.3. Hazaraların Türkiye/Trabzon'daki Mevcut Durum ve Sorunları	105
3.1.4. Hazaraların Sosyal Entegrasyonu.....	116
3.1.4.1. Hazaralar'da Kimlik ve Aidiyet Durumu	117
3.1.4.2. Türklerle İletişim ve Kültürlerarası Etkileşim.....	119
3.1.4.3. Hazaraların Kültürel ve Dini Kimliklerini Koruma/Sürdürme Eğilimleri	124
3.1.5. Hazaraların Sistem Entegrasyonu	127
3.2. Nitel Araştırma Bulguları.....	130
3.2.1. Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri	131
3.2.1.1. Taliban Baskısı ve Tehdidi.....	132
3.2.1.2. Ekonomik Sebepler	133
3.2.1.3. Can Güvenliğinin Olmayışı.....	134
3.2.1.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet.....	134

3.2.2. Göç Deneyimleri ve Yol Güzergâhları.....	136
3.2.2.1. Sığınmacıların Yol Güzergâhı ve Kullanmış Olduğu Mekanizmalar	137
3.2.2.2. Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Göçe Bağlı Yaşanan Travmalar.....	138
3.2.3. Göç Sonrası Yaşanılan Sorunlar.....	140
3.2.3.1. Barınma Sorunları	140
3.2.3.2. İstihdam Sorunları	142
3.2.3.3. Sağlık Sorunları.....	143
3.2.3.4. Eğitim Sorunları	145
3.2.4. Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular	146
3.2.4.1. Trabzon’da Sosyo-kültürel Yaşamdaki Değişimler	147
3.2.4.2. Türk Toplumuna İle Etkileşim ve Kültürleşme.....	148
3.2.5. Sistem Entegrasyonuna İlişkin Bulgular	151
3.2.6. Geri Dönüş ve Geleceğe İlişkin Beklentiler.....	151
3.2.7. Afganistan’da Kendi Aralarında Etnik Köken ve Mezhepsel Ayrımcılık.....	153
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	156
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	165
EKLER.....	181
ÖZGEÇMİŞ.....	196

ÖZET

21. yüzyılda dünyanın birçok bölgesinde savaşlar, ulusal ve uluslararası çıkar çatışmaları, doğal afetler, iklim değişiklikleri, kıtlık açlık ve salgın hastalıklar sebebi ile her yıl yüzlerce insan göç etmek zorunda kalmaktadır. Özellikle ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ile beraber son yıllarda uluslararası göç meselesi ise dünya çapında daha görünür bir hal almıştır. Avrasya'nın mihenk taşı olan Afganistan'ın ise dünya çapındaki birçok mülteci ve sığınmacının kaynak ülkesi olmasının tarihsel bir süreci bulunmaktadır; bu süreci şekillendiren en temel unsurlar: 1979 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, 1992 yılında Taliban'ın iktidara gelmesi, iç savaşın başlaması, terör örgütü gruplarının saldırıları, etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmalar, 11 Eylül terör saldırısından sonra ABD'nin El-Kaide sebebiyle müdahalesi vd. Bununla birlikte ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanamaması, can güvenliğinin olmaması, yoksulluk ve hastalığın (fiziksel ve psikolojik) olması nedeni ile insanlar can güvenliğini sağlamak ve ardından daha iyi bir yaşam umuduyla yaşamış oldukları toprakları terk ederek dünyanın dört bir yanına göç etmek zorunda kalmaktadır.

Bu araştırmada, Trabzon ilinde ikamet eden Hazaraların göç deneyimleri ve entegrasyon durumu araştırılmıştır. Araştırma da hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma kapsamında hazırlanan kapalı uçlu sorulardan oluşan anket formu, nitel araştırmada ise yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında Hazaralar arasından 80 birey ile anket ve 16 birey (8 kadın ve 8erkek) ile görüşme yapılmıştır. Araştırma grubunda yer alan bireylere ise kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), nitel veriler ise betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen temel bulgular arasında, Hazaraların Türkiye'ye yasa-dışı yollarla giriş yaptığı ve göç öncesinde ve sonrasında ciddi problemlerle karşılaştığı (barınma, istihdam, sağlık, eğitim vd.),ve Afganistan'a geri dönüş yapmak istemedikleri, Trabzon ilinde ikamet eden Hazaraların sosyal ve sistem entegrasyonunun henüz gerçekleşmediği öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Entegrasyon, Kültürel İletişim, Kimlik, Afganistan.

ABSTRACT

In the 21st century; hundreds of people have become obliged to immigrate every year because of wars, national and international conflicts of interest, natural disasters, climate changes, famine, starvation, and epidemic diseases occurring in many parts of the world. Particularly with the increase in transportation and communication opportunities, the issue of international migration has become globally more visible in recent years. Afghanistan; which is the cornerstone of Eurasia, has a historical process of being the source country of many refugees and asylum seekers in the world. The most basic elements that shape this process include the Union of Soviet Socialist Republics' invasion of Afghanistan in 1979, Taliban's coming to power in 1992, the start of the civil war, the attacks of terrorist groups, the conflicts between ethnic and religious groups, and the USA's intervention against al-Qaeda after the terrorist attacks of September 11, etc. Moreover; because of the lack of political and economic stability in the country, lack of safety of life, and poverty and illness (physical and psychological); people feel the need to leave their place of residence and immigrate far and wide all over the world for the safety of their lives and the hope for a better life.

In this study, the immigration experiences and integration status of the Hazaras residing in Trabzon province were investigated. The mixed research method; in which both quantitative and qualitative research methods are employed, was used in this study. A questionnaire form comprising closed-ended questions within the scope of quantitative research and an interview form comprising semi-structured questions for qualitative research were developed for the purposes of this study. From the Hazara population, 80 individuals were surveyed and 16 individuals (8 women and 8 men) were interviewed within the scope of the research. The individuals in the research group were recruited with the snowball sampling technique. Of the main results of the study; the prominent ones include that the Hazaras illegally entered Turkey; they faced with serious problems (housing, employment, health, education, etc.) both both before and after the immigration; they do not want to return to Afghanistan; and that Hazaras residing in Trabzon province have not integrated to the society and the system yet.

Keywords: International Migration, Integration, Cultural Communication, Identity, Afghanistan.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
Tablo1:	Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi	56
Tablo 2:	H. Esser'in Sosyal Entegrasyon Modeli	63
Tablo 3:	Araştırma Grubunda Yer Alan Kadın Katılımcıların Demografik Özellikleri	130
Tablo 4:	Araştırma Grubunda Yer Alan Erkek Katılımcıların Demografik Özellikleri	131

HARİTALAR LİSTESİ

Harita Nr.	Harita Adı	Sayfa Nr.
1:	Afganistan İslam Cumhuriyeti Ve Komşu Ülkeler	71
2:	Afganistan Etnik Grup Haritası.....	79
3:	Hazara Nüfusunun Yaşadığı Bölge.....	84

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1:	Dünya Genelinde Zorla Yerinden Edilen Kişi Sayısı	29
2:	Dünyadaki Tüm Mültecilerin %67'sinin Geldiği İlk Beş Ülke.	31
3:	Dünyadaki Mültecilere Ev Sahipliği Yapan İlk Beş Ülke	31
4:	Türkiye'deki Mültecilerin Sayısı	33
5:	Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Sayısı.....	35
6:	2019 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı	36
7:	Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Cinsiyet Dağılımı	94
8:	Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaş Dağılımı	95
9:	Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Düzeyi	95
10:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Medeni Durumu	96
11:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Çocuk Sahibi Olma Durumu.....	96
12:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	97
13:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Kimlerle Birlikte Yaşadığı.....	97
14:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Hane Halkı Sayısı	98
15:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Gelmiş Olduğu Ülke	98
16:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye'de Yaşamış Oldukları Süre	99
17:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Trabzon'da Yaşamış Oldukları Süre.....	99
18:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Çalışma Durumu	100
19:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Ortalama Aylık Geliri	100
20:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye'ye Göç Etme Sebepleri.....	101
21:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Güvenlik Sorunu Yaşama Durumları.....	102
22:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Güvenlik Sorunu Yaşadıkları Konu.....	103
23:	Araştırma Grubundaki Bireylerin Yaşamış Oldukları Ülkede Kamu Çalışanlarının Yaklaşımı	103

24: Araştırma Grubundaki Bireylere Yaşamış Oldukları Ülkedeki Diğer İnsanların Yaklaşımı...	104
25: ...Araştırma Grubundaki Bireylerin Daha Önce Buldukları Ülkede Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumları	104
26: Araştırma Grubundaki Bireylerin Ayrımcılığa Maruz Kalma Nedenleri	105
27: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de Kendilerini Güvende Hissetme Durumları.....	106
28:Araştırma Grubundaki Bireylere Türkiye’ Kamu Kurum Ve Kuruluşlarında Çalışanların Yaklaşımı	106
29:Araştırma Grubundaki Bireylere Türklerin Yaklaşımı	107
30: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de (Trabzon’da) Herhangi Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu.....	107
31: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de (Trabzon’da) Ayrımcılığa Maruz Kalma Sebepleri.....	108
32: Araştırma Grubundaki Bireylerin Karşılaşmış Oldukları Temel Problemler	109
33: Araştırma Grubundaki Bireylerin Uyum Sorunu Yaşama Durumları	110
34: Araştırma Grubundaki Bireylerin Uyum Sorunu Yaşadığı Durumlar	110
35: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkçe Bilme Durumları.....	111
36: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkçe Bilme Düzeyleri.....	111
37: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Toplumunun Kendileri Hakkında Olumsuz Düşüncelere Sahip Olma Durumu	112
38: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Toplumuna Karşı Önyargılı Olup Olmama Durumu	112
39: Araştırma Grubuna Katılan Bireylerin Türklerin Hazaraları Ne Ölçüde Tanığına Yönelik Algısı	113
40: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkleri Tanıma Durumu.....	113
41:Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Olma Durumu.....	114
42: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularıyla Görüşme Sıklığı.....	114
43:Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de Kendilerini En Yakın Hissettiği Grup	115
44: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’ye Göç Etme Amacı	115
45: Araştırma Grubundaki Bireylerin Geri Dönmek İsteme Durumları	116

46: Araştırma Grubundaki Bireylerin Üyesi Olduğu Topluluktan Memnuniyet Durumu	117
47: Araştırma Grubundaki Bireylerin Diğer Afganistanlılarla Bir Bağının Olma Durumu.....	117
48:....Araştırma Grubundaki Bireylerin Kendini Türk Toplumunun Bir Üyesi Olarak Görme Durum	118
49:Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Aralarında Sıkı Bir Bağ Hissetme Durumu	119
50: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Arkadaşlarının Olma Durumu.....	119
51: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Arkadaşları İle Kültürel Faaliyetlerde Bulunma Durumu	120
52: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Arkadaş Olma Eğilimi	121
53:Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Düğünlerine Katılma Durumu.....	121
54: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Cenaze Törenlerine Katılma Durumu	122
55: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Yemeklerini Yapma Durumu.....	122
56:Araştırma Grubundaki Bireylere Türklerin Yardım Etme Durumu.....	123
57: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Daha Yakın Olma Eğilimi.....	123
58: Araştırma Grubundaki Bireylerin Grup-Dışı Evliliği Onaylama Eğilimi	124
59: Araştırma Grubundaki Bireylerin Dini İnançlarını Rahat Bir Şekilde Yaşama Durumu.....	124
60: Araştırma Grubundaki Bireylerin Dini Bayramlarını Yaşayabilme Durumu	125
61:Araştırma Grubundaki Bireylerin Kültürel Değerlerini Yaşatabilme Durumu.....	125
62: Araştırma Grubundaki Bireylerin Geleneksel Kıyafetlerini Giyme Durumu	126
63:Araştırma Grubundaki Bireylerin Yöresel Yemeklerini Yapma Durumu	126
64:Araştırma Grubundaki Bireylerin Afganistan Hazaraları Kültür Ve Dayanışma Derneğinin Faaliyetlerine Katılım Durumu	127
65: Araştırma Grubundaki Bireylerin Emniyette Olan İşleri Zamanında Yapma Durumu	127
66: Araştırma Grubundaki Bireylerin Yasal İşlemleri Yaptıktan Sonra Şehir Dışına Çıkma Durumları	128
67: Araştırma Grubundaki Bireylerin Hastane Ve Diğer İlgili Yerlerdeki Gerekli Ücretleri Ödeme Durumu	128
68: Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Çalışma İzninin Olma Durumu	129

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: International Organization for Migration
RF	: Refugees International
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNHCR	:United Nations High Commissioner for Refugees
Vd	: ve diğerleri
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
Yy	: yüzyıl

GİRİŞ

Göç kavramı ile ifade edilen insan hareketliliği, günümüz modern toplumlarında görülen en önemli olgulardan biri haline gelmiştir. 21. yüzyılın son çeyreğinde insanoğlu tarafından gerçekleştirilen göçler genel olarak “siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, ekonomik sıkıntılar, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği” korkusundan kaynaklanmaktadır. Bu gibi sebeplerden kaçan insanlar en azından daha rahat yaşayabilecekleri kadar para kazanabilmek, ülkelerindeki borçlarını ödeyebilmek, ailelerine mali yardım sağlayabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek amacı ile kendi ülkelerini terk etmektedir. Özellikle insanlık tarihinde göç olgusu her ne kadar kadim bir geçmişe sahip olsa da uluslararası göç 20. yüzyılda kendini göstermeye başlamış ve son yüzyıl içinde ulusal sınırların öneminin azalması, ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ile beraber kendini gösteren küreselleşme sürecinde uluslararası göç ve sığınma hareketlerini hızlandırmada önemli rol oynamıştır (Danış 2004:1). Bu durumda maddi imkânı olan ve eğitim seviyesi yüksek bireyler Avrupa ülkelerini seçip daha güvenli bir şekilde göç sürecini tamamlarken eğitim seviyesi düşük ya da maddi imkânı olmayan bireyler ise çevre ülkelere gidip iş gücüne katılıp belli bir birikimden sonra Avrupa ülkesine geçme hayaliyle ülkesini terk etmektedir. Bu bağlamda uluslararası göç gerek kaymak gerekse hedef ülkenin “ekonomik, siyasal ve sosyo- kültürel yapılarında önemli değişikliklere” sebep olan bir süreçtir.

Türkiye ise hem coğrafi konumuhem de çevresindeki diğer ülkelere göre gelişmişliği sebebiyle genelde uluslararası göç ve özeldede ise yasa dışı göç hareketlerinden çok fazla etkilenmektedir. Ortadoğu bölgesinin yakın geçmişinde yaşanan “İran Devrimi, İran-İrak Savaşı, Irak’ın Kuveyt’i işgali, Körfez Savaşı, Irak’ın ABD tarafından işgali, 2010 yılında başlayan Arap Baharı süreci ve sürecin son uzantısı olan Suriye iç savaşı” gibi birçok gelişmenin “Avrupa ve Ortadoğu arasında jeopolitik açıdan tampon bir bölge oluşturan Türkiye’ye etkileri” kaçınılmazdır. Bununla birlikte “Afrika, Asya ve Avrupa’yı birleştiren ve Akdeniz’de deniz yoluyla yapılan” yasadışı göç hareketlerinin merkezi olması, ülkenin küresel transit göç merkezi haline gelmesini etkilemektedir (Ribas ve Mateos, 2005:32). Özellikle son yıllarda komşu ülkelerde yaşanan bu siyasal çalkantılar, iç savaş ve benzer durumlar neticesinde göç hareketleri daha da artmış ve bu durum Türkiye için çok daha kritik bir boyuta ulaşmıştır. Bununla birlikte komşu olmayan ülkelere de Türkiye’ye sürekli olarak bir göç akının olduğu da aşikârdır.

Afganistan özelinde bu durum değerlendirildiğinde; ülke yıllardır bitmeyen bir savaş ve kaos içerisinde olduğu için uzun yıllardır dünya çapında birçok göçmen, sığınmacı ve mültecinin ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Özellikle Sovyet Sosyalist Birliği tarafından işgalle başlayan bu süreç zaman zaman durulmuş olsa da Avrasya'nın mihenk taşı olan Afganistan için tam olarak bitmemiştir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durum insanların yaşamını ve güvenliği tehdit ettiği gibi savaşla birlikte yoksulluğun ve hastalıkların görünmesine de sebep olmuş ve bu bitmeyen savaş ve kaos ülke içindeki insanların sürgün edilmelerine ya da göç etmesine yol açmış, kendilerini daha güvende hissedecekleri başka ülkelere gitmelerine neden olmuştur. Yaşanan bu sürgünler ve göçler başlangıçta Pakistan, Özbekistan ve İran'a doğru seyir izlerken yakın tarihte bu seyir yönünü Türkiye'ye çevirmiştir.

Afganistan'da 1979 yılında yapılan nüfus sayımına göre, ülkedeki nüfusun "15.6 milyon" olduğu görülmektedir. Bu dönemden sonra Afganistan'da herhangi bir sistematik ve bilimsel nüfus sayımı yapılmamıştır. Afganistan nüfusunun etnik yapısına bakıldığında "2010 yılı itibariyle Afganistan'da Peştunların nüfusun yüzde 41'ini; Taciklerin yüzde 35'ini; Özbeklerin yüzde 9'unu; Hazaraların ise yine yüzde 9'unu" oluşturduğu görülmektedir. Türkmenlerin de bulunduğu diğer etnik grupların sayısı ise nüfusun "yaklaşık yüzde 6'sını" oluşturmaktadır. Şiiilerin nüfusun "yüzde 11'ini" oluşturduğu Afganistan'da nüfusun çoğunluğu yaklaşık "yüzde 89'u" Sünni'dir. Ülkede bazen Sünni ve Şii Müslümanlar ve diğer etnik gruplar arasında çatışma ortamı oluşabilmektedir. Bu durum ise Afganistan'da yaşayan insanların genelde savaş, tehdit ve ekonomik sebeplerle gerçekleşen göç hareketlerine farklı bir boyut kazandırmış ve göç güzergâhlarının belirlenmesine de etki etmiştir. Şii bir etnik grup olan Hazaraların, Şii nüfusun yoğunlukta olduğu İran'a göç etmelerinin temelinde dinsel ve etnik köken benzerliğinin de önemli bir payı bulunmaktadır. Benzer sebeplerle Peştunlar da Pakistan'a göç etmeyi tercih etmektedir (Robinson vd. aktaran: Koç, 2017:44-47). Afganistan'daki bireylerin 1980'lerde Türkiye'ye yönelen göçleri 2000'li yıllarda daha da artmıştır. Türkiye'nin İran ile 560 km. kara sınırı göz önüne alındığında ve İran'ın son dönemlerde ülkelerindeki mülteci ve sığınmacılara karşı tutumu, kimlik vermeme, yasadışı göçmen çalıştıran iş yerlerine ağır cezalar verilmesi gibi yaptırımlar İran sınırından Türkiye'ye yoğun bir göç hareketliliğine sebep olmuştur.

Bu çalışma ile Afganistan'dan Türkiye'ye gelen ve Trabzon ilinde yaşayan Hazaraların entegrasyon süreci mercek altına alınmıştır. Bu çalışmada Hazaraların seçilme sebebi; öncelikle her grubun kendine özgü göç dinamikleri ve dış göç örüntülerine sahip olma gerçeğinden hareketle, Hazaraların, Afganistan nüfusunun azımsanmayacak bir kısmını oluşturması, Sünni çoğunluğun olduğu bir yerde Şii inanca sahip olmaları ve Afganistan'ın göç tarihi incelendiğinde bu grubun Türkiye ile sınır komşusu olan İran'ı tercih etmeleri etkili olmuştur.

Bununla birlikte göçün hangi amaçla ve ne şekilde gerçekleştirildiğinin göç eden birey ve ev sahibi toplum üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır. Bireyin ülkeye yasadışı bir şekilde giriş

yapması onun suçla birlikte anılması veya yasal yollarla giriş yapması hem göçü gerçekleştiren bireyde hem de göç edilen toplumda farklı etkilere ve buna karşılık farklı tepkilere yol açmaktadır. Bu bakımdan özellikle bireyin gelmiş olduğu topluma entegre olabilmemesini (uyum sağlamasını ve bütünleşmesini) ve benzer şekilde bireyin toplum tarafından kabul görmemesini de (benimsenmesi) etkilemektedir. Bu gibi sebeplerle özellikle 1980'lerden itibaren Afganistan'dan Türkiye yönelik istikrarlı bir göç sirkülasyonunun olduğu gerçeği göz önüne alınarak bu çalışma yapılmıştır. Bu doğrultuda üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde; araştırmanın metodolojisi yer almaktadır. Bu çerçevede, araştırmanın konusu, amacı ve önemine yer verilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın nasıl yürütüldüğüne ilişkin bir yol haritası sunulmuş, evren ve örneklemin tespiti, veri toplama ve değerlendirme teknikleri ile araştırmanın sınırlılıkları bilgisi paylaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, uluslararası göç sürecinin anlaşılabilmesi ve çalışmada Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye yönelik göç süreçlerinin detaylı bir şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla, öncelikle göç kavramına açıklık getirilmiş, göç türleri ve göç nedenleri ortaya konmuş, ardından uluslararası göç hareketleri bağlamında küresel ve ulusal ölçekte mevcut durum, istatistiksel bilgiler ışığında paylaşılmış ve göç teorilerinden söz edilmiştir. Ayrıca göçün toplumsal varoluşun hemen her boyutunu ve alanını etkileyen aynı zamanda kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreç olduğu ve bu nedenle göç üzerine yapılan araştırmaların özsel olarak inter-disipliner özellikte olduğu (Castles ve Miller, 2008: 30) göç teorilerinin göç ile ilişkili diğer alanları açıklamakta yetersiz kalacağı fikrinden hareketle, asimilasyon ve entegrasyon teorilerine yer verilmiştir. Özellikle entegrasyon teorileri ışığında Hazaraların ev sahibi toplumla entegrasyon süreci değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bu bölümde Afganistan'ın tarihi, toplumsal yapısı (kültürel yapı, etnik çeşitlilik siyasi istikrarsızlıklar) Afganistan'daki göç hareketliliği ve Afganistan Hazaralarının ülkedeki mevcut durumundan bahsedilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise nicel ve nitel yöntemlerle elde edilen verilerin analizi yer almaktadır. Trabzon ilinde yaşayan Afganistan Hazaraları ile yapılan anket ve görüşmeler sonucunda elde edilen nicel veriler SPSS nitel veriler ise betimsel analize tabi tutulup kuramsal zeminde araştırma sürecinde elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Afganistan yıllardır bitmeyen bir savaş ve kaos içerisinde olduğu için uzun yıllardır dünya çapında birçok göçmen, sığınmacı ve mültecinin ortaya çıkmasına yerinden edilmesine kaynaklık etmiştir. Özellikle Sovyet Sosyalist Birliği tarafından işgalle başlayan bu süreç zaman zaman durulmuş olsa da Avrasya'nın mihenk taşı olan Afganistan için tam olarak bitmemiştir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durum insanların yaşamını ve güvenliği tehdit ettiği gibi savaşla birlikte yoksulluğun ve hastalıkların görünmesine şiddetin kronikleşmesine de sebep olmuş ve bu bitmeyen savaş ve kaoslar ülke içindeki insanların sürgün edilmelerine ya da göç etmesine yol açmış, kendilerini daha güvende hissedecekleri başka ülkelere gitmelerine neden olmuştur. Yaşanan bu sürgünler ve göçler başlangıçta Pakistan, Özbekistan ve İran'a doğru seyir izlerken yakın tarihte bu seyir yönünü Türkiye'ye çevirmiştir. 1980'lerde Türkiye'ye yönelen göçleri 2000'li yıllarda daha da artmıştır. Ülkede zaman zaman Sünni ve Şii'ler ve diğer etnik gruplar arasındaki çatışma ortamı göç ve göç güzergâhlarını da etkilemektedir. Bu bağlamda Şii Müslüman bir etnik grup olan Hazaraların, Şii nüfusun yoğunlukta olduğu İran'a göçlerinin altında dinsel ve etnik köken benzerliğinin önemli bir payı olduğunu belirtmek mümkündür (Robinson vd. aktaran: Koç,2017:44-47).

Türkiye'nin de İran ile 560 km'lik kara sınırı göz önüne alındığında ve İran'ın son dönemlerde ülkelerindeki mülteci ve sığınmacılara karşı tutumu, kimlik vermeme, yasadışı göçmen çalıştıran iş yerlerine ağır cezalar verilmesi gibi yaptırımlar İran sınırından Türkiye'ye yoğun bir göç hareketliliğine sebep olmuştur. Bu sebeple bu çalışmada özellikle 1980'lerden itibaren Afganistan'dan Türkiye yönelik bir göç sirkülasyonunun olduğu gerçeği göz önüne alınarak, Türkiye'ye gelen ve Trabzon da yaşayan Hazaraların göç süreçleri (Türkiye'ye geliş nedeni, giriş şekli yasal yasadışı giriş, hangi sınırdan girdiği, kaçakçılarla iletişim, verilen paranın miktarı ve neler yaşandığı) bununla birlikte Türkiye'de yaşadığı temel sorunlar (beslenme, barınma, eğitim, sağlık, uyum) ve Türk toplumuna aidiyet durumu, Türklerle iletişim, geri dönüş ve geleceğe ilişkin düşünceleri ve entegrasyon (sosyal-sistem entegrasyonu) eğilimleri incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma ile Trabzon'da ikamet eden uluslar arası koruma başvuru ve statü sahibi olan Afganistan Hazaralarının sosyo-demografik görünümünü, göç deneyimlerini ve nedenlerini daha önce yaşamış oldukları ülke ve Türkiye/Trabzon'da karşılaşmış oldukları sorunları, Türklerle etkileşim ve kültürlerarası iletişimlerini ve son olarak entegrasyon eğilimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda temel amaçları aşağıda sıralanmıştır:

1.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan, Hazaraların Türkiye'ye göç etmelerine sebep olan temel unsurların belirlenmesi;

2.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların, Türkiye'ye nasıl giriş yaptıkları (yasal veya yasadışı) göç sürecinde hangi güzergâhların ve mekanizmaların kullanıldığı ve hangi ağlar aracılığı ile göç sürecini başlattıkları;

3.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların geri dönüş ve geleceğe ilişkin planlarının belirlenmesi;

4.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların Trabzon'da karşılaşmış oldukları temel sorunların (sağlık, eğitim, barınma vb.) belirlenmesi;

5.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların entegrasyon (sosyal ve sistem) eğilimlerini incelemek ve yaşadıkları problemlerin entegrasyon süreçleri ile bağlantısının belirlenmesi;

6.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların entegrasyon eğilimlerinin ve entegrasyon sürecinin hangi aşamada olduğunun belirlenmesi;

7.Trabzon'da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların Türk toplumu ile etkileşimleri ve kültürlerarası etkileşim eğilimini belirlemek ve Türk toplumuna aidiyet durumunun belirlenmesi, kültürlerarası iletişim olup olmadığı bu konuda nasıl bir topluluk (açık-kapalı) özelliği taşıdıklarının belirlenmesi;

8. Elde edilen tüm bilgiler ışığında mevcut durumun daha iyi yönetilmesi adına ilgili kurum ve kuruluşlara daha geniş bir yol haritasının belirlenmesi;

Hazaraların göç süreçlerine ve entegrasyonuna ilişkin daha önce yapılmış bir çalışma olmadığı için özellikle sosyolojik çalışmalara, ilgili literatüre ve kurumlara katkısı olacağı umut edilmektedir.

1.3. Araştırmanın Metodu

Bu çalışmada amaca ulaşabilmek ve zengin bir veri elde etmek için karma yöntem kullanılmıştır. “Karma yöntem araştırmaları (mixed method researchs) olarak tanımlanan bu yöntem hem nicel hem de nitel verilerin tek bir çalışma içinde toplanması ve analiz edilip sunulmasına odaklanmaktadır. Böylece nicel ve nitel veri setlerinin karışımı; sentez, çeşitleme ve bütünleştirme stratejileri yoluyla daha geniş ve zengin hale getirilmektedir”. Ayrıca sosyal olguların karmaşıklığı ve farklı olan yöntemlerin bir arada kullanılması ve tartışılmasıyla giderilmekte ve bu sayede sosyal olguların daha iyi bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Creswell, 2003: 211; Grbich, 2007: 203). Özetle karma araştırma yöntemlerinde; tek bir çalışma veya çalışmalar içerisinde yer alan nitel ve nicel araştırma verilerinin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması yer almaktadır (Leech ve Onwuegbuzie, 2009: 266). Greene ve arkadaşları (1989:255) ve Giannakaki (2005:323) araştırmalarda karma yöntem kullanılmasının sebeplerini beş ana başlıkta toplamıştır:

- **Üçgenleme (triangulation):** Aynı olay ve olguları incelemek amacıyla nitel ve nicel araştırma verilerinin birlikte ancak bağımsız bir şekilde kullanılmasıdır. Üçgenleme de birbiriyle yakın veya tutarlı olan sonuçların varlığını test etmek amaçlanır. Farklı araştırma yöntem ve tasarımlardan elde edilen verilerin yakınlığı ya da verilerin birbirini desteklemesi araştırılmaktadır. Ayrıca özel durum çalışmalarında üçgenleme, araştırmanın sonuçlarını etkileyen sebepleri kontrol etme ve değerlendirme imkânı sunmaktadır.

- **Tamamlayıcılık (complementarity):** Bir araştırma yönteminden elde edilen sonuçların detaylandırılması, artırılması ve verilere açıklığa kavuşturmak için diğer yöntemden elde edilen sonuçları kullanır. Tamamlayıcı karma yöntemde, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinde elde edilen veriler durumları veya olayı farklı açılardan ölçüp hem zengin hem de daha ayrıntılı bir hale getirmek için kullanılır. Bu şekilde her bir analiz türü bir diğerinin eksikliğini tamamlamaktadır.

- **Gelişim (development):** Bir araştırma yönteminden elde edilen veriler, araştırma sürecinde ve sonrasında kullanılan yöntem veya aşamaları şekillendirir. Yani “gelişim; iki yöntemin sıralı bir zaman içinde yapıldığı ve nitel verilerin çalışmanın nicel boyutunun gelişimine yardımcı olmak amacıyla kullanımıdır”.

- **Başlangıç (initiation):** Belli bir araştırmada kullanılan ilk yöntem ile birlikte farklı bir yöntem kullanılarak araştırılabilecek yeni hipotezler veya araştırma soruları üretilmesini

sağlamaktadır. “Bu durum araştırma sorusunu yeni bir şekle sokmak için iki yöntemden elde edilen sonuçların birbiriyle çeliştiği veya ayrıldığı yerleri ortaya çıkarmak için kullanılır. Böylece, araştırma sorusunu yeniden şekillendirmeye neden olan çelişki ve paradokslar ortaya çıkarılır”.

• **Genişletme (expansion):** Bir araştırmanın farklı parça ve bileşenleri için farklı yöntemler kullanılarak, çalışmanın kapsamını genişletmek amaçlanır. Bir başka deyişle, “birbirinden ayrı olguları incelemek için farklı araştırma yöntemleri kullanarak, araştırmanın sınırlarını genişletmek hedeflenir”.

Greene vd. (1989: 256) karma yöntem araştırmalarının yukarıda verilen beş amaçtan bir ya da birkaçına sahip olacak şekilde sınıflandırılabilceğini belirtmektedir. Karma araştırmanın en temel özelliklerinden biri zaman boyutudur. Nitel ve nicel araştırma verilerinin zaman sıralaması için önceliğin hangi veride olduğuna bakılmaktadır. Nitel araştırma verilerinin baskın olduğu bir araştırmada ilk olarak nitel veriler, ardından nicel veriler toplanır ve “NİTEL→nicel” şeklinde gösterilir. Tersi bir durum söz konusu olduğuzaman yani önce nicel verilerin ardından nitel verilerin toplanması durumunda nicel veriler öncelikli olduğu için “NİCEL→nitel” şeklinde gösterilir. Her iki yöntemin verilerinin hemen hemen aynı zamanda toplanıp analiz edilmesi durumu ise “karma araştırmada eş zamanlılığı NİCEL + Nitel; NİTEL + Nicel” oluşturmaktadır. Bununla birlikte araştırmada baskın olan teknik büyük harflerle yazılır ve vurgu yapılır. Örneğin, ilk olarak nicel veriler toplanmış ve araştırmada baskın ise gösterim şekli “NİCEL→nitel” şeklinde olmalıdır. Nicel ve nitel verilerin aynı anda toplanıp analiz edildiği araştırmalarda ise gösterim “NİCEL + Nitel; NİTEL + Nicel” şeklinde olacaktır (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004: 18; Morse, 2003: 199 Johnson, Onwuegbuzie ve Turner, 2007: 125; Gökçek vd. 2013:37).

Karma yöntem araştırmaları modelleme aşamasında birçok örnek tasarım bulunmuş olsa da günümüzde en fazla geçerliliği olan tasarımlardan biri Cresswell Tipolojisi’dir (2003: 206-211). Cresswell bu tipoloji ile altı temel tasarım ortaya koymuştur.

• **Sıralı açıklayıcı tasarım:** Bu tasarımda ağırlıklı olarak önce nicel araştırmadaki veriler elde edilip analiz edilir sonra nitel veriler toplanıp ve analiz edilir. Araştırma sonucunda elde edilen nitel veriler nicel verileri arttırmak için kullanılmaktadır. Araştırma verilerinin analizi birbiriyle ilişkili olmakla birlikte genellikle veri yorumlama ve tartışma bölümünde birleştirilir. Özetle bu tasarım “özellikle beklenmeyen araştırma bulgularını veya ilişkileri açıklamakta daha faydalıdır nitel verilere öncelik verilir, nitel verilerin yapısal rolünü nicel veriler” arttırmaktır.

• **Sıralı araştırıcı tasarım:** Bu tasarımda ise önce nitel araştırma verileri toplanıp analiz edilir ve ardından nicel veriler analiz edilir. Nicel ve nitel araştırma verilerini çoğaltmak amaçlanır. Verilerin analizi daha çok verilerin yorumlanması ve tartışma bölümlerinde birleştirilmektedir. Bu tasarım “araştırma değişkenleri bilinmediğinde var olan ilişkileri araştırmada, bir teoriyi test

etmede, yapılan nitel analize dayalı olarak yeni bir test ya da ölçme aracı geliştirmede ve nitel bulguları özel bir kitleye genelleştirmede yararlıdır nicel verilere öncelik verilir, nicel veri nitel verilerin artışı için” kullanılmaktadır.

• **Sıralı dönüşümsel tasarım:**Bu tasarımda ilk olarak nicel veri toplanır ve analizedilir. Daha sonrasında nitel veriler alınır ya da tam tersine önce nitel veri toplanır ve analiz edilir sonrasında nicel veri elde edilebilir. Araştırmacının önceliği ve ihtiyacına göre iki tür veriden biri olarak ilk olarak toplanabilir. Araştırmada veri türlerinden herhangi birine öncelik verilmekle beraber bazen her iki veri türü de eşit önem sahip olabilmektedir. Veri analizi ise daha çok araştırmanın yorumlama ve tartışma bölümünde birleştirilmektedir. Bu tasarım geniş çaplı veya alternatif bakış açılarına olanak sağlaması bakımından ve çalışılan olgunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Önce nicel “NİCEL – nitel” veri toplanır ve analiz edilir ardından nitel veriler alınabilir ya da tam tersine önce nitel “NİTEL – nicel” veri toplanır ve analiz edilir sonrasında da nicel veriler toplanabilir.

• **Eşzamanlı üçgenleme:** Bu tasarımda nicel ve nitel araştırmada elde edilen veriler aynı zamanda yani birlikte toplanır ve analiz edilir. Araştırmacı için öncelik her iki tür veri içinde eşittir. Veri analizi daha çok farklı zamanlarda yapılır ve verilerin yorumlanması kısmında birleştirilmektedir. Birleştirme, “verilerin üçgenlemesi” ile birbirine ne kadar yakın olduğunun tartışılması söz konusudur. Bu tasarım ile araştırmada elde edilen bulguları“doğrulamak, güçlendirmek ve çapraz geçerliliğine” bakmaya imkân verdiği için önemlidir.

• **Eşzamanlı iç içe geçmiş:** Bu tasarımda nicel ve nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler aynı zamanda toplanır ve analiz edilir. Ancak, genelde nicel veya nitel araştırmadan elde edilen verilerden herhangi birine daha fazla ağırlık verilmektedir. Bu tasarımlarda bir veritürü diğerinin içinde olduğu için içte kalan veri türüne daha az önem verilmektedir. Bunun nedeni, daha az önem verilen veri türünün tamamen farklı bir soru ya da soru takımlarına cevap vermede yardımcı olmak amacıyla kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Genelde verilerin bir araya getirilmesi yani birleştirilmesi veri analizi kısmında yapılmaktadır. Bu tasarımda“çalışılan konu hakkında geniş bir bakış açısı kazanmak ve bir çalışma içerisinde farklı gruplar veya seviyelerle araştırma yapılmak istendiğinde” faydalıdır.

• **Eşzamanlı dönüşümsel:** Bu tasarımda ise nicel ve nitel araştırma verileri aynı zaman dilimi içerisinde toplanır ve analiz edilmektedir. Araştırmada elde edilen veri türlerinden nitel veya nicel olandan birine öncelik verilmektedir. Ancak bazı durumlarda elde edilen iki tür veriye de eşit önem verilebilmektedir. Veri analizi ayrı ayrı yapılmakta ve genel olarak birleştirme veri yorumlama kısmında veya veri dönüştürülmüş ise veri analizi bölümünde yapılmaktadır.

Creswell'in tasarımları çerçevesinde Trabzon özelinde yapılan bu çalışmada karma yöntemin tercih edilme sebeplerinden biri birbirine daha yakın veya tutarlı sonuçların varlığını test etme (**üçgenleme**) bir diğeri ise sonuçların detaylandırılması, artırılması ve açıklığa kavuşturulmasıyla birlikte elde edilen verileri zengin ve ayrıntılı (**tamamlayıcılık**) bir hale getirilmesidir. Bununla birlikte bu çalışmada zaman boyutu göz önüne alındığında hem nicel hem de nitel verilerin aynı zamanda toplanması nedeniyle **eşzamanlılık** veri toplama sürecine hâkim olmuştur. Çünkü veri toplama aşamasında hem anket hem de görüşmeler aynı anda yapılmıştır. Creswell'in karma yöntem araştırma desenleri açısından ise bu çalışma **eşzamanlı üçgenleme tasarımına** göre yapılmıştır. Araştırma amacı ile elde edilen nicel ve nitel verilerden herhangi birine ağırlık verilmemiş her ikisinin de öneminin baskın olduğu bir biçimde yapılmıştır. Bu tasarımda nicel ve nitel araştırma verilerini analiz edilebilir biçime göre de çeşitlilik göstermektedir. Bazen nicel ve nitel veriler ayrı ayrı analiz edilip rapor haline getirilirken bazen de birlikte analiz edilip raporlar hazırlanabilmektedir. Bununla birlikte nitel verilerin sayısallaştırılması ve nicel verilerle birleştirilerek analiz edilmesi ve raporlaştırılması da söz konusu olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:355). Bu bağlamda araştırma kapsamında elde edilen nitel ve nicel veriler aynı anda toplanmış, analiz kısmında ise herhangi bir veri türüne ağırlık verilmeden farklı başlıklar altında ayrı ayrı analiz edilmiştir.

1.3.1. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada, verilerin toplanma sürecinde hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. "Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür". Bir başka deyişle nicel araştırma yönteminin en temel ilkesi, elde edilen araştırma bulgularının sayısal değerlerle ifade edip, daha ölçülebilir bir hale getirilmesi ve yapılan araştırmanın hipoteze dayandırılıp, hipotezlerin test edilmesidir (Ekiz, 2003, 93).

Nicel araştırmada tarama araştırmaları, korelasyonel araştırma, nedensel karşılaştırmalı araştırma ve deneysel araştırma olmak üzere farklı araştırma desenleri bulunmaktadır (Büyükoztürk ve ark., 2014). Bu çalışmada nicel araştırma desenleri içerisinde tarama araştırmasına uygun bir şekilde saha çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda tarama/anket tekniğine uygun olarak bir soru formu hazırlanmıştır. Sistemik bir veri toplama tekniği olan ankette veriler, önceden belirlenmiş bir dizi soru formu ile elde edilir. Bu sorular açık uçlu (cevaplayıcılara seçeneklerin sunulmadığı) ve kapalı uçlu (cevaplayıcılara iki veya daha fazla seçenek sunularak kendi durumlarına yönelik en uygun seçenek/seçenekleri tercih etme durumunun verildiği) sorulardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan bireylerle posta/mail, telefon veya yüz yüze görüşülebilir. Anket yöntemi ile farklı türlerde veri (insan davranış ve tutumları, iş performansları, bilgi düzeyleri tercihleri vb.) toplamak mümkündür (Houston, ty: 9). Bu araştırmada nicel araştırma kapsamında hazırlanmış anket soruları kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu anket içerisinde araştırma grubundaki

Hazaraların sosyo-demografik bilgilerine yönelik (yaş, cinsiyet, meslek, medeni durum ailede yaşayan kişi sayısı, aylık gelir vb.) sorular, bir sonraki bölümde göç etme sebepleri, Türkiye’de yaşadıkları temel sorunlar (barınma, istihdam, uyum, eğitim) likert ölçekle hazırlanmış son bölümde ise sosyal ve sistem entegrasyonuna, (kimlik, Türk toplumuna aidiyet durumları) ilişkin sorular sorulmuştur. Bu kapsamda araştırmacının amacı çerçevesinde araştırmacının soruları hazırlanmıştır:

1. Hazaraların Türkiye’ye göç etmesine sebep olan temel faktör nedir?
2. Hazaralar için Türkiye, göç sürecinde transit bir ülke midir?
3. Hazaraların entegrasyonunu sekteye uğratan en temel unsur nedir?
4. Hazaraların sistem entegrasyon süreci ne şekilde gerçekleşmektedir?
5. Hazaraların sosyal entegrasyonu nasıl bir eğilim göstermektedir?

Araştırma da kullanılmış olan anket hem Türkçe hem de Farsça olarak hazırlanmış ve anketin uygulanabilirliği ve ön değerlendirmesi için yapılan pilot çalışma sırasında katılımcılar arasında çok az sayıda Türkçe bilenlerin (yazı dili bilinmediği için) olduğu fark edilmiştir. Bu sebeple anketler Farsça hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Nitel araştırma ise nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı (görüşme, gözlem ve doküman analizi vd.) algıların ve olayların doğal ortamlarında daha gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulması amacıyla nitel bir sürecin dikkate alındığı ve izlendiği bir araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Neuman’a göre (2014: 224) nitel araştırma toplumsal hayattaki olayların daha detaylı bir şekilde incelenmesini içermekte ve toplumsal hayatta meydana gelen bu olaylar hakkında daha özgün yorumlar yapmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırmada araştırmacı, alanda zaman harcayan, araştırmaya katılan bireylerle doğrudan görüşen ve gerektiği durumlarda bu bireylerin deneyimlerini yaşayan, alanda kazanmış olduğu bakış açısı ve deneyimleri araştırma sonucunda elde ettiği bulguların analizi için kullanan kişidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:45-49).

Nitel araştırmada “kültür araştırması, fenomenoloji (olgu), kuram oluşturma, durum çalışması ve eylem araştırması” olmak üzere farklı araştırma desenleri bulunmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma desenleri içerisinde fenomenolojik araştırma desenine uygun bir şekilde yapılmıştır. Fenomenolojik (olgubilim) deseni günlük hayatta farkında olduğumuz fakat ayrıntılı bir anlayışa ve bakış açısına sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bu olgular yaşamış olduğumuz dünyada “olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar” gibi farklı şekillerde karşımıza

çıkabilmektedir. Bununla birlikte bu desen yansıtıcı bir yapısal analiz yapmaya imkân veren daha kapsamlı bir tanım elde edebilmek amacıyla deneyimin araştırılmasına odaklanır. Yani “fenomenolojik yaklaşım” bir fenomenle ilgili kişilerin yaşamış oldukları deneyimlerini araştıran bir desendir. Araştırmacı kişilerin yaşamış oldukları bu deneyimleri betimler, bu betimlemeler, söz konusu fenomen ile ilgili çeşitli deneyimleri yaşamış kişilerin, deneyimlerinin özüne ulaşılması ile son bulmaktadır. Bu desende nitel araştırmacı daha çok mülakat/görüşme aracılığıyla veri toplamaktadır (Moustakas, 1994: 19; Creswell, 2014: 14; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78).

Bu kapsamda nitel araştırma verilerini toplamak için görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme ise “bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili ve sosyal bilimlerde yaygın bir şekilde kullanılan tekniktir. Patton’a göre görüşmenin en temel amacı “bir bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını” anlamaktır. Yapılan görüşmeler ile araştırmacı bireylerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri ve yorumları, zihinsel algıları ve olay ve olgulara karşı tepkilerini anlamaya çalışmaktadır (Neuman, 2014:224). Görüşme için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Bu kapsam da Trabzon’da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaralar ile daha önceden belirlenmiş olan bir zaman diliminde görüşülüp yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular sorulmuştur. Bu formdaki sorular; sığınmacıların göç süreçleri (ülkeye geliş nedenleri girişi, hangi sınırlardan ne şekilde giriş yaptıkları göç öncesi ve sonrasında kullanmış oldukları sosyal ağlar) ve Türkiye/Trabzon’a geldiklerinde karşılaştıkları temel sorunları (barınma, istihdam, eğitim, sağlık), Türkiye’ye gelmeden önce ikamet etmiş oldukları ülkede karşılaşmış oldukları sorunlar ve son olarak entegrasyon (sosyal/sistem) eğilimlerine yönelik verilerin elde edilmesi için Türk toplumu ile etkileşimleri, aidiyet durumları, araştırılmıştır Genel olarak görüşme formundaki sorular anket formunda sorulan kapalı uçlu sorulara paralel olarak hazırlanmıştır. Buradaki temel amaç nicel araştırma yöntemiyle elde edilen verilerin zenginleştirilmesidir.

1.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Trabzon ilinde 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla 16 bin kişinin üzerinde yabancı bulunmaktadır. “Gelenlerin statülerine göre bu rakamın dağılımı 5.400 ikamet iznine sahip, 6.700 uluslararası koruma başvuru sahibi ve 3.300 geçici koruma kapsamında Suriyeli şeklindedir” (Gözübüyük Tamer, 2020: 98). Hazaralar etnik bir grup olarak değerlendirildiği ve uluslar arası koruma başvuru ve statü sahibi kişiler olduğu için net sayısı hakkında İl Göç İdaresi ve diğer ilgili kurumlar tarafından herhangi bir bilgi verilmemekte ve bu sebeple araştırmanın evreni hakkında net bir sayı bulunmamaktadır. Bu araştırmanın evrenini Trabzon’da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaralar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Trabzon’da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaralar içinde en az 18 yaşında olan ve bir yıldır Trabzon’da yaşayan Hazaralar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme amaçsal örneklem yoluyla belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi; zengin bilgiye sahip olduğu varsayılan durumların araştırılmasında olayların ve olguların açıklanmasında kullanılan tüm yöntemleri kapsamaktadır. Bu yöntemin uygulanmasında birçok yöntem vardır. Bunlardan biri ölçüt örnekleme yöntemidir. Ölçüt örneklemede, önceden belirlenmiş olan bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılması söz konusudur. Ölçüt, araştırmacı tarafından oluşturulmakta veya önceden hazırlanmış olan ölçütler listesi kullanılabilir (Gözübüyük Tamer, 2019:86; Baltacı, 2018: 254). Bu çalışmada da ölçütler araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Özellikle katılımcıların 18 yaş üstü olması ve en az bir yıl Trabzon'da ikamet etmiş olması çalışmanın amacına ulaşabilmesi ve doğru bilgilerin elde edilmesi için ölçüt olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte çalışma kapsamında anket ve görüşmeler için kartopu örnekleme yolu ile katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu örneklemede özellikle ulaşılması zor ve tanımlanması zor çalışma evrenlerini tanımlamak ve onlar hakkındaki bulguları ortaya koymak için kullanılan bir yöntemdir. Bu örnekleme metodunda ilk önce ulaşılması güç olan çalışma evreninden bir bireye ulaşılır sonra o bireyin yardımı ile başka bireylere ulaşılır ve hedeflenen örnek büyüklüğüne ve çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılır (Böke, 2014: 128). Bu kapsamda çalışmada 80 kişi ile anket ve 16 kişi ile de yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme yapılmıştır. Görüşme sırasında yaşanabilecek dil problemi için Farsça ve Türkçe bilen, eş zamanlı çeviri yapabilen bir kadın ve bir erkek tercüman desteği alınmıştır. Görüşmeler ortalama 70-90 dakika sürmüştür. Katılımcıların gönüllülüğü ile yapılan bu çalışmada kendini iyi hissetmedikleri ve devam etmek istemedikleri durumda görüşmeye son verilmiş veya kısa bir ara verildikten sonra devam edilmiştir. Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda (dernek, park, kafe vb.) yapılmıştır.

Katılımcılara ulaşma ve tercümanlık için Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği'nden destek alınmıştır. 1993 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye öğrenim görmek amacıyla gelen Hazara öğrenciler, Türkiye'ye Hazaraların kültürlerini tanıtmak ve Türkiye'de öğrenim gören Hazaraları birbirleri ile tanışmasını sağlamak amacıyla 1996 yılında Gaziantep'de Hazara Öğrenciler Birliği'ni kurmuştur. 2012 yılında ise Türkiye ve Afganistan halklarının birbirini tanıması ve bağların daha da güçlendirilmesi, sosyal yardımlaşmayı sağlamak özellikle eğitim konusunda Hazaraları yardımcı olmak amacıyla Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği Trabzon'da kuruldu. Derneğin merkez ofisi Trabzon'da olmakla birlikte 19 ilde de temsilcileri bulunmaktadır. Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği, göçmenlerin 2013 yılında Trabzon'a gelmesiyle göçmenlerin özellikle göçmen çocuklara, kadınlara ve yaşlılara yönelik sorunlarla ilgilenmiştir. Bu kapsamda sağlık, eğitim ve hukuki danışmanlık vermekle birlikte, hassas gruplar içerisinde yer alan bireylere psiko-sosyal destek, barınma, mali destek vb. diğer hizmetler sunmuştur. Ayrıca dernek, sosyal uyum ve kamu huzurunu güçlendiren ve toplumsal farkındalığı arttırmayı amaçlayan faaliyetler düzenlemek, göçmen ve hukuk alanlarında akademik çalışmalara katkıda bulunmayı kendisine misyon edinmiştir. Genel olarak tercümanlık, danışmanlık, yönlendirme ve bilgilendirme hizmetlerinin yanında Meslek Edindirme ve Kadın İstihdamı Projesi kapsamında Türkçe dil kursları, kilim, dikiş, karışık örgü, resim, gitar, dombra ve el sanatları

kursu, gençlerin gelişimi, uyumu ve entegrasyonu için yereldeki diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde futbol turnuvası gibi birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda GİZ, UNHCR gibi uluslararası kuruluşlarla koruma ve uyum projeleri yürütmektedir (<https://afganistanhazaralariderneği.org.tr/tarihçe/>).

1.3.3. Araştırmanın Veri Analiz Tekniği

Nicel araştırma kapsamında uygulanan anketler aracılığıyla elde edilen verilerin analizi için “Statistical Package for the Social Sciences/Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS)” kullanılmıştır. Bu programda özellikle verilerin analizinde yüzde frekans aritmetik ortalama gibi tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır. Elde edilen tablolar yorumlanmıştır. Nitel araştırma sürecinde görüşmeler ile elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde elde edilen veriler, araştırmacı tarafından daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Görüşülen bireylerin görüşlerini ve ya fikirlerini daha çarpıcı bir şekilde vermek amacı ile doğrudan alıntılara çok sık yer verilmektedir. Bu tür analizde en temel amaç, elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya aktarmaktır. Başka bir deyişle analizlerde, temele alınan soru ya da konu bir başlık haline getirilir ve bu başlık altında uygun olan verilerden tıpkı alıntılar yapılarak sonuçlar ortaya konulur. Betimsel analizde doğrudan alıntılar çok önemli çünkü bu analiz türündeki, temel amaçlardan biri “doğrudan bir konunun resmedilmesini, tanımlanması ve açıklanması” dır.(Ekiz, 2015: 76; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256). Bu çalışmada ise elde edilen nitel veriler analiz edilirken katılımcılardan yapılan alıntılar hangi katılımcıya ait olduğunun bilinmesi için kadın katılımcılar (K1, K2, K3) erkek katılımcılar ise (E1, E2, E3) şeklinde kısaltılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Araştırma grubu içerisinde yer alan bireyler, anket ve görüşme formunda hazırlanan sorulara, samimi ve gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevap vermişlerdir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2019 Nisan-Mayıs ayı aralığı en az 18 yaşında ve bir yıl Türkiye’de yaşamış olan ve şu an Trabzon’da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaralar’dan elde edilen verilerle sınırlıdır. Bununla birlikte yapılan bu araştırma anket ve görüşme formuna araştırma grubu içerisinde yer alan bireylerin vermiş oldukları cevaplar ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Olgusunun Tanımı, Türleri, Nedenleri ve Göç Kuramları

2.1.1. Göçün Tanımı

Göç, insanlık tarihinde sebep olduğu “sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlardan” dolayı çok boyutlu bir q şekilde incelenmesi gereken bir olgudur. Göç hareketleri uzun yıllar, yalnızca göç eden birey veya grupları değil, aynı zamanda göç edilen topraklarda bulunan yerleşik toplulukları da etkilediği için dünyanın en önemli “siyasal, sosyal ve ekonomik” konusu haline gelmiştir (Günay vd., 2017:37). Bu sebeple göç, sosyolojiden coğrafyaya, tarihten iktisada kadar birçok farklı bilim dalının ilgi alanında farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Fransızca “ev” “chezsoi”, Hollandaca “thuis”, Arapça da ise “Hicret” kelimesi ile ifade edilen göç (Zaim, 2006: 32) Türk Dil Kurumu’na göre “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlamıştır” (www.tdk.gov.tr). Uluslararası Göç Örgütü¹ tarafından yayınlanan Göç Terimleri Sözlüğü’nde “göç, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun ulusal sınırlar içinde ya da uluslararası bir sınır geçilmek üzere insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bunamültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir” şeklinde tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2013:35-36).

Göç olgusunun, “yer, zaman, mekân, sebep ve sonuç gibi değişik düzlemlerde” ele alınması, sosyoloji, coğrafya, tarih iktisat ve diğer çeşitli bilim dallarının ilgi alanına girmesine ve her bir bilim dalının kendi bakış açısına göre bir göç tanımı yapmasına vesile olmuştur. Bu yüzden “göç olgusu, sosyolojik, antropolojik ve psikolojik boyutlarıyla insan ve toplum yaşamında oldukça geniş anlamı ve etkileri olan toplumsal bir olgu olarak farklı biçimlerde tanımlanmaktadır” (Gözübüyük Tamer, 2019: 23).Göç olgusu çok karmaşık bir yapıya sahip olduğu için sosyal bilimler içerisinde farklı alanlarda çalışan araştırmacılar tarafından farklı tanımlar yapılmıştır. Akkayan göçü, kişilerin yaşamlarının gelecekteki kısmının tamamını ya da sadece bir kısmını başka bir ülkede geçirmek amacıyla farklı bir yerleşim birimine yapmış olduğu coğrafi yer değiştirme olayı olarak tanımlamaktadır.

¹ Metin içerisinde Uluslararası Göç Örgütü/International Organization for Migration **IOM** olarak kullanılacaktır.

Göç coğrafi bakımdan bir iskân ünitesinden ayrılan kişileri, başka bir yerde hayatlarını devam ettirmeye karar vermeleriyle ve bu kararı uygulamalarıyla ortaya çıkan hadisedir. “Göç olayının gerçekleşmesi için, hareket mesafesi olarak iki iskân ünitesi arasında eylem tamamlanmalıdır” (Akkayan, 1979:21). Lee’ye göre göç, “nüfusun, kalıcı veya yarı kalıcı olarak yer değiştirmesi” dir (Lee,1996:16).

Marshall’a (1999:685) göre göç, bireylerin ya da bu bireylerin gruplar halinde, “sembolik veya siyasal sınırların ötesine”, ya da yeni yerleşim mekânlarına ve toplumlara doğru “kalıcı hareketini” ifade etmektedir. Yalçın’a(2004:13) göre göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerden dolayı, bir yerden farklı bir yere doğru yapılan “coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir”.Bu yer değiştirme hareketi kısa, orta veya uzun süreli olabileceği gibi geriye dönüş veya sürekli yerleşim amacı da olabilir. Bir diğer tanıma göre ise; göç, bireylerin zorunlu ya da kendi beklentilerini karşılayacak eğitim, sağlık, kültürel sebeplerden bulunduğu yaşam alanını değiştirmektir. Göç bir yönüyle, bireylerin veya grupların içinde yaşamış oldukları coğrafi mekân ve sosyal ve kültürel ortamdan ayrılarak başka bir coğrafi mekâna ve sosyal-kültürel çevreye girmesi şeklinde tanımlanabilir (Kurt, 2006: 149-150). Genel olarak göç, “ekonomik, sosyal, ya da özel nedenlerle bireyin kendi isteği ile ya da kendi isteği dışında yaşadığı yeri değiştirmesi, gittiği yerde evini kurması ve yaşamına devam etmesi” şeklinde tanımlanabilir. Bu nüfus hareketliliği süresi ve nedenleri bakımında değişiklik göstermekle birlikte ulusal sınırlar içerisinde olabileceği gibi uluslararası sınırları aşan bir boyutta da gerçekleşebilir (Erol ve Ersever, 2014: 49). Bu tanımlarda ekonomik, sosyal, politik ve çevresel birçok faktörün göç hareketinin nedenlerini teşkil ettiği görülmektedir. İnsanların bir amaç uğruna buldukları mekânı terk etmeleri sadece coğrafi olmakla sınır değildir (Özyakışır, 2013:32). Farklı kişiler tarafından yapılmış olan göç tanımlarının ortak noktası ilk olarak göçün fiziksel bir mekân değişikliği ikinci olarak toplu ya da bireysel olarak gerçekleştirildiği üçüncü olarak nedenleri bakımından farklılık gösterebileceğidir. Bununla birlikte göç hareketlerinde ortak olan bir diğer husus; göç edilen yeni mekânlarda yeni bir yaşam kurulması ve bu yeni mekânda uzun süreli veyahut kalıcı olarak ikamet edilmesidir. Özellikle nedenleri ve sonuçları göz önüne alınıp birlikte değerlendirilmesi gereken “göç süreci, durağan bir olgu değildir” (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249-250).

2.1.2. Göçün Nedenleri

İnsanlık tarihinden bu yana bireyler bazen yaşam standartlarını yükseltme arzusu ile bazende ekonomik, siyasi ya da doğal nedenlerden dolayı bireysel ya da gruplar halinde yaşadıkları toprakları terk etmiş ve ya terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Bireylerin veya grupların yer değiştirme eylemlerini gerçekleştirmelerindeki en önemli unsur ihtiyaçlarını giderme noktasında güvenli bir alan istemeleri ve bu yönde eğilim göstermeleridir. Bu bağlamda göç, ülkelerin yapısında meydana gelen dönüşümler sonucunda ortaya çıkacak siyasi çalkantılar, politik hesaplar, iç savaşlar ve doğal afetler neticesinde (Doğan, 2005: 42), kısa mesafeli olarak ülke içinde ya da

uzun mesafe kat ederek ülke dışına gerçekleştirme biçiminde olabilir (Yalçın, 2004: 13). Dünya çapında meydana gelen göçlerin belli başlı temel nedenleri şunlardır: ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel, güvenlik ve doğal nedenlerdir. Bu nedenler sonucunda göç kavramı oluşmakta ve şekillenmektedir.

2.1.2.1. Ekonomik Nedenler

Bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerini etkileyen en önemli faktörlerden birini ekonomik nedenler oluşturmaktadır (Aksoy, 2012:294). Genel de göçün özelden ise uluslararası göçün dinamiklerine yönelik en temel görüş, insanların daha yüksek bir gelir elde etmek ve daha iyi bir yaşam standartlarına sahip olmak amacıyla az gelişmiş ülkelere daha çok gelişmiş ülkelere doğru göç ettikleri gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu vd., 2014: 2). Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesindeki en önemli faktör ise kişi başına düşen milli gelir düzeyidir. Ülkelerin refah seviyesinin belirlenmesinde de önemli rol oynayan ekonomik etkenler arasında, yoksulluk, işsizlik gibi “itici faktörlerin” var olması göçü zorunlu hale getirmiştir (Aydın, 2015:8). Bu sebeple işsizlik yüzünden yaşadığı ülkeyi veya bölgeyi değiştiren kişinin göç etmesindeki en büyük role ekonomik etkenler sahiptir (Arslan, 2001: 152). İnsanlar ekonomik olarak kendilerinin yetersiz veya eksik kaldıklarını düşündükleri zaman kendilerini ekonomik anlamda daha rahat hissedebilecekleri yerleri seçer ve seçmiş oldukları hedef ülkeye gitmek için göç ederler (Arwen, 2008:1). Bu çerçevede göç işgücünün yer değiştirmesi neticesinde kentsel mekânda iş bölümüne katkı sağlayan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir olgudur. Ekonomik gelişmenin 1960’lı yıllarda çok düşük olduğu Avrupa Birliği ülkeleri nüfusun az olması ve işgücü talebini karşılamak amacıyla kendi ülkelerine göçmen işçi almışlardır. Bu şekilde Avrupa Birliği ülkeleri ekonomik ve sosyal bir değişim yaşamış ve kendi çıkarları doğrultusunda ülkelerindeki işgücü açığını kapatmak amacıyla göçmenleri ülkelerine kabul etmiştir (Bayraklı,2007:42).

2.1.2.2. Siyasi ve Sosyo-Kültürel Nedenler

Ekonomik sebepler dışında savaşlar, ihtilaller ve sıkıyönetim gibi siyasal nedenlerde insanları ülkelerini terk etmeye zorlamakta (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 33) “daha iyi imkânlar, yüksek ücretler ve iyi bir refah imkânının” olmasıyla birlikte gidilen bölgenin ya da “ülkelerin etnik farklılıklarının neden olduğu ayrımcılık, siyasi istikrarsızlık, rejim değişiklikleri, vatandaş mübadele politikaları vb. sosyo-kültürel ve siyasi etkenlerde” göç hareketlerini başlatabilmektedir. Bu durum ise bazen ülkeler arasında meydana gelebileceği gibi bazen de belli bir ülkenin farklı bölgeleri arasında meydana gelen sorun ve dengesizliklerden kaynaklanabilmektedir (Aksoy, 2012:294). Ayrıca etnik köken ve dinsel yapı gibi unsurların bir araya getirdikleri grup bireylerinin kendileri ve grupları için tehdit olarak algıladıkları gruplara karşı üstünlük kurma çabası ve bununla beraber gelen çatışmalar siyasal göç nedenleri arasında yer almaktadır (Sayın, 2010: 133). Siyasal koşullarda gerçekleşen göç önemlidir. Çünkü birey veya grupların siyasal sebeplerden dolayı

maruz kalacakları işkencelerden kaçmak, din, dil özgürlüklerini daha rahat yaşamak ve ırkı sebebi ile karşılaştığı ayrımdan kurtulma amacı göçe neden olmaktadır (Başel, 2003:48). Özellikle “1989 ve 1991 yılları arasında Orta Doğu Avrupa’ da yaşanan politik dönüşüm”, bu sebeple yapılan uluslararası göç hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. (Özyakışır, 2013: 19-20).

Günümüzde siyasal sebeplerden göç eden birey ve grupların çoğu mülteci² ve sığınmacı³ konumundadır. Son yıllardaki istatistiksel veriler göz önüne alındığında, Suriye’den savaş ve kaos nedeniyle göç edenlerin sayısının giderek artmakta olduğu görülmektedir. Buradaki göç eden bireylerin ilk düşüncesi can ve mal güvenliğini sağlamak ardından ülkelerinden refah seviyesi yüksek bir ülkeye gitme isteğidir (Kaya, 2015: 20-21). Bununla birlikte eğitime hissedilen ihtiyaç, göçü başlatan unsur olabileceği gibi özellikle geniş aileler tarafından oluşturulan kontrol mekanizması ve otoriteden kurtulma arzusu da, eğitilmiş gençlerin göç etmesini etkileyebilmektedir (Başel, 2007:523). Eğitim amaçlı göçler kültürel nedene dayanmakla birlikte bu tür göçler süreli göçlerdir. Özellikle son dönemlerde gerçekleştirilen beyin göçlerinde bu süreli göçün kalıcı bir hal aldığı gözlenmektedir. Bunun yanında gidilmek istenen yerin fiziki ve sosyal cazibesine karşın bireyin bulunmuş olduğu çevreye karşı uyumsuzluğu kültürel göçlere neden olmaktadır (Arslan, 2001: 152-153).

2.1.2.3. Dini Nedenler

Ortaçağ boyunca yapılan istila ve fetih hareketlerinin büyük çoğunluğu dini sebeplerden dolayı yapılmıştır. Perslerin Filistin’i işgal etmesiyle Yahudi diasporasının başlaması, Haçlı Seferleri’nin neden olduğu göçler, Hz. Muhammed’in 632’de Mekke’den Medine’ye hicreti, Endülüs Yahudilerinin 19. yüzyılda İspanya’dan Osmanlı Devleti’ne sığınmaları, Rus İşgali sırasında beyaz Rusların Erzurum ve San Francisco’ya göçleri tipik dini sebepli göç örnekleridir (Gezgin, 1994: 152). Dünya tarihinde dini farklılıklardan dolayı birçok savaş yaşanmıştır. Bu duruma verilebilecek en bilinen örnek ise Haçlı Seferleridir (Sever, 2008: 15-16).

2.1.2.4. Doğal Nedenler

Günümüzde coğrafi, ekolojik ve çevresel koşullardaki bozulmalar ve doğal afetler insanları buldukları yerleri veya ülkelerini terk etmek zorunda bırakmaktadır. Benzer şekilde tarım topraklarının çölleşmesi ve verimsizleşmesi, orman ve yeşil alanların daralması, ekolojik göçün en önemli nedenleri arasında yer almaktadır (Südaş, 2005: 13-14).

²**Mülteci**, “Uluslararası hukukta “mülteci” kavramı, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir”.

³**Sığınmacı**, “Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır”.

Bu duruma M.Ö. 4. yüzyılda Türk boylarının kıtlık ve kuraklık sebebi ile Orta Asya'dan göç etmek zorunda kalmaları örnek verilebilir (Sever, 2008: 16). Bununla birlikte “depremler, volkanik püskürmeler, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, nükleer silahlar ve enerji kaynakları göçe neden olan olayların başında gelmektedir”. Bu gibi durumlara:1994 yılında Kırgızistan'da yaşanan toprak kayması neticesinde binlerce insanın göç etmek zorunda kalması ve daha önce dünyadaki büyük göller arasında bulunan“Aral Gölü'nün”sularının küresel ısınma ve kuraklık sebebiyle azalması ve gölün bataklık ve çöle dönüşmesi ve toprak yüzeyinde bulunan tuzların rüzgâr ile birlikte tarım topraklarına taşınması ve toprağın verimliliğini kaybetmesi sebebiyle insanların göç etmesi örnek gösterilebilir. Küresel ısınma ile beraber birçok alanda biyolojik olarak değişimler meydana gelmiştir. “Dünyanın farklı bölgelerinde hava olaylarında değişkenlik görülmekte bu değişkenlikte bölgesel iklimler arasındaki farklılıkları artırarak bazı yerlerde sert bazı yerlerde ılıman ve sıcak iklim koşullarının oluşmasına neden olmaktadır”. Bu iklim değişiklikleri insan hayatını çok fazla etkilemiş ve göç hareketlerinin yönünü de değiştirmiştir. Özellikle kıyı şeritlerinde “fazla yağışın görülmesi, yangınların artması, fırtına ve tsunami olaylarının meydana gelmesi”, ormanların tahrip edilmesi, insanoğlunun yaşam alanını buldukları bölgede kısıtlayıp birey ve grupları göç etmek zorunda bırakmıştır. Göç edenler hayatlarına devam edebilecekleri yerlere varmak amacıyla büyük çabalar gösterip oldukça fazla mücadele etmişlerdir. Özellikle Afrika'da her yıl milyonlarca insan ekonomik ve sosyal krizler, doğal afetler, çatışmalar ve kuraklık” ve diğer sebeplerden yaşamış oldukları bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. “Bu kıta da iç göçün en fazla yaşandığı ülkeler; Nijerya, Somali, Sudan, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyetidir” (Günay vd., 2017:42).

2.1.3.Göç Türleri

Yirmi birinci yüzyılın son çeyreğinde küreselleşme ile beraber artan iletişim olanakları ve kolaylaşan ulaşım olanakları ile uzakların yakınlaşması beraberinde göç olgusunun çeşitlenmesini getirmiştir. (Ogan, 2015: 17). Coğrafi bir mekân değiştirme süreci olarak başlayan göç hem kaynak hem de hedef ülke açısından siyasi, ekonomik sosyal ve kültürel olarak toplumsal yapıda değişikliklere sebep olmaktadır Dinamik bir yapıya sahip olan ve toplum yapısında bazı değişikliklere sebep olan bu nüfus hareketlerinin farklı türleri bulunmakta ve bu göç olgusunun daha iyi incelenebilmesi için farklı sınıflandırmaların kullanılmasını da neden olmaktadır.

2.1.3.1. Yerleşme Esasına Göre Göçler

2.1.3.1.1. Geçici Göçler

Geçici göçler, belirli bir zaman, belirli bir işte belirli bir sebepten dolayı herhangi bir ülkeye veya bir ülkenin kendi sınırları içerisinde başka bir bölgeye şehre göç etmeyi amaçlayan göç hareketidir (Naz, 2015:20). Geçici göç kapsamında göç edenlerin kendi ülkelerine geri dönüş

yapması durumu söz konusudur. Bu geriye dönüş beraberinde geçici göç eden fertlere kısıtlı bir yerleşme, sosyal ve siyasi haklar tanınmaktadır (Petersen, 1958: 259). Bir başka tanımda “insanların bir yılın belli bir süresini birden fazla değişik mekânda geçirmeleri” olarak tanımlanmıştır. **Mevsimlik göç**, geçici göç kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre mevsimsel olarak çalışmak için başka bir yere gidip sonrasında dönenler, tatil yapmak için başka şehir ya da ülkelere belirli bir süre için gidenler, belirli bir mevsimi geçirmek gittikleri yerde dinlenmek için yaylaya, bağ evine veya yazlık gibi yerlere gidenler mevsimlik olarak göç etmektedir. Bu göç türünde kalınan süre kısa olduğu için “birden fazla kültür aynı ortamda iç içe varlığını sürdürmekte ve bu durum farklı kültürler arasındaki etkileşimi artırmaktadır. Mevsimlik göçler dışında göçün süresi, göçün niteliğini belirleyen bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır” (Sağlam, 2006:34; Sayın vd., 2016:2).

2.1.3.1.2. Sürekli Göçler

İnsanların belli bir ülkede herhangi bir süre kısıtlaması olmadan kalmaları, yaşamış oldukları yerleri terk ederek başka bölge veya ülkelerde hayatlarını sürdürmek amacıyla yaptıkları göç hareketine “sürekli göç” denilmektedir. Sürekli göçler her zaman zorunlu değil, aynı zamanda gönüllülük esası ile yapılabilen göçlerdir. Sürekli göçler kapsamında “insanlar daha kaliteli bir eğitim alabilmek, daha iyi bir yaşam sürebilmek ve maddi yönden daha da rahat edebilmek için kendi istekleriyle yaptıkları göç hareketleri” değerlendirilebilir. (Koçak ve Terzi, 2012:10). Genellikle kısa bir süreliğine çalışmak, eğitim veya turistik amaçlı yapılan geçici göçler gittikleri ülkelerden kabul görmeleri ve daha kaliteli bir yaşam sürdürecekleri kanaatine vardıklarında belirli bir zaman için geldikleri bu ülkelerde kalıcı olarak yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Geçici göçte tanınan kısıtlı yerleşim, sosyal ve siyasi hakların aksine sürekli göçte göçmenler bu haklardan büyük ölçüde yararlanabilmektedirler. Göçmenlere tanınmış olan bu haklardan en kapsamlısı ise vatandaşlık hakkıdır (İçduygu vd., 2014: 69). Bununla birlikte beklenmedik bir zaman da meydana gelen doğal afetler, savaşlar ve terör olayları sebebiyle gerçekleşen kısa süreli göç hareketleri bazen sürekli göç haline gelebilmektedir (Koçak ve Terzi,2012:10).

2.1.3.2. İradeye Dayalı Göçler

2.1.3.2.1. Gönüllü Göçler

“Gönüllü göç bireylerin veya grupların kendi isteği doğrultusunda herhangi bir kısıtlama ya da baskıya maruz kalmadan yaptıkları göç hareketidir” (Koçak ve Terzi, 2012:171). Bireyin sosyal yönü temele alınarak sınıflandırılan bu göç türünde göç eden bireyin kişisel tercihleri ve kararları söz konusudur. 19.yüzyıl Avrupa’sından dışa göç hareketleri, bu göç türüne bir örnektir. Yani burada kişinin ya da grubun kendi isteği ve rızasıyla hiçbir zorlama olmaksızın farklı sebeplerden göç etme isteği söz konusudur. Bu göç türünde, bazı bireylerin macera arama isteği, daha farklı

mekân ve kültürlerle bir arada yaşama isteği, yaşamış oldukları mekânlardan farklı sebeplerden duyulan bıkkınlık gibi durumlardan dolayı göç etme kararı aldıkları ve uyguladıkları görülmektedir (Yalçın, 2004: 15). Bununla birlikte gönüllü göçlerde; “bireylerin iyi eğitim almak, çalışma şartlarını değiştirerek daha rahat koşullarda yaşamını devam ettirmek istemesi ya da sağlık imkânlarından daha fazla yararlanma talebi bu hareketin temelini oluşturmaktadır” (Koçak ve Terzi, 2012:171). Bu tip göçler bireyin sosyal sınıfı veya mevcut durumda sahip olduğu koşullardan etkilenmekte ve buna göre bir değişim göstermektedir. Örneğin evli olan kişinin bekâr olan bir kişiye göre böyle bir karar vermesi daha zor bir süreci gerektirecektir (Yalçın, 2004: 15).

2.1.3.2.2. Zorunlu Göçler

Zorunlu göç, insanların savaş, açlık, siyasi ve politik baskılar ile doğal afetler gibi insanın elinde olmayan faktörlerden kaynaklı nedenlerle başka ülkelere göç etmeye mecbur kalması olayıdır. “Zorunlu göçler ekonomik, sosyal, politik nedenlerden dolayı devlet yaptırımları neticesinde gerçekleşebileceği gibi sonucunda yine sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapıda birçok değişikliğe kaynak oluşturabilir” (İçduygu ve Ünalın1998’den aktaran: Eraldemir, 2013:13). Bu göç türü nedenlerine göre aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Saydam 2010:4):

a)Coğrafi ve tabii şartların yaşamı olumsuz etkilemesinden dolayı meydana gelen göçler: “Deprem, sel, yanardağ, heyelan, aşırı kuraklık gibi önlenmesi zor ve imkânsız” olan sebepler sonucunda yer değiştirme zorunluluğu meydana gelmektedir.

b) Devletin gelişme ve kalkınma programlarının başarısı için gerekli olan yer değiştirme hareketleri:“Baraj, yol, liman, fabrika, havaalanı gibi tesislerin yapılabilmesi” için sınırlı sayılarda da olsa göç hareketlerinin meydana gelmesi söz konusudur. Bu tür göçlerde bireyler, gruplar, ya da topluluklar devletin koruyuculuğu/desteği veya yeni yerleşim alanını göstermesi gibi yardımlar alabilmektedir. Kısacası burada insanların faydalanacakları bir durum için yer değiştirmesi söz konusudur.

c)Sosyo-kültürel sebeplerden meydana gelen zorunlu göçler: Eğitim, sağlık gibi imkânların kıt olması ve dini, siyasi baskı gibi sebeplerden dolayı insanların bu tür problemlerini çözebilmek için başka yerlere göç etmek zorunda kalmaları.

d)Savaşlar ve uluslararası anlaşmalar sebebiyle farklı ülkeler arasında yapılan nüfus müdahaleleri: Buna Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus değişimi örnek verilebilir.

e) Bir devletin bazı gruplar ya da toplulukların varlığını ortadan kaldırmak amacıyla uygulamış olduğu politikalar sonucunda ortaya çıkan göçler: Bazı devletler sınırları içinde ya da sınır komşusu olduğu bölgelerdeki istenmeyen unsurları ölüm ya da sürgün gibi yollarla göç

etmek zorunda bırakmaktadır (Saydam,2010:4). Zorunlu göçler incelendiğinde bu tür göçlerin diğer göçler gibi birçok farklı nedenlere dayandığı görülmektedir.

2.1.3.3. Yoğunluğuna Göre Göçler

2.1.3.3.1. Bireysel Göçler

Bireysel göç kararlarının alınmasındaki en büyük etken bireyin kaliteli bir hayat yaşama arzusudur. Bireylerin böyle bir kararla ulaşmış oldukları sonuç bugünkü sahip olduğu hayat standartlarının üzerinde ise birey tarafından rasyonel bir karar verildiği söylenecektir. Bireysel göç olgusu her ne kadar akıllara tek kişinin yapmış olduğu göç eylemini getirirse de çekirdek ailelerin yapmış oldukları göçlerde bireysel göç olarak kabul görmektedir (Özdemir, 2008: 20-21).

2.1.3.3.2. Kitlesele Göçler

Göç bireysel olarak yapılabildiği gibi grup veya kitleler halinde de meydana gelebilmekte ve değiştirilecek mekânlarda ulusal sınırlar içinde olduğu gibi uluslararası sınırlarda da gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte göç etme kararı bazen bireylerin kendi iradelerine bağlı bazen de tam tersi farklı sebeplerden dolayı zorunluluk ve baskı sonucu oluşabilmektedir. Bu çerçevede göç bireysel bakımdan kendi başına zor ve riskli bir süreci de beraberinde getirmektedir (Erder, 2006: 31).Serbest göç ile az sayıda öncü bireyler bir başka yere göç eder ve ülkeleriyle de bir çeşit bağ kurmaları neticesinde o ülkeden göç edenlerin sayısı hızlı bir şekilde artış gösterir ve kısa süre içinde çekici unsurlardan dolayı göç kitlesele bir görünüm kazanmaya başlar. Özellikle 1960'lı yıllardan günümüze, hem göç gönderen hem de göç alan ülke olarak çok sayıdaki “ülke uluslararası göç sürecine girmiş, bunun dışında göç hareketleri de “birey” veya “grup” büyüklüğünü asarak “kitlesele” bir duruma gelmiştir. Bununla beraber uluslararası göçün coğrafi alanı da genişlemiştir” (Somuncu, 2006: 6).

2.1.3.4. Niteliğine Göre Göçler

2.1.3.4.1. Beyin Göçü

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş bir ülkeye iyi eğitim görmüş, nitelikli, uzman işgücüne sahip bireylerin en verimli olduğu dönemde çalışmak ya da araştırma yapmak için göç etmesi beyin göçü olarak tanımlanabilmektedir. Kıt kaynakları ile yetiştirmiş olduğu sınırlı sayıdaki vasıflı işgücünü kaybeden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu beyin göçü sebebiyle gelişmeleri yavaşlarken beyin göçlerine ev sahipliği yapan gelişmiş ülkelerin gelişme hızı daha da artmıştır. Bu durumda ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının daha da büyümesine neden olmaktadır (Kaya,2003:1). Bir başka deyişle yurt içinde ve yurt dışında eğitim

almış bireylerin, nitelikli alanlarda uzmanlaşma, yaşam standartlarını istenilen düzeye çıkarma ve çalışma alanlarını genişletme ve daha yüksek ücret almak amacıyla diğer ülkelere yönelik yapılan göç hareketidir. “Beyin göçü, yüksek eğitilmiş bilim adamı ve mühendis gibi, genellikle teknik bilimler alanında uzmanlaşmış ve sayıca sınırlı zümrenin, söz konusu koşullara, statüye ve gelire sahip olma olasılığı bulunmayan veya bu olasılığın çok düşük olduğu” az gelişmiş olan ülkelere, gelişmiş, sanayileşmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Bu sebeple kalkınma seviyesi yüksek olan ülkeler önem kazanmıştır (Çavuşoğlu, 2006:6). Gelişmiş ve “sanayileşmiş ülkelerin ödedikleri yüksek ücretler, çalışma şartlarının kolaylığı, teknoloji ve gelişmelerden en iyi şekilde yararlanma imkânı, göç gönderen ülkede iyi yetişmiş kişilerin kendi alanı ile ilgili iş bulmakta zorlanmaları, kariyer yapmakta imkân bulamamaları” beyin göçünün başlıca sebepleri olarak değerlendirilmektedir (Demirkan, 2011:1). Ülkeler arasındaki beyin göçü alma oranı ve beyin göçünün talep edilen alan ve sektörleri bir ülkeden diğerine farklılık göstermektedir. Örneğin “Güney- Kuzey daha çok teknolojik gelişmelerle ilgilenen araştırmacı ve öğrencileri kapsarken, Kuzey- Güney göçü esas olarak toplumsal bilimlerle ilgilenen insanları kapsamaktadır” (Bakırtaş ve Kandemir, 2010:963).

2.1.3.4.2. İşçi (Emek) Göçü

“Bir ülkedeki bireylerin ya da grupların emek güçlerini satmak, yani işçi sınıfını kabul etmek suretiyle bu sınıfın gerektirdiği fonksiyonları yapmak üzere bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme hareketi olarak” tanımlanabilmektedir (Çavuşoğlu, 2006:4). İşçi göçü hem ülke sınırları içinde hem de ülkeler arasından meydana gelebilir. Özellikle gelişen ülkeler niteliksiz işçi almakta, daha çok kendini geliştirmiş ve eğitim yönünden donanımlı bireyleri almaktadırlar. Bununla birlikte sanayileşmiş ülkeler diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında daha fazla işçi göçü almaktadır. Diğer göç türlerinde olduğu gibi işçi göçünde uzun ya da kısa süreli, gönüllü ya da zorunlu olabilir (Çavuşoğlu, 2009:4-5). “İşçi göçü (labour migration), özellikle geçen yüzyılın başından itibaren gündeme gelmeye başlamış ve özellikle sanayileşmiş/gelişmiş Batı Avrupa ülkelerini ve ABD’ni üs seçmiştir. Türkiye’den de 1961-1975 döneminde yaklaşık 1 milyon civarında emek sahibi, Batı Avrupa ülkelerine” işçi olarak gitmiştir. “Batı Avrupa ülkelerindeki toplam Türk nüfusu, 1980’de 2 milyona ulaşmıştır” (Kritz ve Keely 1981’den aktaran: Çavuşoğlu,2006:4).

2.1.3.4.3. Mübadele Göçü

Mübadele kelime olarak “değiş tokuş” anlamına gelmektedir. Mübadele göçleri karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde insanların yer değiştirmesidir. Mübadele göçü yapan kişilere “mübadil” denilmektedir. Mübadele göçleri genellikle insanların gönüllü olarak yaptıkları göç türü olmaktan ziyade zorunlu göç kapsamında yer almaktadır. Aynı zamanda belirli bir anlaşma ve şartlar karşılığında yaşamış oldukları bölge veya ülkeleri değiştiren bireyler gitmiş oldukları yerde farklı sorunlar yaşayabilmektedir. Bu tip göçte zorlanan bireyler eğitim, sosyo-kültürel yapı, dil ve din

gibi konularda problemlerle karşılaşabilmektedir. Bu gibi durumlarda bazen devletler gerekli olan çalışmalarını uzman ekipleriyle düzenlemektedir. Buna Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus değişimi örnek verilebilir (Koçak ve Terzi,2012:13).

2.1.3.5. Ülke Sınırlarına Göre Göçler

2.1.3.5.1. İç Göçler

“Herhangi bir ülkede yaşayan insanların çeşitli nedenlerle ülke sınırları içerisinde sürekli veya geçici olarak yer değiştirmeleri olayıdır. Bu yer değiştirme hareketi kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente olabileceği gibi günümüzde kent hayatının koşuşturmasından bunalan insanların nadiren yaptığı gibi kentten kıra şeklinde de görülmektedir”. İç göçlerin temelinde genel olarak daha yüksek yaşam standartlarını yakalamak, çalışma hayatı, büyük şehirlerin cazibesi, eğitim gibi ekonomik ve sosyo-kültürel nedenler bulunmaktadır. Dahası herhangi bir ülkenin tüm bölgeleri ekonomik ve sosyo-kültürel olarak aynı düzeyde olmamakta ve bu durum iç göçleri önemli ölçüde tetiklemektedir (Avcı,2003:221). İç göçler kalıcı olabildiği gibi geçici olarak da yapılabilir. Mevsimlik işçilerin yapmış olduğu bu göç çeşidi geçici göçlere örnek olarak verilebilir. Bunun yanında bir öğrencinin eğitim için yaptığı göç, sağlık problemleri nedeniyle başka bir şehirde daha donanımlı bir hastaneye tedavi için yapılan göçler geçici göçlere verilebilecek diğer örneklerdir. Geçici iç göçler mekânsal ve sosyo-kültürel olarak hem varılan hem terk edilen mekân açısından büyük bir problem oluşturabilecek nitelikte göçler değildir. Ülke içerisinde gerçekleşen bu nüfus değişimi sonucunda ülke nüfusunda herhangi bir değişim olmamaktadır. İç göçle birlikte bölgelerin veya şehirlerin nüfus oranlarında bir değişim meydana gelmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 169).

2.1.3.5.2 . Uluslararası (Dış) Göçler

“Herhangi bir ülkeden başka bir ülkeye hatta bir kıtadan bir diğerine geçici veya kalıcı olarak yapılan nüfus hareketlerine dış göç veya uluslararası göç” denilmektedir. Uluslararası göçler, iç göçlerin ortaya çıkmasında rol oynayan siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer nedenlerden dolayı meydana gelmekle beraber sonuçları itibariyle iç göçlerden çok daha farklı ve karmaşık problemlere sebep olmaktadır (Akkaya,2019:7).Samuel’e göre (2002:38) uluslararası (dış) göç, belirli bir dönemde yer değiştirmenin kalıcı ya da kısa süreli değişimidir. Arango’ya göre (2000:285) uluslararası göç, emek ve sermayenin coğrafi dağılımındaki tutarsızlığın bir sonucudur. Uluslararası göçün en temel unsurlarından biri, bireyler veya gruplar tarafından farklı sebeplerle gerçekleştirilen göçün bir ülkeden diğer bir ülkeye yönelik olmasıdır. Bu sebeple, göç sürecine birden fazla ülke dâhil olmaktadır. Aynı zamanda göçün tüm aşamalarında göç eden birey, göç gönderen ülke ve göç alan ülke ile ilgili çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunun sonucunda göç, tüm bu faktörler üzerindeki etki ve sonuçlarını hem göç gönderen hem de göçü alan ülkede

göstermektedir. Ulusal sınırların ötesine hareket eden bireyin terk ettiği ülkeye “**kaynak ülke**, (sending country/country of orijin)” bireyin göç etmek istediği ülkeye “**alıcı ülke** (receiving country) veya **varış ülkesi/ hedef ülke** (country of destination)”, göç sırasında geçiş güzergâhı üzerinde bulunan veya kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru olan hareket süreci içerisinde bir süre için bir ülkede kaldıysa, bu ülke de “**transit ülke** (country of transit)” şeklinde ifade edilmektedir. Bu durumda, transit ülkedeki çok farklı unsurlar göç sürecine dâhil olmakta, göç süreci transit ülkedeki durumları da etkileyebilmektedir (Stalker, 2001: 5).

Uluslararası göçün dinamiklerine karşı sahip olunan belirgin görüş, genellikle bireylerin yüksek standartta bir hayat sürdürebilmek için yüksek gelir elde edebilecekleri az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru bir göç eğiliminde oldukları gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu, 2009: 2). Ancak bu var olan gerçeklik, gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere doğru bir göç hareketinin başlamasıyla değişime uğramıştır. Bu değişiklikte gelişmiş ülkelerin dünyanın farklı bölgelerine yatırım yapmaları önemli bir rol oynamaktadır (Gençler, 2004: 174). Bunun dışında dış göçlerin meydana gelmesinde siyasi istikrarsızlık ve baskı, savaş, dini baskı, gibi faktörlerinde etkisi bulunmaktadır. Uluslararası göçler ülke sınırları temele alındığında **yasal ve yasadışı** göçler niteliklerine göre **beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçü ve sığınmacı ve mülteci** göçlerini kapsamaktadır. Ancak bütün uluslararası göç hareketleri yasal yönden incelendiği zaman düzenli veya düzensiz göç şeklinde ikiye ayrılır.

2.1.3.5.2.1. Düzenli (Yasal) Göç

Düzenli göç, belli bir yasal çerçevenin kapsamında talep edilen kuralları yerine getirerek yapılan göçtür. Düzenli göç, birey tarafından talep edilen ve hedef ülkenin bu talebe onay vermesi ile yapılabileceği gibi bazı durumlarda ülkelerin talep ve ihtiyaçlarına göre de yapılabilmektedir. Örneğin ABD, her yıl daha önceden belirlemiş olduğu ülkelere kota sınırlaması dâhilinde olmak şartıyla, başvuruda bulunan kişiler arasından bazılarını kura çekip, oturma izni vermektedir. Bunun dışında yapılan diğer bir uygulama ise Almanya'nın işgücü açığını kapatmak amacıyla “Güney Avrupa, Türkiye ve Yugoslavya'dan” 1960'ların başında başlattığı “misafir işçi sistemidir” (Gençler, 2002: 29-30). Düzenli göç, evlilik yoluyla, eğitim üzerinden veya iş amacıyla kısa süreli izinlerle ülkeye gelenleri kapsadığı gibi, uzun süreli yaşamak amacıyla ülkeye gelen göçmenleri veya başta kısa süreli gelse de sonradan kalmaya karar verenleri de kapsamaktadır. Öğrenci olarak gelip daha sonra iş bularak ülkede kalmaya devam etmek, bu son kategoriye verilebilecek en yaygın ve bilinen örneklerdendir. Aile birleşimi dışında, eğitim veya çalışma amacıyla gerçekleşen uluslararası düzenli göç aynı zamanda yüksek vasıflı göç olarak da isimlendirilmektedir. Çünkü göçmenler göç ettikleri ülkenin eğitim ve ekonomisine de katkıda buldukları için uluslararası göçün istenen ve hatta desteklenen tarafını oluştururlar (Kalaylıoğlu, 2014: 35). Bununla birlikte yasal yollarla bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek sadece bireyin göç kararına bağlı değildir. Bireyin göç edeceği ülkeye göre çeşitlilik gösteren yerine getirilmesi gereken prosedürler vardır.

Göç eden bireyin yasal olarak bu prosedürleri yerine getirmesi sonucunda gerçekleştirmiş olduğu göç yasal göçtür (Gençler, 2002: 29).

2.1.3.5.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göç

Düzensiz göç, en geniş anlamıyla, sınır ötesi insan hareketliliğinin devletler tarafından kontrol edilemeyen ve/veya gözetlenemeyen kısmıdır (Atasü-Topçuoğlu,2012:501). IOM’a göre, “yasa dışı (*düzensiz*) göç, kaynak, transit ve hedef ülkelerin göçe ilişkin düzenleyici normlarının dışında kalan insan hareketleridir”. Hedef ülke açısından değerlendirildiğinde, “göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir” Kaynak ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise “bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur”.(IOM,2013:26). Genel olarak çeşitli yasa dışılıklar içerdiği herhangi bir şekilde göçmenlerin belge ve kayıtlarının tam olmaması demektir, dolayısıyla düzensiz göçmenler devlet tarafından tam olarak bilinemezler. Yasadışı göç, yapısı itibarı ile yasal göçten oldukça farklı bir noktadadır. Başta IOM olmak üzere göç konusunda çalışmalar yapan pek çok uluslararası örgüt tarafından kurallara bağlı ve insancıl göçün hem göçmenler hem de toplumlar için yararlı olduğu vurgulanmaktadır (IOM,2010:5). IOM tarafından yazılan dokümanlarda da belirtildiği üzere göçmenleri yasadışı yollara iten en önemli sebep, göçmenlerin düzenli (yasal) göç yollarıyla istemiş oldukları ülkeye gidememeleri ve bazı ülkelere giriş koşullarının özellikle son dönemlerde giderek katılaşmasıdır. Bu nedenle de göç etmek isteyen, ancak bu konuda yasal yollardan yararlanamayan kişiler ise insan ticareti ya da göçmen kaçakçılığı yapan şebekelerin ellerine düşmek suretiyle yasa dışı göçe yönelmektedirler. “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçları⁴”, dünya çapında silah ve uyuşturucu kaçakçılığı suçlarından sonra en çok gelir getiren suç türü olması ve diğer suç türlerine göre düşük risk içermesinden dolayı, terör örgütleri ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin en temel faaliyetleri arasına girmiştir (Miko ve Park,2002:1). Bir ülkeye yasadışı yollardan girebilmenin tek yolu insan tacirlerinin ya da göçmen kaçakçılarının eline düşmek değildir. Bunun yanında, yasal yollardan giriş yaptıktan sonra, vize süresinin dolmasına rağmen kaçak olarak o ülkede kalmayı sürdürmek, sahte evlilikler, hileli yollarla çalışma, sahte öğrencilik ya da sahte evraklar kullanarak giriş yaparak da **yasadışı göçmenlik** faaliyeti gerçekleştirilebilir (Koser,2005:6).

⁴Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti>, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-sss>)

2.1.4. Küresel Ve Yerel Ölçekte Uluslararası Göç Hareketliliğinde Mevcut Durum

2.1.4.1. Uluslararası Göç ve Türkiye’de Mevcut Durum

Göç ve göçmenlik küresel olarak bütün dünya ülkelerini yakından ilgilendiren bir durumdur (Gözübüyük Tamer,2019:51). Ayrıca göç olgusunun başlangıcını belirli bir tarihle başlatmak mümkün olmamakla birlikte insanlık tarihi kadar eski olduğunu veher dönemde farklı nedenlerden dolayı nüfus hareketlerinin meydana geldiğini belirtmek mümkündür. Yerleşik hayata geçilmeyen dönemde göçler genellikle iklim ve coğrafi değişikliklerin etkisiyle oluşmuş, yerinden edilen insan toplulukları, yeni hayat alanları arayışına girmişlerdir. Bu nedenle özellikle coğrafi ve iklim şartları açısından daha elverişli, bereketli ve boş arazilere yerleşmeyi tercih etmişler veya diğer yerleşik halkların topraklarını işgal etmişler veya yerli halkları sürgün etmişlerdir. Bu sebeple yeni yerler arayışıyla başlayan göç dalgaları dünyanın pek çok yerine yayılmıştır. Bununla birlikte sınıflı toplumların meydana gelişi de göç hareketlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Özellikle köleci imparatorluklar, yapmış oldukları savaşlarla yerli halkları, köleleştirmiş, öldürülmüş veya göç etmeye zorlamıştır. Kapitalizm öncesi dönemde meydana gelen zorunlu ve kitlesel göçlerin sebebinin genellikle feodal toplumlarda toprak için yapılan savaşlar oluşturmuştur (Peköz,2002:12-13). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, uluslararası göç olgusu gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerin kalkınma ve yapısal dönüşümü için önemli faktörlerinden biri olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Tarihteki ilk büyük kitlesel göç olayı, “4. yüzyıl ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için batıya doğru hareket eden” Hun’ların Karadeniz’in kuzeyine gelip yerleşmesinde dolayı buradan kaçan Cermen kavimlerinin yıllar boyunca Avrupa Kıtası’nı istila etmesi olarak kendisini gösteren ve “günümüz Avrupa devletlerinin temellerini atan çok önemli bir süreç” kabul edilen “Kavimler Göçü’dür” (Kınık, 2010:37). Farklı bölge ve ülkeler arasında meydana gelen bu kitlesel göç hareketleri Avrupa’da yeni ülke ve imparatorlukların kurulmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kıtalar arası meydana gelen göç olayları ise “Amerika kıtasının keşfi” ile beraber deniz aşırı bir boyut kazanmış ve 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’dan büyük bir insan kitlesi, yeni bir hayat beklentisi ile Amerika kıtasına göç etmiştir. Özellikle keşfedilen yeni kıtadaki toprakları işleme, deniz aşırı ticaretin artışı gibi ekonomik faktörler bu göçün başlamasında itici etkenler olarak görülmektedir(Giddens,2010:522). 15. ve 18. yüzyıllar arasında Afrika’dan “15 milyon insan köle olarak” çalıştırılmak üzere Amerika kıtasına taşınmış Afrikalılar için“*kıtanın köleleri*” sözü kullanılmıştır (Peköz,2002:16-17).

18.yüzyılınortalarında başlayan ve 19.yüzyılın sonlarına doğru devam eden sanayileşme aşaması merkez ve çevre ülkeler arasında günümüze kadar devam eden ekonomik bağların temellerinin atıldığı bir dönem olmuştur. Genellikle “merkez ülkenin çevre ülkeden” hammadde ve buna benzer diğer ihtiyaçlarını gidermesi ve almış olduğu ham madde ile ürettiği sanayi ürünlerini

çevre ülkeye ihraç etmesi biçiminde devam eden süreç, çevre ülkedeki özellikle kırsal kesimde yaşayan bölümün topraklarını kaybetmesine ve işsiz kalmasına sebep olmuştur. Bu döneme özgü “**sözleşmeli işçilik**” sistemi topraklarını yitirerek boştaki kalan bu nüfusu ağır koşullarda işgücüne dâhil etmenin yeni bir yolu şeklinde meydana gelmiştir (Toksöz,2006:13-14). Aynı zamanda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kölelerin yaptığı bir sürü ayaklanma ve kölelerin bırakılmasını destekleyen Avrupa sayesinde 1830’da dönemin ilgili güçleri tarafından kölelik sistemi resmi olarak kaldırılmış olmasına rağmen bir süre daha bazı bölgeler de devam etmiştir. Kölelik sisteminin kaldırılmasıyla birlikte bu sistemin yarattığı boşluğu doldurmak ve yeni göçmen dalgalarını sağlamak içinde “**sözleşmeli işçilik**” getirilmiştir. 19. yüzyılda Çin ve Hindistan’dan Amerika ve Avrupa’ya milyonlarca insan sözleşmeli işçi olarak gönderilmiştir (Marfleet, 2006: 61).

1918 ve 1945 arası dönem ise genel olarak uluslararası göç hareketlerinin düştüğü bir dönem olmuştur. Ekonomik durgunluk ve krizlerin dışında birçok ülkede göçmenlere yönelik artan düşmanlık bu azalmanın sebeplerinin başında yer almaktadır. Ancak 1920’li yıllarda nüfus değiş-tokuşları sebebiyle bir hareketlilik gözlemlenebilmektedir. 1914’ten İkinci Dünya Savaşı’nın bitimine kadar geçen zaman sadece ekonomik durgunluğun olduğu ve nüfusların kaynaştığı bir zaman değildir. Hobsbawm’ın (1996:19) belirttiği gibi bu süreç aynı zamanda “**felaket çağı**” olarak adlandırılan bir dönemdir. Budönem yalnızca “küreselleşme ve bir önceki yüzyılda Avrupa nüfusunun deniz aşırı genişlemesinin ters teptiği bir dönem” olmamakla birlikte “aynı zamanda Avrupa’da, Kuzey Amerika ve Avustralya’da liberal demokratik kurumların ve liberal kapitalizmin tek bir evrensel dünya yaratma meylinin de ters teptiği, faşizm ve onun uydusu olan otoriter hareketlerin ve rejimlerin de ilerlediği bir dönemdir”. Ulusların kapılarını kapatmaları, ekonomik durgunluk ve çoğalan milliyetçilik akımları, yabancı işgücünü azaltma girişimleri ve bu sebeplerle meydana gelen zorunlu göç, köle işgücü ve mülteciler Avrupa tarihinde bu dönemin temel karakteristiği olmuştur (Skeldon, 1997:72).

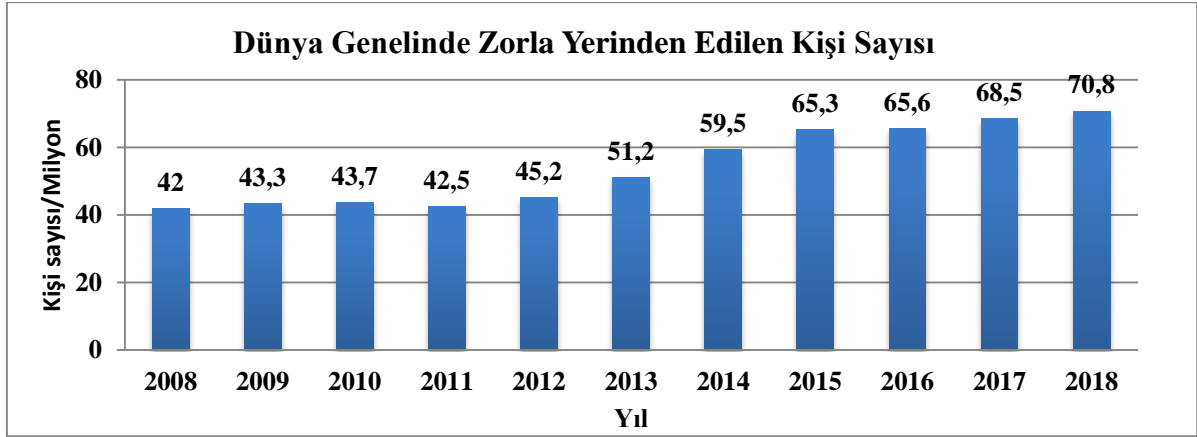
İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, özellikle 1950-60 arasında dünya ekonomisi merkez-gelişmiş ülkelerin doğurganlık oranlarının azalması ve yaşlanmakta olan bir nüfusa sahip olmaları gibi nedenlerle beklenmedik bir oranda büyüme yaşamıştır (Sallan-Gül,2002:82). Bu genişleme sebebi ile ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu alanda işgücü, ulusal kaynaklardan karşılanamaz hale gelmiş, bu sebeple 1930’larda “**günah keçisi**” ilan edilen ve ülkelere girişleri yasak olan göçmenler, bu dönemde hükümetler tarafından ülkelere davet edilmişler; özellikle Avrupa’da genişlemekte olan sanayinin önemli sektörlerinde hem düşük maliyetli hem de esnek işgücü olmaları sebebiyle ihtiyaç duyulmuş ve daha fazla talep edilmişlerdir (Dale,1999:2). Bu süreç Doğu ve Orta Avrupa’da savaş sebebiyle yerinden olmuş birçok göçmene Batı Avrupa kapılarını açmıştır. Bunun dışında Sovyet rejiminden kaçan göçmenler de batıya yönelmişlerdir. Bu göçmenler Batı Avrupa’nın işgücüne ihtiyacı olan ekonomilerince kolayca emilebilmiş; hatta devletlerin işçi göçmenleri çekebilmek için göçü kolay hale getirmesi ulusal ekonominin canlı

kalabilmesiyle doğru orantılı bir problem haline gelmiştir (Marfleet, 2006:76). Özellikle “Almanya 1954 yılından 1970’lere kadar Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye’den; Fransa ise Fas, Tunus ve Cezayir ‘den’ işgücü açığını kapatmak için göçmen alımı gerçekleştirmiştir. “Ekonomik sebeplerle gerçekleşen bu göç ilişkisini daha çok insanların arzularına bağlı olarak geliştiği için gönüllülük çerçevesinde değerlendirmek mümkündür” (Aksoy, 2012:294). “1947 yılında Pakistan’ın Hindistan’dan ayrılması neticesinde dünyanın gördüğü en geniş göç dalgası yaşanmış ve yaklaşık 18 milyon Hindu ve Müslüman mübadele edilmiştir. 1945 ve 1961 yılları arasında Berlin duvarının inşası ile birlikte yaklaşık 3,7 milyon Doğu Alman Batı’ya kaçmıştır” (Kınık, 2010:38).

Uluslararası göç hareketlerinde çağdaş dönem kabaca 1960’ların başında netleşmiş ve geçmişten oldukça değişik özellikler sergilemiştir. Bu dönem, göç veren ve alan ülkelerin sayısının ve çeşitliliğinin fazlaştığı ve göç talebinin Avrupa’dan gelişmekte olan dünyaya geçtiği; göçün küresel bir görünüm sergilediği bir dönemin habercisidir (Massey,1999:35). İşçi göçmenler ve fazlaşan mülteci akınları ekonomik olarak daha az gelişmiş olan ülkelere doğru hareket etmeye başlamışlardır (Faist,2003:52).Bu hareketliliğin dışında aynı zamanda milliyetçilik tutumlarının artışa geçtiği bir doku meydana gelmiştir. Bu dokuda göçmen alımları nedeniyle ülkelerin göçmenlere yönelik tavırları daha da sertleşmiş durumdadır. Ancak ülkelerin uygulamaya koyduğu sınırlamalara rağmen göç hareketlerinde artış gözlenmiş ve göç etme yolları ise daha karmaşık hale gelmiştir (Skeldon,1997:4). Özellikle 20. yüzyılın son dönemlerinde “siyasal istikrarsızlığın ve şiddetli çatışmaların yaşandığı ülkelerde” gerçekleştirilen “soykırımlar, insan hakları ihlalleri” ve savaş suçlarındaki artış nedeniyle dünya çapında mülteci sayısı da artmaya başlamıştır. 21. yüzyılda ise”Afrika’da Fil Dişi Sahili, Orta Afrika Cumhuriyeti, Libya, Mali, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Burundi, Orta Doğu’da Irak, Suriye, Yemen, Avrupa’da Ukrayna, Asya’da Myanmar, Kırgızistan ve Pakistan’dan” oluşan dünyanın on beş farklı bölgesinde etnik ve dinsel çatışmalar kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı yaşanan problemlerden etkilenen bireyler can güvenliklerini sağlayabilmek amacıyla yaşadıkları toprakları terk edip ve daha güvenli görmüş oldukları komşu ülkelerin topraklarına sığınmışlardır (United Nations High Commissioner for Refugees⁵ [UNHCR] Global Trance,2018).

⁵Metin içinde United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMMYK) şeklinde kullanılacaktır.

Grafik1: Dünya Genelinde Zorla Yerinden Edilen Kişi Sayısı

Kaynak:(UNHCR Global Trends,2008-2018)

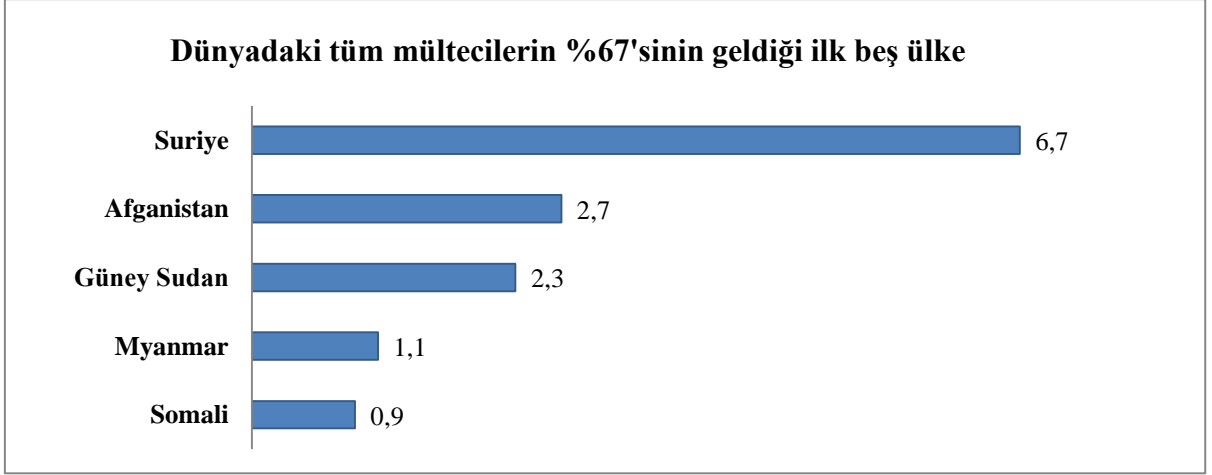
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) raporuna göre 2008 sonunda dünya çapında yaklaşık “42 milyon zorla yerinden edilmiş insan⁶” bulunmaktadır. Bu sayının “15,2 milyonu mülteci, 827.000 sığınmacı (bekleyen davalar) ve 26 milyonu ülke içinde yerinden olmuş kişilerden oluşmaktadır”. 2009 sonunda, 1990'ların ortasından bu yana zorla yerinden edilmiş insan sayısı 43,3 milyon ile en yüksek sayıya ulaşmıştır. Bu yıl gelişmekte olan ülkeler dünyadaki mültecilerin beşte dördüne ev sahipliği yapmıştır. Pakistan, dünya çapında 1,7 milyon mülteciyeardından İran İslam Cumhuriyeti 1,1 milyon mülteciye ve Suriye Arap Cumhuriyeti 1,05 milyon (hükümet tahmini) mülteciye ev sahipliği yapmıştır. 2009 yılında BMMYK'nın sorumluluğu altındaki mültecilerin yaklaşık yarısı Afganistanlı (2,9 milyon) ve Iraklı (1,8 milyon) mültecilerden oluşmaktaydı. 2010 yılının sonunda ise son 15 yılın en yüksek sayısı olmakla birlikte zorla yerinden edilmiş 43,7 milyon kişi vardı. BMMYK'nın dünya çapında sorumluluğu altındaki mültecilerin yaklaşık yarısını bu yılda Afganistanlı (3 milyon) ve Iraklı (1,7 milyon) mülteciler oluşturmuştur. Dünyadaki on mülteciden üçü Afganistanlıydı ve Afganistanlılar 75 farklı iltica ülkesine dağılırken Iraklılar, daha çok komşu ülkelere gitmiştir. 2011 yılı sonunda yerinden edilmiş insan sayısı 42,5 milyona ulaşarak üst üste beş yıl boyunca, dünyadaki zorla yerinden edilmiş insanların sayısı 42 milyonu aşmıştır. Dünyanın farklı 79 ülkesinde 2,7 milyona yakın Afganistan uyruklu mülteci bulunmakla birlikte Afganistan, 2011 yılında da önde gelen ülke olmaya devam etmiştir.

2012 yılı sonuna kadar, zulüm, çatışma, genel şiddet ve insan hakları ihlallerinden dolayı dünya çapında 45,2 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Özellikle “Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Mali, Suriye, Güney Sudan ve Sudan” arasındaki çatışmalar komşu ülkelerde 1.1

⁶**Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced People):** Bu kavram şiddet yahut doğal/ insanî felaketler yüzünden buldukları yerleri terk etmek durumunda olanlar için kullanılır. Bu kişiler ülkelerinin siyasi sınırlarını geçmemişlerdir. Ancak çeşitli nedenlerle ülke içerisinde göçe maruz kalmışlardır. Özellikle iç savaşlar sonucu yerinden edilmişlik dünya genelinde giderek artmaktadır (Bartram, 2017: 120-121)

milyondan fazla mülteci olmasına sebep olmuştur. 2012'de günde ortalama 3.000 kişi, mülteci olmakta ve bu sayı 2010'dan beş kat daha hızlı bir göstermiştir. Bu yıl, komşu ülkeler sınırlarını açık tutup, mülteciler ve sığınmacılar için güvenli bir sığınak sağlamışlardır. 2013 yılında 53,2 milyon insan zorla yerinden edilmiş. 1994 yılından beri devam eden Ruanda soykırımından kaçan insan sayısı bugüne kadar görülmeyen seviyeye ulaşmıştır. Bununla birlikte Suriye' devam eden savaş nedeniyle ülke beş yıl içinde dünyanın ikinci büyük mülteci barındıran ülkesi olmaktan ikinci en büyük mülteci üreten ülkesi haline gelmiştir. 2013 yılı, BMMYK'nın tarihindeki en zorlu yıllardan biri olmuştur. 2014 yılı sonu itibariyle, dünya genelinde “59.5 milyon kişi zulüm, çatışma, genel şiddet veya insan hakları ihlalleri” nedeniyle yerlerinden edilmiştir. “Türkiye, ilk kez 1.59 milyon mülteci ile dünya çapında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuştur”. Türkiye'den sonra “Pakistan 1.51 milyon, Lübnan 1.15 milyon, İran İslam Cumhuriyeti 982.000, Etiyopya 659,500 ve Ürdün 654,100 ev sahipliği yapmıştır”. 2015 yılında küresel anlamda zorla yerinden olma sayısı rekor bir seviyeye ulaşarak yıl sonuna kadar, zulüm, çatışma, genel şiddet veya insan hakları ihlalleri nedeniyle dünya çapında 65,3 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. 2016 yılı sonunda 65,6 milyon insan yerinden edilirken, 2017 yılında bu sayı 68,5 milyona yükselmiştir. 2018 yıl sonuna kadar, “zulüm, çatışma, şiddet veya insan hakları ihlallerinin” sonucu olarak dünya genelinde yaklaşık “70,8 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir”. Sonuç olarak, dünyanın zorla yerinden edilmiş nüfusu bir kez daha rekor bir seviyeye ulaşmıştır. Tahmini 13,6 milyon insan çatışma nedeniyle yerinden edilmiştir. Bununla birlikte kendi ülke sınırları içerisinde yerinden edilmiş 10,8 milyon ve 2,8 milyonu ise yeni mülteci ve yeni sığınmacı durumundadır. Bu artışın büyük kısmı 2012 ile 2015 yılları arasında gerçekleşti, bunun en önemli sebebi büyük ölçüde Suriye çatışmasıydı. Ancak Irak ve Yemen gibi Orta Doğu, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Güney Sudan gibi Sahra altı Afrika'nın bir kısmı ve Rohingya mültecilerinin Bangladeş'e gönderilmesi de dâhil olmak üzere diğer alanlardaki çatışmalar da bu sayının artışına sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 yıl sonu raporlarında dünya çapındaki mültecilerin %67'si beş ülkeden gelmektedir (UNHCR Global Trends,2018:3).

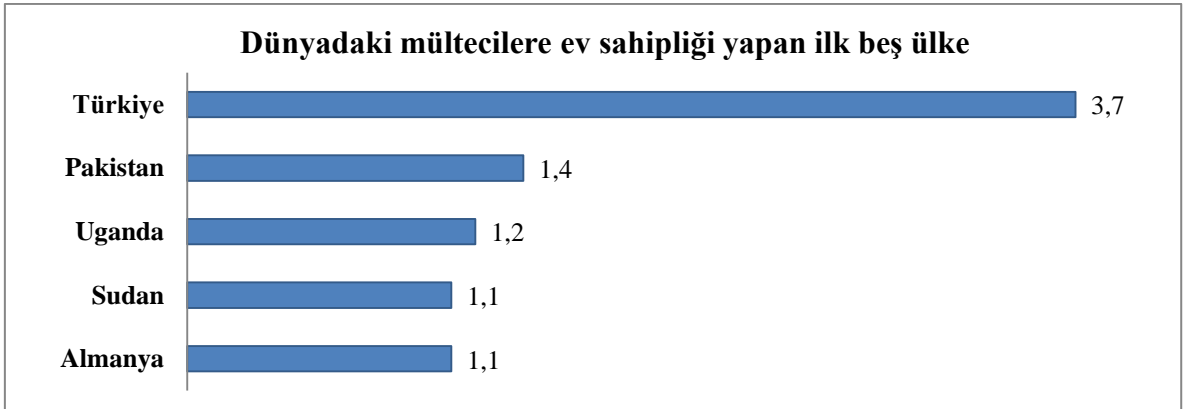
Grafik 2: Dünyadaki Tüm Mültecilerin %67'sinin Geldiği İlk Beş Ülke

Kaynak (UNHCR, Global Trends 2018:3)

Bu ülkeler arasında “Suriye 6,7 milyon mülteci ile ilk sırada yer alırken ardından Afganistan 2,7 milyon Güney Sudan 2,3 milyon Myanmar 1,1 milyon Somali 0,9 gelmektedir”. Bununla birlikte “2018 yılı da dâhil olmak üzere Türkiye son beş yılda dünyadaki en fazla mülteciye ev sahipliği yapmaya devam eden ülke olmuştur”.

Grafik 3: Dünyadaki Mültecilere Ev Sahipliği Yapan İlk Beş Ülke

Kaynak: (UNHCR Global Trends, 2018:3)

2018 verilerine göre “Türkiye 3,7 milyon ile ilk sırada yer alırken ardından Pakistan 1,4 milyon Uganda 1,2 milyon Sudan 1,1milyon Almanya 1,1 milyon mülteciye ev sahipliği yapmıştır” (UNHCR Global Trends, 2008-2018)

2.1.4.2. Türkiye’de Uluslararası Göç Hareketliliğinde Mevcut Durum

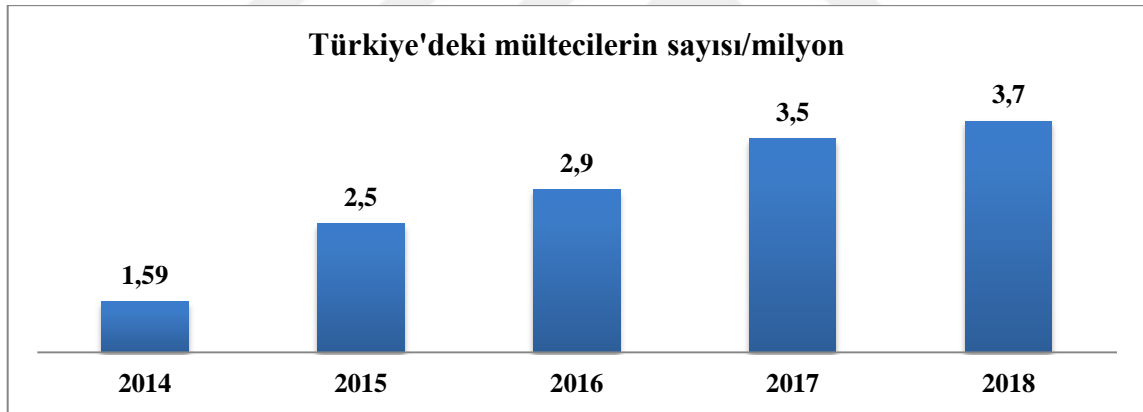
Bir ülkenin geleceği için önem arz eden göç olgusu; sürekli bir değişim içinde dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir konu olmakla birlikte günümüzde de bu önemini korumaktadır. Göç farklı durumlarda ve şekillerde değişerek geliştiği gibi içinde gelişmiş olduğu şartlardan da etkilenir (Öner, 2015: 13). Özellikle, kentleşme, savaş ve çatışma ortamları, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda yaşanan sorunlar sebebiyle bir yerden başka bir yere gitmek zorunda olan birey ya da kitleler için günümüzde göç bir kurtuluş olarak görülmektedir. “İnsanoğlunun yaşam mücadelesinin her aşamasında geçerliliğini ve güncelliğini koruyan göç olgusu her zaman güncelliğini koruyan bir konu olarak bireysel veya kitlesel bir hareketliliği” ifade etmektedir. Göç olgusunun özünü oluşturan bu “bir yerden bir yere hareket” eylemi, göç olgusunun politik, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan incelenmesini de haline getirmiştir (Taşçı, 2009: 178). Türkiye ise gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta farklı göç olaylarının merkezi olan ülkelerden biri konumundadır. 1980’lerden sonra artarak devam eden terör olaylarının etkisiyle ulusal boyutta göç hareketleri doğudan batıya doğru; uluslararası boyutta ise en önemli göç hareketi “1950’li ve 60’lı yıllarda” Almanya’nın işgücü açığını karşılamak üzere, yine doğudan batıya doğru gerçekleşmiştir. Türkiye “1950’lerden sonra” başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine doğru kitlesel göç hareketi yaşamış ve bugün “Türkiye’nin nüfusunun % 6’sı” dünyanın farklı ülkelerinde yerleşmiştir (İçduygu,2009:3).

1990’lardan itibaren küreselleşmenin hız kazanması, iletişim ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler ile turizm sektörünün gelişmesi ile Türkiye’nin de Batı ülkelerinden göç almaya başladığı görülmüştür. Bu ülkelerin başında Almanya, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkeleri gelmektedir. Küreselleşme ve turizm sektörüne yapılmış olan yatırımların bu olguda önemli bir payı bulunmaktadır. Türkiye turizm sektörünün gelişmesi ile beraber, daha önce turizm amacıyla Ege ve Akdeniz kıyılarında bulunan tatil yörelerine gelen Batı Avrupalıların zamanla buralara yerleştikleri de görülmüştür. Bugüne kadar yoğun olarak Batıya göç veren bir ülke konumunda olan Türkiye, son yıllarda Batı’dan göç alan bir ülke haline gelmiştir. Öte yandan Doğu Akdeniz havzasında, uluslararası göç rejimleri içinde Avrupa’nın ana giriş kapısı ve Asya, Afrika ve Orta Doğu göçmenlerinin çıkış yeri olması bakımından öncelikli bir yeri vardır. Türkiye, kendi vatandaşlarının başka ülkelere yerleşmesi ve yabancı ülkelere göç kabul etmesi haricinde bir de “transit ülke” olma özelliği taşımaktadır. Bundan dolayı yasal göçlerin dışında yasadışı göç sorunları ile de karşılaşmaktadır (İçduygu, 2009: 3).“Son yıllarda ise dünyada yaşanan siyasal istikrarsızlıklar, Orta Doğu başta olmak üzere birçok bölgede karışıklıklar ve silahlı çatışmaların yoğunlaştığı güvenlik sorunları” artmaya başlamıştır. Bu süreçte Orta Doğu ve Arap coğrafyası, uluslararası toplumun önemli gündeminden biri haline gelmiştir. Afganistan ve Irak’ta yaşanan savaş sonrasında, “Arap Baharı ismi verilen ve ülkemize komşu Irak ve Suriye’yi de etkileyen gelişmeler sonucunda çoğu güneyimizde bulunan çok sayıda ülkede siyasal istikrarsızlıklar ve iktidar değişiklikleri ile iç çatışmalar yaşanmaya” başlamıştır. İlk olarak Libya’da başlayan ve

ardından“Mısır, Tunus ve beraberinde diğer bölge ülkelerinde yaşanan istikrarsızlıklar, bazı ülkelerde iç savaşa dönüşmüş ve dışarıdan müdahale edilen sıcak çatışmaların da etkisiyle özellikle Arap coğrafyasında, ciddi bir siyasi istikrarsızlık yaratılmıştır”. Bu istikrarsızlıkların yaşandığı ülkelerden biri olan Libya’da çatışmalar devam ederken, Suriye’deki iç savaş ortamı, “Rusya ve İran gibi ülkelerin” müdahalesi ile beraber çok daha ciddi boyutta bir sorun olmuştur (Akkoyunlu ve Ertan, 2017: 9).

Bu sebeple Türkiye, ilk olarak coğrafi konumu olmak üzere ekonomik, kültürel, siyasi ve tarihsel nedenlerden dolayı, mülteci hareketlerine maruz kalan ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca çevre ülkelerde yaklaşık 30 yıldır devam eden“askeri, ekonomik ve siyasi süreçler dikkate alındığında, Türkiye’ye yönelen mülteci hareketleri” daha belirgin bir şekilde görülmektedir: “İran İslam Devrimi (1979), Irak-İran Savaşı (1980-1988), Doğu Bloğunun Dağılması (1989-sonrası), Birinci ve İkinci Körfez (Irak) Savaşları (1990-1991; 2003-2011), Bosna-Hersek savaşı (1992-1995) ve halen sürmekte olan Suriye’deki iç savaş Türkiye’ye” yönelik mülteci hareketlerini belirleyen süreçlerden bir kısmını oluşturmaktadır (TC. Kalkınma Bakanlığı, 2014:22).

Grafik 4: Türkiye’deki Mültecilerin Sayısı

Kaynak:(UNHCR, Global Trends, 2014-2018)

Tüm bu olumsuz süreçlerin bir sonucu olarak, yaklaşık 50 ülkeden binlerce kişi Türkiye’ye uluslararası koruma talep etmek için sığınmaktadır(TC. Kalkınma Bakanlığı 2014:22).

“İkinci Dünya Savaşı” ardından dünya genelinde artan mülteci sorunları sebebiyle“Birleşmiş Milletler öncülüğünde, göç alan ülkelerin menfaatlerini korumak ve mültecilerin temel insan hakları ve ihtiyaçlarını garanti altına almak için çözüm yolları üretilmiştir”. Türkiye de uluslararası göç hareketlerinin neden olduğu olumsuzlukları azaltmak,“mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerini uluslararası standartlarda garanti altına alabilmek için 1950’li yıllardan itibaren uluslararası hukuk kurallarına taraf olmuştur” (Nurdoğan vd., t-y: 219). Bu minvalde ülkemizin de hazırlanmasında yer aldığı “**1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin**

*Cenevre Sözleşmesi*⁷ (1951 Cenevre Sözleşmesi) uluslararası mülteci hukukunun temel belgesi olarak kabul edilmektedir”. Bu sözleşme içerik olarak yetersiz görülmüş ve bu sebeple “**Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü**⁸ ile mültecilerin tanımı ve konumu yeniden düzenlenmiştir”. Bu protokole göre:

Mülteci: Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.

1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre 1951 tarihinden önce olan olaylar sonucunda yukarıda bahsedilen durumlarda bulunan kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir, yani bu tanımlama da bir tarih sınırlaması bulunmaktadır; çünkü II. Dünya Savaşı sonrasında ülkesini terk eden Avrupalıların geri dönüşü amaçlanmaktadır. Ancak 1967’de yapılan yeni protokol ile tarih sınırlaması da ortadan kaldırılmıştır.

Türkiye “1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ni 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylayarak kabul etmiş ve içerisinde bulunduğu bölgeyi göz önünde bulundurarak, mülteciliğin belirlenmesi yönünden öngörülen seçme hakkını kullanarak” sadece Avrupa’dan Türkiye’ye gelip “uluslararası koruma talep eden yabancıları sözleşme kapsamında *mülteci* olarak kabul edeceğini 359 sayılı kanunla” belirtmiştir (İçişleri Bakanlığı Türkiye Göç Raporu,2016:70). “30.11.1994 tarihinde ve 22127 sayılı Resmi Gazete’de” yayımlanarak “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*⁹” yürürlüğe girmiştir. Ardından 2000’li yıllardan itibaren göç yönetimi ve uygulamalarında Avrupa Birliği Müktesebatına uyumlu düzenlemeler yapmıştır (Nurdoğan vd., t-y: 219). Bununla birlikte “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*¹⁰ (6458 sayılı kanun) 4 Nisan 2013’de kabul edilmiş ve 11 Nisan 2013 de resmi gazetede yayınlanmıştır”. Bu kanunun amacı; “yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılar sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir”. Uluslararası koruma talebi reddedilen kişiler ise yine bu çerçevede, uluslararası koruma başvurusunun değerlendirilmesi sonucunda, başvuru sahibi

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat>)

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat>)

⁹ Yönetmelik ve yapılan değişiklikler için bakınız:

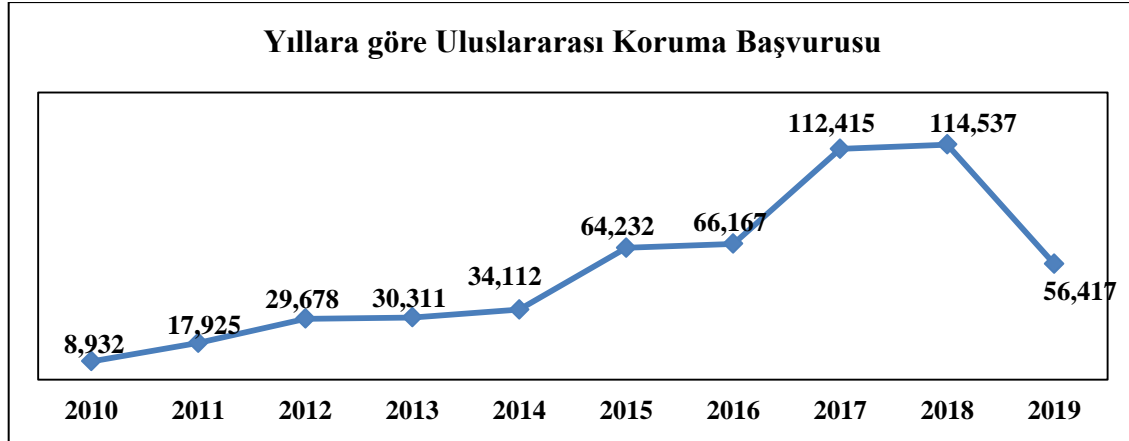
(<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>)

¹⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu (YUKK) bundan sonra metin içinde 6458 sayılı kanun olarak bahsedilecektir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>)

1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan mülteci kriterlerini taşımasa bile, kişinin durumu bu defa 6458 sayılı Kanunun 63.maddesi çerçevesinde değerlendirilerek, Türkiye’den çıkarılmadan önce, “menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde” ölüm cezası, idam, insan hakları ihlaline veya herhangi bir zulme uğrayıp uğramayacağı araştırılmaktadır. Eğer döneceği ülkede böyle bir durum söz konusu ise “başvuru sahibi söz konusu ülkeye geri gönderilmemekte veya sınır dışı edilmemekte ve ülkemizde *ikincil koruma statüsünde* kalmasına izin verilmektedir ve böylece bu kişiler uluslararası koruma altına” alınmaktadır (İçişleri Bakanlığı Türkiye Göç Raporu, 2016).

Özellikle kaynak ülkelerde meydana gelen siyasi çalkantılar, iç çatışmalar, ekonomik problemler bireylerin göç etmesine sebep olan itici unsurlar arasında yer almaktadır. Bu minvalde Avrupa ülkeleri, hem coğrafi yakınlığı hem de daha gelişmiş ekonomik ve insani düzeyleri nedeniyle çekim merkezlerine dönüşmektedir. Bu sebeplerle göçmenler için asıl hedef ülkeler olurken, Avrupa’yla sınırı olan Türkiye gibi ülkeler de hem hedef hem de “transit ülkeler” olarak uluslararası göç hareketliliğinden etkilenmiştir (İçduygu, 2014:279). Bu konuyla ilgili olarak “Türkiye Cumhuriyeti ülkeye giriş yapacak olan kişilerin hangi statüde girmiş olduklarını belirlemek için uluslararası alanda yapmış olduğu anlaşmalarla mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma uluslararası koruma” ve benzer diğer statülerde kimlerin yer alıp, ülke içinde faydalanabileceği imkânları belirtmektedir (Doğan, 2019:16). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre;

Grafik 5: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Sayısı

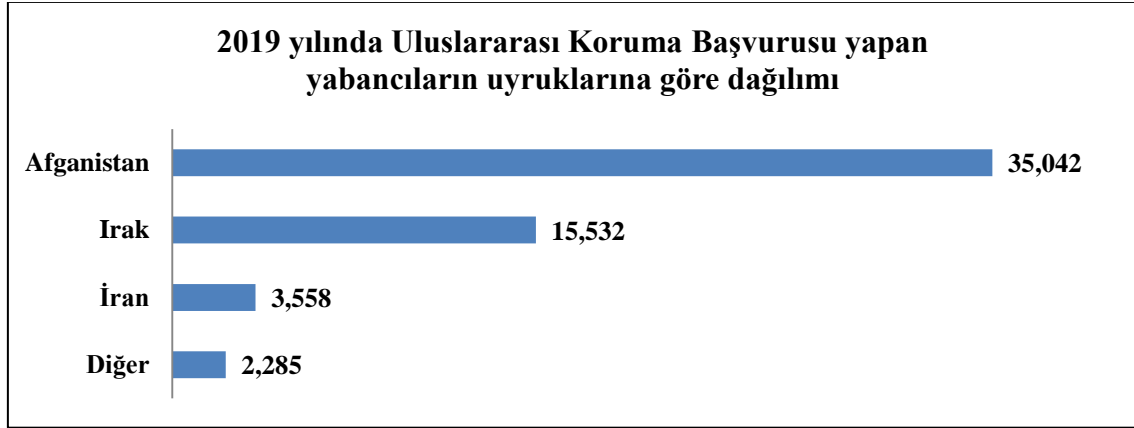

Kaynak: (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2019)

2010 yılından itibaren Türkiye’de uluslararası başvuru yapan yabancıların sayısı sürekli olarak artış göstermiştir. 2011 yılı verileri incelendiğinde uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıların sayısı yaklaşık %100’lük bir artış göstermiştir. 2012 verileri değerlendirildiğinde ise bir önceki yıla göre %66’lık bir artış, 2013 de %2’lik, 2014’de %13’lük bir artış, 2015’de %88’lik, 2016’da %3’lük, 2017 yılında yaklaşık %70’lik 2018 yılında ise yaklaşık %2’lik bir artış olduğu

görülmüştür. BMMYK'nın her yıl yayınlamış olduğu rapordaki verilere paralel olarak dünya çapında artan mülteci ve sığınmacı hareketleri ile birlikte uluslararası koruma başvuru sayısı da artmıştır.

Grafik 6: 2019 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı

Kaynak: (GİGM, 2019)

Grafikteki veriler ışığında 2019 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılar arasında Afganistan uyruklu 35,042 kişi, ardından Irak uyruklu 15,532, İran uyruklu 3,558 ve diğer uyruklardan oluşan toplam 2,285 kişi bulunmaktadır. Son olarak BMMYK Türkiye istatistiklerine göre “31 Mayıs 2018 itibarıyla BMMYK’ya kayıt yaptıran toplam 362.943 kişinin %47’sini” Afganistanlılar oluşturmaktadır (UNHCR, Global Trends, 2018). Kayıt yaptıran kişilerin başvuruları değerlendirildiği süre boyunca Türkiye’de bulunan 62 uydu ilden birine yerleştirilmektedir. Bu uydu illerden biri ise “Trabzon’dur”. Afganistan uyruklu sığınmacıların başvuru sayısındaki artışı buna bağlı olarak Afganistan Hazaralarının Türkiye’ye gelmesi ve Trabzon ilinin uydu illerden biri olması ayrıca araştırmacıya yakın olması göz önüne alınarak bu çalışma yapılmıştır.

2.1.5. Uluslararası Göç Kuramları

Uluslararası göç hareketleri “son yarım yüzyılda beş kıtayı etki alanı içine alan değişik faktörlere dayanan ulus kavramını sorgulamaya devam eden demografik açıdan milyonlarca insanı kapsayan bir süreç olamaya devam etmektedir”. Son elli yılda bu konu tüm gelişmiş ülkelerin sosyal bilimcileri tarafından kuramsal çerçeve içinde irdelenmiş ve güdülen siyasetle ilgili çok farklı çözümler geliştirilmiştir. Özellikle “19. yüzyılın iç ve dış göç hareketlerini tek, kapsamlı bir kuramla açıklama çabalarından sonra 20. yüzyılın toplumbilimcileri farklı kavramlar, farklı varsayımlar kullanmak suretiyle çeşitli kuramsal modeller geliştirmeye başlamışlardır” (Abadan Unat,2017:51-53). Bugün yapılmış olan çalışmalar “çağdaş göç süreçlerinin sadece bir kurama

dayandırılmayacağını ve yalnızca tek bir disiplinin bakış açısıyla açıklanamayacağını da kabul etmektedir” (Massey vd., 1993: 432).

2.1.5.1. Klasik Ekonomi Kuramı

Göçün kuramsal olarak açıklanmasına ilişkin ilk çabalar Ravenstein'in göç kanunlarını oluşturduğu döneme dayanmaktadır. Ravenstein'a göre bireyler az sayıda fırsatların bulunmuş olduğu mekânlardan daha fazla fırsatlar yakalayabilecekleri merkezlere gitmekte ve bu gidilecek yerlerin seçimi ise “uzaklığa bağlı olarak” yapılmaktadır. Ona göre göçmenler ilk olarak yakın bir kasabaya taşınmakta, ardından daha uzak kentlere yönelmektedir. Ravenstein, kentlilerin göç eğiliminin kırdaki yaşayan bireylere oranla düşük olduğunu iddia etmekte ve göçün, ulaşım ve iletişim, sanayi ve ticaretteki gelişmelerle birlikte hız kazanmış olduğunu belirtmektedir. Göç kararında ekonomik isteklerin etkisini, uzaklığın göçe olumsuz etkisi ve aşamalı göç gibi günümüzde de geçerliliklerini koruyan temaları ilk kez Ravenstein dile getirmiştir (Kaygalak,2009:13). Ravenstein, “1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı *Göç Kanunları(The Laws of Migration)*” başlıklı iki çalışmada Dr. William Farr'ın “göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı” fikrini yanlışlamak amacıyla İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak başlamış olduğu çalışma sonucu göç kanunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu ilkeler ilk çalışmada yedi tane iken ikinci çalışmada on bir tanedir. Bu ilkeler şunlardır (Ravenstein,1885:198-199; 1889:288):

- Göçmenlerin genel olarak çoğunluğusadece kısa mesafelere göç etmeyi tercih ederler
- Göç aşamalı olarak tüm bölgelere yayılmaktadır; önce merkeze yakın kırsal alanlardan göç edilir. Kırsal alandan boşalan bölgeleri de kente daha uzak yerlerden gelen göçmenler doldurur.
- Uzak mesafelere giden göçmenler hem kendi tercihleriyle bu göçü yapar hem de ticaret ve sanayi merkezlerine giderler.
- Her göç akını kendini dengeleyecek olan bir başka göç akınına neden olur
- Kentlerde yaşayan bireyler kırsal alanda yaşayanlardan daha az göçmen olma eğilimine sahiptirler.
- Kadınlar, ülke sınırları içerisinde bölgeler ve şehirlerarasında daha hareketliken ülke sınırları dışına çıktığında durum tam tersi bir durum söz konusudur ve erkekler daha hareketlidir.
- Göçmenlerin çoğu yetişkinler ve aile kurmuş olanlar bekârlara oranla daha az göç ederler
- Büyük şehirler ve metropoller doğal nüfus artışından ziyade göçlerle büyür ve nüfusu artar.

- Sanayi, ticaret ve ulaşım imkânlarının artması durumunda göç hacim olarak artar.
- Göçün esas yönü tarımsal alanlardan sanayi ve ticaret merkezlerine doğrudur.
- Göçün temel nedeni ekonomiktir.

Ravenstein'ın belirlemiş olduğu bu ilkelerin bir kısmı hala geçerliliğini korumakta ve kimi teorisyenler tarafından kullanılmaktadır. Lee 1966 yılında “*Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)*” adıyla yayınladığı makalesinde Ravenstein’in çalışmasına atıfta bulunup ayrıntılandırmıştır (Skeldon,1997:20). Bu çerçevede Lee göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymuş ve bunun için göçe ait olan “itici ve çekici faktörleri” belirlemiş, analizine temel oluşturan dört temel faktörü açıklamıştır. “Köken ülkeyle (yaşanılan yer) ilgili olan faktörler, gidilecek ülkeyle (hedef ülke) ilgili faktörler, arada yer alan engeller ve kişisel faktörlerdir” (Lee, 1966: 50). Lee’nin kuramına göre belirlemiş olduğu bu faktörler, itme çekme kuramının temel parçalarını ve işleyişini oluşturmaktadır. İtme ve çekme kuramına göre, yaşanan yer ve gidilecek yerde, “itici ve çekici faktörler” bulunmaktadır. Söz konusu itici ve çekici faktörlerin birliği ise bir bütünlük oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006:72-73).

Göçe sebep olan “itici/olumsuz (-)”, “çekici /olumlu (+)”, “nötr (0)” ve “engelleme faktörleri” vardır. Lee’nin vermiş olduğu örneğe göre, iyi bir iklim “çekici”, kötü bir iklim ise “itici” faktördür. Eğitim alanında iyi olan bir bölge veya ülke küçük çocukları olanlar için “çekici”(+) , çocuğu olmayan bir ev sahibi için ise yaşamış olduğu yerde iyi bir okulun bulunması oraya olan talebi arttıracığı için ev kiralarını yükseltecektir. Yüksek emlak vergisi sebebiyle “itici”(-) değer taşımaktadır. Ayrıca vergilendirilecek emlağı bulunmayan bekâr bir birey, bu duruma kayıtsız kalmaktadır (Lee, 1966: 50). Göç kararının alınmasında itici (-) ve çekici (+) faktörler tek başlarına yeterli değildirler. Göçmenler bir anda itici faktörlerin olduğu yerden uzaklaşma ya da çekici faktörlerin bulunduğu yere hareket etme eğilimine girmezler. İtici ve çekici faktörler arasında bir kıyaslama yapmak ve sonrasında karar vermek durumundadırlar. Burada da Lee’nin modelindeki iki mekân arasındaki “engeller” (intervening obstacles) devreye girmektedir. Bu engeller fiziki engeller ve sınırlayıcı kanunlar olabilmektedir. Bununla birlikte göçmenler engellere farklı tepkiler göstermektedirler. Örneğin yolculuk maliyeti kimi göçmenler için önemsizken kimi göçmenler için göç etmeyi imkânsız hale getiren bir faktördür Lee’ye göre (1966:51) kişisel faktörler ise göç kararının verilmesinde son faktördür. Bunların arasında kişisel duyarlılıklar, zekâ, köken ülkenin yanı sıra göç edilebilecek ülkelerin farkında olma ve bu ülkelerdeki durumlar hakkında bilgi edinebilme gelmektedir.

Ravenstein ve Lee’nin çalışmalarındaki bulgularla birlikte genel olarak klasik ekonomi modeli, göçmenlerin içinde buldukları ekonomik durumu değerlendirerek kendileri için en rasyonel çalışma koşullarını tercih edecekleri ve dolayısıyla bu çalışma koşulları neredeyse, o

ülkeye ya da bölgeye gönüllü olarak gideceklerini öngörmektedir. Bu model “bireylerin rasyonel hareket ettiğini, gidilen ve gelinen ülkeler ve ekonomik yapılarla ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını, bu bilgileri fayda-maliyet analizi çerçevesinde rasyonel olarak değerlendirdiklerini ve bu analizler çerçevesinde emeklerine nerede ihtiyaç duyuluyorsa oraya yöneleceklerini varsaymaktadır”. Göçmenin bu yönelimi sınırlı olan kaynakları hem gidilen hem gelinen ülke hem de göçmenin kendisi açısından en adil ve en karlı şekilde kullanmayı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra bireyin faydası toplumun da faydası anlamına gelmektedir. Ancak sosyal yapılarda meydana gelebilecek farklı durumlarda teorinin basit fayda-maliyet analizi çözüm üretememektedir. Bunun yanı sıra alınan göç kararının her zaman herkes için uygun bir denge noktası yaratacağının da tarihsel bağlardan uzak olduğu ispatlanmıştır (Papademetriou ve Martin,1991:9).

2.1.5.2. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı

Uluslararası göç hareketinin en eski kuramı ekonomik gelişme ile beraber geliştirilmiştir (Abadan-Unat, 2017:53). 1950’li yıllarda Lewis ile başlayan ve 60’lı yıllarda Ranis, Fei ve 70’li yıllarda Todaro tarafından geliştirilen teori, “göçün yapısal belirleyicileri ve bireysel davranışları bütünleştirerek bir göç” kuramı ortaya koymuştur (Todaro, 1969:139, Abadan-Unat, 2017:53). Bu kurama göre uluslararası göç ve iç göçün sebebi, “emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıktan” kaynaklanmaktadır. Emek fazlasına sahip ülkelerde, bireyler düşük ücret karşılığında çalışmakta fakat sınırlı emek piyasasına sahip olan ülkelere çalışan bireylerin ücret düzeyleri daha yüksek olmaktadır. Ülkeler arasındaki bu ücret farklılığından düşük ücretle çalışan işçiler yüksek ücretle çalışabilecekleri ülkelere göç etmektedir. Bu demografik hareketlilik sonucunda emek (işgücü) açısından zengin ülkelere emek piyasası daralmakta ve bunun sonucunda ücretler yükselmektedir. Buna karşılık sermaye açısından zengin olan ülkelere ise ücretler düşmekte ve böylece bir denge oluşmaktadır. Bu bakımdan göç hareketleri sermaye açısından fakir olan ülkelere yüksek bir kar sağlamakta, ayrıca sermayenin gelişmekte olan ülkelere akması yöneticilerin, teknisyenlerin ve diğer kalifiye işgücünün gitmesine sebep olmaktadır (Abadan Unat, 2017:53). Dolayısıyla bir denge noktasında uluslararası ücret belli olacak ve bu nokta aynı zamanda uluslararası hareketin hem maddi hem de manevi maliyetini yansıtacaktır (Arango, 2000:285).

Neoklasik ekonomistlerin uluslararası göçe ilgili bu açıklaması uzun süre göçmen kabul eden ülkelerin kamuoyunu etkilemiş ve göçle ilgili siyasetleri biçimlendirmiştir. Bu kuramın dayandığı varsayımlar şunlardır(Massey,1999:35-36):

- İşçi bireylerin uluslararası göç hareketi, kaynak ve hedefülkedebulunan ücret farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

- Ücret farklılıklarının giderilmesi durumunda işgücü (emek) hareketi sonlanacak bu sebeple farklılıkların bulunmadığı yerlerde göç hareketleri de bulunmayacaktır.

- Vasıflı işçilerin yapmış olduğu göç hareketi vasıfsız işçilerin göç hareketinden daha farklı bir nitelik taşımaktadır.

- Uluslararası göç hareketinin en temel mekanizması: işgücü piyasalarıdır, diğer piyasalar önem arz etmemektedir.

- Bütün bunlar göz önüne alındığında hükümetlere yapması gereken görevlerden biri, işgücü bakımından kaynak ve hedef ülkelerin işgücü piyasasını denetlemesi ve etkilemesidir.

2.1.5.3. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Makro ekonomik kurama koşul olarak, bir mikro ekonomik kuramda bulunmaktadır. Mikro düzeyde Sjaastad, Todaro ve Borjas'ın geliştirdikleri bu modelde bireylerin ülkeler arasındaki farklılıklara göç ederek tepki göstermelerinin nedenleri incelenmiştir. Birey göçün yarar ve maliyetlerini karşılaştırarak göç kararını gönüllü olarak almaktadır (Toksöz, 2006:17). Todaro ve Maruszko'ya göre bu çerçevede rasyonel düşünen bireyler "fayda-maliyet" hesabı yaparak daha yüksek kar bir kazanç elde edecekleri hesabı sonucunda göç etme kararını vermektedirler. Özellikle göç etmenin, parasal anlamda, kendilerine olumlu net getirileri olacağını umdukları noktada göç kararı vermekle birlikte (Massey, 1999:35-36), gidilecek ülkelerin içinden en fazla getirisi olacak ülkeye yönelmektedirler (Arango, 2000:285). Göçmenler en üretken olacakları ve becerilerini en iyi kullanacakları yerlere göç etmeyi tercih edeceklerdir (Massey, 1999:35-36). Bununla birlikte göçmenler yüksek ücret ve diğer imkânlardan faydalanmadan önce bazı konularda sorunlar yaşamaktadırlar. Özellikle yüksek kazanç elde etmeden önce kendileri de yolculuk ve taşınma masrafı, yeni bir dil öğrenme, uyum sağlamak üzere kabullenilecek psikolojik sıkıntılar türünden bazı konularda yatırımlar yapmak zorunda kalmaktadırlar (Abadan Unat,2017:54). İlegal yollardan göç etmeye karar veren kişiler sınır dışı edilebilme ihtimalini de göz önünde bulundurmaları zorundadır. Potansiyel göçmen olan kişinin seçmiş olduğu hedef ülke ise bütün bu sorumluluklar ve yatırımlara karşılık en yüksek karı sağlama olanağına sahip yerdir (Borjas,1989:457). Bu kuramın dayandığı varsayımlar şunlardır (Massey,1999: 36; Abadan Unat, 2017:54):

- Uluslararası göç hareketleri, "kazanç ve istihdam açısından farklılıkların algılanmasına dayanmaktadır".

- Diğer faktörlerin eşit olması durumunda "öğrenim, deney, işbaşı eğitimi, yabancı dil bilgisi, beceriler gibi insan kapitalinin başlıca özellikleri gidilecek olan ülkede göç edecek kişinin iş bulma olasılığını arttıran" unsurlardır.

- Göç masrafını düşüren bireysel özellikler toplumsal koşullar ve teknolojiler göç sonucu elde edilen kazanımları arttırmakta, bu sebeple tüm bu durumlar uluslararası göçü hızlandıracaktır.

- Ülkeler arasında meydana gelen göç akımları bireysel olarak kar/maliyete (benefit/cost) dayalı yapılan hesabın toplu sonucudur.

- Uluslararası göç hareketleri, ülkeler arasındaki kazanç veya istihdam oranları farklı olduğu durumlarda meydana gelmektedir.

- Göç hareketlerini başlatan kararlar, “işgücü piyasaları arasındaki dengesizliğin sonucu” olarak ortaya çıkmaktadır.

- Hedef ülkelerin çalışma şartları psikolojik açıdan çekici ise maliyet masrafları negatif sayılır. Bu sebeple göç hareketlerini sonlandırmanın yolu bu çekici çalışma koşullarını azaltmak veya ortadan kaldırmaktır.

- Hükümetler, göç hareketlerini hem kaynak hem de hedef ülkelerde kazançları etkileyebilecek önlemlerle denetlemektedirler. Örneğin kayıt-dışı istihdam imkânlarının olması durumunda işverenlere ağır para cezaları yüklemek veya gönderen ülkelere geliri arttırmak üzere uzun vadeli gelişim kredileri tahsis etmek.

2.1.5.4. Göçün Yeni Ekonomisi/ Yeni Ekonomi Kuramı

Son yıllarda neoklasik ekonomi kuramına karşı eleştiriler yoğunlaşmış “işgücü göçünün yeni ekonomisi” olarak da adlandırılan yeni yaklaşım, neo-klasik geleneğin dışında ortaya çıkmış ve öncelikle Oded Stark tarafından çalışılmıştır (Stark ve Bloom, 1985:174; Massey vd., 1993:436). Stark’a göre bu yaklaşımın anahtar noktalarından biri “göç kararının yalnızca bireylerin bağımsız kararlarıyla alınmadığıdır”. Buna göre göç kararı birbirleriyle ilişkisi olan daha geniş birimlerce alınmaktadır ve bu birimler genellikle insanların sadece beklenen gelirlerini arttırmak için değil aynı zamanda “bu geliri elde ederken karsılarına çıkacak riskleri minimize etmek, kurulu olan hiyerarşik düzen içerisinde statülerini maksimize etmek ve yerel pazarda karşılaşılabilecek çeşitli başarısızlıkların üstesinden gelmek için kolektif hareket ettikleri, aile, hane halkı ve bazen de toplumun tümüdür”. Bu şekildeki kararlar, yalnızca beklenen gelirin üst düzeye çıkarılmasını etkilememekte, bununla birlikte gelirle ilişkili olan rizikoların azaltılması ve yerel piyasaların başarısızlıkları aşamasında da etkin rol almaktadır. Göçün yeni ekonomisi yaklaşımı, klasik ve neo-klasik teori ile bazı noktalarda benzerlik gösterse de, bu teoriyi diğerlerinden ayıran en temel özellik “gelir maksimizasyonu stratejilerinin risk minimizasyonu ile yer değiştirmiş olmasıdır”. Stark’a göre bu minimizasyon hane halklarının kaynaklarını çeşitlendirmesine bağlıdır (Skeldon, 1997:22 ; Abadan Unat,2017:55). Yeni İşgücü Göçü Ekonomisi (NELM) kuramının dayandığı varsayımlar şunlardır (Abadan Unat, 2017: 57) :

- Göç araştırmalarında bireyden ziyade hane halkı veya , üretim ve tüketim alanında kültürel olarak birlik gösteren topluluklar ana birim olarak ele alınmalıdır.

- Ücret farklılığı uluslararası göç hareketinin temel koşulu değildir.Hane halkları ücret farklılığı olmadığı hallerde “çeşitli rizikoları azaltmak” amacıyla uluslararası hareketliliği destekleyip göç edebilir.

- Uluslararası göç ve yerel istihdam birbiri ile bağdaşmaz olasılıklar değildir. Hane halkları hem göç hareketliliğine hem de yerel faaliyetlere katılmaktadırlar. Bu bakımdan göç etme, yerel ekonomik faaliyetlere katılırken sermaye bulmaktaki güçlüğü aşmak için en etkili çözüm yolu olabilmekte dolayısıyla göçmen gönderen ülkeler veya bölgelerdeki ekonomik gelişme uluslar arası göç hareketinin baskısını azaltan bir faktör olmayabilir.

- Uluslararası göç hareketleri, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarının ortadan kaldırılmasından sonra da tam olarak bitmez. Menşе ülkenin farklı piyasalarındaki eksiklik ya da dengesizlik olması durumunda da bireylerin göç etme isteği devam eder.

- Farklı gelir dağılımı olan hanelerin bekledikleri gelir artışı eşdeğer bir etki yaratmamaktadır. Farklı gelir dağılımına sahip toplulukların farklı beklentileri olmaktadır.

- Siyasal iktidarlar (hükümetler) göç hareketlerini yalnızca iş gücü piyasalarını etkileyebilecek politikalarla değil“sermaye ve sigorta piyasalarını”biçimlendirecek şekilde etkileyebilirler. Bu hususta işsizlik sigortası önemlidir.

- Hükümet politikaları ile bazı hanelerin görelî yoksulluk anlayışlarını etkileyerek, göç etme istekleri değiştirilebilir.

- Kaynak ülkelerde uygulanan hükümet politikalarından fakir haneler yararlanamıyorsa göç etme isteği artabilir. Benzer şekilde zengin haneler halkları daha yüksek bir gelirden faydalanmıyorsa, göç etme isteği azalabilir

Yeni ekonomi modelinin anahtar noktalarından bir diğeri de neo-klasik iktisadın varsaydığı gibi gelirin homojen olmadığıdır. Gelirin kaynağı oldukça önemlidir. Hane halklarının, toplam gelire bir fayda sağlamayacağını bilseler bile, bütün ailenin kaynaklarını yeni gelir kaynakları sağlamaya yatırma gibi bir güdüleri vardır. Yeni göç ekonomisi aynı zamanda gelirin sosyo-ekonomik durumlardan elde edilecek fayda üzerinde değişmez bir etkisi olduğu varsayımını sorgulamaktadır (Massey, 1999:36).

2.1.5.5. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı

Bu kuram, uluslararası göç hareketlerinin modern sanayi toplumlarında işgücüne duyulan ihtiyaçtan kaynaklandığını belirtmektedir. Bu görüşün savunucularından Michael J.Piore'ye göre "uluslararası göç gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının bir temel ögesi olan sürekli işgücü talebinden kaynaklanmaktadır". Piore'ye göre uluslararası göç hareketleri kaynak ülkenin yüksek işsizlik veya düşük ücret gibi itici faktörlerinden daha çok hedef ülkelerin düşük ücretli işgücü gereksiniminden ileri gelmektedir (Abadan Unat, 2017 57). Göçmen işgücüne duyulan talep aynı zamanda işgücü ve sermaye arasındaki ikilikten de kaynaklanmaktadır. Sermaye üretim sürecinin sabit faktörüdür, düşük talep yüzünden boşta kaldığı durumlar olabilir ancak vazgeçilmesi mümkün değildir, dolayısıyla sermaye sahipleri sermayenin işsizliğinin getireceği maliyete katlanmak zorundadırlar. İşgücü ise üretimin değişken faktörüdür ve düşük talep söz konusu olduğunda gözden çıkarılabilir ve bu durumda çalışanlar kendi işsizliklerinin maliyetini kendileri üstlenmek zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden mümkün olduğu zamanlarda kapitalistler istikrarlı ve kalıcı oranda bir talep arayışı içindedirler ve bu durumu kendi donanımlarının çalışabilmesi için korurlar; talebin değişken kısmı ise işgücü ekleyerek karşılanmaktadır. Bu yüzden sermaye yoğun yöntemler temel talebi karşılarken emek-yoğun yöntemler mevsimlik ve dalgalanan dönemler için ayrılmış durumdadırlar. Bu ikilik çalışanlar arasında da bir ayıma neden olmaktadır (Massey vd., 1998:30; 1993: 443-444).

- Uluslararası göç hareketi daha çok gelişmiş ülkelerin işverenleri veya onlar adına hareket eden hükümetler tarafından belirtilen işgücü isteği ve istihdam yaratma kararına bağlı olarak oluşmaktadır.

- Göçmen işçi talebi ekonominin yapısal ihtiyaçlarından ve ücret önerilerinden daha çok istihdam uygulamalarından ileri gelir. Dolayısı ile uluslararası ücret farklılığı yeterli ve gerekli bir koşuldur.

- Hedef ülkelerdeki düşük ücretler, göçmen işçilerin sayısındaki azalma ile yükselmez. Ücretlerin düşük düzeyde olması toplumsal ve kurumsal mekanizma faktörleridir. Fakat göçmen işçilerin sayısının artması ile beraber düşük olan ücretler daha da aşağıya çekilebilir.

- Hükümetler, ücret ve istihdam alanında yapacağı değişikliklerle uluslararası göç hareketlerini etkileyemezler.

2.1.5.6. Dünya Sistemleri Kuramı

Bu kuram, 1970’li yıllarda “Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack” tarafından ortaya atılmış ve 1980’li yıllarda “Castles, Sassen ve Portes” gibi önemli bilim insanları tarafından geliştirilmiş ve savunulmuştur (Massey ve diğerleri,1993:444).Immanuel Wallerstein’in 1974 tarihli “*The Modern World System*”adlı eserine dayanan teorinin savunucuları, uluslararası göçün temelini 16. yüzyılda itibaren gelişmeye başlayan ve hızla yayılan dünya pazarının yapısına bağlamaktadır. “*Dünya Sistemleri*” kuramı olarak da adlandırılan bu kuram, “göç olgusunu sosyalist bakış açısı ile değerlendirmekte ve göç sürecini sömürgecilik ile ilişkilendirmektedir”. Dünyanın büyük bir pazar olarak düşünüldüğü zaman, 16. yüzyılda hâkim olan sömürgeci düzenin bugün hala devam ettiği görülmektedir. “Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkeler teknoloji, üretim, hammadde, sermaye ve emeğin denetimine ilişkin üstünlük sağlamaktadır. İşgücünün, bunun bir sonucu olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru yer değiştirdiği ileri sürülmektedir”(Wallerstein,2011:231).

Bazı göçmenler sadece ülke içindeki şehirlere yönelip kentleşme oranını arttırırken, kaçınılmaz olarak birçok insan da küreselleşmenin oluşturduğu maddi, askeri ve ideolojik bağlarla sermaye merkezlerine çekilmiştir. Özellikle ekonomik küreselleşmenin itici gücünü oluşturan yabancı yatırım, yapısal özellikleri itibariyle yüksek işgücü talebi olan az sayıdaki küresel kent tarafından yönlendirilmektedir. Dolayısıyla kapitalistler yatırım yaptıkları ülkelerde, ürettikleri malları dağıtabilmek, is bağlantılarını koordine edebilmek, hammaddenin dolaşımını sağlamak ve kurdukları fabrikaları yönetebilmek için ulaşım ve iletişim bağlantılarını genişletmişlerdir. Bu sistem malların, ürünlerin, bilginin ve sermayenin hareketini kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda belli uluslararası yollar üzerinde seyahatin de maliyetini düşürerek nüfus hareketlerinin artmasına yol açmıştır (Massey, 1999:42–43). Dünya sistemi kuramı, uluslararası göçün giderek genişleyen küresel piyasanın siyasal ve ekonomik örgütlerini izlemekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu kuram aşağıdaki varsayımları içermektedir (Abadan Unat,2017:63):

- Gelişmiş dünyanın kapitalist piyasa sistemlerinin çevre ülkelere giriş yapması, uluslararası göç hareketlerini başlatan doğal bir süreçtir.

- Uluslararası işgücü akımı, uluslararası mal ve sermaye akımını ters yönde izlemektedir. Kapitalist yatırım, çevre ülkelerde köklerinden kopmuş, göç etmeye hazır bir nüfus oluşturmakla birlikte ulus ötesi göç hareketlerine de neden olmaktadır.

- Uluslararası göç hareketleri, özellikle geçmişte sömürgecilik yapmış devlet ve bu devletlerin eski sömürgeleri arasında bir seyir izlemektedir. Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan “kültürel, idarî ve finans, ulaşım ve iletişimi kapsayan bağlar” bu süreci daha da

kolaylaştırmıştır. Böylece ortaya kendine özgü ulus-ötesi pazarlar ve kültürel sistemler çıkmaktadır.

- Kapitalist ekonomiler, kendi sınırları ötesinde yapmış oldukları yatırımları korumak amacıyla, gerektiği durumlarda“siyasal ve askerî müdahaleler” yapabilmektedir. Bu gibi müdahaleler başarısızlıkla sonuçlandığında bu defa merkez ülkelere yönelik sığınmacı akımlarına sebep olmaktadır. Bu gelişme de uluslararası göçün diğer bir görünümüdür.

- Uluslararası göç, ülkeler arasında bulunan“ücret ve istihdam” koşullarından oldukça az bir şekilde etkilenmektedir. Bu göç hareketi “küresel ekonominin yapısı ve dinamiklerini” izlemektedir.

Genel olarak, Dünya Sistemleri teorisi içerisinde merkez ülkeler çevre ve yarı çevre ülkeleri kendilerine bağımlı hala getirmektedir. Özellikle çevre ülkelerin ekonomik alanda ilerlemesini engelleyerek kendilerine rakip olmalarını istememektedirler. Bu nedenle ekonomik gücü her zaman elinde bulunduran merkez ülkeler diğer ülkeleri sömürmektedir. Bu kuramcılara göre göç ne modernleşmeyi ne de gelişmeyi sağlayan mekanizmadır. Çevre ülkelerden merkez ülkelere giden göçmenler merkez ülkelerin işgücü kaynaklarına fayda sağlamaktadır. Buraya giden göçmenler çok kötü koşullarda ve ağır işlerde çalışmaktadır. Özellikle daha az ücret ödendiği için daha çok kadın göçmen işçiler tercih etmektedirler. Bu göçmenler yaşlanmış, tükenmiş ve sağlıksız döndükleri için kendi ülke ekonomilerine herhangi bir katkı sağlayamamaktadırlar.

2.1.5.7. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı, göç olgusuna uluslararası ilişkiler çerçevesinde, “ekonomik ve siyasal” temelli olarak yaklaşır. Bu kurama göre, “belirli nedenlerle tarihsel bir bağı ya da ilişkisi bulunan iki ya da daha fazla ülke arasında, göçmen protokolleri ile bir göç sistemi” oluşturulmaktadır. Bu kuramdaki en önemli husus, söz konusu ülkeler arasında göç ilişkisinden önce, “ekonomik, siyasal ya da askeri bir bağın”bulunmuş olmasıdır. Bu bağlamda, “Birinci Dünya Savaşı’nda müttefik olarak yer almış Almanya ile Türkiye arasında sonradan kurulan göç sistemi bu teori çerçevesinde değerlendirilebilir”(Aksoy,2012:296). Bu kuramın temelinde göçün, “makro” ve “mikro” yapıların etkileşimi neticesinde bir değerlendirilme yapılması gerektiği düşünülmektedir. “Makro yapılar, dünya piyasasının ekonomi politliğini, ülkelerin birbirleri ile olan ilişkileri ve göç veren/alan ülkeler aracılığında göç yerleşimini kontrol etmek için düzenlenen kanunları, yapıları ve uygulamaları içinde” barındırmaktadır. Diğer yandan “mikro yapılar, göç ve yerleşme sorunlarının üstesinden gelebilmek için göçmenlerin kendileri tarafından ortaya atılan yasal olmayan toplumsal ağlardır”(Castles ve Miller, 2008: 36-37).

Faist göç sistemleri kuramının üç ana niteliği olduğundan bahsetmekte ve şöyle sıralamaktadır(aktaran: Çağlayan,2006:83-84):

- Göç sistemlerinin, göç hareketlerinin ortaya çıkmış oldukları bağlamları oluşturduklarını ve bu sistemlerin kalmak veya gitmek durumlarında etkili olduğunu varsaymaktadır. “Temel olarak bir göç sistemi birbirine insan akışı ve karşı-insan akışlarıyla bağlı iki ya da daha fazla mekân genelde ulus-devlet içerirler”.

- Bu kuram göç sistemlerinde bulunansüreçlere yoğunlaşmaktadır. Bu hareket sadece bir defa olan bir olay olmamakla birlikte, zaman içinde olaylar zincirinin barındıran aktif bir süreçtir. “Göç hareketleri dinamikleri kuramlaştırılması, hareketin çizgisel, tek yönlü, itici ve çekici, neden-sonuç hareketi olduğu hususundan”, göçün içinde bulunan bir parçada meydana gelen “değişimin bütün sistemleri etkilediği, döngüsel, birbirine bağlı, gelişim anlamında karmaşık ve kendi kendini değiştiren sistemler üzerine vurguda bulunan düşüncelere” yönelmektedir. Bu hipotez, özellikle“uluslararası göçün başladığı zaman neden kendi kendini besleyen bir süreç hâline dönüştüğünü kısmen açıklamaktadır”.

- Ulus-devletler arasında bulunan ekonomik eşitsizlik ve hedef ülkelerin kabul etme şartları gibi önemli unsurlar çerçevesinde birey, hane halkı ve ailelerin kalış veya gidişfikirlerini belirtmeve entegrasyonun farklı şekilleri ile baş edebilmek için stratejiler geliştirirler.

Faist’in bu genel yaklaşımı ilişkiler ağı teorisine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda bu kuram göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki ilişkileri tarihsellik bağlamı içerisinde değerlendirme imkânı vermektedir. Bu durum ise yaşanan göç olgularını daha iyi açıklamaya ve anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.

2.1.5.8. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Buraya kadar değinilen kuramlar, uluslararası göçün nedenleri üzerinde durmaktadırlar. Uluslararası göç bir başka yönüyle “zaman ve mekân” açısından etkilenmekte ve sürdürülebilirliğini arttırmaktadır. Diğer kuramlarda öne çıkan nokta birçok kuram göç olgusunu ekonomik temelli bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Her göç olgusunun kendine özgü bir karakteristiği bulunmakla birlikte ayrıca göç hareketleri bir değil birçok faktörün etkisiyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle göç olgusu kendi içerisinde farklı boyutlarıyla ele alınırken tarih içerisindeki birçok olgu ve olaylarla birlikte analiz edilmelidir. Bu çerçevede ağ kuramı uluslararası göçün bu yönüyle ilgilenmekte, göçe ve göçmene yaklaşımıyla diğer kuramlardan farklılık göstermektedir. (Massey vd., 1993:448; Abadan-Unat, 2017:36). Castles ve arkadaşlarına göre (2008:39,40) ağ teorisi göçmenlerin diğer göçmenlerle, kaynak ülkedeki aileleri ve arkadaşlarıyla sosyal bağ kurma ve sürdürme süreçlerini açıklamakta ve bunların nasıl sosyal ağa dönüştüğü ile

ilgilenmektedir. Bu ağlar mezo-ölçekli yapılar olmakla beraber göçün devam etmesini sağlama eğilimindedirler. Geçmiş literatürde zincirleme göç olarak anılan terim zamanla ağ göçü olarak anılmaya başlanmıştır. Bu noktadaki “göçmen ağı göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayanları birbirine akrabalık, dostluk, topluluk gibi kişilerarası bağlarla kaynak veya hedef ülkede bağlayan bağlara” verilen addır.

Cummings ve arkadaşları (2015:6-7) göçün bir kültür halini aldığı ülkelerde yerel ve uluslararası ağların, göç sürecini güçlendirmekte, göçün devamını teşvik etmekte, hayati bilgi kaynaklarını ve yolculuk için gereken diğer kaynakları temin ettiğini ve göç hareketini kolektif bir hareket olarak değerlendirdiklerini Bu bağlamda literatürün sosyal ağlar ve bilgi akışını göç sistemleri ve göç kararı noktasında gerekli gördüğünü belirten yazarlar, düzensiz göçte ailelerin, sosyal ağların önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu noktada hedef ülkedeki aile üyeleri masrafları düşürmeleri ve bilgi aktarmaları sayesinde potansiyel göçmenleri teşvik etmektedir. Bu önermelerden hareketle, sosyal ağ teorisinde göçün kolektif bir yapı içerisinde alındığını söylemek mümkündür. Ayrıca diğer teorilere kıyasla, sosyal ağ teorisi bilgi akışına daha fazla önem atfetmektedir. Bu yönüyle sosyal ağları sürecinin parçalarını tamamlamakta yardımcı olan bir bilgi kaynağı olarak tanımlamak mümkündür. Diğer yandan, bir göçmen ağının bir referans sistemi gibi çalıştığını söylemek mümkündür. Çünkü göçmen ağları hedef ülkeye daha önce gitmiş üyeler tarafından oluşturulan ve yeni gelen üyeler için optimum yaşam seviyesinin yaratılmaya çalışıldığı yapılardır. Bu noktada göçmen, hedef ülkeye işsiz bir birey olarak gelirse hedef ülkede geçirmiş olduğu süre arttıkça işsizlik havuzundan kaçma ihtimali artmaktadır (Munshi, 2002:13). Bu noktadan hareketle, hayat şartlarında zamanla yukarı doğru bir ilerleme görüldüğü ve yeni gelen göçmen için eski göçmenlerin finansal olarak ve bilgi akışı yönünden yeni göçmenlere yardımcı olabileceğini söylemek mümkündür.

Castles ve arkadaşları (2008:40), Portes ve Bach’ın eserine atıfta bulunarak 1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde oturum izni alan Meksikalı göçmenlerin %90’ının Amerika Birleşik Devletleri’nde aile veya işveren bağlantıları olduğundan bahsetmiştir. Araştırmaya dâhil olan, oturum izni almış Meksikalı göçmenlerin aile veya işveren bağlarına sahip olma oranı, göçmenlerin iş bulması noktasında geçmiş göçmen referanslarının ve göç ağlarının ne kadar etkili olabileceğini gözler önüne sermektedir. Comola ve Mendola (2014:18) “göçmen ağlarının oluşumu ve yapısına ışık tuttuğu tartışma metninde göçmenlerin kaynak ülkede yakın lokasyonlardan gelen aynı tabiyete sahip kişilerle etkileşime girme eğiliminde olduğunu” saptamıştır. Bu ilişkiler hedef ülkeye vardıklarında kurulmakta veya daha önce kurulmuş olmaktadır. Bu noktada kaynak ülkede ve varış zamanında hedef ülkede coğrafi olarak yakın olmak göçmenler arasında ağ kurulması sürecini şekillendirmektedir. Bu bulgudan hareketle göçmen ağlarının oluşumunda aynı etnik kökene sahip olma veya aynı coğrafi bölgeden gelme durumunun önem taşıdığını belirtmek mümkündür. Yine Abadan-Unat ve Massey’in sıraladığı biçimde bu kuramın varsayımları şunlardır (Massey ve diğerleri, 1993:450; Abadan-Unat, 2017:65):

- Göçmen ilişkiler ağı, bireyler ve gruplar arasında göç etme eğilimini etkilemekte ve göç isteğini yaygınlaştırmaktadır.

- Ücret farklılığı önemini kaybetmektedir. Çünkü göçmen ağları aracılığıyla göçün yol açtığı masraflar azalmaktadır.

- Göçmen ilişkiler ağları, kurumsallaştığı ölçüde sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici olmaktadır.

- Göçmen ilişkiler ağları kurulduktan sonra göç alan ülke hükümetleri de bu akımı denetleme konusunda zorlanmaktadır. Göçmenler için uygulanan politikalar göçmen örüntülerinin devam etmesini engelleyememektedir.

- Göçmen olan birey ve ailelerinin birleşimi için uygulanan politikalar göçmen ilişkiler ağlarını güçlendirmektedir.

“Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır.” Bu ilişkiler ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendirilmektedir. Bu ağlar birçok sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulan güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Bu tür bağlar insanların gereğinde yardım almak, iş bulmak ve benzer diğer konularda başvurabilecekleri bir çeşit “toplumsal sermayedir”. Zamana bu ağlar kaynak ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaktadır (Abadan-Unat, 2017:64)

2.1.5.9. Kümülatif (Birikimli) Nedensellik Kuramı

Kavramı Massey’in sözleriyle açıklayan Castles ve arkadaşları (2008:44) göçün sosyal ve ekonomik yapıda değişiklikleri tetikleyici olması fikrinin devam eden göçü mümkün hale getirdiğini belirtmektedirler. Buna ek olarak de Haas’ın görüşlerinden de faydalanan yazarlar bağlamsal dönüt çerçevesinden bahsederek toplumların ve göç olayının bu durumdan da etkilendiğinin altını çizmekte, göç etmiş olan bireylerin ve onların kaynak ülkedeki yakınlarının- daha iyi konumlarda olmalarının topluluğun diğer üyelerini göreceli olarak yoksul hissettirdiğini ve bu durumun göçü motive ettiğini tartışmaktadırlar. Bu göreceli yoksulluğun ise göçte alt yapı hazırlayan göç ağları gibi süreçlerle birleşerek göçün devamlılığını sağladığını söylemek mümkün hale gelmektedir. Birikimli nedensellik teorisi araştırmacılar tarafından iki farklı şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan bir tanesi sosyal ağların göçün devamlılığındaki rolünü açıklamaya çalışırken, diğeri ekonomik bağlam arasındaki farkları ele almaktadır. Kimi araştırmacılar ise birikimli nedenselliğe bağlı göçün zaman içerisinde duraksayan bir yapıda olduğunu iddia etmektedirler (Fussell, 2010:163). Buna ek olarak Fussell ve Massey, birikimli nedenselliğin şehirlerde, kırsal

kasabalarda ve köylerde işlediğini fakat büyük şehirlerde, kendi araştırma sonuçları bağlamında, gözlemlenmediğini belirtmişlerdir. Massey ve arkadaşları (1993: 451-453) her göç kararının sosyal bağlamda değişiklikler yarattığını ve bunun yeni göç kararlarına önayak olduğunu ve göç sürecini kümülatif hale getiren çeşitli sosyo-ekonomik etkenler olduğunu da dile getirmektedir. Yeni göç kararlarının alınmasına neden olan altı farklı faktör belirlemişlerdir:

- **Gelir Dağılımı:** Göçü tetikleyen unsurlardan bir tanesi gelir düzeyini yükseltmektir. Bunun bir sonucu olarak “göç edip iş gücüne katılmaya karar veren haneler gelir düzeylerini ve yerel gelir hiyerarşisindeki yerlerini yükseltmektedir. Hiyerarşideki bu durum, özellikle kırsal bölgelerde bulunan bireylerin, kendilerini göreceli yoksulluk içinde hissederek göç etmelerini” tetiklemektedir.

- **Toprak dağılımı:** Kırsal alandan göçmüş “göçmenler elde etmiş oldukları ekonomik sermayeyi sıklıkla toprak olarak değerlendirilmektedir”. Bunu ekonomik bir yatırım veya prestij değeri için gerçekleştirmektedirler. Fakat bu toprakların işlenmesi noktasına aktivite yaşanmamaktadır. Bu durum, “kaynak ülkede çalışılabilecek toprak oranını azaltmakta ve kırsal bölgedeki önemli iş pazarlarından birisindeki fırsatları azaltmaktadır. Bu durum, işsizliği artırarak yeni göçlere sebep olmaktadır”.

- **Tarımsal Üretimin Organizasyonu:** Göçmen aileler satın almış oldukları topraklarda tarım yapmaya karar verirlerse burada daha sermaye oryantasyonlu yöntemler kullanma (makineler, gelişmiş tarım ürünleri vb) eğilimindedirler. Bu durum, “lokal işçilerin iş bulma fırsatlarını düşürmekte ve göçün iş gücüne katılmak üzere artmasına” sebep olmaktadır.

- **Göç Kültürü:** “Bir toplulukta göçün artış göstermesi değer ve kültürel algı değişimlerine neden olmaktadır, bu durum da göçü potansiyel olarak artırmaktadır”. Kısa süre için bir amacı gerçekleştirmek üzere göç eden göçmenler dahi sosyal mobilite ve yerel işgücüne katılmakla elde edilemeyecek tüketici ürünlerinin tadına varmaktadır. “Bu bireysel ölçekte göç eden birinin tekrar göç etme olasılığını artırmaktadır. Diğer taraftan, uluslararası hareket konusundaki bilgi geniş çevrelere dağılmakta bu da göçü toplumsal ölçekte yaygın hale getirmektedir”.

- **Sosyal Etiketleme:** Hedef ülkelerde kimi işler zaman içinde “göçmen işçi işleri” olarak etiketlenir, bu durum bu işlerin doldurulabilmesi için göçmen işçi ihtiyacını tetiklemektedir. Örneğin Avrupa’da otomobil üretim işleri “göçmen işi” olarak tanımlanırken, Amerika Birleşik Devletleri’nde bu işler bölge halkının yapacağı işler olarak görülmektedir.

Birikimli nedensellik kuramı bağlamında, “göçün zaman içinde hedef ülkede de dönüşüm yarattığı açıkça anlaşılmaktadır. Hedef ülke toplumunda artan göç yoğunluğu ve sayısı geride bırakılmış topluluğun sayısını artırmaktadır, yer değiştirmenin sosyal ve psikolojik baskısını

azaltmakta ve devam eden göçü tetiklemektedir”. Diğer taraftan, göçmenlerin ödüllere karşılaştıkları çevrelerde ana akım kültüre, tercihlere ve pratiklere uyum sağladıkları ve istemeseler de istemeseler de bir asimilasyon sürecine girdikleri belirtilmektedir (Waldinger, 2018:1413,1414).

2.1.5.10. Kurumsal Kuram

Uluslararası göç sürecinde sermaye bakımından zengin ülkelere gitmek isteyenler ile bu ülkelere girişi sağlayan vize ve çalışma izni gibi hukuksal prosedürler-olanaklar arasında bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu dengesizliğin ortadan kaldırılması için ticari bir takım oluşumlar ile kar amacı gütmeyen yardım kuruluşları faaliyet yürütür. Başka bir ifadeyle göçe başka faktörler de eklenir(Abadan-Unat, 2017:66).Massey ve arkadaşları (1993:450-451), uluslararası göç başladığında gelişmiş merkez ülkelere olan göçte talep artışı olduğunu fakat bu ülkeler tarafından sağlanan giriş izinlerinin limitli bir sayıda olduğu için bu talebi karşılamadığını ve bu noktada ortaya çıkan dengesizliğin ekonomik bir nişe dönüşerek girişimciler veya organizasyonlar tarafından giderilerek göçün devamlılığının sağlandığını belirtmektedirler. Yazarlar, bu durumu kâr amacı güden yapıların kaçakçılık, sahte doküman ve vize hazırlama, ayarlanmış evlilikler, iş sözleşmeleri gibi yöntemlerle; insan hakları gruplarının ise danışmanlık sosyal hizmetleri sığınma, yasal danışmanlık gibi yöntemlerle gerçekleştirdiğini belirtmekte ve bu durumun zamanla kurumsallaşarak göçün devamlılığını sağlayan bir sosyal sermayeye dönüştüğünün altını çizmektedir. İnsan kaçakçılarından insan hakları savunucularına kadar birbirinden farklı oluşumlar sürecin içinde yer almaktadır. İnsan kaçakçıları, gayrimenkul acenteleri ve ulaştırma sağlayıcıları yasal ve yasal olmayan yollardan insanların göç etmelerini kolaylaştırmakta ve böylece devasa bir endüstri ortaya çıkmaktadır (Sert, 2012:41). Bunun dışında ise insan haklarını savunan gruplar göçmenlerin yasal yollardan kabul edilebilmeleri için göç etmek isteyenlere “sosyal hizmet sunmakta ve hukuki danışmanlık” yapmaktadır. Bu teoriye göre (Abadan-Unat, 2017:66):

- Uluslararası göçmenlerin sayıları arttıkça, uluslararası göç akımı daha çok kurumsallaşmaktadır.

- Kurumlaşma süreci, hükümetlerin denetimlerini zorlaştırmaktadır. Emniyet güçleri ya da ilgili kurumlar tarafından yapılan kontroller, insan kaçakçılığını artırmakta; daha katı olan göç politikaları ise “insan hakları savunucuları kurumların” tepkileri ile karşılaşmaktadır.

Genel olarak, Neo-klasik yaklaşım açıklanırken sınırlayıcı göç politikaları gibi kimi unsurlar analiz dışında bırakılmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin kendileri için en iyi ve rasyonel yeri seçerken aynı zamanda uluslararası pazarda bir denge oluşturacağı, böylelikle ücretlerin de bir noktada dengeleneceği ve her devlete ilişkin “göç tekliflerinin” belirlenebileceğini öne süren neo-klasik denge teorisi göç hareketlerini ve bunların gerçek nedenlerini yansıtmaktan uzak görünmektedir (Castles ve Miller,1998:20-22).Bununla birlikte göç çalışmaları içerisinde

uluslararası göçün nedenlerine yönelik olarak çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Ancak bugün yapılan göç araştırmaları, çağdaş göç süreçlerinin tek bir kurama bağlanamayacağını, tek bir disiplinin bakış açısıyla açıklanamayacağını kabul etmektedir (Massey vd., 1993: 432).

Göç olgusunun “birey, aile, ülke ve toplumlar üzerinde oluşturduğu” etkilerin bilinmesi ve bu etkilerin yönetilmesi, göçün “sosyal, kültürel, ekonomik, demografik, siyasal, dinsel” öğeler üzerindeki etkilerinin analiz edilebilmesi açısından bir ihtiyaç ve aynı zamanda bir zorunluluktur. Göç hareketleri, gönüllü veya zorunlu olsun hedef ülkedeki işgücü piyasalarında yoğun bir baskı oluşturup, bazı ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca göçe maruz kalan bireylerin hedef ülkedeki “kamusal hizmetlerden” faydalanamama durumu da söz konusu olabilmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 29). Bu bağlamda hem kaynak hem de hedef ülke açısından göç olgusunun öncelikli bir alan olduğu ve bu bakımdan iyi yönetilmesi gerektiği şüphesizdir. Bu nedenle göç hareketlerinin yönetimi konusundaki politikaların etkinliği ve sürekliliği bu sürecin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesini sağlamanın yanında, “ülkelere büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında, ticaretin geliştirilmesinde, yoksulluğun azaltılmasında, beyin göçünün engellenmesinde, kamusal güvenliğin sağlanmasında, göçmenlerin topluma entegrasyonunda olumlu katkıları” olması söz konusudur (Katseli Lucas ve Xenogiani, 2006: 5).

2.2. Asimilasyondan Çokkültürlülüğe Entegrasyon Teorileri

İnsanlık tarihinin sabit ve ayrılmaz bir parçası olan göç yalnızca mekânsal olarak fiziki bir yer değiştirme süreci olarak algılanmamalıdır. Çünkü göç eden insanoğlu sadece maddi olan ve mekânda yer kaplayan bir nesne olarak değerlendirilemez. Bireyler kendi ülkelerinden başka bir yere göç ederken kendileriyle birlikte bir yaşam tarzını yani kültürünü de götürmektedir. Bu sebeple göçün ekonomik boyutlarından ziyade sosyo-kültürel boyutları daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü birey yeni gelmiş olduğu mekânda da eski alışkanlıklarını devam ettirmek istemektedir. Yani kişi mekânsal olarak farklı ve yeni bir şehirde veya ülkede olabilir ancak zihin dünyası ve yaşam tarzı olarak gelmiş olduğu ülkeye bağlı kalmayı sürdürmektedir. Fisher’in Almanya’daki göçmen işçiler için kullandığı “işçi istedik, insanlar geldi” sözüyle özetlediği gibi, “göçmenler yeni toplumsal yapıda bir araç değil, toplumsal yapının önemli bir aktörü” olmaktadır (Adıgüzel, 2016:172) .

Hekman’ın da belirttiği gibi (1992: 207) bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göç, ülke ve toplumun nüfusunu büyüklüğünü ve sosyo-kültürel kompozisyonunu değiştirir ve yeni gelenlerin hâlihazırda var olan insanlara ve kurumlara ya bağlı olmaları ya da bunun tersi bir durumun yaşanır. Bu süreç sosyal bilimlerde farklı terimler kullanılarak incelenmiştir. En fazla kullanılanlar; emilim, uyum, asimilasyon, kültürleşme, dâhil etme, birleşme, bütünleşme, entegrasyondur. Toplumsal ve kültürel olarak farklı grupların bir arada yaşaması toplumların demografik, ekonomik ve toplumsal yapılarının değişmesine ve ulusal kimliğin sorgulanmasına yol açmıştır (Kelly, 2002:

1). Bu süreçte, farklı ya da çoklu kimliklere sahip göçmenlerin yaşadıkları devletten bir takım talepleri olduğu gibi devletlerin de bu kültürel farklılıkların yönetilmesine dair farklı politikaları benimsediği söylenebilir.

Göçmenlere yönelik uygulanan ilk politikalar genel olarak asimilasyon politikaları olarak değerlendirilebilir. Çünkü yeni topluma uyum sağlaması beklenen bireylerin mevcut hâkim kültürel unsurları benimseyip kendi kültürünü terk etmesi için baskı altında tutulmaktadır.

2.2.1. Asimilasyon Teorileri

Göçmenler konusunda yapılan ilk çalışmalar ABD'ye büyük göç dalgasının yaşandığı 1880'li yıllarda Robert Ezra Park ve Chicago ekolündeki meslektaşları tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalar Klasik asimilasyon teorisi olarak anıldığı gibi aynı zamanda asimilasyonist yaklaşım olarak da bilinmektedir. Bununla birlikte bu yaklaşımın kökenleri 18. yüzyıl Alman romantik ulusçuluğuna kadar dayanmaktadır (Kivisto ve Faist'den aktaran, Sağlam,2017:149). Chicago Okulu, 20. yüzyılın başında nüfusunun 1/3'ünden fazlasını Amerika dışında doğanların oluşturduğu Chicago'daki gruplar arası ilişkileri incelemiştir. Bunun sonucunda, göçmenlerin göç etmeden önceki kültürleri ev sahibi toplumun kültürüne uygun görülmemiştir. Hatta eski kimlikler, yeni düzen için tehlikeli algılanmıştır. Bu kapsamda kültürleşme süreci, göçmenlerin kendi orijinal kültürlerinden vazgeçerek yani daha önce bulunmuş oldukları mekândaki yaşam tarzlarından feragat ederek yeni toplumun değerlerini, normlarını ve davranışlarını benimsemesi ve bu yeni toplumun yaşam tarzına uygun bir şekilde hayatlarını idame ettirmeleri anlamında ele alınmıştır. Bu modelde Batı toplumları homojen ve uyumlu bir şekilde betimlenmiştir. Bu uyum ve ahengin ilerleyen dönemlerde de devamı için göçmenlerin asimile olmaları vurgulanmıştır. Özellikle 1920'lerde ivme kazanan bu teoriye göre göçmenlerin kendi dilini, dinini ve kültürünü sürdürmesi yani göçmenlerin orijinal kimlikleri hem türdeşlik (homojenlik) hem de sosyal bütünlük ve düzen açısından tehdit olarak değerlendirilmiştir (Castles, 2008: 356).

Bauman'a (2003:138) göre asimilasyon, ilk olarak biyolojik bir terim olarak kullanılmıştır. İngilizce sözlükteki kullanımına göre "Asimilasyon terimi, XVI. yüzyılın biyolojik anlatısında, canlı organizmaların icra ettiği özümseme (absorption) ve içine alma (incorporation) eylemlerine" işaret etmektedir. Açık bir şekilde belirtildiği gibi, "asimilasyon özyönetimli bir değişimi değil dönüştürmeyi, canlı bir organizmanın edilgen çevresi üstünde icra ettiği bir eylemi" ifade etmektedir. Asimilasyon, "kendi doğasından bir töze dönüştürme bir hayvan ya da bitkinin dışsal bir malzemeyi kendisinininkiyle aynı dokuya dönüştürmesi" demektir. Bu tanıma dayanarak asimilasyon, toplumsal yapı içinde etkin ve güçlü olanın yani çoğunluk konumunda bulunanların, pasif ve zayıf yani azınlık olanı kendine benzetme şeklidir. Somersan (2004: 87)asimilasyonu zorunlu uyum olarak şu şekilde tanımlamakta: "Zorunlu uyum veya asimilasyon toplumdaki çeşitli azınlık grupların zaman içinde, kültürel olarak çoğunluğa benzemesi ve devlet politikaları ile bu

yönde zorlanması anlamına” gelir. Aynı zamanda Somersan “zorunlu uyum” teriminin önemli olduğunu belirtmekte çünkü birçok siyasetçi ve sosyal bilimcinin “zorunluluk boyutuna” değinmediğini ya da yeteri kadar vurgulamadıklarını söylemektedir. Ayrıca asimilasyonun bu kişiler tarafından, daha çok “çoğunluk kültüre bir şekilde uymak, uyum sağlamak” anlamında kullanıldığını fakat bu ayrımın yapılmasını gerektiğini aksi takdirde asimilasyonu, entegrasyondan ayırt edebilmenin mümkün olmayacağını belirtmektedir. En genel tanımıyla Giddens’e göre (2000: 250) ise asimilasyon uzun süreli bir süreçtir. Asimilasyonun gerçekleşmesi bu yüzden zaman alır ve her yeni gelen yabancı, göçmen; “öteki”, sürekli olarak devam eden asimilasyon döngüsüne dâhil olur. Giddens bu durumu göçmenlerin kuşaklar boyu baskıyla karşılaşması ve böylece asimile olması şeklinde tanımlar. Kuşaklar boyu süren asimilasyon “öteki”nin, yabancının, “göçmenin” kültürel değerlerine, bu değerler sistemine içkin anlam dünyasına ilişkin tüm unsurları ortadan kaldırır ve bu sürecin sonunda azınlık grubun yok olması kaçınılmazdır.

2.2.1.1. İngilizliliğe Uygunluk Teorisi

Tarihsel şartlar gereği göçmen toplumu olarak tanımlanabilen “Kanada, ABD ve Avustralya” toplumsal uyumu sağlamak amacıyla 1960'lara kadar “Anglo Uyum Modeli” olarak bilinen politikaların uygulayıcı ülkeleri olmuşlardır. Göçmen bireylerin geçmişlerini unutupve yeni gelinen ülkedeki mevcut kültürel normları kabul ederek yaşamaları bu politikanın temelini oluşturmaktadır. Özellikle Amerika'ya gelen yabancı grupların yani göçmenlerin, dil, politik sistem ve toplumsal değerler konusunda eğitim almalarının gerekliliği vurgulanmıştır (Crispino, 1980:4).

Bu çerçevede değerlendirilen asimilasyon fikrinin temelini, Amerika'da İngiliz kültürünü yaymak ve onun hâkimiyetini kurmaya çalışmak oluşturmaktadır. Başka bir ülkeye gelen göçmenler daha önce yaşamış oldukları ülkedeki kendi öz kültürel mirasını bir yana bırakmalı ve yeni gelmiş olduğu ülkedeki baskın kültürel öğelere kendilerini adapte etmelidirler. Bu asimilasyon politikası “I. Dünya Savaşı'nın” ve “yüzde yüz Amerikalı” hareketinin başlaması ile birlikte artan bir şekilde devam etmiştir (Crispino, 1980:4 ; Gordon 1964:104). Örneğin Amerika uluslaşma sürecini tamamlayıp ardından göçmen kabul etmeye başladığı andan itibaren Amerika'nın birçok kurucusunun, “göçmenlerin bir sıfır noktasında olmadıklarına, bu sebeple var olan kültürel yapı içerisinde asimile olmalarının gerekliliğine sürekli vurgu yaptıkları” bilinmektedir. Bu bağlamda Amerikan değerlerinin, uzlaşma zeminine dayanması gerektiği ve bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğivurgulanmaktadır. Amerika'yı ilk kez koloni yapan bu değerler ise “İngiltere'nin Anglo-Sakson ve Protestan değerleridir”. Bu hususta “1818'de Amerika'nın Dış İşleri Bakanlığını yapan John Quincy Adams'ın” yazmış olduğu mektupta şu ifadeler yer almaktaydı: “***Eğer Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen göçmenler bu ülkenin karakter, moral, siyasi ve fiziksel değerlerine uyum sağlamayacaklarsa Atlantik onların yerel kültürlerinin yaşayabilecekleri baba yurtlarına her zaman açıktır***”. Bu ifadelerle Amerika'da bulunan ve gelen yeni göçmenlerin zihinlerini

toplamlarını ve mutluluğu bu topraklarda aramak zorunda olduğunu belirtmiştir (aktaran: Levine, 1996: 109).

Huntington'a göre ise (2004: 183) Amerika'daki farklı birey ve grupların çeşitli yollarla Amerikan toplumu içerisinde asimile edilmiş fakat bu durum hiçbir zaman ne bitmiş ne de tamamlanmış değildir. Huntington "Amerika'nın Anglo-uyum modeli" ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Genelde tarihsel olarak asimilasyon özelliklerle kültürel asimilasyon büyük ve hatta en büyük Amerikan başarı öyküsüdür. Bu ABD'ye nüfusunu genişletme, bir kıtayı işgal etme ve ekonomisini, büyük ölçüde Amerika'nın Anglo-protestan kültürüne ve Amerikan inancının değerlerine bağlı ve Amerika'yı küresel meselelerde büyük bir güç yapmaya destek olan milyonlarca adanmış, enerjik, yetenekli, hırslı insanla beraber geliştirme imkânını sağlamıştır.

Buradan da anlaşıldığı üzere Anglo uyum modeli geniş göçmen topluluklarının hâlihazırda mevcut bir kültürel çerçeve içerisinde asimile edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir

2.2.1.2. Erime Potası (Melting Pot) Teorisi

Göçmenlerle ilgili eski çalışmalar analitik ve normatif olarak Anglo-uyum taraftarı olmakla beraber "problemsiz bir biçimde algılanan beyaz Protestan kültüre doğru bir asimilasyon beklentisini de" ortaya koyuyor ve destekliyordu. Ayrıca asimilasyon ile ilgili yapılan yeni çalışmalar "asimilasyonun yönü, derecesi, usulü hakkında agnostik ve yararı konusunda ise kararsızdır." Bu dönemde özellikle "Israel Zangwill'in 1908 yılında" hazırlamış olduğu "*The Melting Pot (Eritme Potası)*" oyunu farklı bir tartışmayı gündeme getirmesi ile yeni dönem başlamıştır. Bu oyunda "Ellis Adası" aracılığıyla Amerika'yı ilk kez gelen Avrupalı göçmenlere seslenilmiş ve Tanrı'nın bu büyük potasında erimek için onları davet etmiştir. "Melting pot" tartışması kimi sosyal bilimcilere göre asimilasyonun "ABD'deki adıdır"; ama bazılarının göre ise bu iddianın teorik düzlemde doğru olup olmadığı tartışmalıdır. Çünkü "erime potasında asimilasyondakine benzer biçimde göçmen grubun geleneklerinin baskın olan gelenek yararına çözümlenmesi ve zamanla unutulup yok olması yerine bütün kültürlerin adeta bir evrim geçirip yepyeni bir ortak kültür oluşturması söz konusudur". Bu bir bakıma "amalgam oluşturma hali" olarak da değerlendirilebilir (Vatandaş, 2002: 25). Bu teori göçmenlerin kültürel farklılıklarının Amerikan potasında eritilip tek bir kültürün oluşturulması ile beraber toplum içerisindeki çatışmaların önlenmesini iddia etmektedir. Ancak sonuç istenilen şekilde gerçekleşmekten ziyade ve tek bir Amerikan potasından ziyade kendi kültürlerini yaşatan fakat bu arada Amerika'da yaşamaya da devam eden din ve mezhep üzerinden birleşen "Protestan, Katolik ve Yahudi potalarının" ortaya çıktığı görülmüştür (Gordon, 1964: 130).

Giddens'e göre (2000:251) ise erime potası göçmenlerin geleneklerinin daha önceden orada bulunan hâkim olan gelenek veya kültür yararına çözülmesi yerine bunların tümünün yeni evrim geçiren kültür kalıpları oluşturacak şekilde karışması temeline dayanır.

2.2.1.3. Irk İlişkileri Döngüsü Teorisi

“Robert E. Park ve Ernest W. Burgess” tarafından ileri sürülmüş olan bu teoriyi diğerlerinden ayıran temel unsur çatışma ve rekabetinde göz önünde bulundurulması ve süreç üzerindeki etkilerinin göz ardı edilmemesidir. Bu teoride temel olarak 5 aşama bulunmaktadır. Birinci aşama “**kontakt**: Genellikle barışçıl ve araştırmacı ilişkiler”, ikinci aşama “**rekabet**: Az bulunan işler ve kaynaklar için rekabet”, üçüncü aşama “**çatışma**: Rekabetin bir sonucudur ve ayaklanma ve ayrımcılığı içermektedir, dördüncü aşama “**barınma**: Gruplardan birinin vazgeçmesi ve daha az statülü işlere ve statüye çekilmesi ve başka bir yere yerleşme”, beşinci aşamada “**asimilasyon**: İki grubun birleşerek tek olmasına kadar ilerleyici boyutta karışma ve karşılıklı evlenmeler” yer almaktadır (Price 1969'dan aktaran: Yalçın, 2002: 47).

Özetle Park ve Burgess asimilasyonu “kişilerin ve grupların, diğer kişi ve grupların deneyim ve tarihlerini paylaşarak hatıra, duygu ve düşünceleri ile davranışlarını edinerek ortak kültürel hayatta birleştikleri nüfuz etme ve yayılma süreci” olarak tanımlamış ve Burgess, asimilasyonu modern siyasi birliğin bir ürünü olarak değerlendirmiştir (Park ve Burgess, 2017:18; Alba ve Nee'den aktaran: Sağlam 2017:150)

Ekolojik bir yapı olarak tanımladığı toplum içerisinde meydana gelen nüfus hareketlerini açıklamak için Roderick McKenzie bitki ve hayvanların doğadaki davranışlarını inceleyen “bitki ve hayvan sosyolojisinden” faydalanmıştır. Özellikle belirli bir bitki türünün doğada nasıl egemenlik kurduğunu açıklamak için “yayılma (extension), mücadele (competition), yerine geçme (succession), istila (invasion) kavramlarını” kullanmıştır. Bununla birlikte bu süreçlerin, “temel ekolojik süreçler olduğunu belirtmektedir. McKenzie, ayrıca kentlerin resmi politikalar tarafından değil, ekolojik süreçlerle büyüdüğü ve geliştiğini” vurgulamaktadır (Serter, 2014: 70).

2.2.1.4. Asimilasyon Süreci Teorisi

Amerikalı sosyolog Milton Gordon tarafından geliştirilen tarafından geliştirilen “Asimilasyonun Yedi Aşamaları” teori İngiliz Uyum modeli çerçevesinde değerlendirilen önemli bir teoridir. Gordon genel olarak teorisini bir tablo ile açıklamış ve asimilasyon sürecinin nasıl olduğunu belirtmiştir (Gordon, 1964: 71).

Tablo1: Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi

Süreç veya şartlar	Asimilasyon tipi/aşaması	Özel kavram
Yerli toplumun sahip olduğu kültürel öğelere yönelik dönüşüm	Kültürel asimilasyon	Kültürleşme
Büyük oranda yerli toplumun kulüp ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	-----
Yerli toplumun üyeleri ile yaygın karışık evlenmeler	Evlilik yolu ile asimilasyon	Karışım
Yerli toplumla birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	-----
Önyargıların ortadan kalkması	Kabullenilmiş durum asimilasyonu	-----
Ayrımcılığın ortadan kalkması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	-----
Güç ve değer çatışmalarının ortadan kalkması	Yurttaşlık asimilasyonu	-----

Kaynak: (Gordon,1964: 130)

Gordon, Amerika'da yapmış olduğu çalışmalar sonucunda siyahilerin Amerikan kültürüne tamamen katıldıklarını ancak diğer asimilasyon evrelerinden hiçbirini yaşamadıklarını bulmuştur. Bununla birlikte bu çalışması ile asimilasyonu çizgisel ve sürekli bir süreç olarak değerlendiren paradigmaları tartışma konusu haline getirmiştir. Bu çalışması ile siyahilerin, Amerikan kültürüne tümüyle katıldığını fakat asimilasyonun diğer evrelerinden hiçbirini yaşamadığını saptamıştır. Gordon'un yapmış olduğu bu çalışma, asimilasyonun çizgisel ve sürekli bir süreç olduğunu belirten basmakalıp paradigmayı tartışma konusu haline getirmiştir (Gordon,1964:130). Gordon, bu teorisini Amerika'da yapmış olduğu araştırmalar sonucunda ortaya koymasına rağmen "değişik kültür gruplarını barındıran ve benzer endüstrileşme sürecinden geçmiş diğer ülkelere de rahatlıkla uygulanabileceğini" belirtmektedir (Schnapper,2005: 300-301). Bununla birlikte eritme potası kuramı ise göçmenlerin sahip olduğu kültürel farklılıkları tümüyle yok etmeyi amaçlamaktadır (Gordon, 1964:104). Göçmenler ev sahibi toplumun kültürel yapı ve kurumlarına ev sahibi toplumun yerli bireyleri ile evlendikleri zaman girmiş olacaklardır. Bu şekilde önyargıların hedefi olabilecek göçmen grupların olmayacağı ve yurttaşlık kısmında ise asimilasyonun gerçekleşeceği ve ayrıca çatışmaların oluşabilmesi için herhangi bir durumun mevcut olmayacağı anlamına gelecektir (Gordon, 1964:125-126).

2.2.1.5. Asimilasyonun Yüzleri Teorisi

Ronald Taft tarafından geliştirilen, asimilasyon teorisinin sonuncusu olarak kabul edilen ve asimilasyon sürecinin “yeniden sosyalleşme süreci” olarak değerlendiren *Asimilasyonun Yüzleri teorisi*dir. Bu teoriye göre “asimilasyon davranışlardaki değişimlerden, içinde yaşanılan toplumun normlarıyla üyeliğini kazanmaya kadar bir dizi psikolojik faktörleri” içerir. Taft bu teorisinde, “kültür ve dil konusundaki bilgi ve hüneler karşılıklı sosyal etkileşim, grup üyeliği gruba entegrasyon ve grup normlarına uygunluk” olmak üzere toplam bu beş faktörün göz önüne alınarak göçmenlerle yerli toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca bu beş faktör incelenirken dört unsura daha dikkat edilmelidir. Bu unsurlar; “motivasyon, çaba, algılanan başarı ve gerçek başarı”.Sonuç olarak Taft, asimilasyonla ilgili görüşlerini dört madde halinde açıklamıştır. Birinci madde “**birincil entegrasyon:** Kalmaya istekli olma, eşle birlikte yaşadıkları yerden memnuniyet, yurdunu özlememe, kendini oralı gibi tanıtmaya, vatandaşlığa geçme isteği ve kendi evinde olduğunu hissetme”, ikinci madde “**ikincil entegrasyon:** Normları kazanma, dili konuşabilme, sosyal kaynaşma” üçüncü madde “**kendi etnik grubuna karşı tavır:**Kendi ülkesi ve kültürü aleyhine olabilme”, dördüncü madde“**sosyal sınıf:** “Eğitim seviyesi, dil bilgisi ve mesleki konumu” şeklindedir (Taft 1966’dan aktaran: Yalçın, 2002:48)

Sonuç olarak sosyal bilimcilerden arasında artık bu teorilerin işlevselliğini yitirdiği ve tam olarak asimilasyon sürecinin tamamlanamayacağı, genel kabul gören bir görüş olmuştur. Gordon’un (1964: 84-135) belirtmiş olduğu gibi bu durumun tek sebebi, farklı kültürlerin temsilcisi olan grupların, asimilasyon kuramlarının öngördüğü bir biçimde kendi kültürel farklılıklarından vazgeçmeyecek olmalarıdır. Glazer’e (1998: 15) ise Amerika’da yaşamış olan göçmenlerin ülkenin ana yapısına (mainstreamine) katılımlarını açıklamak amacıyla asimilasyon kavramının eski çekiciliğini kaybettiğini vurgulamaktadır. Son dönemlerde bu alanda yazan ve çalışan birçok Amerikalı sosyolog ve siyaset bilimci melting pot ve asimilasyon kavramlarının, hem göçmenler için hem de birçok Amerikalı için itici geldiğini belirtmektedir. Alba ve Nee (2003: 141) de birbiriyle özdeş Amerikalıların zorunlu bir şekilde bir potada karıştırılmasının eritme potası idealinin olgun bir versiyonunu temsil etmekten uzak olduğunu vurgulamışlardır. Genel olarak asimilasyon, göçmenlerin yeni geldikleri ülkenin yaşam koşullarına ve kurallarına uyum sağlayarak bu ülkede yaşamaya devam edebilecekleri ya da ekonomik kazanç elde ettikten sonra kendi ülkelerine geri dönmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla gittiği ülkenin yaşam tarzına uyum sağlamayan birinin ülkede yaşamaması gerektiğini savunmaktadır. Asimilasyonda kültürel baskı söz konusudur. Bireyin hâkim kültür içerisinde erimesi ve kendi yaşam tarzını, kültürünü bırakması vurgulanmaktadır. Bu şekilde bireylerin Amerikalı olma düşüncesine bağlanacakları varsayılmıştır.1920 ve 1950’li yıllar arasında göç çalışmalarında egemen konumda olan bu teoriler 1950’lerde eleştirilmeye başlanmıştır. Tek bir kültür üzerinde yapılan vurgunun Anglo- Sakson kibirliliği olduğu söylenmiştir. Buna karşın Alejandro Portes ve Min Zhou (Portes ve Zhou 1993) “**bölünmüş asimilasyon**” ifadesini kullanmışlardır. Bununla göçmenlerin tek bir tane “erime

potasına" değil farklı kültürlere asimile olduğunu ortaya koymuşlardır. Kısaca parçalı asimilasyon modeli, yeni göçmen kuşakların asimile olmamasını asimilasyon teorilerinin başarısızlığı olarak kabul etmemektedir. Bunun yerine asimilasyonun doğrusal ilerlediği algısında revizyon yaparak ve dezavantajlı faktörleri göz önüne alarak yeni bir asimilasyon yaklaşımı ortaya koymaktadır (Şahin,2010:55; Yurdakul,2008:162).

Castells'in (2008: 356) çalışmasına göre, bu tür sosyolojik teoriler, milliyetçi bağlamda anlaşılmalıdır. ABD örneği de, bu, fikrin özel formunu almıştır. Kültürel olarak çeşitlilik arz eden insanlar, büyük bir eritme potasında (ortak Amerikan kültürü) bir araya getirilebilir fikri hâkimdi. Fakat asimilasyon sadece Amerika'da monokültürizm mitlerini üretmekle kalmadı aynı zamanda Batı Avrupa göçmen ülkelerinde baskın bir paradigma idi ve ana akım sosyoloji tarafından da desteklendi. 1960'larda ve 1970'lerde, bu tür fikirler ırkçılık karşıtı azınlık mücadeleleri ve kültürel tanınma ve toplumsal eşitlik açısından sorgulanmaya başladı. ABD'de, Siyah Güç Hareketi ve etnik canlanma, olumlu bir eylem ve çok kültürlülük politikasının yolunu açtı. Benzer şekilde, Batı Avrupa'daki ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı göçmen ve azınlık eylemleri yeni yaklaşımlara yol açtı. Irk, etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sınıf eleştirel sosyolojisinin yükselişi, siyasal eylem ile sosyal bilim arasında bu tür toplumsal hareketlere paralel olarak ilerledi. Meydana gelen bu değişimlerle birlikte özellikle Herbert Marshall McLuhan'ın deyişiyle dünyanın "*küresel bir köy*" haline gelmesi, kitle iletişim araçlarındaki gelişme ve kullanımındaki yaygınlık bireylerin terk etmiş oldukları ülkelerindeki yakınlarıyla aralarındaki bağın kopmamasını sağlarken aynı zamanda kültürel değerlerin sürdürülmesine de etki etmektedir. Aslında tam da bu sebepten artık birçok ülke göçmenlere yönelik asimilasyon politikaları uygulamaktan vazgeçip daha çok entegrasyon ve çokkültürcülüğü benimseyen politikalar üretmeye başlamıştır. Çünkü bireyin geçmişiyle terk etmiş olduğu ülkesi ve oradaki yaşantısıyla bağı devam ederken göçmenleri kültürel baskı altında tutup onların kültürel değerlerini terk etmesini istemek imkânsız gibi görünmektedir. Bu sebeple göçmen politikalarında asimilasyondan entegrasyon politikalarına doğru bir yönelim söz konusu olmuştur. Samuel Huntington (2004: 185-187)'in "*Biz Kimiz*" adlı eserinde vurgulandığı gibi "asimilasyonun önemli dinamiklerinden olan belli başlı unsurlar artık hayatiyetini sürdüremez" olmuştur.

2.2.2. Entegrasyon Teorileri

Sosyoloji için "toplumda yer alan gruplar, kurumlar ve sosyal yapının diğer unsurları arasındaki uyumu ifade eden bir kavram olarak entegrasyon, göç çalışmalarında özellikle XIX. yüzyıldan itibaren temel ilgi alanları arasına girmiş". Bu konuya kurucu sosyologlardan E. Durkheim ve M. Weber'in katkıları olmuştur. Durkheim'in "sosyal uyum, bütünleşme, sosyal çözülme ve uyumsuzluk konusundaki fikirleri entegrasyon çalışmalarına zemin oluştururken, Weber (1970) dâhil etme yahut kapsama (inclusion) ve dışlama (exclusion) bağlamında konuyu ele almaktadır". Parsons ise "sosyal düzenin devamlılığını, sosyal, kişilik ve kültürel sistem arasındaki denge bağlamında incelemekte" ve bu bağlamda "entegrasyon, bir taraftan sistemin bozulmasını ve

istikrarını korumasının olanaksızlaşmasını kolektif biçimde önleyen, diğer taraftan sistemin birlik halinde işlemlerini beslemek için işbirliği yapan bir sistemin birimlerinin ilişki tarzını ifade etmektedir”. Klasik kuramcılarında üzerinde önemli durmuş olduğu bütünleşme ve entegrasyon 1950’li yıllarda göçmenlerin uyumu için ileri sürülen asimilasyon teorilerinin eleştirilmesi ve küreselleşme ile birlikte her iki ülke kültürünün de birlikte kabul edilmesi yönünde meydana gelen değişim ile beraber daha fazla ivme kazanmıştır (Parsons 1954, Marshall 1999 ve Kamali 2003’den aktaran: Yaman, 2017:94).

Göçmenlere yönelik tutumlar ve göçmenlerin yer değiştirme süreci sonunda varmış oldukları toplumdaki rollerine dair fikirler tarihsel süreç içerisinde Batı ülkelerdeki politika yapıcılar arasında zamana ve ülkeye göre farklılaşmıştır. Bununla birlikte entegrasyon kavramına ilişkin çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Özellikle entegrasyon kavramı ve süreci ile ilgili birçok tanımlamanın olma sebebi bütünleşmeyle kastedilenin karmaşıklığından kaynaklanmaktadır. Pek çok kişi bu terimin “farklı parçaları bir tarafa birleştirmek” anlamına geldiğini kabul etse de, pratik yorumu ve toplumsal çağrışımı önemli ölçüde farklılık gösterebilir (Lacroix, 2010: 6).

“European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions” (2006:2), entegrasyonun en temelde üç farklı tanımla olduğunu belirtmiş ve entegrasyonu “tek başına olan bileşenleri birbiriyle ilişkilendirmek ve yeni bir yapı oluşturmak, mevcut yapıya tekil bileşenler veya parçalı yapılar eklemek suretiyle bağlantılı bir bütün oluşturmak ve mevcut bir sistem veya yapı içerisindeki ilişkileri sürdürmek veya geliştirmek” şeklinde tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre “entegrasyon göçmenlere sosyal bir üyelik kazandıran ve onların hedef ülkede temel kurumlara katılma kabiliyetini geliştiren bir süreçtir” (Bartram vd., 2017:181). Castels ve arkadaşları (2008:265) ise entegrasyon kavramını bir birleşme olarak tanımlayarak iki ana soru sormaktadır: “Göçmenler ve gelecek kuşaklar hedef ülke toplumu ve ulusunun bir parçası nasıl olabilir mi, devlet veya sivil toplum bu süreci nasıl yapılandırabilir?” Bu iki soru ölçeğinde ise devletlerin entegre olma ya da birleşme kavramına farklı yaklaşımları olduğunu da altı çizilmektedir. Örneğin, Kuzey Doğu Asya’da göçmenler kısa süreli yerleşimciler olarak görüldüğünden entegrasyon göz önünde bulundurulmamaktadır. Diğer yandan eski göç ülkeleri ise göçmen entegrasyonunu göçmenin bir birey olarak mı yoksa topluluk olarak mı ele alınarak entegre edilmesi gerektiğini tartışmaktadır. “Türk Dil Kurumu” sözlüğünde “bütünleşme ve uyum” şeklinde tanımlanan kavramın, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü’nde “... göçmenlerin hem birey, hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç...” olarak tanımlanmaktadır. Entegrasyon kelimesi, ülkelere ve bağlama göre farklı şekilde anlaşılabilen bir terim olmakla birlikte genellikle “göçmenler ve ev sahibi toplum” arasındaki karşılıklı uyum süreci olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013; Gözübüyük Tamer, 2019: 36).

Entegrasyon teorileri, asimilasyondan farklı olarak belirli yapısal koşullar ve gözlenen sonuçlar üzerine tümevarımsal girişimler yerine; gönderen ve alan devletlerin karakteristikleri,

etnik grupları, bireysel göçmenler ve onların ilişkileri üzerine özel koşulları içeren tündengelimsel bir modeli öne sürmektedir. Böyle bir model, betimleyici ya da ampirik genellemeler yapmanın yanında bu genelleştirmelerin ardındaki nedensel süreçleri oluşturan ve şimdiye dek gözlenmeden geçilen muhtemel süreçleri açıklamayı amaçlamıştır (Esser, 2004: 1128).

Entegrasyon teorileri asimilasyon teorilerinden farklı olarak göçmenlerin hâkim kültürel yapı içerisinde farklılıkların yok edilmesinden ziyade hâkim kültüre ve kurumsal yapıya eklemlenmelerini ve bu kurumsal yapının çizmiş olduğu çerçevede uyumlu hale gelmelerini ileri sürer. Özellikle bu bağlamda yabancı grupların asimilasyonundan ziyade onların entegrasyonu için teorik bir çerçeve sunan ve bu grupların entegrasyonunu açıklamaya çalışan birçok entegrasyon modeli bulunmaktadır.

2.2.2.1. Kültürel Entegrasyon Modeli: Andrew M. Greeley (1928-2013)

M. Greeley bu teorisinde göçmenlerin entegrasyonun altı aşamadan oluştuğunu anlatmakla birlikte yabancı grupların birkaç kuşak sonrasında bir ülke toplumu ile olan uyumundan da bahsetmektedir. Bu aşamalar şunlardır (Greeley, 1971 aktaran: Yalçın, 2004: 66-68):

1-Kültürel şok: Göçmen olan bir grubun yabancı bir ülkeye gelmesi ile birlikte grubun üyeleri kendi öz kültürlerinin çoğu zaman tehlikede olduğunu düşündüklerinden dolayı hem korkmuş hem de henüz organize olmamışlardır. Aynı zamanda bu göçmen grupların üyeleri genellikle fakir ve çoğunlukla yoğun emek gerektiren işlerde düşük ücretlerle çalışırlar. Bu bireyler için en temel problem gelmiş oldukları yeni ülkede yaşamlarını sürdürebilmektir.

2-Organize olma ve kimlik bilincinin gelişmesi: Bireyler artık organize olmaya başlamıştır. ve organize olma işinde “grup içindeki memurlar, yazarlar ve liderler” önemli rol oynar. Çalışan işçiler vasıflı işçiler olmaktadır. Buldukları “ülkenin dilini öğrenirler ve çocukları okullarda iki dili konuşmalarından dolayı melezleşme eğilimine girerler. Bu aşamanın başlaması ile grup içindeki elitler asimilasyon korkusuna kapılıp kendi dillerini, dinlerini ve kültürel miraslarını korumak için büyük bir çaba sarf ederler”. Bu nedenle bu aşamada “kimlik bilinci ve etnik gurup” ortaya çıkmaya başlar.

3-Elitlerin asimilasyonu: Bu aşamada çelişkiler başlamaktadır. “Grup içindeki elitler ve yetenekli bireyler, üyesi oldukları etnik grup piramidi içinde oynamaktansa, içinde yaşadıkları topluma katılmayı tercih etmeye başlarlar”. Bu aşamanın en önemli özelliği “grup üyelerinin artık orta sınıf haline gelmesi” ve nitelikli işlerde çalışmaya başlamaları çocuklarının daha iyi eğitim almasına olanak sağlanmasıdır.

4-Militanlık: Bu aşamada grup üyelerinin hemen hepsi orta sınıfın bir üyesi olmuş ve bu grup üyeleri arasından bazıları üst sınıfa geçmeye başlamıştır. Artık grup üyeleri arasından bazıları yabancı toplum hoşlansın veya hoşlanmasın içinde bulunmuş oldukları toplumu istedikleri gibi yönetebileceklerini iddia etmektedir. “İşte bu militan ruhu nedeniyle bu safhada etnik çatışmaların ortaya çıkma olasılığı bulunmaktadır”.

5-Kendinden nefret ve anti-militanlık: Bu kısımda ise göçmen grup üyeleri “orta sınıfın üst kesimlerine gelmiş ve birçoğu profesyonelleşmiştir”. Bireylerin çoğu yükseköğrenim görmüş ve bu sebeple de yabancı toplumla entegrasyon başlamıştır. Grup içerisinde elit sayısındaki artış ile birlikte bireylerin gruba yabancılaşması da artmıştır. Yabancılaşma sebebiyle bir önceki aşamada olanmilitan ruhundan utanç duyma ve o tarz davranış ve tutumların dar görüşlülükten kaynaklandığı belirlenir olmuş ve bu sebeple bir an önce modernleşmek gerektiği yönünde düşünce hâkim olmaya başlamıştır.

6-Uyumun başlaması: Bu son aşamada ise göçmenlerin etnik grupları içerisinde yeni bir kuşak daha ortaya çıkmaktadır. “Bu yeni kuşak atalarının geldiği ülkeyi, akrabalarını veya arkadaşlarını ziyaret etmek için değil fakat büyükbaba ve büyükannelerinin bir zamanlar nasıl yaşadığını anlamak için gidip görmektedirler”. Özellikle küçük çocuklar, bu tür gezilerde sınıf arkadaşlarına paylaşabilecekleri yeni şeyler öğrenmeyi deneyimlemekte ve bu sebeple “etnik kimlik bilincinin kaybolmamasına rağmen içinde yaşadıkları topluma iyi bir entegrasyonun sağlandığından artık şüphe edilemez”.

2.2.2.2. Sosyal ve Sistem Entegrasyonu Modeli: David Lockwood (1929-2014)

Entegrasyon konusunda çalışmaları bulunan David Lockwood (1976) “sistem entegrasyonu” ve “sosyal entegrasyon” ayrımı yapmıştır. Aslında bu sosyoloji alanında en önemli sorunlardan biri olan vematikro-mikro çatışmasından kaçınan günümüz sosyologlarına, makro ve mikro ölçekli bakış açılarını birlikte kullanabilmeleri bakımından uygun bir araştırma çerçevesi sağlamaktadır. Lockwood’un toplumsal entegrasyon ve sistem entegrasyonu konusundaki çalışmasında “çatışma kuramcıları toplumsal değişimin ana motoru olarak aktör grupları arasındaki çatışmayı vurgularken, normatif işlevselcilerin aktörlerin rolünü küçümseyip, toplumun kurumları arasındaki (işlevsel ya da ters işlevli) ilişkileri öne çıkarmaya çalıştığına dikkat çekilmiştir”. Lockwood, “yapıya karşı eylemlilik probleminin” sadece bir yönüne değindikleri için iki yaklaşımın da yeterli olmadığını sosyolojik kuramın görevinin“bu ikiciliği aşmak” olduğunu belirtmiştir. Lockwood’un teorisinde sosyal entegrasyon iki kısma ayrılmaktadır: birincisi sivil entegrasyondur ve makro düzeyde işlemekte ayrıca kurumsal düzeyde bütünleşmeyi de anlatmaktadır. İkinci kısımda “sosyal kaynaşma”dır.Bu ise “mikro ve mezo düzeyde birincil ve ikincil bağların gücünü ifade etmektedir”. Bunların karşıtları “sivil yozlaşma ve sosyal çözülmedir”. Sonuç olarak“sosyal kaynaşma bir toplumdaki bireylerin birbirlerine ne kadar güçlü bağlarla bağlandığının anlaşılmasına hizmet

etmektedir". Burada, "bir toplumdaki insanların iki kriterin aynı anda gerçekleşmesi halinde birbirlerine bağlı oldukları kabul edilmektedir; birincisi bireylerin sosyal dışlanma ile karşılaşmamasıdır. İkincisi toplumsal bütünlüğün korunması için pozitif tutumların paylaşılmasıdır". Bununla birlikte Lockwood Esser gibi entegrasyon konusunda çalışmaları olan bilim insanlarını etkilemiş ve entegrasyonun farklı boyutları ile ele alınmasını da sağlamıştır (Şahin, 2008: 229; Yaman, 2017:93; Duman ve Alacahan, 2010: 106-107).

Lockwood, "sistem entegrasyonunu anonim şekilde işleyen kurum, organizasyon ve mekanizmaların bir sonucu olarak görmektedir. Bu yapılar devlet, hukuk sistemi, pazarlar, ticari aktörler veya finansı içermektedir. Sosyal entegrasyon kısmı ise bireylerin sisteme entegrasyonu, bireyler arasında yaratılan ilişkiler ve bunların topluma karşı tutumlarını" ifade etmektedir. Bu entegrasyon bireylerin ve grupların bilinçli ve motive etkileşim ve işbirliğinin bir sonucudur (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006:2). Genel olarak Lockwood (1976, 371), sosyal entegrasyonun düzenli veya çatışma içeren ilişkilerin aktörlerine dikkatini odakladığını, sistem entegrasyonu yaklaşımının ise bir sosyal sistemin parçaları arasındaki düzenli veya çatışmalı ilişkiye odaklandığını belirtmektedir. Bu durum göç ekseninde yorumlandığında sosyal entegrasyon yaklaşımının daha çok "göçmenler ve toplumun farklı grupları arasındaki ilişkiyi" açıklamada yardımcı olabileceğini, sistem entegrasyonu yaklaşımının ise "göçmenlerin farklı toplumsal kurumlardan aldığı ve bu kurumlara sağladığı faydayı bürokratik yollarla nasıl maksimize edebileceğine odaklanabileceğini" söylemek mümkündür. Çünkü göçmenler ve hedef ülke toplumunun grupları arasındaki ilişki bireysel ve gruplar arası bir ölçekte çatışma, sosyal değişim ve otorite ilişkileri içerirken, göçmenlerin toplumun kurumlarıyla kurmuş olduğu ilişki bürokrasi ve göç politikaları ile belirlenen sınırları belirgin bir yapıya sahiptir (Lockwood,1976:371).

2.2.2.3. Sosyal Entegrasyon Modeli: Hartmurt Esser (1943 -)

Hartmurt Esser, günümüzdeki entegrasyona ilişkin teorilerin birbirinden farklı olmakla birlikte ancak birbiriyle bağımlı olan üç unsura sahip olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, bir sistem içinde bulunan bireysel aktörler olarak göçmenlerin "sosyal entegrasyonudur". Bu duruma örnek olarak bireylerin ev sahibi ülkenin iş piyasasına katılımı veya etnik ya da ulus ötesi bir ağın parçası olmasını verir. İkincisi, toplumsal farklılaşma ve sosyal eşitsizlikler sebebiyle göçmenler arasında belirli sosyal yapıların ortaya çıkmasıdır. Örneğin toplumsal eşitsizlik, gelir, meslek veya kültürel yaşam tarzlarıyla ilgili olarak, bireysel aktörlerin belirli özelliklerdeki farklılıklarını ifade eder. Sosyal farklılaşma, ise daha geniş bir toplumsal bağlamda çeşitli sosyal sistemlere ilişkin farklılıkları ifade eder, çeşitli işlevsel alt sistemler şeklinde toplumsal işbölümü, topluluklar, ağlar ve örgütler ya da bölgesel alt kuruluşlar. Üçüncüsü ise David Lockwood'tan etkilenerek yazdığı tüm toplumun belirli yapısal bölümlere ve çatışmalara dayalı sosyal entegrasyonu ile ilgilidir (Esser, 2004: 1129-1130).

Esser'in teorisi şu şekilde açıklanabilir: Esser'e (2000:56-61) göre entegrasyon "sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sistem entegrasyonunun anlamı "ev sahibi toplumun, ev sahibi grupla gerilimden uzak, dengeli bir ilişki içerisinde olan göçmen grupları içine kabul etmesidir". Göçmen bireylerin yeni toplumda kabul edilmesi, üretim ve iş sektörü gibi farklı alanlarda yer alması ile ilişkilidir. Örneğin, "iş bulma ve çalışma, vergi ödeme, oturma hakkı elde etme gibi ev sahibi toplumu benimsemeyi gerektirmeyen özellikler içermektedir". Bu sebeple ev sahibi toplumun dilini öğrenmeden de bir göçmen, sistem entegrasyonu gerçekleştirmiş olabilir fakat sosyal entegrasyon sistem entegrasyonundandaha farklıdır. Esser, sosyal entegrasyon alanını dört boyutta ele almakta: "kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik".

Tablo 2: H. Esser'in Sosyal Entegrasyon Modeli

Süreç	Boyut	Yön ve örnekler
Kültürleşme	Kültürel	"Bilgi, yetenek ve yaşam tarzı"
Yerleşim/Konumlanma	Yapısal	"Haklar, eğitim ve gelir"
Etkileşim/İletişim	Sosyal	"Arkadaşlık, aile ve evlilik"
İdentifikasyon/Kimliklenme	Duygusal	"Kimlik, dayanışma ve değerler"

Kaynak: (Schunk, 2014:179) Sosyal entegrasyon bu dört boyut ve bu boyutlar arasındaki etkileşime dayanmaktadır.

2.2.2.3.1. Kültürleşme

İlk defa Powel, 1880 yılında, Amerika'ya gelen göçmenlerin kültürel dönüşümlerini dile getirmek için "kültürleşme" terimini kullanılmıştır. Redfield, Linton ve Herskovits, 1936 yılında "kültürleşmeyi iki kültür arasındaki etkileşim ve bunun neticesinde bunlardan birisinin değişimi olarak" tanımlamıştır. Kültürleşme fenomeninde "süreklilik, karşılıklı etkileşim ve değişim", doğrudan irtibat esastır. Sosyal psikolojiye göre "kültürleşme" kavramı göç sürecinin dinamik ve etkileşim sürecini ihtiva eder. Berry(2008: 330) kültürleşme olgusunu, farklı kültürlere ait grupların ve bu gruplarda yer alan bireylerin birbiriyle iletişime geçmesi neticesinde oluşan psikolojik, sosyolojik, dilsel, kültürel değişim ve yönelimlerin yaşandığı karşılıklı bir süreç olarak tarif eder. Chan ise (2014:5), kültürleşme kavramının öncül bileşeninin değişim olduğunu belirtmektedir. Bu değişim bir kişinin yaşıyor olduğu kaynak toplumdaki yeni bir topluma (hedef toplum) geçmesini içermektedir. Lakey (2003:106), gerçekleştirmiş olduğu literatür incelemesinde kültürleşmenin kimi zaman literatürde kullanılmadığını, asimilasyon, kültürel entegrasyon, yerleşme, absorbe etme ve kişisel kimlikleme terimlerinin kullanıldığını belirtmekte bu terimlerin genel olarak kültürleşme

terimine işaret ettiğini söylemektedir. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions'ın (2006: 3) tanımı açık şekilde kültürleşmeyi sosyalleşme olarak tanımlamaktadır ve bu durumun ön koşulunun iletişim olduğunu belirtmektedir.

Esser'in entegrasyonu ve göçmenleri misafir eden toplumun kültürünü öğrenmeyi, göçmenlerin kişisel sermayesini daha etkili şekilde kullanması noktasında önemli bir parametre olarak gördüğü açıktır. Esser'in farklı yazarların görüşlerinden de faydalanarak ortaya koymuş olduğu görüşleri bu durumu doğrular niteliktedir (2010:6-7):

Göçmenler, göçmen kabul eden bir ülkeye girdiklerinde, hâlihazırda farklı sermayelerle (kültürel, ekonomik ve sosyal kapital) az veya çok donanmış haldedirler. Fakat bu sermayelerin tümü kullanılamamakta ya da varılan noktadaki hayatta hedeflere ulaşmak için yeterince efektif olmamaktadır. Bunun arkasında yatan sebep, gündelik hayatı yürütmek için gerekli olan sermayenin belirli bağlamlara bağlı olmasıdır. Bu noktadan hareketle, sermaye önemli hedefleri başarabilmek için az veya çok spesifik kalmaktadır. Bu problemin bir çözümü hedef ülkede (ve hatta ötesinde) yüksek kullanılabilirliği olan bir sermayeye yatırım yapmaktır. Bu durum hedef ülkenin bağlamına uygun seçimlerle (ikinci bir dil öğrenmeye yönelik çaba göstermek, hedef ülkede eğitim alma arzusu) veya etnik gruplar arası ilişkiler kurma girişimleriyle kesişmektedir. Esser'in tanımlaması göçmenlerin mevcut sermayelerinin onları hedef ülkeye taşımak noktasında önemli bir role sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle sosyal ağ aracılığı ile göçü hatırlatan bu yapı bir göçmenin hedef ülkeye varmasında önemli bir role sahiptir.

2.2.2.3.2. Yerleşim/Konumlanma

Konumlanma bir bireyin gitmiş olduğu hedef ülkenin toplumunda eğitim veya ekonomi sistemi içerisinde bir yer edinmesidir. Birey toplum içerisinde bir meslekte ya da sadece bir vatandaş olarak da yer edindiğinde bu konumlanma altında ele alınır. Konumlanma spesifik konumla ilgili hakların elde edilmesiyle de ilgili bir konu ve sosyal bağlar kurma şansı elde edip sosyal ve ekonomik sermaye kazanma fırsatı ile de ilintilidir. Kültürleşme ise konumlanmanın ön koşuludur (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions,2006:3).Schunck (2014:32) konumlanmayı entegrasyonun yapısal boyutu bağlamında ele almaktadır. Bu boyut, göçmenlerin hedef ülke toplumundaki ilgili alanlara konumlanması ve katılımına işaret etmektedir. Bununla birlikte Batı toplumlarında iş gücü pazarı ve eğitime katılımın yapısal asimilasyonun temelleri olduğunun da altı çizilmektedir. Schunck her ne kadar konumlanmayı asimilasyonun temeli olarak tanımlıyor olsa da, bunun entegrasyon için de geçerli bir durum olduğunu belirtmek mümkündür. Genel olarak konumlanma (**sosyal-ekonomik ve politik konum**)Esser'e göre topluma yeni katılan bireyin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını içermekle birlikte yapısal boyutla ilişkilidir.

2.2.2.3.3. Etkileşim/İletişim

“Etkileşim ortak yönelimlere sahip bireyler tarafından bağlantıların ve ağların formasyonu anlamına gelmektedir. Bu bağlantılar ve ağlar, arkadaşlıkları, romantik ilişkiler veya evlilikleri ve daha genel anlamda sosyal gruplara olan aidiyeti” içermektedir (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006: 3). Esser’in entegrasyon modelinde değinmiş olduğu etkileşim parametresinin göçmenlerin sosyal sermaye oluşturmasıyla ilintili olduğu görülmektedir. Bu noktada iki yönlü bir şekilde, yani hem göçmenler hem de hedef toplumun isteği ile gerçekleştirilmiş bir etkileşimin sosyal gruplara olan aidiyeti de arttıracaklarını söylemek mümkündür. Esser’in öncelikli iddialarından bir tanesi asimilasyonun çoğunluk ve azınlık grupları arasındaki bu niyetle gerçekleştirilmemiş, rastgele bir etkileşimin sonucu olduğunu savunmaktadır. Esser’in etkileşime ve bu etkileşimin organik şekilde gerçekleşmiş olmasına önem atfettiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda etkileşimin göç politikası veya yasal zorunluluklar tarafından gerçekleştiriliyor olmasıyla, göçmenleri misafir eden toplumun ve göçmenlerin iyi niyet ve istekleri doğrultusunda gerçekleşiyor olması arasında fark bulunmaktadır. Esser’in bu iddiasından yola çıkarak organik şekilde gerçekleşen etkileşimin entegrasyon sürecine daha fazla katkıda bulunacağını söylemek mümkündür. Bu noktada Penninx’in (2005:149) bulgularını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Penninx, daha büyük organizasyonel yapıların (Avrupa Birliği gibi) göçmen entegrasyonu ile ilgili genel çerçeveyi belirlemesi gerektiğini ve yerel aktörlere destek sağlaması gerektiğini fakat gerçek işin yaratıcı bir şekilde lokal aktörlerce konuyu ilgilendiren tüm ilgililerle çözülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Castles ve arkadaşlarının (2008: 292) fikirleri de bu durumu destekler niteliktedir. Castles ve arkadaşları entegrasyon sürecinde sivil toplum etkileşiminin devlet kurumlarıyla olan etkileşimden daha önemli bir rol üstlenebileceğini belirtmektedir. Bu noktada “eğitim fırsatlarının, iş gücü piyasasının, yaşam alanları ve komşuluk ilişkilerinin belirleyici olduğu düşünülmekte, devlet tarafından geliştirilmiş entegrasyon politikalarının kimi zaman esnek ve gerçekçi olmayan yönlerinin olduğunun altı çizilmektedir”. Castles ve arkadaşlarının önermeleri etkileşimin sivil toplum çerçevesinde gerçekleşmesinin öneminden bahsetmektedir. Bu yönüyle göçmenleri misafir eden topluma entegrasyon sürecini başarılı bir sona erdirecek etkileşimi bahsetmek noktasında önemli bir görev düşmektedir. Genel olarak topluma yeni katılmış olan üyelerin kendi toplumu ve yeni toplumun üyeleri ile iletişimini içermektedir.

2.2.2.3.4. Kimlik/Kimliklenme

1950’lerde ilk kez Erikson tarafından kullanılan ve sosyal bilimlere kazandırılan kimlik kavramının bireysel “özgüllük duygusu”, farklı yaşantılarda kavranılan “süreklilik duygusu” ve “toplumsal değerlerin, zorunlulukların özümsemesi” gibi birçok sayıda özdeşleşmenin sonucu olarak kazanıldığını belirtmektedir. Bununla birlikte, “Erikson’un analizleriyle açıklanan kimlik

nosyonu 1960'lı yıllardan itibaren, sosyo-kültürel bağlamda sosyal psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı disiplinlerin araştırma konusu olarak yaygınlaşmış” ve dünyanın her yerinde artan toplumsal hareketlerin de etkisi ile beraber gündelik hayatın birçok alanında kullanılmaya başlanmıştır (Alptekin,2011:32-33).

Kimlik, bireylerin hem kültürel hem de yaşamış oldukları çevredeki “sosyal konum ve statülerini” karşılayan “çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsama sahiptir. Kimlik, yüzeysel olarak kısaca kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri cevaplardır (Karaduman,2010:2886). Bilgin’e göre “kimlik, psikolojik düzeyde, bir kişinin kendini o kişi olarak tanımlaması olarak” nitelendirilebilir. Burada kimlik, kendimiz hakkında sahip olduğumuz temsil çeşitlerini (bilgiler, görüşler, tanımlar, imajlar vs) kapsamaktadır. Dolayısıyla kimlik insanın kendini kavrayışının bir ifadesidir. “Kendinin bilincine varmak, belirli bir anda ortaya çıkan veya miras alınan değişmez bir kavrayış değil, insanın gelişim süreci boyunca diğerleriyle etkileşim içinde öğrenilen, öğrenilen geliştirilen bir kavrayıştır” (Bilgin,2007:78).

Hall’e göre kimlik, “küresel ve yerel, materyal, tarihi ve kültürel söylemler ve koşullar ile deneyimler bağlamında sürekli olarak kurulan, sahip çıkılan, üstlenilen, bir yandan güven ve özdeşleşme hissini temin etmeye yönelik olarak sabitleme/konumlama istemi ile” diğer taraftan “farklı öğeler arasında süregelen müzakere sonucu ortaya çıkan gerilimin biçimlendirdiği aidiyet tasarımı” olarak tanımlanmaktadır (Binark 2001’den aktaran: Karaduman,2010:2887).

1960’lardan sonra birçok faktörün etkisiyle ve kimlik nosyonunun sosyal bilimler literatürüne girmesiyle beraber farklı kimlik tanımlamaları ortaya çıktığı gibi kimlik türleri çeşitlilikleri de görülmeye başlamıştır. Özellikle kimliğin ben üzerinden inşa edildiği görüşüne yönelik toplumsal süreçlerin sosyalleşmenin göz ardı edilmeyeceğini vurgulayan görüşler ortaya çıkmıştır. Bununla beraber grupların, bireylerin kendilerini tanımları ve tanıtmaları modern öncesi dönemlerde farklılık gösterirken modernleşme ve ulus devletlerin inşası ile birlikte ulusal kimliklerin ortaya çıktığı ve etnik kimlik ile karıştırıldığı ya da aynı anlamda kullanıldığı da görülmüştür. Bu çerçevede yapılan çalışmalar da kimliğe farklı bir boyut kazandırmıştır. Genel olarak kimliklenme bireyin sosyal sistemle kimliğini ifade etme durumuna işaret eder. Kişinin kendisini kolektif bir bütünün parçası olarak görüp görmemesiyle ilgilidir. Kimliklemenin bilişsel ve duygusal yönleri de mevcuttur (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006:3). Özetle bireyin toplumsal hayat da kendini nereye ait hissettiği bağlamında ele alınmaktadır.

Bu dört boyut “etnik kültür, etnik toplum, ev sahibi toplum ve ev sahibi toplumun kültürü” çerçevesinde ele alındığında Esser entegrasyonun dört farklı biçimi olduğunu belirtmekte: Bunlardan ilki her “iki kültüre uyumu ifade eden **çoklu entegrasyon**” ikincisi “orijinal

kültüre uyumun baskın olduğu **segrasyon**”, üçüncüsü ise “ağırlıklı olarak yeni kültüre uyumu içeren **asimilasyon**” ve son olarak “her iki kültürü de reddetmeyi ifade eden **marjinalleşme**”dir. Esser’e göre sosyal entegrasyon bu dört durumdan daha çok “asimilasyon ve segrasyon” şeklinde görülmektedir. Çünkü şuan ki durumda “göçmenler sosyal entegrasyona uygun özelliklere sahip değildirler. Bunlar ancak 3. 4. ve 5. kuşağa doğru gittikçe sosyal entegrasyon sağlamaya yeterli seviyeye ulaşabileceklerdir”. Bu defa her iki kültürün birlikteliğinden daha çok “yeni topluma uyum baskın olacağından, buradaki sosyal entegrasyon daha çok asimilasyon şeklinde görülecektir”(Şahin,2008:229-230).

2.2.3. Çokkültürcülük Teorileri

1980’lerin başında gündeme gelen ve 1990’ların başından itibaren daha da belirleyici olan “küreselleşme ideolojisi, çok kültürlülük, demokrasi, ayrımcılığın önlenmesi, azınlıkların korunması ve etnik merkezli insan haklarını Batıdan başlayarak bütün dünyada yükselen değerler olarak karşımıza çıkarmaktadır”. Özellikle 1990’lardan bu yana bahsedilen konular uluslararası ve iç politikanın merkezine oturmuş, çeşitli siyasi amaçların araçları olarak da kullanılır hâle gelmiştir (Adıgüzel,2016:186).

2.2.3.1. Christian Joppke ve Çokkültürcülük

Çokkültürcülük alanında önemli çalışmaları olan Christian Joppke, çokkültürlülüğün “ulus devletinin homojenleşmesinin bir ürünü olduğunu”, gelişmemiş “çevre” ülkelerden gelişmiş “merkez” ülkelere yönelik yapılan göçlerin, toplumsal yapı içerisinde “etnik ve ırksal çeşitliliğe” neden olduğunu ve bu durumun da çokkültürcülük taleplerine yol açtığını belirtmektedir (Joppke, 1996:451- 453). Bu nedenle, çokkültürcülük ile ilgili söylemlerin uluslararası göç akımları tarafından şekillenen söylemler olduğunu belirtmektedir Joppke (1996:453-454), asimilasyonun artık istenmemesinin bir kaç nedeni olduğunu söylemiştir. Bunlardan ilki “göçlerin eski devirlerdeki gibi imparatorluklar ya da krallıklardan değil gelişmiş ulus devletlerden olduğu ve dolayısıyla ulusal kimliklerin kuvvetli olduğudur”. İkincisi, ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişmesi göçleri tek yönlü bir olgu olmaktan çıkarıp farklı bir boyut kazandırmasıdır. En son neden ise, günümüzde artık liberal devletler kendi kültürel öğelerini zorla kabul ettirme baskısından vazgeçmiştir. Çünkü baskı, zorlama veya zorla asimilasyonun bireylerin kişiliklerinde derin yıkımlara sebep olacağı düşünülmektedir. Ona göre “çokkültürcülük, etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olmasıdır”(Joppke, 1996: 449-454).

2.2.3.2. Charles Taylor (1931--) ve Çokkültürcülük

Charles Taylor gibi bazı düşünürler, “kültürlerin tanınması” bakış açısıyla herkese kendi kimliğini tanıtmayı ve geliştirebilmesi için eşit fırsatlar verilmesi gerektiğini belirtirken bununla birlikte tanınma olgusunun kimlik ile ilişkisinin olduğunu da iddia eder. Herder’den esinlenen Taylor, “kendini gerçekleştirme ve kendini tanımanın otantik bir yenilik olduğunu” düşünür. Çünkü tanınma insanın temel karakteristiğinde bulunan bir istektir. Ancak bu tanınma olgusunun gerçekleşebilmesi demokratik toplumlarda mümkündür. Ona göre tanınma “monolojik değil diyalojiktir”. Bununla birlikte tanınmanın toplumsal bir eylem olduğunu özellikle belirtir. Kişisel ve toplumsal tanınma şeklinde ikili bir ayrım yapar. Kişisel tabanda kimlik oluşumunu anlamak diğerleriyle devam eden bir diyalog içerisinde mücadeleleri barındırır. Ancak toplumsal tanınma sosyal ve ekonomik çevreyi ilgilendiren daha çok mücadelenin olduğu alandır (Taylor, 1994: 24-36). Bu sebeple Taylor için kimlikçatışma veya diyalog içinde olması fark etmeksizin diğerlerinden bağımsız bir şekilde kurulmamaktadır. Diğerleriyle birlikte kurulan kimlik sürecinde gerekli olan ona göre “eşit haysiyet politikasıdır”. “Eşit haysiyet politikasıyla yerleştirilen şeyin, evrensel açıdan aynı şey, özdeş bir haklar ve bağımsızlıklar paketi olması gerekir; farklılıklar politikasıyla kabul etmemiz istenen şeyse, şu bireyin ya da grubun kimliği, onları başkalarından farklı kılan ayırıcı özellikleridir” (Taylor, 2010: 59). Bu bağlamda diğerleri ile kuracağımız ilişkilerin bir toplum içerisinde hem eşit oranda tanınmış olmakla hem de karşılıklı olarak açıklanması gerekmektedir(Taylor, 2010: 92).

Ona göre farklı kültürleri eşit değerle tanıma isteği, sadece onların yaşamasına izin vermek değildir. Tanıma, aynı zamanda onların değerini kabul etme anlamına gelir. Taylor çokkültürlü toplumlarda, toplumu oluşturan grupların birbirlerine eşit düzeyde değer vermemelerinden dolayı ayrışma yaşandığını düşünmektedir (Taylor, 1994: 40).

2.2.3.3. Will Kymlica (1962 -) ve Çokkültürcülük

Kymlica’ya göre kültürel çeşitliliğin temel olarak iki kaynağı vardır. Bunlardan ilki bir devletin sınırları içerisinde birden fazla ulusun birlikte yaşamasıdır. Burada “ulus, belirli bir toprak parçası ya da yurttan yaşayan, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan, az ya da çok kurumsal olarak olgunlaşmış, tarihsel bir cemaat anlamına” gelir. Bu durumda sosyolojik olarak ulusun bir halk ya da kültür fikriyle yakından ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Farklı ulusların tek bir devlet çatısı altında bir arada olması iki şekilde olmaktadır. Birincisi, kültürel cemaatin yurdunun başkaları tarafından işgal ve istila ile karşılaşması, ikincisi ise bu kültürel cemaatin bir emperyalist güçten diğerine göç etmek zorunda kaldığı gibi irade dışı olabilmektedir. Çokuluslu bir devlet demek birden fazla ve farklı ulusların tek bir devlet çatısı altında bir arada olması demektir. Bununla birlikte çok uluslu bir devletin oluşumu, farklı kültürlerin karşılıklı olarak birbirlerinin

faidalarını göz önünde bulundurarak bir federasyon oluşturmak üzere anlaşmaları durumunda olabileceği gibi gönüllü olarak da gerçekleşebilir (Kymlica, 2015: 41).

Kültürel çoğulculuğun ikinci kaynağı ise göçtür. Kymlica'ya göre (2015:45-53) eğer “bir ülke başka ülkelerden ve ya kültürlerden büyük sayılarda bireyleri ve aileleri göçmen olarak alıp onların kendi etnik özelliklerinin bir kısmını korumalarına izin verirse ve bunu sağlarsa en azından sağlayacak politikalar izlerse o ülke kültürel çoğulculuk” sergileyecektir. Yani “bir devlet eğer üyeleri ya farklı uluslara ait (çokuluslu devlet) ya da farklı uluslardan kopup gelmişse (çok etnikli devlet) ve bu olgu bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir yanını teşkil ediyorsa, o devlet çokkültürlüdür.” Kymlica özellikle “ulusal azınlıklar ve etnik gruplar” arasında bir ayrım yapar. Ulusal azınlıklar, büyük bir devlet çatısı altında toplanmış ayrı ve potansiyel olarak özyönetimli toplumlardır. Etnik gruplar ise bir başka topluma giren ulusal cemaatlerini terk etmiş göçmenlerden oluşmaktadır. Göçmenlerin, entegrasyona razı olduklarını; çünkü gönüllü olarak yer değiştirdiklerini belirtir. Ona göre Batı'daki göçmen grupları, ulusal azınlıkların aksine ulus inşa etme iddiasında bulunmazlar ve buna elverişli ya da istekli değillerdir. Genellikle kendi orijinal toplumsal kültürlerini yeni ülkeye taşıyamayacak kadar küçük gruplardır ve bölgesel olarak dağıntırlar. Daha büyük sosyal kültüre entegre olurlar. Bu sebeple daha toleranslı ve “çokkültürlü” bakış açısı ile göçmenlerin kendi etnik miraslarını ve giyim, din, yemek, eğlence geleneklerini sürdürmelerine izin verilmelidir (Kymlica, 2010: 190-191).

Will Kymlica'ya göre çok kültürlülüğü ya kolaylaştırabilecek ya da engelleyebilecek bazı faktörler vardır(Kymlica'dan aktaran:Öztürk, 2012: 298-299):

1. Etnik ilişkilerin güvensiz hale gelmesi (Güvenlik Tedbirlerinin Azaltılması): Çokkültürlülüğün Kymlica'ya göre en iyi ve başarılı sonucu verebilmesi için her şeyden önce “devlet ve azınlıklar arasındaki ilişkilerin devlet güvenliğinden ziyade daha çok bir sosyal politika sorunu olarak görülmesi gerekmektedir”. Eğer bu ilişki ve azınlıklar güvenliği tehdit eden unsurlar olarak düşünülürse “11 Eylül'den sonraki Arap/Müslüman durumunda olduğu gibi” çok kültürlülüğe ve azınlıkların hak taleplerine ilişkin desteğin azalmasına sebep olacaktır.

2. İnsan hakları: Çok kültürlülüğe verilen destekler,“etnik ve dini sınırlar” arasındaki insan haklarına ortak bir bağlılığın olduğu varsayımına dayanmaktadır. Eğer devlet yetkililerinde bazı grup veya bireylerin insan hakları normlarına saygı duyamayacakları ya da bu konuda isteksiz davranacakları şeklinde algı olursa bu gruplara çok kültürlülük haklarını ya da kaynaklarını vermeleri muhtemel değildir. “Çok kültürlülüğe karşı itirazların çoğu temelde özel olarak Müslümanlarla ilgili endişelerden ve onların liberal-demokratik normlara entegre olma konusunda isteksiz olarak algılanmalarından” kaynaklanmaktadır.

3. Sınır kontrolü: Çok kültürlülük vatandaşların sınırları üzerindeki kontrolleri yitireceklerinden korktukları durumlarda, (örneğin ülkelerin çok sayıda yasadışı göçmen/mülteci veya beklenmedik bir kitlesel göç hareketi) karşı karşıya kaldığı ülkelerde daha da tartışmalı hale gelmektedir.

4. Göçmen gruplarının çeşitliliği: “Çok kültürlülük muhtemelen gerçekten çok kültürlü olduğu zaman, yani göçmenler ezici bir çoğunlukla tek bir gönderici ülkeden değil de birçok farklı gönderici ülkeden geldiklerinde en iyi şekilde çalışır”. En azından göçmenlerin çeşitli ülkelerden olması durumunda çokkültürlülüğün etkinliği daha iyi anlaşılabilir.

5. Ekonomik katkılar: Çok kültürlülüğe yönelik destekler göçmen bireylerin kendi sorumlulukları çerçevesinde hareket etmeleri ve ev sahibi topluma özellikle ekonomik anlamda katkıda bulunmak için çaba sarf ettikleri algısına bağlıdır. Kymlica'ya göre bu koşullar olduğu zaman “çokkültürlülük düşük riskli bir opsiyon olarak görülebilir ve gerçekte bu koşullar altında iyi işe yaradığı görülmüştür”.

2.2.3.4. Bhikhu Parekh (1935 -) ve Çokkültürcülük

Parekh, çokkültürcülüğü kültürel çeşitliliğe imkân veren ve bu çeşitliliği koruyan bir siyasal teorinin temel unsuru olarak kavramsallaştırma çabası içinde olmuş ve “çokkültürlülüğü tek başına farklılık ve kimlikle ele almayı tercih etmemektedir”. Bunun yerine “kültürle kaynaşmış ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar/uygulamalar bütünüyle ilgili olarak kavramaktadır” (Sarı, 2003: 167). Parekh çokkültürlü toplum ve bu olgu ile ilgili yaklaşımlar hakkında şunları belirtmektedir: “Çokkültürlü toplum (multicultural society) bünyesinde iki veya daha fazla kültürel topluluğu barındıran bir toplumdur”. Çokkültürlü toplumlar, farklı şekillerde kültürel çeşitliliğe iki farklı cevap verebilir: İlk olarak kültürel çeşitliliği olumlu karşılayıp ve bu çeşitliliği anlamak amacıyla onun kendi varlığını sürdürebilmesi için farklı kültürel taleplere saygı duyar veya asimile edebilir. İlk durum, etik açıdan değerlendirildiğinde “çokkültürcü”, ikinci durumda ise “mono-kültürcü”dür. Her iki durumda da çokkültürlü bir toplumda yaşıyorsunuz, ama bunlardan sadece biri çokkültürcüdür. Çünkü birden fazla topluluğun ve kültürün olması olgu olarak çokkültürlü olduğunu göstermekte ancak bu çokkültürlü toplum içerisinde normatif tepkiler çokkültürcülüğü dile getirmektedir. Parekh'in “Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek” adlı eserinde sürekli vurguladığı bir diğer nokta, diyalogdur. Ona göre; etkin toplu değerler, toplumun halk yaşamının ahlaki yapısını yansıttığı için azınlık adetlerine ilişkin bir tartışmada da genel kabul görecekteki başlangıç noktasıdır. Çünkü Parekh kişilerin ilk yargılarının, toplumun etkin toplu değerlerine dayanacağını belirtir. Yani bir toplumda yasaklama, kullanmaktan caydırma, hoş görme, teşvik etme, toplumun geri kalanının örnek alması için koruyup kollama gibi çeşitli şekillerde adetlere etkin değerlere referansla tepki verilmektedir (Parekh 2002: 345).

Bu kapsamda çokkültürlü bakış açısı; “insanların kültürle iç içe olduğu, kültürel çeşitlilik ve kültürler arası diyalogun kaçınılmaz ve arzu edilir olduğu ve tüm kültürlerin iç çoğulculuğa sahip olduğu görüşlerinin etkileşiminden oluşur”. İyi toplumsa, kültürel çeşitliliğin gerçek olduğunu ve arzu edilebilirliğini kabul eder ve politik yaşamı bu durumu göz önüne alarak düzenler. Kısaca çokkültürlü yaklaşım, diyalog sayesinde oluşturulmuştur. En başta gelen kaygısı ise “diyalogun sürmesini sağlamak, etkili bir şekilde devam edeceği ortam yaratmak, baskın düşünce biçimlerinin sınırlarını genişletmek ve toplu olarak kabul edilebilecek ilkeler, kuramlar ve politikalar yaratmaktır” (Parekh, 2002: 430-431).

2.3. Geçmişten Günümüze Afganistan Ve Hazaralar

2.3.1. Afganistan'ın Coğrafi Yapısı

Afganistan Eski Çağda Aryana, Orta Çağda Horasan, 1838'den itibaren Afganistan bugün ise “Afganistan İslam Cumhuriyeti” olarak adlandırılmıştır. Orta Asya, Güney Asya, Ortadoğu ve Kafkasya arasındaki kesişme noktasında bulunan, Avrasya'da kilit konumunda olan bir ülkedir. (Büyükbaş, 2006: 4).Afganistan bulunmuş olduğu konum itibariyle tarih boyunca stratejik önem arz etmiş, hem bölgede bulunan hem de bölge dışı aktörlerin ilgi odağı olan bir coğrafya olmuştur. “Ülke, kuzeyindeki komşuları açısından sıcak denizlere; batısında ve güneyinde yer alan komşuları açısından ise kuzeye ve Orta Asya'ya açılan bir kapı mahiyetindedir” (Esmail, 2004: 69).Bu sebeplerle İran dâhil tüm bölge ülkelerinin güvenliğini doğrudan etkileyebilecek bir geçiş güzergâhına da sahiptir. Bununla birlikte ticaretin kesişim noktalarından birinde yer alan Afganistan, bu stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca “İranlılar, Yunanlar, Araplar, Moğollar, İngilizler ve Sovyetler gibi çeşitli ulusların istilasına uğramıştır”.

Harita 1: Afganistan İslam Cumhuriyeti Ve Komşu Ülkeler

Kaynak: (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-afganistan>)

“Afganistan'ın, kuzeyde Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan, doğu ve güneyde Pakistan, kuzeydoğuda Çin ve batıda İran ile sınırı vardır” (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke->

profili-afganistan). Bu sınırların toplam uzunluğu 5800 km'dir. (Yılmaz,2005: 23). 1700 km Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile batıdan İran, güney doğudan Pakistan ve kuzey doğudan 74 km Doğu Türkistan ile sınırlıdır. Afganistan coğrafi olarak denize kıyısı olmamasına rağmen Orta Asya'nın kilit noktasında yer almasından dolayı pek çok ülkenin ilgi alanı olmuştur. Uzun yıllar “İran’a, Hindistan’a, Maveraünnehir’e ve Çin sınırlarına ulaşmak isteyen güçlü ordulara kolayca ulaşım olanağı sağlaması sebebiyle, “*highway of conquest*” yani “fetih otoyolu” olarak nitelendirilmiştir” (Ahmadi, 2017: 50). Afganistan, “652 bin km yüzölçümüne 34 vilayet ve 360 ilçeye sahiptir”. Ülkenin büyük şehirleri başkent Kabil başta olmak üzere Kandahar, Herat ve Mezar-Şerif (Belh)tir. Ülke 2015 yılı verilerine göre 32,5 milyon nüfusa sahiptir. Farsça ve Peştü ülkenin iki ana resmi dili olarak kullanılmaktadır. Özbekçe ise anayasa tanımına göre ülkenin üçüncü büyük nüfusuna sahip olduğu için, üçüncü resmi dil olarak konuşulmaktadır. Afganistan para birimi Afgani ve ülke yönetim şekli ise yukarıda belirtildiği üzere İslam Cumhuriyeti’dir (T.C. Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017 Ülke Raporu).

Topografyası bakımından değerlendirildiğinde ise Afganistan’ın orta kısmı genellikle yüksek ve dağlık, kuzey kısmı düz ve ovalık, güneybatısı ise plato görünümüne sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık %75’i dağlık ve orta bölgelerdeki dağlar Himalaya Dağları’na kadar uzanmaktadır. “Afganistan genel itibari ile yüksek zirvelere, sarp dikliklere, derin vadilere, rüzgârlı çöllere ve bitki örtüsü bakımından fakir platolara ev sahipliği yapan bir topografyaya sahiptir” (Muhtat, 2011: 4). Ülkenin orta kesimi boyunca uzanan dağlar jeolojik bakımdan üçüncü zamana ait olmakla birlikte Alp-“Himalaya Dağ Sistemi” içerisinde yer almaktadır. Güneybatıda ise İran sınırına doğru alçalan ve kuzeydoğuda Vahan Koridoru üzerinden Pamir Paltosu’na ve Çin’e doğru yükselen bir şekilde uzanan Hindukuş Dağları, bir duvar gibi Afganistan coğrafyasını batı-kuzeydoğu istikametinde ikiye ayırmaktadır. “Hindukuş dağlarının en yüksek zirvesi **Neşah** 7485 m’dir”. Bu dağlar üzerindeki en önemli geçit ise “Bamyan Vadisi” içerisinde yer alan “2987 metre yükseltiyeye sahip **Şibar Bamyan**” geçididir. Hindukuş Dağları, Kâbil’in kuzeyinden, batıya doğru açılmakta ve ayrıca farklı isimlerle anılan kollara ayrılmaktadır. Bunların en önemlileri ülkenin ortasında “Baba Dağı (Kuhi Baba), batısında Türkistan Dağı (Tir Bendi Türkistan), güneyinde Sefid Dağı (Safid Kuh) ve onun güneyinde Siyah Dağı (Siyah Kuh)’dır”. Hindukuş dağları ülkenin kuzey bölgesini diğer bölgelerden ayırmaktadır. Ülkenin güneyini ve Kabil’i kuzeye bağlayan Salang Geçidi, Pakistan sınırındaki Hay-ber Geçidi, Kabil’in doğusundaki Lataband Geçidi ve Tang-e Gharu geçitleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Kabil’in güneyinde yer alan Süleyman Dağları ise Logar Vadisi’ne doğru uzanan diğer önemli silsileyi oluşturmaktadır. “Süleyman Dağları, kuzeyden güneye doğru uzanmış, ülkenin doğusunda Veziristan Bölgesi’ni oluşturmaktadır”. Ülkenin su kaynakları bu karlı dağlardan karşılanmakta bu dağlık alanlar ise Amuderya Vadisi’ne doğru alçalarak “Afganistan Türkistan’ında yükseklikleri 250-300 m” civarında olan ovalık bir alan oluşturur ve bu alanda Afganistan’ın en alçak kesimidir (Muhtat, 2011: 5; Behroz, 2020:17; T.C GenelkurmayBaşkanlığı,2006:6;EncyclopediaBritannica,2020https://www.britannica.com/place/Afganistan).

Afganistan'ın iklimi yükseklik ve dağlık bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Batı kesimleri Hint topraklarına yakın olmasından dolayı ülkenin diğer bölgelerine göre daha yeşil ve ormanlarla kaplıdır. Hava şartları genellikle kışın kuru ve soğuk olmakla birlikte bazı yerlerdeki kar yağışı nedeniyle bu bölgelere ulaşım çok zor olmakta ve bazen haftalarca bu gibi yerlerde yollar kapanmaktadır. Yaz ayları çok sıcak olmakta bu sıcaklık ortalama 45 dereceye kadar çıkabilmektedir.

Güney plâtosunda nehir yatakları dışında tarıma elverişli arazi olmadığı için yerleşim yerlerindeki nüfus seyrekdir. Toplumun dağınık biçimde birbirinden yalıtılmış bölgelerde küçük yerleşkeler halinde yaşaması sebebiyle kıt olan ekonomik imkânlarla elektrik, içme suyu, doğalgaz gibi temel hizmetlerin halka ulaştırılmasını daha da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte coğrafi yapı ve sert iklim şartları temel gereksinimlerle birlikte eğitimin de kırsala yayılmasını engellemiş, eğitim zenginlerin bir uğraşı haline gelmiş, lâik düşünce topluma yayılamamıştır (Akkurt, 2005: 40; Sultanoglu, 2018: 10; Genkur.Bşk., 2006: 2).

2.3.2. Afganistan'ın Siyasi Tarihi

Coğrafi konumu nedeni ile tarih boyunca hem bölgedeki hem de bölgeden uzak dış güçlerin ilgi odağı olan Afganistan, ilk kez “M. Ö. 500’lü yıllarda İran hükümdarı I. Darius tarafından” alınmış ve yaklaşık “200 yıl İran egemenliğinde kaldıktan sonra Büyük İskender’in M. Ö. 335’li yıllarda Asya Seferi’nde” işgal edilmiştir. Büyük İskender İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından ülke topraklarında ilk olarak “Selevkid Krallığı hüküm sürmüştü ve ardından M. Ö. 187 yılında Yunan kökenli Baktriana Devleti” kurulmuş ve Hindistan’da kurulan “Çandragupta Devleti” ile yaşadığı mücadeleler yüzünden “Baktriana Devleti’nin” zayıflayıp etkisiz hale gelmesiyle “M. S. 50-125 yılları arasında Sakalar (İskitler), 125-480 yılları arasında ise Kuşanlılar bu topraklara egemen olmuştur. 480’den sonra Afganistan’a Akhunlar olarak bilinen Halaç Türkleri gelip yerleşmiş ve yaklaşık 100 yıl hüküm sürmüşlerdir”. 6. yüzyılda Sasaniler Afganistan topraklarına girmiş, Türkler ve Sasaniler arasındaki mücadeleler sırasında ülkede “Hun ve Saka kökenli” çok sayıda beylik ortaya çıkmış ve ardından Sasani Devleti zayıflamıştır. Bununla birlikte Arap istilaları ile bölgede yeni bir süreç başlamıştır (Ataie, 2015: 18).

İslâmiyet’in Afganistan’a gelişi Hz. Osman döneminde başlamış, bu dönemde “Afganistan’ın bazı bölgeleri Basra Valisi Abdurrahman B. Sumreh tarafından fetih edilmiş ve İslam dini yayılmaya başlamıştır. Hz. Ali döneminde İslamiyet Kabil’e kadar yayılırken 657 yılında Afganistan topraklarının tümü İslamiyet’in etkisi alanına girmiştir” (Behroz, 2020: 20).

11. yüzyılda Gazneliler Devleti’nin sınırları, bugünkü Afganistan ve İran dâhil olmak üzere, “Orta Asya’nın güneyinden kuzeybatı Hindistan’a kadar” genişlemiştir. Gazneliler, İslamiyet’i hem bu bölgede hem de Hindistan’ın kuzeyinde de hâkim inanç durumuna gelmesinde önemli rol

oynamış ve bu durum Gaznelilerin bölgeye bırakmış olduğu en önemli miraslardan biri olmuştur. “Son Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer’in ölümünden (1157)” sonra ise Afganistan Gurlular tarafından kontrol altına alınmış ancak Gurlu Devleti’nin dağılmasından sonra Afganistan “Harzemşah sultanı Alâeddin Muhammed” tarafından işgal edilmiş ve Gurlular 12. yüzyılın sonlarında Hârzemşahlar’a bırakmak zorunda kalmışlardır. Kısa bir süre sonra ise “Moğollar (1220)” bölgeyi istilâ ederek ülkeyi 150 yıla yakın egemenlik kurmuşlardır. Ancak Moğollar, Timur tarafından yenilgiye uğratılmış ardından onun torunu “Babür (1483-1530)”, Afganistan’da uzun zaman varlığını sürdürecektir. 17. yüzyıldan itibaren İranlılar ve Bâbürlüler arasındaki mücadeleler sebebiyle Afganistan topraklarında ortaya çıkan otorite boşluğu ve istikrarsızlıklar güçlü ve köklü kabilelerin bağımsız hareket etmelerine neden olmuştur. 1709 yılında ise “Vâiz Han’ın, Kandahar’daki İran valisi Gurgin Han’a karşı başlattığı ayaklanma”, Afganistan’da “millî bir devlet uyanışının başlangıcı” olmuş ve bu ayaklanmalardan cesaret alan Heratlılar da İranlılara karşı ayaklanıp, kendi bölgelerinde bağımsız bir yönetim kurmayı başarmış fakat bu hareketlerin başarısı çok uzun sürmemiştir. “İran Şahı Nadir Şah Afşar, 1738 yılında Kandahar ve Herat’ı” tekrar ele geçirip Afganistan’ı kendi yönetimi altına almıştır. 1747 yılında Nadir Şah bir suikasta kurban gitmiştir ve Afşar Hanedanlığı dağılmıştır (Bahadır, 2011: 722 Ataie, 2018: 5).

Modern Afganistan’ın başlangıcı ise 1747 yılında Şah Durrani’nin, Peştun kabilelerini bir araya getirdiği tarih olarak kabul edilmektedir. Nadir Şah’ın vefatının ardından bir araya gelen Afgan kabile reisleri, Ahmad Şah’ı Afgan Kralı ilan etmişlerdir. Ahmad Şah, tahta çıktıktan hemen sonra ilk olarak Kabil’e saldırmış ve ardından Delhi’ye davet edilen Şah’a, Hint tahtı teklif edilmiş ancak Ahmad Şah bu teklifi reddetmiştir. Birçok sefer yapan Ahmet Şah ülkedeki kabile reislerini bir şekilde ulusal kimlik altında birleştirmiştir. Bununla birlikte Kandahar’daki başkentten yola çıkıp ülkeyi dolaşırken, Kabil’e sık sık uğrayan Ahmad Şah, Bala Hisar’ın saraylarında değil, onunla görüşmek isteyen herkesin ulaşabileceği şehir içinde bir bahçede konaklamıştır. Bu ve benzeri davranışlarından dolayı Ahmad Şah, “Afganların Babası” olarak tanınmış ve Afganların topraklarını kurtarmış, Afganistan’ı kurmuş bir lider olarak tanınmıştır. Ahmad Şah, Afganistan’daki ulusal bağları 26 yıl gibi kısa bir süre içerisinde kurmuş ancak 1772’deki ölümünün ardından bu durum tekrardan tehlikeye düşmüştür. Ahmad Şah’ın taht için seçtiği ikinci oğlu Timor Şah Kandahar halkının tahta çıkmasına karşı gösterdikleri sadakatsizliğe karşılık ceza olarak, başkenti Kabil’e taşımıştır. Bu dönemden sonra çok hızlı bir şekilde değişen karmaşık bir politik dönem başlamıştır. Timor Şah’ın anıtı bitirilememiş ve bu yapı karışık dönemlerin bir sembolü olarak Kabil’in merkezinde halen durmaktadır. Timor Şah’ın ölümünden sonra oğulları arasındaki iktidar kavgası, ayrıca İngilizler ve Ruslar arasındaki bölgeye hâkim olma mücadeleleri Afganistan’daki siyasi istikrarsızlığın daha da artmasına sebep olmuştur. Bu durumdan faydalanmak isteyen İngilizler “1842, 1878 ve 1919” yıllarında Afganistan’ı işgal etmiş fakat bu işgallerden hiçbiri uzun süreli olmamıştır. Savaş yoluyla Afganistan’ın kontrol altına alınmayacağını fark eden İngilizler bu sefer üst düzey yöneticileri nüfuz altına almaya çalışmış ve

yönetimde sözü geçen o tüm emirleri kontrol altına almışlardır. “1842 ve 1878 İngiliz işgalleri” sonrasında 20. yüzyıl başlarında Afganistan’da bağımsızlık ve modernleşme talepleri dönemin Dışişleri bakanı “Mahmud Beg Tarzi (1865-1933) önderliğinde haftalık yayımlanan Siracül-Ahbar (Haberlerin Meşalesi) Gazetesi’nde 1911 yılından” itibaren gündeme getirilmiştir. 8 yıl ara vermeden yayım hayatını devam ettiren gazete kısa sürede modernleşme yanlılarının toplanma merkezine dönüşmüştür (Bimay, 2002: 13-14; Behroz, 2020: 23-24).

“I. Dünya Savaşı” ile birlikte Afganistan’ın bağımsızlık talepleri giderek artmış ve bu taleplerin Hindistan’da yayılmasından rahatsızlık olan İngiltere, Afganistan’ı işgal etmeye çalışmış ve bu şekilde “III. Afgan-İngiliz Savaşı (Bağımsızlık Savaşı) başlamıştır”. “III. Afganistan-İngiliz Savaşı’ndan sonra Amanullah Han, 13 Nisan 1919 tarihinde” Afganistan’ın bağımsızlığını ilan etmiştir. “Sovyet Rusya ise 27 Mayıs 1919 yılında yayımladığı bir bildiriyle Afganistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olmuştur”. “Ravalpindi Ateşkesi (8 Ağustos 1919) ve Kâbil Antlaşması (22 Kasım 1921)” ile birlikte İngiltere’de Afganistan’ın bağımsızlığını tanımıştır. “Amanullah Han Afganistan’ı modernize etmeye çalışan ilk kral olarak 1923 yılında 73 maddeden oluşan ilk Afganistan Anayasası’nı (Nizamname-i Esasi-yi Devlet-i Aliye-yi Afganistan) ilan etmiştir”. “Gazi Şah Amanullah Han dönemi de (1919-1928 yılları arası) Afganistan’da Reform ve Modernleşmenin Süreci” olarak bilinmektedir. Bu dönemde ülkede “Anayasa ile ilk kez saltanatın yetkileri sınırlandırılmış, çok sayıda kız ve erkek okulları açılmış 1922 yılında Maarif Bakanlığı kurulmuş, ilk kez Afganlar kendi iradeleriyle diğer dünya toplumlarıyla ilişkiler kurmuştur”. Bununla birlikte Afganistan güçlü ve modern ordu kurmak amacıyla Türkiye’den askeri destek almıştır. Bölgedeki çıkarları sebebiyle karşısındabağımsız ve güçlü bir Afganistan’ı kabullenemeyen İngiltere, “1929 yılında Amanullah Han’a” karşı tüm muhaliflere destek vermiş ve ülkede sözü geçen, baskın kabile reislerini, mollaları kışkırtmaya başlamıştır. Başlangıçta Amanullah Han’a hizmet eden ve orduda görevli olan “Tacik kökenli Habibullah Kalakani (Baçayi Sakav)”, Hindistan’dan Afganistan’a gelince iktidarı almak için muhaliflerin yanında yer almış ve iktidarı almıştır. 1929 yılında ise Amanullah Han ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Habibullah Kalakani, Amanullah Han tarafından gerçekleştirilen “reformların İslam dinine karşı olduğunu, İslam dininde bu reformların yer olmadığını iddia ederek kaldırmıştır”. Baçayi Sakav’nin görev süresi ise yaklaşık 9 ay sürmüş, “15 Ekim 1929 tarihinde” “Afganistan ordusunda görev yapan Muhammed Nadir Şah (1929-1933) iktidara” geçmiştir (Rahimi, 2018:7).

Muhammed Nadir Şah yönetimi geçtikten sonra iktidarını daha da güçlendirmek adına çıkardığı yasalarla ülke içindeki farklı etnik grupların tepkisini almış ve etnik gruplar arasında ayrışmalara neden olmuştur. “Muhammed Nadir Han’ın iktidarı 8 Kasım 1933 tarihinde Hazara asıllı bir öğrenci tarafından öldürülmesi ile son bulmuştur”.

Muhammed Nadir Han’ın ölümünün ardından oğlu “Muhammed Zahir Şah (1933-1973) tahta geçmiştir”. Ancak bu dönemde Muhammed Zahir Şah’ın yaşı küçük olduğu için hükümetin tüm

işlerini başbakanları yapmıştır. Muhammad Zahir Şah'ın kırk yıl iktidarda olduğu dönemde hükümetlerinde toplam sekiz başbakan görev yapmış ve başbakan "Sardar Şah Mahmud (1946-1953) döneminde" ise özellikle "sosyal adalet ve demokrasi" alanında çalışılmış, "Afganistan-ABD arasında ilk kez diplomatik ilişkiler gerçekleştirilmiş" ve basın özgürlüğü ile ilgili yasalar çıkartılmıştır. Basın yasasının onaylanması ile birlikte "**Vatan, Angar ve Nidayi Hak**" gazeteleri yayımlanmaya başlanmıştır. "1937 yılında Türkiye, İran ve Irak ile birlikte Sadabad Paketi¹¹'ni" imzalamış olan Afganistan, "II. Dünya Savaşı'nda" da bu tutumunu sürdürmüştür. Muhammed Zahir Şah dönemindeki en önemli gelişmelerden biri "1947 yılında Pakistan'ın kurulması", olmuştur. Çünkü Pakistan'ın kurulmasıyla beraber Afganistan'da önemli siyasi ve sosyal sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Afganistan, Pakistan topraklarında yer alan ve "Peştunistan" olarak adlandırılan ülkenin doğusunda bulunan toprakların kendisine ait olduğunu belirtmekteydi. "İngilizlerin Hindistan'dan çekilmesi üzerine, 1947'de Pakistan ve Hindistan adı altında iki ayrı devlet kurulmuş ancak İngiltere'nin dayattığı Durand Hattı ile önce Hindistan'a ve ardından Pakistan'a bırakılmış" yerleri Afganistan'ın kendi toprakları olduğunu iddia edip istemesi Pakistan ile anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Sonuç olarak "Afganistan ile Pakistan arasında kuzeydoğu-güneybatı hattında uzanan 2640 km'lik Durand Hattı'nı Peştunistan bölgesi sebebi ile Afganistan tanımamaktadır". Bu yaşanan anlaşmazlığı fırsat bilen İngiltere Pakistan ordusuna yeni silâhlar verip, modernize etmiş ve Pakistan'ın Afganistan devletine karşı teröristlere destek olması da Afganistan'ı Sovyetler Birliği'ne daha da yakınlaştırmıştır. "İki devlet arasındaki siyasî dostluk" ise "Başbakan Muhammed Davud Han döneminde (1953-1963)" karşılıklı yapılan ziyaret ve imzalanan hem ekonomik hem de kültürel anlaşmalarla güçlendirilmiştir. "Yeni yollar, fabrikalar ve elektrik santrallerin inşası ile Afganistan'da etkisini göstermeye başlayan Sovyetler Birliği'nin nüfuzu artmaya başlamıştır" (Behroz:2020: 26-28). Zahir Şah'ın amcaoğlu Muhammed Davut Han, 40 senelik krallık sistemini sona erdirip Afganistan'da ilk cumhuriyeti ilan etmiştir (1977). Cumhuriyeti ilan eden Muhammed Davud Han, hem başkanlığı, hem de başbakanlığı elinde bulundurmıştır. 1978 Nisanında ise Sovyet yapısı tank ve uçakları kullanan Afganistan ordusu, "Albay Abdülkadir'in komutasında Muhammed Davud'u devirerek idam etmiştir". Sovyetlere yönelmeyi durdurmak isteyen Muhammed Davud Han'ın, Sovyet taraftarı olan Muhammed Nur Tarakki ve Babrak Karmal gibi liderleri tutuklatması bu darbenin gerçek sebebi olarak değerlendirilmektedir. Bunun üzerine ordudaki Marksist subaylar darbeyi gerçekleştirmişlerdir. Bu darbeden hemen sonra Muhammed Nur Tarakki (1978-1979) başkan olmuştur. Aynı zamanda başbakanlık görevini de alan Tarakki'nin yapmış olduğu işlerden ilki, üyelerinin çoğunluğunu Sovyet taraftarlarının oluşturduğu yeni Afgan hükümetini ilan etmek olmuştur. Tarakki'nin Afganistan'da kurmak istediği Sovyet taraftarı iktidar, ülkede büyük tepkiler almış ve halkın silahlanıp direnişe geçmesine neden olmuştur. Tarakki'nin sert tutumuna Hafizullah Emin ve taraftarları karşı çıkıp ve 1979 başlarında Tarakki iktidarını devirmişlerdir.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/209569>)

Böylece Hafızullah Emin, Sovyetlerin istememesine rağmen, Afganistan'daki Marksist rejimin başına geçmiş oldu (Soyyer, 2002: 49- 50; Saray, 1997:407; <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed-davud-han>).

Soğuk Savaş'ın etkisi devam ederken “Ruhullah Musavi Humeyni liderliğindeki muhalif grup 1979 yılında yapmış olduğu devrim ile İran'da şahlık yönetimine son vermiş ve ardından İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur”. İran'da yapılan devrim ve Afganistan'daki siyasi değişiklikleri fırsat bilen Kızıl Ordu (Sovyetler Birliği'nin silahlı kuvvetleri), Afganistan'ı işgal etmeye başlamıştır. “27 Aralık 1979 tarihinde Kabil'de Ruslar tarafından öldürülen Hafızullah Emin'in yerine ise Babrak Karmal getirilmiştir”. Aynı gün havaalanı Ruslar tarafından ele geçirilmiş, “Kabil-Moskova Askeri Havayolu açılarak üç gün içinde 85.000 kişilik Sovyet askeri gücü Afganistan'ın önemli bölgelerine” girmiştir. Sovyet Ordusunun desteği ile 1986 yılına kadar cumhurbaşkanlığı yapan Babrak Karmal'ın ardından “Necibullah Ahmedzai, Afganistan Halk Demokrat Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve bu dönemde (1986-1992) devletin ismi Afganistan Demokrat Halk Cumhuriyeti iken Afganistan Demokrat Cumhuriyeti” olarak değiştirilmiş ve bununla birlikte iktidar partisinin ismi de “Afganistan Halk Demokrat Partisi iken Afganistan Vatan Partisi”ne dönüştürülmüş ve Afganistan'da “Ulusal Barış (Aşti Milli) Siyaseti ilan edilmiştir”. “15 Şubat 1989 tarihinde Kızıl Ordu Afganistan'dan” geri çekilmiş ve Afgan mücahitleri, Cumhurbaşkanı Necibullah'tan iktidarı mücahitlere bırakmasını talep etmiştir. Necibullah Ahmedzai, “vatani ve milleti için iktidardan vazgeçeceğini belirtmiş fakat her şeyden önce iktidar boşluğuyla ülkede neler yaşanacağını belirtmiş ve kendi yerini dolduracak yetenekte hiçbir mücahit grup liderin olmadığını da defalarca söylemiştir”. Ancak mücahit gruplar Cumhurbaşkanı Necibullah'ın bu sözlerini kabul etmemiş ve 1992 yılında iktidarı mücahitlere teslim etmiştir (Hajıyaralı, 2011: 7).

1992'de Rus yanlısı Necibullah hükümetinin yıkılmasıyla, Afganistan'da geçici İslam devleti kuruldu. İki aylık geçici hükümetin başına Sıbğetullah Müceddeddi geçti. Kendi aralarında anlaşamayan liderler arasında zamanla koltuk kavgaları başladı. Sıbğetullah Müceddeddi'den sonra cumhurbaşkanlığı koltuğuna gelen Rabbani döneminde iç savaş başladı. Bununla birlikte 1989-1996 yılları arasında Afganistan'da yaşanan güç mücadelelerinin sebep olduğu yönetim boşluğunu fırsata çevirmek isteyen Taliban ise savaşı bitirme söylemleri ile ortaya çıkarak 1996 yılında yönetimi ele geçirmiştir. Taliban hareketi ile Afganistan'ın en karanlık dönemi de başlamıştır. Taliban grubunu, Molla Muhammed Ömer Afganistan'ın Maivand Bölgesindeki köyünden birkaç gruptan oluşan taraftar ile birlikte kurdu. Molla Ömer ve arkadaşları yaklaşık otuz kişiydiler ve (kullanacakları silah ve benzeri malzemeleri) iki kişiye bir silah düşüyordu. 1994 yılının Ekim ayında Pakistan sınırı yakınlarındaki Sepin Boldak'taki Hizb-i İslami'nin üssüne saldırdıklarında ise sayıları yaklaşık iki yüzü bulmuştu. İki ay sonra ise on iki binlik büyük bir güç haline gelmişlerdi. Molla Ömer arkadaşları tarafından cihadın lideri ve Afganistan'ın tek emiri “**Emirul-Müminin**” ilan edilmişti. “26 Eylül 1996'da” Kabil'i ele geçiren Taliban rejimi “pür-İslam” bir

rejim kurduklarını iddia etmişlerdi. Bu bağlamda “boş uğraş” olarak değerlendirdikleri her şeyi yasakladılar. Boş uğraşlar adı altında “müzik, sinema, televizyon, piknik yapmak, düğün partileri, yeni yıl kutlamaları ve kadın erkek karışık toplantıların tamamı” vardı. Hatta çocukların oyuncaklarını, bebeklerini ve bu tür ürünlerle oynamalarını bile yasakladılar. “Muhafazakâr güney bölgesinin ürünü olan Taliban, her Afganlı tarafından hüsnü kabul görmedi fakat Afganistan topraklarının %90’ına hâkim oldu. Kuzey ittifakı denilen muhalefetin içindeki etnik gruplar onlara karşı savaştılar”. Yedi yıl süren Taliban yönetimi sonucunda “Afganistan halkı, açlık, sağlık koşullarının yetersizliği ve temel insan haklarından yoksunluk, göçe zorlanmak gibi son derece olumsuz şartlarla karşı karşıya kalmıştır”. Sürekli savaşlar yüzünden ülke tamamındaki istikrarsızlık yüzünden, insanların çoğu can güvenlikleri endişesiyle evlerini terk etmiş ve komşu ülkelerde sığınmacı olarak yaşamak zorunda kalmışlardı. Ülkedeki olumsuz koşullardan sağlık sektörü de etkilenmiş ve hekimler, batılı ülkelerdeki sağlık merkezlerinde çalışmak üzere ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Selim, 2004:179; Demirel, 2002:53; Soygyer, 2002: 138-140).

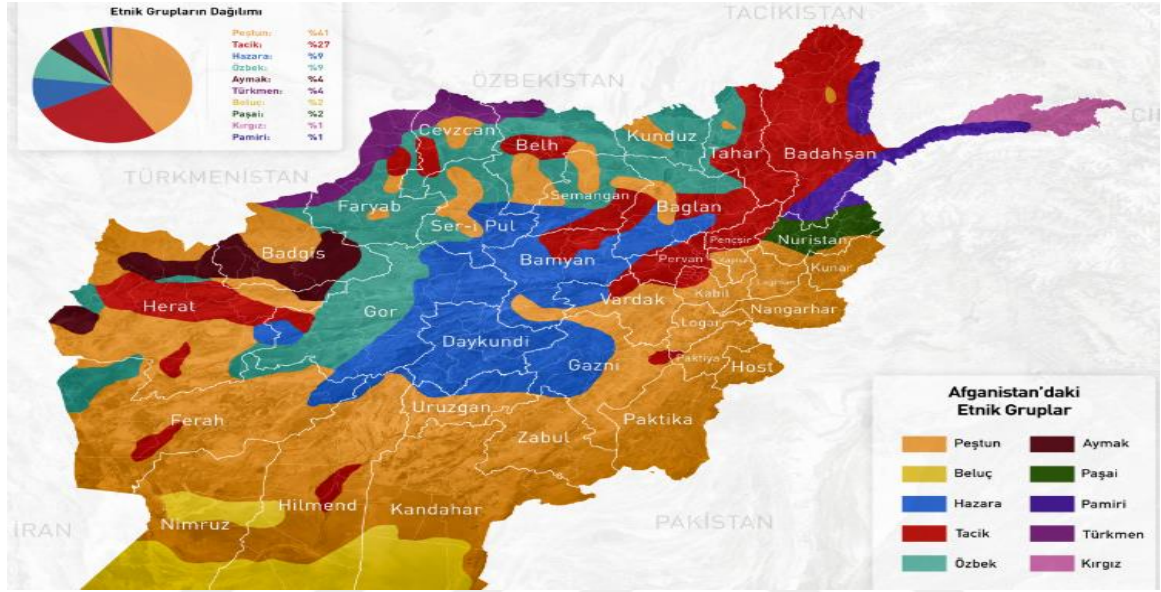
Özetle Afganistan, coğrafi konumu ve maden zenginliğinden dolayı uzun süre dış hâkimiyetlerin müdahale ve sömürgesi altında kalmıştır. 1919 yılında Kral Amanullah Han tarafından ilk bağımsızlığına kavuşmuştur. 1919-1973 yılına dek krallıkla yönetilmiştir. 1970’ler sonrası Davut Han tarafından Cumhuriyet sistemi ilan edilmiştir ve kendini ilk cumhurbaşkanı olarak tanımlamıştır. 2004 yılında ilk cumhurbaşkanlık seçimi yapılmıştır Hamid Karzi halk seçimi ile iktidara geçmiştir. Ülke 2004 yılından günümüze kadar ise cumhuriyet sistemi ile yönetilmektedir (Nezami,2019: 34).

2.3.3. Afganistan’da Nüfus ve Etnik Gruplar

Afganistan’da otuz beş yıl süren savaşlar nedeniyle yaklaşık iki milyon insan hayatını kaybetmiş ve yaklaşık beş altı milyon insan da Pakistan, İran başta olmak üzere birçok ülkeye göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Yaklaşık “5 milyon vatandaşı” farklı ülkelerde mülteci olarak yaşayan Afganistan’da nüfus sayımı, en son 1979 yılında tahmini olarak yapılmıştır. “Bu tarihten sonra Afganistan’da sistematik ve bilimsel olarak başka bir nüfus sayımı yapılmamıştır. Bu nedenle, bugün Afganistan nüfusuna dair bilenenlerin tamamı tahminlerden veya örneklemeye dayalı araştırmalardan gelmektedir”. 2014 yılında 31 milyon, 2015’te verilen tahmini rakamlar 32 milyon ve 2017 yılında belirtilen sayılar 34.147.473 milyonu göstermektedir. Ancak Afganistan nüfusu, Türkiye Cumhuriyeti Kabil Büyük Elçiliği (2017) verilerine göre 2015 yılında 32.5 milyondur. İstatistikler arasındaki bu farklılık ülke içerisindeki karışıklıklardan dolayı güncel nüfus sayımı yapılamamasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Afganistan, geçmişten günümüze kadar farklı milletlere ve imparatorluklara ev sahipliği yapmıştır. “28 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Afganistan Anayasası’nın I. Bölüm 4. Maddesi’nde toplam ondört etnik grubun ismi bulunmaktadır”. Bu etnik gruplar; “Peştun, Tacik, Hazara, Özbek, Türkmen, Kırgız, Beluç, Paşşeyi, Nuristani, Aymak, Arap, Kızılbaş, Gucar, Berahevi ve diğerleri (Kazak, Kıpçak, Karluk,

Hindu, Cet, Paraçi, Cogi, Aşkaşimi, Gaverbati, Gorbat, Kotana, Maveri, Moncani, Vahi, Vangovali, Zori, Tirhi, Şadibaz, Urmori, Pikrac, Ruşani, Sanglıçi Mişmast, Tahiri, Sih, Moğol, Yahudi) şeklindedir”. Peştunlar, Tacikler, Türkler ve Hazaralar ise ondört grup içerisinde başlıca dört büyük etnik grubu oluşturmaktadır.

Harita 2: Afganistan Etnik Grup Haritası

Kaynak: (<https://www.mepanews.com/afghanistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm>)

31 milyon üzerinden hareket ederek etnik grupları şu şekilde sıralanabilir: “Peştunlar %41, Tacikler %27, Hazaralar %9, Özbekler %9, Aymaklar %4 Türkmenler %4, Beluçiler %2 ve diğer kalan etnikler gruplar %4 oranını oluşturmaktadır”. Halkın 99% müslümandır. Yine aynı şekilde Sünni nüfus 80-89% ve Şii nüfus 10-19% oranında gösterilmektedir. 2010 yılında gerçekleştirilen Afganistan Ölümlülük Araştırması (AMS)’na göre “Afganistan’ın nüfusu 29,7 milyon; yıllık nüfus artış hızı da kırsal alanlarda yüzde 2,3; kentsel alanlarda ise yaşanan iç göçün de bir sonucu olarak yüzde 4,7’dir”. Yaşanan yoğun iç göçe rağmen bugün halen nüfusun yüzde 80’i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Nüfusun yaş yapısına bakıldığında, “nüfusun yüzde 47’sinin 0-14 yaş grubunda; yüzde 50,4’ünün 15-64 yaş grubunda; geriye kalan yüzde 2,6’sının ise 65 ve üstü yaşlarda olduğu görülmektedir”. Bu durum, Afganistan’da doğum ve ölüm oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir (<http://worldpopulationreview.com/countries/afghanistan-population>; Soyyer, 2005: 18; Koç, 2017:42; Petrov ve Weinbaum, 2020; <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/political-landscape/the-study-and-understudy-of-afghanistans-ethnic-groups/>, 2014).

Çalışmada yer alan bu başlık altında Peştunlar, Türkler, Tacikler, Hazaralar ve Nuristaniler, Hindular, Beluçiler ve diğerleri kısa bir şekilde anlatılacak ardından çalışmanın konusunu oluşturan Hazaralar farklı bir başlık altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

2.3.3.1. Peştunlar

Peştunların kökeniyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Peştunların dilinde Türkçe kelimeler olduğu için Orta Asya kökenli ve Afganistan'ın güneyinde yaşayan "Halaç Türklerinden" olduğu yönünde görüşler bulunmakta ve dillerinde bu Türkçe kelimelerin olması Orta Asya kökenli olduğunu kanıtlamaktadır. Bir başka görüş ise Peştunların kökeni Hindilere dayandığını söylemektedir. Peştunların anayurdu Hindistan'ın kuzeyinde yer alan Himalaya bölgesi olarak bilinmektedir (Büyükbaş, 2006: 15). Peştunların hangi etnik gruba mensup oldukları hakkındaki diğer bir görüş ise "Peştunların İsrail'in kayıp kabilesi olduğu ve Süleyman Dağları'na gelip yerleştikleridir". Ünlü Peştun tarihçilerden "İbrahim Zai" bu konu hakkında şunları belirtmektedir: "Peştunlar, İsrail soyundandır. Malik Taud'un vefatından sonra Hz. Davut tahta çıkmış" ve sonrasında Bahrya, Armiya ve Afğanna adında üç çocuğu olmuştur. Bu üç kardeş arasındaki sorunlar olduğu için her kardeş farklı kabilelere ayrılmışlardır. Afğanna'nın liderliğini yapmış olduğu kabile bugün Afganistan sınırları içerisinde bulunan Süleyman Dağları'na gelip yerleşmiştir. Önce "Afğan", "Süleymani", "Pathan" ve sonra da "Peştun" ismini almışlardır (Hajiyaralı, 2011: 49). Peştunlar, ilk kez "1747 yılında Durrani Devleti döneminde" bir etnik grup olarak varlıklarını duyurmuşlardır. "Ahmet Şah Durrani'nin" ölümünden sonra bölgenin ismi Horasan'dan "Afganistan" olarak değiştirilmiştir. Bu sebeple ülkede yaşayan diğer etnik gruplar, "Afganistan ismini sadece Peştun, başka isimleriyle Afgan, Augan veya Abkan olarak bilinen Peştuncadan" alındığını belirtmektedirler. Durrani Devleti'nin varlığının devam ettiği dönemde, Peştunlara imtiyazlar tanımıştır; özellikle vergilerde %50 indirim yapılması ve daha birçok konuda kolaylık sağlanmıştır. Aynı zamanda Durrani Devleti, Peştunlara Afganistan'ın yayılma politikası çerçevesinde, arazi dağıtmış ve Afganistan'ın kuzeyinde de Özbek, Türkmen, Tacik kökenlilerin yanı sıra Peştun nüfusu arttırmıştır (Rahimi, 2011: 11-12; Saray, 2002: 29).

"Ahmed Şah Dürrani 1747 yılında ilk Afgan devletini" kurmuş olduğu zamandan bu yana ülke genellikle Peştunların egemenliği altında olmuştur. "Savaşı ve savaşmayı günlük monotonluğu ortadan kaldıran bir hobi olarak gören Peştunlar, yüzyıllar boyunca aşiretler arası mücadeleleri yaşamışlardır". Kan davası ise bugün halen aşiretlerin sürdürmüş oldukları geleneklerden biridir. "Kanı kanla temizlemek, Peştunlar arasında yazılı olmayan bir kanundur"(Oğuz, 2001: 40-41). Peştunlar, Afganistan'ın tarihi boyunca geleneksel olarak en güçlü ve en kalabalık etnik grup olmuştur. Afganistan'ın yöneticileri genellikle Peştunlar arasından çıkmış, "hükümette, bürokraside ve orduda üst kademeler Peştunlardan oluşmaktadır". Peştunlar, ülkenin daha çok güney ve güneydoğusundaki "Nimruz, Helمند, Kandahar, Paktiya, Paktika, Host Nangarhar, Lağman, Kuner ve Vardak" illerinde yoğunluk göstermiş ve diğer bölgelerde daha çok azınlık olarak

bulunmaktadırlar. Afganistan dışında en fazla bulunmuş oldukları ülke ise “Pakistan’dır”. Kırsal alanlarda daha çok tarım ve hayvancılık yapan Peştunlar kentlerde, siyaset ve ticaret ile uğraşmışlardır. Peştunlar yaklaşık olarak 60 kabileden oluşmakta ve kabilenin adı soyu belirtirken, “kabileye mensup kişilere; miras hakları, kabile konseyinde konuşma hakları ve kabile toprakları kullanma hakkı vermektedir”. 1920’li yıllarda ise Peştunlar ülkenin “kuzey ve kuzey doğudaki Türkistan ve Katagan bölgelerine” yerleştirilmiş ve bu sebeple yerli halklar Peştunlara “bir yerden başka bir yere yerleştirilmiş” anlamında “Nekil” adını vermektedirler. Peştunlar, birçok alt gruptan oluşmaktadır. En büyük olanları “Dürraniler ve Galzaylar’dır”. Peştuların konuştuğu dil Peştuca dini İslam ve %90’in mezhebi Sünni olarak bilinmektedir (Çınarlı,2012: 74; Karimi, 2017: 24; Turani, 2016: 12). 1979’da Sovyet işgali sebebiyle çoğunluğu Peştun olan yaklaşık 3 milyon Afganistanlı, Pakistan sınırına yönelmiştir (Erol vd., 2002: 62).

2.3.3.2. Tacikler

Tacikler ülkenin ikinci kalabalık nüfusunu oluşturmakta ve bu grubun soyları hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı kaynaklara göre; Taciklerin İran asıllı olduğu, Afganistan topraklarına çok eskiden yerleştikleri söylenir. Fars kökenli oldukları kabul edilen Taciklere “Parsivan veya Farsivan” da denilmektedir. Bir diğer görüşe göre “Tac veya Taz kelimesi Arapçada, Araplarla evlilik yoluyla ortaya çıkan bir kavim olarak” nitelendirilir. Farsçanın bir lehçesi olan Deri Farsçasını konuşmaktadırlar. Ülkenin kuzey, kuzeydoğu ve batısında yaşayan Tacikler, “Dağ Tacikleri ve Farsivanlar” olarak ikiye ayrılırlar. Dağlık bölge olan Bedahşah ve Vahan koridorunda yaşamalarından dolayı Dağ Tacikleri olarak adlandırılmaktadır. Farsivanlar hemen hemen ülkenin tamamına dağılmış olsa da genel olarak “Kabil, Bağlan, Tahhar, Kunduz, Penşir, Herat, Farah ve Kunduz” gibi illerde yaşamaktadırlar (Karimi, 2017: 24; Hayri, 2016: 31; Oğuz, 2001: 41-42).

Ticaret ve tarımla uğraşan Tacikler, son dönemlerde devlet idaresinde de önemli konumlara gelmişlerdir. Peştunların kabile yapılarına karşılık Taciklerin “sosyal grupları mahalli nesillere, köy kümelerine, bölgesel gruplara ve meslek gruplarına” dayanmaktadır. Hangi gruba mensubu oldukları sorusu ile karşılaştıklarında, genellikle yaşadıkları bölgenin veya şehrin adını verirler. Etnik olarak Tacik olmayan, ancak “Dari dilini konuşanlar” arasında da kendini Tacik olarak tanımlama konusunda artan bir eğilim söz konusudur (Glatzer, 1998: 170). Bu grup içinde bütünleşme düzeyi Peştunlara oranla daha yüksek fakat ordu ve bürokrasi içinde çok fazla yer alamadıkları lider çıkartabilme imkânları sınırlıdır. Afganistan’ın tarihi boyunca sadece iki kez siyasi gücü ele almışlardır. İlki bir çete reisi olan “Beçhe-i Saka” ikincisi ise “1992 yılında Burhaneddin Rabbani’nin Afganistan Cumhurbaşkanı” oluşudur. Ancak, Taciklerin siyasi gücü ele alması her iki seferinde de Peştunlar tarafından tepkiyle karşılanmış ve Tacik liderlerin yönetimlerine son verilmiştir.

Genel olarak Tacikler, iyi eğitimli ve ülkenin kuzeydoğu ve Batı'sında toprak sahibi olarak yaşamaktadırlar(Magnus ve Naby, 1998: 15-16; Oğuz, 2001: 42-43).

2.3.3.3. Türk Kökenli Gruplar

“Afganistan Türklerinin”, coğrafyanın asıl yerleşikleri olduğu bilinmekte ve Peştunlardan öncede bölge uzun zaman Türkler tarafından yönetilmiştir. Bölgede egemenlik kuran Türk devletleri, “Göktürkler, Gazneliler, Selçuklar, Timuriler, Şeybaniler, Harzemşahlar, Avşarlar” gibi Türk devletleri yönetimde bulunmuş ve Afganistan tarihinde önemli izler bırakmışlardır. Aynı zamanda bölge “Gazneli Mahmud” tarafından yönetilmiştir. Bugün Afganistan'ın batısında yer alan Gazne şehri Gazneli Mahmud İmparatorluğu döneminde başkent olarak kabul edilmekteydi. Afganistan Türklerinin, bölgenin en eski etnik gruplarından olmasına yönelik bir diğer kanıt ise, Babür'ün mezarı bugün Afganistan'ın başkenti Kabil'de bulunmaktadır. Bununla birlikte tarih ve Türk kültürüne ait birçok eser de bulunmaktadır (Oğuz, 2001: 43-44; Muhtat, 2011: 15).

Bugün, Özbekler Afganistan'daki en kalabalık Türk boyudur. En teşkilatlı toplum olarak hala etkinliğini sürdürmektedirler. “Babür Şah döneminde” kendi isimleri ile siyasi organizasyonlar kurmuşlardır. Özbekler, genellikle tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşmakta, Sünni olan bu grup“ülke nüfusunun yaklaşık %9'unu” oluşturmaktadırlar. Türkmenler ise Afganistan'daki ikinci kalabalık Türk grubunu oluşturmaktadır. Afgan Türkistan'ında özellikle “Kunduz ve Herat arasında” yaşamaktadırlar. Kabile sistemi Türkmen gruplar için çok önemlidir. İran'daki “Yomut Türkmenlerine ve Türkmenistan'daki Teke Türkmenlerine” karşılık Afganistan'daki Türkmenlerin tamamına yakını “Ersari boyuna” mensuptur. Fakat Afganistan'da fazla olmasa da Teke ve Yomut Türkmeni de bulunmaktadır. Afganistan'da VII. yüzyıldan itibaren yaşayan Türkmenlerin bir kısmı “1887'de Afganistan-Rusya” sınırının belirlenmesi ile Türkmenistan'a göç etmiştir. Afganistan'da kalan Türkmenler ise yerleşik hayata geçip tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bolşeviklerin Türkistan'ı ele geçirmesiyle bu sefer Türkmenistan'dan Afganistan'a yoğun bir Türkmen göçü yaşanmıştır. Afganistan'da yaşayan diğer Türk grupları ise “Pamir dağlarında” yaşayan Kırgızlar, Kazaklar, Kıpçaklar, Kızılbaş, Karluklar ve doğu da yaşayan Karakalpaklardır. Afganistan Türklerinin çoğunlukla yaşamış oldukları“kuzey ve kuzey doğu bölgelerinde” bulunan Türk kavimleri kendi “ulusal kimliklerini” korumuş fakat diğer bölgelerde yaşayan Türk kavimleri ise buldukları bölgedeki çoğunlukta olan etnik gruplar arasında asimile olmuşlardır. Bunlar: “Aşarlar, Aymaklar, Bayatlar, Kızılbaşlar ve Halaçlardır”(Saaei, 2009: 21-22; Duman, 2019: 98; Adamec, 1991: 232; Oğuz, 2001: 45-46; Saray, 1998: 402; Koç 2017:44) .

Kazaklar Afganistan'ın kuzey kesiminde Özbekler ile iç içe yaşarlar. Rusya'dan “iç savaş ve Bolşevik devrimi” sebebi ile kaçarak buraya yerleşmişlerdir. Sayılarının yaklaşık“50.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir”. Kazaklara dilve kültür bakımından benzerlik gösteren Kırgızlar, “Afganistan, Tacikistan ve Pakistan sınırlarının kesiştiği bölgedeki Vakhan koridorunda izole bir

hayat sürmektedirler”. Sayılarının ise yaklaşık“10.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. 1982 yılında, 4.000 Kırgız, liderleri Rahmankul Han öncülüğünde Türkiye’ye gelerek Van’a yerleşmiştir”. Kırgızların tek geçim kaynağı ise hayvancılıktır. Karakalpaklar ise “1917 Devrimi’nden” sonra Orta Asya’dan göç ederek Afganistan’a yerleşmişlerdir. Sayıları hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte 1950 yılında yaklaşık “2000 kadarının Celalabad’a yerleştiği bilinmektedir”. Kızılbaşlar, Afganistan’da yaşayan Türkler arasında Şii olan tek Türk grubudur. İsimleri kullanmış oldukları kırmızı (kızıl) renkli başlıktan gelmektedir. “Kızılbaşların XVIII. yüzyılda Afganistan’ı işgal eden Nadir Şah’ın askerlerinin soyundan” geldiği belirtilmektedir. Kızılbaşların çoğunluğu Kâbil’de, bir kısmı ise “Hazaracat bölgesindeki Flodi vadisinde” yaşamaktadır. Nüfuslarının yaklaşık“50.000 ila 60.000” arasında olduğu belirtilmektedir. Bazıları“Darice”, bazıları da “Batı Türk” lehçesiyle konuşmaktadır. Bununla birlikte Darice konuşan Kızılbaşlar da milli kimliklerini korumaktadırlar (Adamec, 1991: 232; Oğuz, 2001: 46-47; Selim, 2002: 34; Mutanoğlu, 2006; 19).

2.3.3.4. Diğer Etnik Gruplar

Hinduların Afganistan’da ki varlıkları ve sayısı hakkında, net bir bilgi vermek mümkün değildir. Hindular genel olarak Sur, Katri, Biş, Brahman, Edura ve Sika boyları şeklinde ayrılmaktadır. Genellikle kumaş alım satımı, ticaret, döviz işleri ve tarım işleri ile meşgul olmuşlardır. Hindular arasında bir grup“Hint kökenli Sih inancına”mensupturlar ve kendilerine has farklı bir kimlik geliştirmişlerdir (Emadi, 1990: 13; Uruzgani’den aktaran:Sultanoglu, 2018:17). Beluçlar “Afganistan, Pakistan ve İran sınırının kesiştiği Sistan bölgesinde” yaşamaktadırlar. Sayılarının yaklaşık “140 bin civarında” olduğu tahmin edilen Afgan Beluçlarının, en önemli gelir kaynağı kaçakçılıktır. “İran, Pakistan ve Afganistan’da yaşayan Beluçların hemen hepsi Sünnî’dir” (Selim,2004:29). Kendi dilleri olan “Beluci dilini” kullanmaktadırlar. Sayılarının yaklaşık “yüz bin olduğu tahmin edilmektedir. Büyük İskender’in ordusunun torunları oldukları iddia edilen Nuristaniler ise Nuristan bölgesinde” izole bir hayat sürmektedirler. Sünni olmakla birlikte dilleri “Hint-Avrupa dil ailesindedir”. Nuristanilerin sayılarının yaklaşık“altmış bin” olduğu tahmin belirtilmektedir (Klimburg, 2001: 383-390; Oğuz, 2001: 49-51).

Afganistan’da “11.800 nüfuslu olan Vaigaliler kuzeydoğu ve Hindukuş’un güney” kısmında yaşamakta ve isimleri “Vaigal vadisinden” gelmektedir. “Vaugali ya da Kalashaala denen bir dili konuşmaktadırlar. Vaigalilerin % 90’i Sünni, %10’u etnik dinlerini devam ettirmektedirler”. Gujurlar ise“Afganistan, Pakistan ve kuzeydoğu Hindistan’ın” farklı bölgelerinde yaşamaktadırlar.Bu grubun çoğu “müziyen, tüccar ve gezici tamirciler”olarak yaşamlarını idame ettirmektedir. Çingene denilmekte ve bu grup üyelerinin çoğufakir ve suça meyilli insanlardır. Bir diğer “Pashayi-Paşaeiyi”dir “Kuzeydoğu Afganistan’daki Hindukuş dağlarındaki” vadilerde yaşamaktadırlar. Pashayilerin kökeni tam olarak bilinmemektedir. Daha önceleri kuzey doğu Afganistan düzlüklerinde yaşayan Pashayiler Peştunların bu bölgeye girmesi ile beraber dağlara

göç etmek mecburiyetinde kalmış ve buralarda izole bir hayat sürmüşlerdir. Günümüzde Pashayiler büyük nehir vadilerinde yaşamaktadırlar. Zengin bir müzik geleneğine sahip Pashayiler günlük hayatta çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar (Demirel, 2002: 20-22).

2.3.4. Hazaralar

Hazar veya Hazara kelimesinin kökeni Farsça ve bin anlamına gelmektedir. Kelimenin kökenine ilişkin çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Afgan dil bilimci Abulhay Habibi, tarihi geçmişini göz önüne alarak Hazara kelimesinin aslında HO-ZA-LA olduğunu vurgulamaktadır. “Ho kelimesi iyi ve Zala da kalp” anlamını gelmektedir. Dolayısıyla güzel ve iyi kalpli anlamında kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Bazı tarihi kaynaklara göre Hazaracat'ta çok güzel ve harika bin pınar olduğu için ya da İslamiyetten önce bin put hane olduğu ve İslam'dan sonra ise yerine bin Caminin inşa edilmesiyle burada yaşayan halka Hazara denildiği söylenilmiştir. Bazı kaynaklarda da Gur Sultanı, Selçuklu Hakanı Sultan Sancar'a haraç olarak verdiği bin at veya Gur Sultanı Şahabuddin'in bin Türk ve Moğol kölesine nispetle bu adın kullanıldığından bahsedilmektedir. Bazıları ise buralarda bin nehir, bin vadi veya bin dağ olduğu için Hazaracat denildiğini belirtmektedir. Bazı kaynaklara göre Hazara terimi göçebe yaşayanlar için kullanılmaktaydı. Askeri açıdan feodalist bir yapıya hâkim olan göçebeler gerektiği zaman bin savaşçı toplayarak bir ordu oluşturdular. Onüçüncü yüzyıldan itibaren Hazara sözcüğü askeri ve idari bir terim olarak kullanılmaya başlamış ve Hazara veya Hazaracat terimi on dördüncü yüzyıldan sonra kitaplarda yer almaya başlamıştır. Bu dönemden sonra, komşu kabileler onlara, Hazara demeye başlamışlardır. Dolayısıyla Hazara kelimesi on dördüncü asırdan itibaren ortaya çıkmaya ve böylelikle Afganistan'ın merkezinde yaşayanlar için kullanılmaya başlanmıştır (Togan, 1981: 151; Mousavi, 1998: 26; Sultanoglu, 2018:49).

Harita 3: Hazara Nüfusunun Yaşadığı Bölge

Kaynak: (Sasaoğlu, 2015: 2)

Hazaraların menşei, tarihi, hangi ırka, millete mensup oldukları ise on dokuzuncu yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanmıştır. Önceki dönemlerde Hazaralarla ilgili pek fazla bilgi ve araştırma bulunmamaktadır. Önceki yılları kapsayan araştırmaların yapılmamasının nedeni de Afganistan'ın siyasi süreciyle yakından ilgilidir. Afganistan kurulmadan önce, Hazaralar feodal ve kabilevi bir şekilde yaşamışlardır. Afganistan devleti kurulduktan sonra iki güçlü devlet olan İngiliz ve Rusların büyük oyunları arasında kalmıştır. Bu süre zarfında sosyal, kültürel ve siyasi faaliyetleri de sınırlı kalmıştır. Nitekim olaylar sonucunda sosyal, siyasi bir değişim yapılmamıştır. Bu gelişmelerde Afganistan'da yaşayan halklar konusunda araştırmayı kısıtlamıştır. Dolayısıyla bu dönemlerde bu konuda araştırma yapan bilim adamları da genellikle Batılılar ve Ruslardır. Ama 19. yüzyıldan itibaren Afganistanlı bilim adamları da araştırma yapmaya başlamıştır (Togan, 1981: 151; Yezdani, Hanof ve Musavi'den aktaran: Sultanoghli, 2018:49).

Hazaralar'ın çoğu Şii ancak Herat civarında yaşayanlar Sünni'dir. Hazaralar Farsçanın "Hazaregi" lehçesiyle konuşmaktadırlar. "Hazaralar'ın konuştuğu Farsçada bugün modern Özbekçenin temeli sayılan eski Çağatay Türkçesine ait çok sayıda kelime ve On üçüncü yüzyılda kullanılan eski Moğolca deyimler bulunmaktadır". Hazaralar, Afganistan'ın ortasında, çoğu Kabil, Mezar-ı Şerif ve Bamyanda yaşarlar (Saray,1998 :402; Selim,2002: 28). "Afganistan'da kimlikleri üzerine en fazla tartışılan etnik grup Hazaralar'dır". Fransız araştırmacılarından Joseph Pierre Ferrier on dokuzuncu yüzyılda ilk defa Hazaraların yerli halk olduğunu, Büyük İskender'in Afganistan fethi sırasında onların bu bölgelerde yaşadıklarını söylemiştir. Bu düşüncesine gerekçe olarak İskender'in fetih tarihini yazan Yunan Tarihçisi Kunitus Kurtiyus'un İskender'in Afganistan'ın merkezine yürüdüğünü ve burada yaşayan halkların bugünkü Hazaraların ataları olduğunu belirtmiştir. Abdulhay Habibi'de "Hazara" kelimesini dikkate alarak Hazaraların yerli halk (Arya) olduğunu ifade etmiştir. Sayed Askar Musavi'ye göre ise "Hazaraların ataları 2300 yıl önce Orta Asya ve Doğu Asya'dan Hindukuş'un güneyinden ve kuzeyinden bugünkü Hazaracat'a göç etmişlerdir". Bazı yazarlar, Hazaraların Cengiz Hanın askerlerinden olduğunu ve ele geçirdikleri bölgeye (Hazaracat) yerleşerek orada yaşamaya başladıklarını söylemiştir. Bu görüşü ilk ortaya atan Ekber Şahın tarihçilerinden Ebul Fazıl'dır. Hazaralar, Cengiz Han'ın saldırılarından sonra bu bölgeye yerleşmişlerdir. Hazara, kelime olarak Farsçada bin anlamına gelmektedir. Cengiz Han'da askerlerini grup olarak bine ayırmaktaydı. "Seyyid Cemaleddin Afgani'ye göre de Hazara etnik grubu Cengiz Han'ın bölgeyi işgal ettikten sonra bu bölgeye yerleşen Moğol askerlerinden ortaya çıkmıştır". E.E. Bacon, Hazaraların Moğolların torunları olduğunu belirtmiş, ancak diğer tarihçilerin aksine, Cengiz Han'ın Afganistan'ın bu bölgelerinde yaşadığı fikrini reddetmiştir; daha ziyade bu bölgelere kademeli olarak yerleştiklerini söylemiştir. 1299 ve 1447 yılları arasında. Moğolistan. S. A. Mousavi, "Hazaralar" kitabındaki bazı Hazaragi ifadelerinden bahsetmiş ve Hazaraların oğullarına davranış öğretirken Moghol kelimesini iyi davranışlar için bir sıfat olarak kullanıyorlar (Bacon, 1958: 4; Mousavi, 1998: 26).

Hazaraların menşei hakkında dile getirilen en önemli iddialardan biri de Hazaraların Türk-Moğol karışımı bir halk oldukları şeklindeki iddiadır. Bazı düşünörlere göre Hazaralar, Moğol ve Türk askerleri arasında burada kalanlarından oluştuğunu belirtmektedir. “Basir Ahmad Davlatabadi Afganistan Kimliği adlı eserinde, Hazaraların Türk-Moğol karışımı olduğunu ileri sürmektedir”. Farklı dönemlerde Cengiz Han ve Emir Timur’un (askerleri) Afganistan’a gelerek ikamet etmesi sonucunda yeni bir millet Hazara adı altında ortaya çıkmıştır. Klavus Fardinand bu konuda şöyle açıklık getiriyor: Moğol tipli olan bunlar farsça konuşuyorlar ve özel Türkçe Moğolca kelimelerde vardır. Bunlar muhtemelen Moğol ve Türklerin saldırılarından sonra oluşmuştur. Ama 1500 yıllarından sonra bölgede yaşayanlar Hazara adıyla ortaya çıkmıştır (Pouladi, 1989; 17) Son olarak Hüseyin Ali Yazdani “Pejuhişi Der Tarihi Hazaraha” adlı eserinde Hazaralar hakkında geniş bilgiler vermektedir. Yazdani’ye göre “Hazaralar Moğoldur. Türklerde Moğoldur. Gaznelilerin sultanları, Uygur Türklerinden olup Karluk dalındandır özetle Hazaraların Türk olduğunu vurgulamıştır (aktaran:Gökdağ, 2015: 437). Hazaraların Türk olduklarını söyleyen birçok görüş olmakla birlikte Câğuri Hazaraları kendilerini, Emir Timur’un askerlerinden ve onların ataları olduğunu söylemektedir. Bu bölgeye Timur’un, But ay Buğra önderliğinde gelip yerleştiklerini belirtmişleridir. Aynı şekilde Şeyh Ali kabilesi de kendilerinin Türk olduklarını iddia etmekte ve kendi soylarını Halaç veya Karluk Türklerine bağlarlar ve hatta Baba Karluk adına bir mezar da inşa etmişlerdir. Karluk babayı ilk ataları olarak bilirler. Türklerin Hazaralar üzerinde etkisi fark edilebilmektedir. Günümüzde de bir sürü Türkçe kelime, terimler ve yaklaşık olarak bütün sebze, ot ve yiyecek isimleri genellikle Türkçedir. Bunlardan Türkmen adında bir grup, Aksakal denilen liderler tarafından yönetilmektedir.

Afganistan Hazaraları “Hazara-i Has, Hazara-yığ Türkmen, Hazara-i Tatar” gibi isimlerle anılmakta, ayrıca yaşadıkları yerve boy isimlerine göre gruplandırılmaktadırlar. Bunların başlıcaları şunlardır: “Badahşi Hazaraları, Laçın Hazaraları: Kunduz Hazaraları, Hulm Hazaraları, İsmaili Kayan Hazaraları¹²” (Gökdağ,2015: 442-443).

Hazaraları Afganistan’daki diğer etnik gruplardan ayırt eden özellik etnik kökenlerinden ziyade çoğunlukla Şii mezhebinden olmalarıdır. Tarihsel süreçte Hazaraların çoğunlukla yaşamış olduğu yerler ise “Berbersitan ve Garcistan gibi farklı isimlerle anılmış ve günümüzde yoğun olarak yaşadığı iller Bamyan, Gazni, Kabil, Belh, Saripol, Samangan, Vardak, Daykundi ve Gur illeridir. Hazaralar Dayzangi, Dayfuladi, Daykundi, Daymirdad, Dayçopan”dır. Hazaraların yaşamış oldukları bölgelerde arazitarıma müsait değil ancak insanlar yine de hem tarım ve ticarete hem de eğitime yönelmişlerdir. Son yapılan araştırmalara göre “ülkedeki üniversiteli oranın %75’ini Hazaralar oluşturmaktadır”. Afganistan’daki bütün diğer etnik gruplarla karşılaştırıldığında Hazaralar eğitime çok önem vermiş aynı biçimde erkek ve kız çocuklarına eşit bir şekilde eğitim hakkı tanımışlardır. Ayrıca Hazaraların içerisinde yaygın olarak yapılan

¹² Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://www.altayli.net/afganistanda-turkluk-ve-hazaralar.html>)

topluevliliklerdir. Bazı dernekler her yıl maddiimkânı olmayan yüzden fazla genci, masraflarını karşılayarak, evlendirmektedir (Duman,2019:102; Yegin, 2015:40; Pauladi, 1989: 14;Mousavi, 1998: 21-26).

2.3.4.1. Hazaraların Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yapısı

Hazaracat M.Ö transit ticaretin geçiş noktası durumundaydı. Çin'den gelen tüccarlar Hazaracat'ta bulunan Bamyân şehrinde geçmekteydiler. Bamyân'da bulunan Buda heykellerinin varlığı ise bölgenin hem ticari hem de dini bir önem taşıdığını göstermektedir. Hazaracat'ın İslamlaşması sürecinden Moğol istilasına kadar olan zamanda Hazaracat eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Budizm'in yerine İslam dini hâkim olunca Buda rahipleri de bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bölge halkının İslam dinini kabul etmesinden itibaren bölgenin ekonomisi çökmeye başlamıştır. Hazaracat, Gurluların ve Gaznelilerin hâkimiyetlerine girdikten sonra ticaretin yerini bölgenin şartlarına uygun olarak ziraat ve hayvancılık almıştır. Moğolların ve daha sonra Timuruların saldırıları ise Hazaraların toplumsal ve ekonomik yapısına iyice zarar vermiştir. Abdurrahman Han bu bölgeyi işgal etmeden önce Hazara toplumunda toprak sahipleri olan hanlar veya mirlerin hem sosyal hem ekonomik gücü vardı. Hanlar bazen topraklarını kendi çiftçilerine veya askerlerine Cay-Gir (yerleşme) amacıyla vermekteydiler. Hanların dışında dini liderler olan mollalar ve seyitler de ikinci sırada hem sosyal hem de ekonomik güce sahiptiler. Hazara hanları, Özbek beylere mağlup olunca onlara haraç vermek zorunda kalmışlardır. 1891-1893 savaşından sonra Hazara toplumu hem ekonomik hem de sosyal açıdan çökmüştür. Hazara hanları ya öldürülmüş yâda kaçmak zorunda kalmış, kalanları ise topraklarının birçoğunu kaybetmiştir. Hazaracat'ın eski feodal sistemi tamamen kalkmış ve Hazaracat, Kabil merkezli hükümete bağlanmıştır. Hazara hanlarının yerine Peştunlar almıştır ki bu değişim Hazaraları daha da fakirleştirmiştir. Hazaracat, yüz ölçümü bakımından geniş bir araziye sahiptir. Ama bu arazilerin sadece bir kısmı ziraat için kullanılabilir. Hazaracat'ın dağlık olması, ikliminin sert olması, nüfusun artması, otlakların çölleşmesi ve kalkınma projelerinin hayata geçirilememesi ziraata dayanan bir ekonomiyi olumsuz etkilemiştir (Hosseini, 2004: 23; Frantzell, 2011: 24-25; Mohammadi, 2015a: 36-37).

Geçmişte de Hazaralar, devletin etkin kademelerinde pek fazla rol almamışlardır. Ülke içinde savaşların sürmesi ve Hazaracat'ın hem merkezden hem de dış ülkelerden uzak olması bütün alanlarda geri kalmasına sebep olmuştur. Hazara toplumu geleneksel bir yapıya sahiptir. Töre, onların sosyal hayatlarının biçimlerini oluşturmada ve İslam kanunlarının desteğiyle güçlenmektedir. Hazaracat'ta bulunan köylerin sakinleri en çok iki kavimden geldikleri için birbirlerini tanımakta ve akraba olmaktadır. Aileler, kale dedikleri büyük evlerde yaşamaktadırlar. Kaleler, genelde iki katlı olmakta ve koruma amaçlı bir yapıya sahip oldukları için duvarları çok yüksek olup çapraz halinde iki tane gözetleme kulesi bulunmaktadır. Kalenin içinde hem aile üyeleri için yeterli oda hem de besledikleri hayvanları için yeterli ahırlar mevcuttur.

Kalenin birinci katında ahır ve tandır bulunmakta, ikinci katında ise oturma odaları bulunmaktadır. Kalenin bir köşesinde su kuyusu ve diğer köşesinde küçük bir tuvalet ve yanında bir banyo bulunmaktadır. Köylüler özellikle ekinin toplandığı zaman veya bir evin inşası gibi işlerde birbirlerine para veya herhangi bir şey almaksızın yardım etmektedirler. Bu yardımlaşmaya “aşar” (imece usulü) denmektedir. Aşar, sadece köylerde yaşayanlara mahsus değildir. Bu gelenek şehirlerde yaşayan Hazaralar tarafından da sürdürülmektedir. Aşara sahiplik eden aile aşar suresince aşarcıların bütün yiyecekleri ve içeceklerini vermektedir. Aşara davet edilen bir kimse aşara gitmezse sosyal bağı diğerleriyle zayıflamaktadır. Böyle bir durumda aşara gelmeyen şahsın ihtiyacı olduğunda hiç kimse yardım etmemektedir. Hazara toplumunda ilişkiler bu tur esaslara dayalı olduğu için bireyin bu tur etkinliklere katılmaması söz konusu değildir. Hazaralar genellikle hayvancılıkla uğraşarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Kışın el sanatları ile uğraşmakta ve metal işleminde oldukça uzadırlar. Hazaralar arasında fakir olmalarına rağmen dilencilik yapan bulunmamaktadır. Silah kullanmayı ve ata binmeyi oldukça iyi bilmektedirler. “Halı, kilim, çorap, eldiven, mendil dokuma işlemlerinin yanında **barak** diye isimlendirilen bir dokuma yapmaktadırlar”. Ayrıca tabii boyalarla yün boyarlar. Yaşamış oldukları bölgelerin etrafında savunma amacıyla yüksek yerlerde büyük kaleler yapmakta ve bu kalelere tepe anlamında “tapur” ismini vermektedirler (Gökdağ, 2015: 440).

Hazaralar genellikle güçlü aile bağları etrafında oluşmuş kalabalık aile formunda yaşarlar. Bu yüzden akraba bağları daha güçlüdür. Hazaralar arasında çekirdek aile tipine genellikle büyük şehirlerde rastlanmaktadır. Geniş aile tiplerini ise kasaba, köyler ve ilçelerde görmektedir. Geniş aileler, aile reisi olan Aksakallılar tarafından idare edilir. Aile adına yapılacak herhangi bir işte ona müracaat edilmesi ve görüşünün alınması gerekmektedir. Geniş aile formu da bir başka üst düzey aileye bağlıdır ki o da bir kaç ailenin oluşturduğu daha büyük bir yapıdır. Bu büyük aile Melik denilen reis tarafından idare edilir. Bu aile kurumuna Tol veya Tolvarey denilmektedir. Bir kaç Tolu oluşturan geniş aile sonunda bir boyu teşkil etmektedir. Liderleri Beg (bey), Mir, Han gibi isimlerle anılmaktaydı. Bu beylik sistemi 1893 yılından sonra ortadan kalkmıştır. Hazara toplumunun bu günkü sosyal yaşamlarına dikkat edildiğinde onların eski Hazaracat kültürüyle yaşamadıkları görülmektedir. Lakin Hazaracatın çok uzak dağlık bölgelerinde geleneksel kültür belli bir oranda devam etmektedir. Günümüzde Hazaralar Afganistan'ın her yerine dağılmış durumdadırlar. Dolayısıyla Hazaraların diğer toplumlara iç içe yaşamları sosyo-kültürel açıdan zenginlik kazandırmıştır (Abdullah, 2004: 39; Mohammedi, 2015a:40-41) .

2.3.4.2. Hazaralar'da Dil ve Din

Hazaraların konuştuğu dil olan Hazaragi üzerinde bilimsel bir çalışma yok denecek kadar azdır. Şimdiye kadar Hazaragi diliyle eser yazılmamış hatta Hazara aydınları bile kendi eserlerini Farsça, Arapça ve son zamanlarda da bazı Avrupa dilleriyle yazmışlardır. Sadece Töre dergisinde yazılan yazılar Hazaragi olarak yazılmaktadır. Hazaragi üzerinde yapılan bazı çalışmalar

sonucunda bu dilin Buhara’da konuşulan dillerin bir benzeri olduğu kanaatine varılmıştır Hassan Pouladi (1989: 133-134). Hazaragi’nın Farsçanın (Dari) bir lehçesi olduğunu ve bu dilde Moğol ve Türkçe kelimeler olduğunu belirtmiştir. Arap coğrafyacıların eserlerinde Afganistan’daki Türklerin yaşadıkları yeri Taharistan ve Garcistan olarak kaydedilmiştir. Hazaralara Tahari denmesinin sebebi ise onların konuştuğu dil olan Hazaragi ve lehçesinin eski Türklere dayanması ve Türkçe kelimelerin olmasıdır. Hazara kültüründe yazılan şiirler Hazaragi şivesiyle söylenmiştir. Bu şiirlerin birçoğu kadınlar tarafından yazılmış ve erkekler tarafından düğünlerde, bayramlarda, sosyal aktivitelerde ve toplantılarda okunmuştur. Her toplumun halk edebiyatında bulunan destanlar ve efsaneler, söz konusu toplumun geçirdiği evrelerin bir özetidir. Bir toplumda yaşanmış olan sıkıntılar, sosyal çevre ve iklime uygunluk arz etmektedir. Destanlarda yer alan konular ise fizik ile felsefenin sınırını yıkıp fizik ötesi bir âleme taşınmaktadır Hazara halk edebiyatında “Ergenekon destanı, Köroğlu, Keloğlan masalları, Ferhat ile Şirin hikâyeleri ve Nasrettin Hoca’nın” fıkraları anlatılmaktadır (Mohammadi, 2015b: 42-43; Gökdağ, 2015: 444). Hazaralar ise (Herat çevresindeki Batı Hazaralar hariç¹³) geneli Şii’dir. “Şii Hazaralar, çoğunlukla Afganistan’ın Hazaracat ve Bamyan kentlerinde yaşamaktadır ve Afgan siyasetindeki konumları açısından İran için önem arz etmektedir. Ayrıca İran’daki yaklaşık bir milyon Afgan mültecinin %43’ü Hazaralardan oluşmaktadır” (Sasaoğlu, 2015:3).

Geleneksel bir yapıya sahip olan Hazara toplumunda dinî önderler, bireyin çeşitli hayat safhalarında etkin rol oynamaktadırlar. Dinî önderler bazen dinî bazen de siyasi önder olarak kabul edilmektedirler. Hazaracât’ın birçok yerinde seyitlerin ve şehitlerin türbeleri vardır. Bu türbelere halk tarafından ilgi gösterilmekte ve bu gibi türbeler çeşitli günlerde ziyaret edilmekte ve dua edilmektedir. Caferi Hazaralarında¹⁴ Ramazan ve Kurban bayramları yanı sıra “Gadir-i Hum” bayramı da kutlanmaktadır. Onlara göre Hz. Peygamber Veda Haccı dönüşünde Gadir-i Hum denilen bir yerde bütün hacılar önünde Hz. Ali’yi kendisinden sonra halife ilan ettiği gün olarak kabul etmektedirler. Bu sebepten Gadir bayramı da Ramazan ve Kurban bayramları gibi kutlanmaktadır. Hazaralar arasında Ramazan ve Kurban bayramları dirilerin bayramları olarak da adlandırılmaktadır. Ramazan ayının 19. 21. ve 23. günleri ve geceleri “yas tutma geceleridir”. Ramazan ayının 19. gecesinde Hz. Ali Küfe mescidinde İbn-iMülcem tarafından yaralanmış ve 23. gününde şehit olmuştur. Caferi anlayışında Hz. Peygamber başta olmak üzere hemen hemen bütünimamların doğum günleri kutlanmakta ve ölüm günlerinde yas tutulmaktadır. Özellikle Muharrem, Caferiler ve Hazaralar için yas tutma ayıdır. Hazaralar bu ayda düğün gibi törenler ve etkinlikler düzenlemezler. Hazaralar arasında dinî olmayan tek bayram, “Nevruz” bayramıdır. Nevruz bayramı gelmeden önce yapılacak olan en önemli hazırlık ev temizliğidir. Genel kanaat, Nevruz gününde kim mutlu olursa yıl boyunca mutlu olacak ve kim demutsuz olursa yıl boyunca

¹³ Tatar Hazaraları hepsi Hanefidirler. Pulhumri Hazaralarının da birazı Sünni’dir. Gur velayetinde Şii Hazaraların yanı sıra Sünni Hazaralar da çoktur. Bir diğer Sünni Hazara ise Badgis Hazaralarıdır. Konuştukları lehçelerinden dolayı onlara Herat veya Horasan Hazarası da denmektedir. Afganistan Şiileri genel olarak üç gruba ayrılmaktadır: 1.Hazaralar 2.Seyyidler 3.Kızılbaşlar (Sultanoglu, 2018: 75).

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495340>)

mutsuz olacaktır. Nevruz gününde herkes camide toplanır ve Kur'an-ı Kerim'in altındangeçerler. Herkes yeni yılın iyi geçmesi için dua eder (Hassan,2004:49-53).

2.3.5. Afganistan'da Hazaraların Durumu (Ötekileştirme/Irkçılık)

Dost Muhammed Han¹⁵ (Afganistan hükümdarı ve Barazkay hanedanının ilk emiri, 1826-1863) Kâbil'de tahta çıkmasının ardından, Hazaracat ile mücadelesini başlatmıştır. Hazaracat'a yönelik savaşların bazısını kazanmış bazılarını da kaybetmiştir. Kaybettiği savaşlar nedeniyle Hazaracat'ın hepsini ele geçirememiştir. Bu savaş her iki taraf arasında düşmanlığı daha da artırmış ancak Kâbil'e yakın bazı Hazara Mirleri kendilerini, kralın yakın dostu ve müttefiki olarak ilan etmişlerdi. Buna rağmen Dost Muhammed kendine bağlanan Hazaraları ağır vergilere bağlamıştır. Her zaman Hazara beylerinin arasına nifak tohumunu ekerek birleşmelerine izin vermemiştir. Dost Muhammed Hanın (1863) ölümünden sonra, Emir Şir Ali Han tahta geçince krallık idaresinin Hazaracat üzerindeki etkisi azalmıştır. Taht kavgalarından dolayı ikinci kez tahta geçtiğinde ve bu mücadele sırasında Hazara Mirleri, onun yanında olarak destek vermişlerdir. Bundan sonra Hazaralarla daha sıcak ve dostluğa dayalı iyi ilişkiler kurarak Hazaraların feodal yaşamlarına dokunmamıştır. Hazaraların iç işlerine karışmadığı için Hazara Mirleri bağımsız hareket edebilmişlerdir. Ancak Abdurrahman Han(1880) tahta çıktığında, Emir Şir Ali Hanın izlediği siyasetin tam tersini izlemiştir. Tahta çıktığı günlerde Hazara beyleri onu destekleyerek her türlü yardımı yapmışlardır. Mirlerin yardım verme sebebi de, eski kral gibi aynen statülerini koruma beklentisi içinde olmalarıydı. Abdurrahman Han fırsattan faydalanarak (1880-1890) yılları arasında Hazaracat'ta devlet etkisini arttırmak için her yere askeri üsler kurmaya başlamıştır. Merkezlere vali tayin ederek her yeri kontrol altına almıştır. Beyler arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanarak Hazaracat'ı sömürgeleştirmiş, beylerin arasına nifak sokarak bazılarını kendi tarafına çekmiş ve onların bir araya gelmelerini engellemeye çalışmıştır. Abdurrahman Han Hazara beylerinin, erbabların ve din adamlarının yetki sahibi olmalarını istemiyordu. Hoşlanmadığı ve sevmediği kişileri ortadan kaldırıp ve eski kabilecilik sistemini yok edip yeni bir devlet sistemi getirmek istemiştir. Halka ağır vergiler ödetip sıkıntılar çekmesine sebep olmuştur. Ağır vergiler, zulüm, işkence ve baskılara maruz kalan Hazaraların yaşamları çekilmez bir duruma gelmişti Emirler, beyler ve din adamlarının yetkileri ellerinden alınmıştır. Daha önce Mirlerin cebine giren vergiler bu sefer devletin hazinesine aktarılıyordu. Parasız, yetkisiz kalan beyler ve ağır vergiler altında kalan halk, mecburen başkaldırmış ve isyan etmiştir.. Abdurrahman Han bu ayaklanmayı şiddetli bir şekilde bastırmak için yaklaşık altı bin donanımlı asker göndermiş ve yaşanan çatışmalar sonucunda, bazı Hazara grupların düşman safına geçmesiyle Hazaralar savaşı kaybetmiştir. Yakalanan bazı isyancılar idam edilmiş, bazıları köle olarak Kabil'e ve çiftçi kesimi ise Kandahar ve Türkistan'a gönderilmiştir. Yer ve toprakları ise göçebe Afganlara dağıtılmıştır. Hazaralar çeşitli işkence, zulüm ve baskılara maruz kalmış ve hatta köpeklerin yanına atılarak işkencelere maruz

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://islamansiklopedisi.org.tr/dost-muhammed>)

birakılmıştır. Hazaracat'a askerler yerleşir yerleşmez silâhsızlandırma faaliyetine başlayarak herkesin silahını toplamışlar, din adamlarını aşağılayıp, Hazara kadınları eşleri ve kızlarından ayırıp her türlü kötülükleri yapmışlardır. 1892 yılında Afgan askerlerinin bir Hazara beyinin hanımına tecavüzü ve eşinin idam edilmesi sonucunda bu Hazara boyu kadın erkek bütün unsurlarıyla askeri kışlayı basarak ele geçirip ve bütün askerleri öldürmüştür. Uruzgan Hazaraları da devlet askeri üslerini basarak hepsini öldürmüşlerdir. Ele geçirdikleri ganimetler ve silahlarla güçlü bir ayaklanma başlatmışlardır. Kısa süre içerisinde bütün Hazara boyları bu ayaklanmaya katılmıştır (Bacon,1958: 6; Schurmann 1962 aktaran: Sarabi, 2005: 40; Sultanoglu, 2018: 89-90).

Abdurrahman Han, ayaklanmayı bastırmak için şahsen askeri komutayı ele alıp, tüm Hazara emir ve hanların esir olarak Kâbil'e götürmüştür. Bölge mirler ve hanlardan temizlenmiş ve bir daha böyle bir olayın çıkmaması için isyan edenlerin hepsi ortadan kaldırılmıştır. Abdurrahman Han'ın en önemli taktiklerinden biri, Hazaraları kâfir ilan ederek herkesin ilgisini Hazaracat'a çevirmiş topyekûn bir savaş başlatmıştır. Malları ve bütün varlıkları hediye, kadınları cariyeye, erkek ve çocukları ise kölelerinizdir diyerek herkesi kızdırmıştır. İngilizlerin yardımıyla oluşan donanımlı bir orduyla saldıran Abdurrahman Han göçebe yaşayan Afganları ve diğer Sünni grupları Hazaralara karşı kutsal bir cihat için kızdırmıştır. Birçok Hazaralı insanı Kâbil'de idam etmiş ve binlerce kadın fabrikalarda çalıştırılmak amacıyla götürülmüş ve bir kısmı da köle olarak satılmış ve yüzlercesi de askerlerle evlendirilmiştir. Böylelikle yenilgi sonrası bölgede oluşan yoksulluk, zulüm, tecavüz ve kitlesel baskı Hazaraları komşu ülkelere hicret etmeye mecbur bırakmıştır. Dolayısıyla Hazara toplumunun bir bölümü canlarını ve namuslarını kurtarmak için İran, Pakistan ve Özbekistan gibi komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Abdurrahman Han'ın en önemli projelerinden bir diğeri ise Hazaracat'ı Sünnileştirmektir. Emanullah Hanın iktidara gelmesiyle Hazaraların durumu öncesine göre daha iyi bir hal almıştır. Emanullah Han Hazaraların dini merasimlerini kutlamaları ve açıkça ibadet edebilmeleri için kanun çıkartır, böylelikle Hazaralar daha rahat bir şekilde yaşamıştır. Kısa bir süre zarfında gelenek haline gelen Hazara köleliği de sona ermiştir. Ancak Haşim Han'ın başbakanlığı döneminde Hazaralara yönelik baskılar arttırmıştır. Tekrar ağır vergiler altında ezilen Hazaralar, çoğu zaman göçebe yaşayan Afganların saldırı ve tehditlerine maruz kalmışlardır. Devlet, uygulanan bu haksızlıklara, baskılara, adaletsizliklere sessiz kalınca, Hazaralar mecburen İbrahim Beg (1946) önderliğinde yeniden bir ayaklanma başlatmıştır. İsyandan ciddi bir endişe duyan Şah, bu olayın büyümesinden ve diğer vilayetlere de sıçramasından korkarak hemen müzakere etmek istemiştir. Hazaralar da dayatılan ağır vergilerin kaldırılması ve Hazaracat'ın gelişmesi ve kalkınması için desteklenmesini talep etmiştir. Ama bu baskılar kraliyetin yıkılışı ve hatta cumhuriyeti kuran Muhammed Davud Han'ın hükümetinin sonuna kadar sürmüştür (Mousavi, 1998:171-174; Frantzell, 2011: 28; Sarabi, 2005: 43-44).

1978 yılında gerçekleştirilen devrimle öldürülen Davud Han sonrası, devleti komünist cumhuriyetçiler ele geçirmiştir. Nur Muhammed Taraki'nin (1978) demokrat cumhuriyeti ilan

etmesinin ardından, baskı altında olan Şiiler rahat bir nefes almışlardır. İran Şii devriminin etkisiyle, Afganistan Şiileri de kalkınmaya, gelişmeye ve modern çağa ayak uydurmaya çalışmışlardır. Sovyet ordusunun Afganistan'a girmesi, Afgan halkının birleşmesine ve mezhep tartışmalarının ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Komünist rejimin gelmesinden sonra milliyetçilik ve mezhepçilik duyguları yerini milli düşünce ve Afganistan'ın geleceği için mücadele etme fikrine bırakmıştır. Nur Muhammed Taraki(1978), Hafizullah Emin, Karmal ve Nacibullah(1992) dönemlerinde, Afgan vatandaşları soyuna, ırkına, diline ve mezhebine bakılmaksızın devlet idaresinde görev alabilmiştir. Esas olan işin ehli olmaktı. Hazaralar iki asır sonra ancak üst düzey görevlere getirildiler. Başbakanlıktan bakanlıklara ve Cumhurbaşkanı'nın birinci yardımcısı olarak, yani devletin ikinci yetkili kişisi olarak görev alma imkânı buldular. Hazaralar komünist rejiminin ilk dönemlerinde Garcistan adında bir dergi çıkarmıştır. Devrim öncesi yönetimin ırkçı ve dışlayıcı tutumundan rahatsız olan halk, bu sefer, komünizm ve Marksist ideolojisinin yayılmasından, İslam ve Afgan kültürüne uygun olmayan düşüncelerden rahatsızlık duymaya başlamıştır. Sosyalist yönetimin kurulmasının üzerinden birkaç ay geçmeden ayaklanmalar patlak vermeye başlamıştır. İlk hükümet karşıtı hareketler Nuristan'da başlayarak kısa süre içerisinde ulusal direniş haline gelmiştir. Ayaklanmanın ikinci durağı ise Hazaristan olmuştur. Hazara beyleri, ruhani ve seyitleri de Şura-i İttifak adı altında bir birlik oluşturarak komünist rejime karşı cihat ilan etmiştir. Hareket önderleri genel olarak Ruhaniler, seyyidler ve bazı aşiret önderlerinden oluşmaktaydı. Daha sonra Neceft'e eğitim almış ve seyyidailesine mensup Ayetullah Behiştî, birlik hareketinin başına geçmişti Hazaracat direnişçileri kısa sürede bütün Hazaracat'ı kontrolleri altına almıştır. Devlet askerleri kaybettikleri bölgeleri ele geçirmeye çalışmışlar da başarılı olamamışlardır. Hükümet, Hazaracat'a komşu olan Peştunlara silah vererek onları Hazaralara karşı kıskırtmıştır. Bu tarihten itibaren Hazaracat liderleri, komünizmin çöküşüne kadar bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir. Böylelikle Hazaracat'ın birlik ve beraberliği 1989 kadar sağlanamamıştır. Bu süreç içerisinde Hazaracat, birçok siyasi partinin kurulmasına sahne olmuştur. Çok partilik dönemi Hazaracat'ın yıpranmasına ve bölünmesine neden olmuştur (Mousavi, 1998: 173; Frantzell, 2011:25-28).

1994 yılında ise Hazaralar ve Tacikler arasında savaş başlamıştır. Çatışma sırasında bir kısım Hazara önderlerinin düşman safına geçmesi, Vahdet-i İslami partisinin zayıflamasına ve nice masum insanın katline yol açmıştır. Bu sırada Taliban çekişmelerinden faydalanarak kısa süre de Kandahar'ı(1994) ele geçirerek yaklaşık bir sene içerisinde Afganistan'ın güney ve doğu bölgelerini ele geçirmiştir. Taliban 1995 yılında Kâbil'e yapmış olduğu saldırılarda mücahitlerin şiddetli direnişleriyle karşı karşıya kalmıştır. Rabbani hükümetiyle araları iyi olmayan Hazaralar, Taliban'la mecburen anlaşmak zorunda kalmıştır. Anlaşmaya sadık kalmayan Taliban örgütü, Hazaraların lideri olan Abdul Ali Mezari başta olmak üzere birçoğunu yakalayıp idam etmiştir. 1996 yılında Kabil'i ele geçiren Taliban, Molla Muhammed Ömer'i devlet başkanı yaparak geçici hükümetini ilan etmiştir. Bir sonraki sene (1998) Taliban tekrar kuzeyden saldırıya geçmiş ve bu sefer Afganistan'ın kuzeyinin neredeyse tamamını, birkaç yer hariç, ele geçirmiş ve Mezar-ı Şerif

şehrinde yaklaşık 3000 bin Hazara bireyi katletmiştir. Taliban lideri Molla Ömer'in yazdığı bir mektubunda Hazaralar hakkında şöyle dediği iddia edilmektedir: "Şii ve Rafizîlerin çocuk ve erkeklerini öldürün ve kız, kadınlarını ise köle olarak alın".

Mezar-ı Şerif'in ardından Hazaraların merkezi konumunda olan Bamyân şehri başta olmak üzere Hazaracat'ın çoğunu ele geçirerek katliam yapmıştır. Taliban kendilerine yakın bazı casuslar aracılığıyla Hazaraların evleri tespit edip katliam yapmıştır. Ölülerini almak isteyenlere vermeyip köpeklere verdiklerini belirtmiştir. Ocak 2001'de Taliban kuvvetleri Bamyân eyaletindeki Yakaolang (bazen Yakawlang) bölgesinde Şii direniş gruplarından geri almak için ilerlemiş ve dört gün boyunca yaklaşık 300 Hazara'yı katletmiştir. Yerel yardım çalışanları ve köy büyükleri dâhil olmak üzere siviller hepsini öldürmüştür. 17 yaşında bir çocuk, canlı ya da öldürüldükten sonra derisi yüzülmüştür. Yakaolang'daki çarşı, okullar, hastane, kütüphane yakılmıştır. Binlerce kişi komşu bölgelere, hatta bazıları İran ve Pakistan'a kaçmıştır. Sadece Derre-i Suf denilen bölge Hazara direnişçilerinin elinde kalmıştır. Taliban hükümeti, 11 Eylül saldırısı sonrası Amerika, NATO ve eski Mücahitlerin iş birliğiyle ortadan kaldırılmıştır. 2001 yılında Almanya'nın Bonn¹⁶ şehrinde yapılan konferans sonrası Hamid Karzai başkanlığında geçici hükümet kurulmuştur. Anlaşma gereği her etnik grubun hakları tanınmaya gayret edilecektir. Dolayısıyla bu dönemde Afgan Şii'lerine beş bakanlık ve ayrıca cumhurbaşkanlığı ikinci yardımcılığı makamı da verilmiştir. Ancak Hazaralara (özellikle Şii) yönelik ötekileştirici politikalar Abdurrahman Han döneminde belirginlik kazanmış, Peştunlar bürokraside ve diğer etnik azınlıklar üzerinde hâkimiyet kurmaya devam etmiştir. Bu durumu ise Peştunlar tarafından Afganistan'da çoğunluğu oluşturduğunu ileri sürerek meşrulaştırılmış ve bu tutum ve davranışlar günümüze kadar devam etmiştir (Frantzell, 2011: 35-38; Emadi, 1997: 370; Sarabi, 2005: 45; Banuazizi ve Weiner, 1986:4; İnsan Hakları İzleme Örgütü 2001).

Hassan Pouladi (1989: 179) ve S.A. Mousavi (1998: 76-77) gibi birçok yazar Hazaraların her zaman Şii inancına sahip olduklarını bu yüzden sürekli mağdur edildiklerini ve dışlandıklarını belirtmişlerdir. Hazaraların, özellikle Afganistan tarihinde Peştunlar tarafından her zaman işkence gördüğünü ve mağdur edildiğini ve çoğu durumda topraklarını ve evlerini terk etmek ve içindeki diğer yerlere göç etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Bununla birlikte Peştun yönetici sınıfının her zaman azınlık gruplarını kendi politik kazanımları için mağdur etmeye çalıştığını ancak Hazaraların diğerleri arasında en çok mağdur edilen grup olduğunu vurgulamıştır.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (<https://peacemaker.un.org/afghanistan-bonnagreement2001>)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

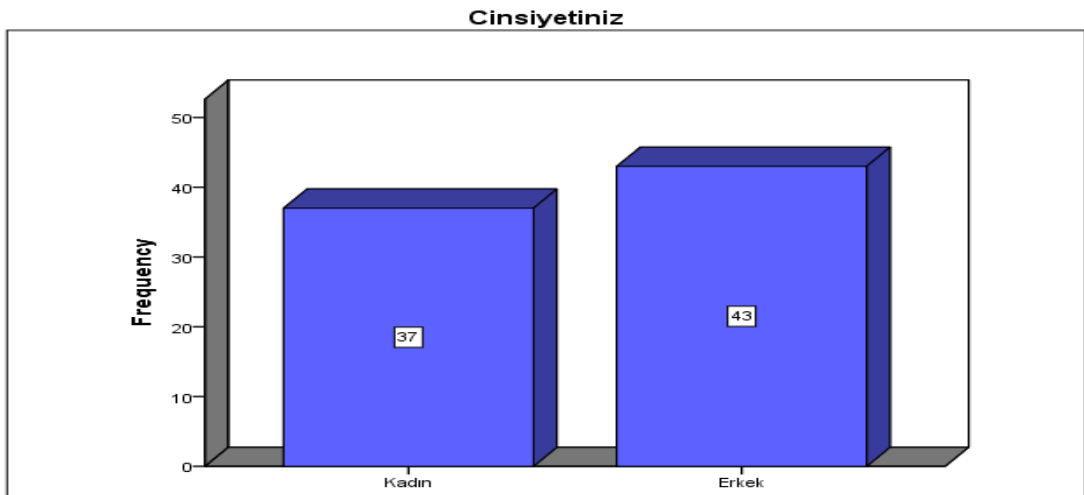
3.1. Nicel Araştırma Bulguları

Bubaşlık altında araştırma kapsamında Trabzon ilinde yaşayan Hazaralar arasından 80 birey ile anket yapılmıştır. Bireylerin sosyo-demografik görünümü, geliş nedenleri, daha önce yaşamış oldukları ülkede ve Türkiye/Trabzon'da karşılaşmış oldukları sorunlar ve entegrasyonlarına yönelik (sosyal/sistem)sorular sorulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS ile analiz edilmiştir. Analizler daha çok tanımlayıcı istatistikler olarak nitelendirilen analizler şeklinde yapılmıştır.

3.1.1. Araştırmaya Katılan Hazaraların Sosyo-Demografik Görünümleri

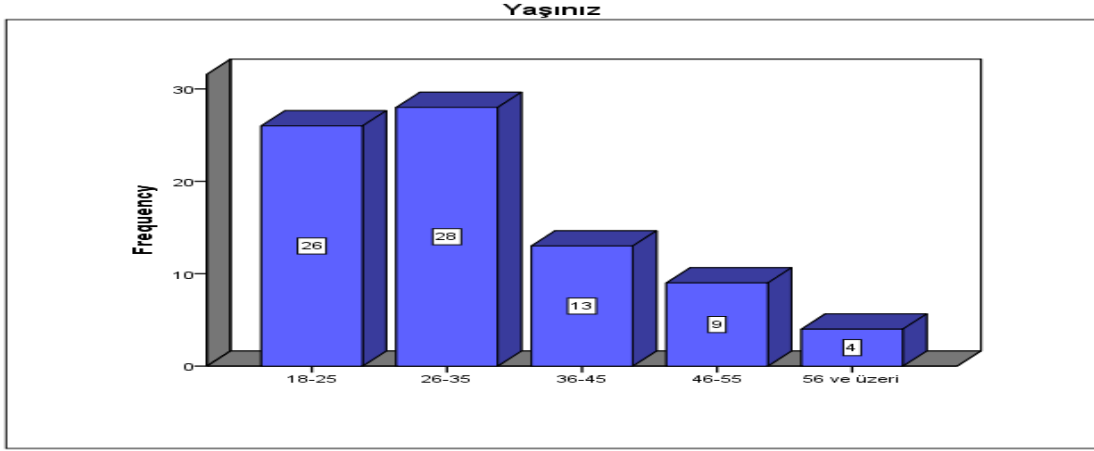
Araştırmanın bu başlığında Trabzon'da ikamet etmekte olan araştırma grubunda yer alan Hazaraların sosyo-demografik profili yer almaktadır. Bu bağlamda araştırma grubundaki bireylerin, cinsiyeti, yaş aralığı, eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı, kimlerle birlikte yaşadığı, hane gelir düzeyi, Türkiye ve Trabzon'da yaşam sürelerine ilişkin verilerin analizi sunulmaktadır.

Grafik 7: Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Cinsiyet Dağılımı

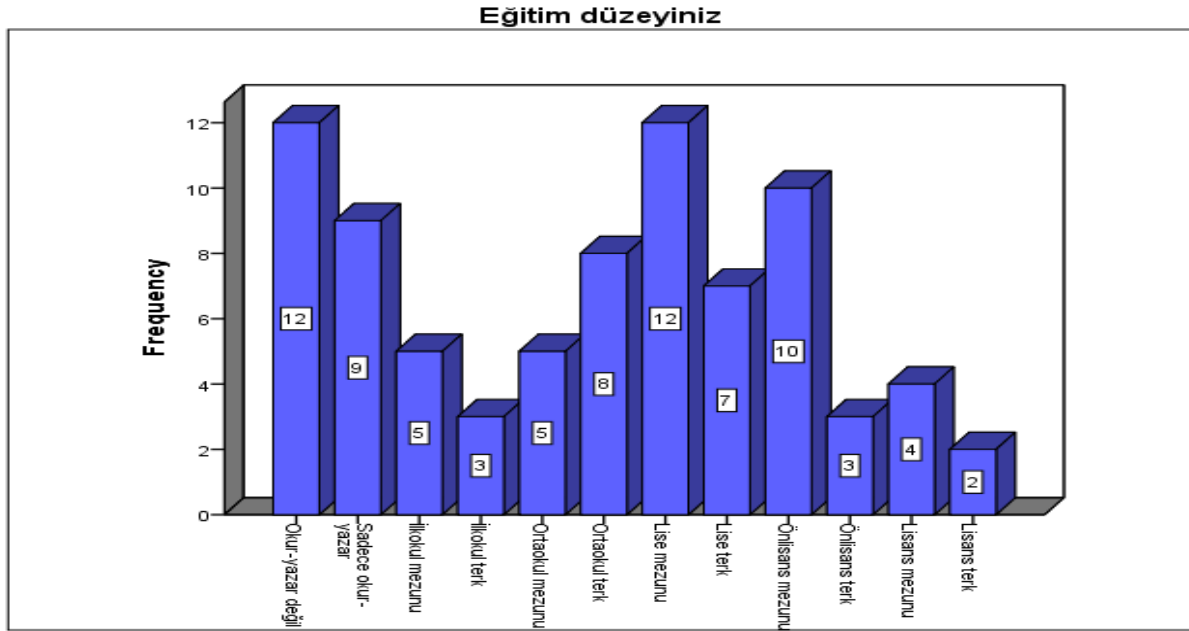
Araştırma grubunda yer alan bireylerin %46,3'ünü kadınlar %53,8'i erkeklerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında 37 kadın ve 43 erkek olmak üzere toplam 80 kişi ile anket yapılmıştır.

Grafik 8: Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaş Dağılımı

Araştırma grubunda yer alan bireylerin %32,5'i 18-25 yaş, %35'i 26-35 yaş aralığında %16,3'ü 36-45 yaş, %11,3'ü 46-55 ve son olarak %5,0'ı 56 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %67'si 18-35 yaş aralığında yer almaktadır. Bu durum ise araştırma kapsamında görüşülen ve ankete katılan, Trabzon ilinde ikamet eden sığınmacı bireylerin genellikle genç yaş grubu içerisinde yer aldığını görmektedir.

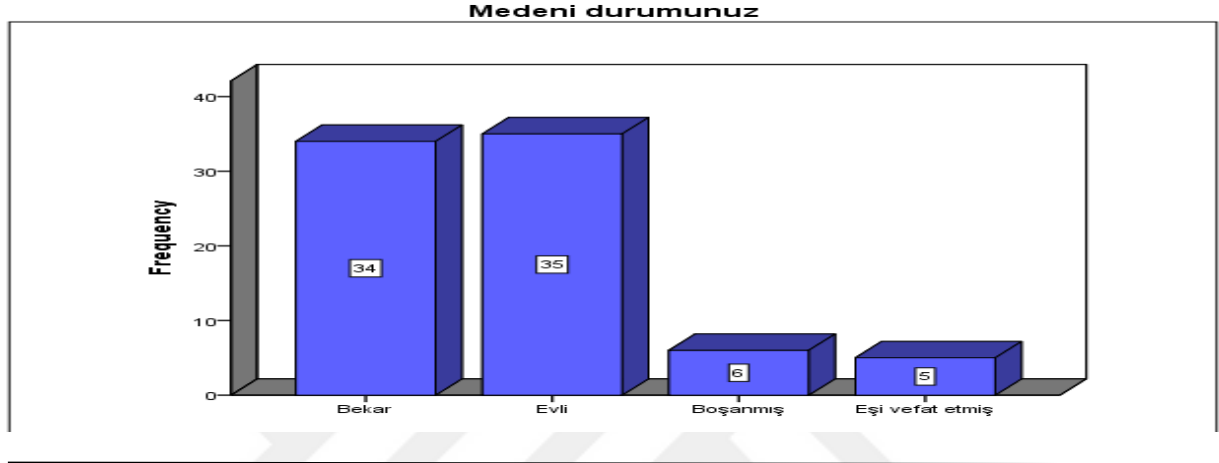
Grafik 9: Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Düzeyi

Araştırma grubundaki bireylerin %15'i okur-yazar olmadığını, %11,3'ü sadece okur-yazar olduğunu, %6,3'ü ilkokul mezunu olduğunu, %3,8'i ilkokula devam edemediğini, %6,3'ü ortaokul mezunu olduğunu, %10'u ortaokul terk olduğunu belirtmiştir. Sığınmacı bireylerin %15'i ise lise mezunu olduğunu, %8,8'i lise eğitimini tamamlayamadığını, %12,5'i önlisans mezunu olduğunu ve

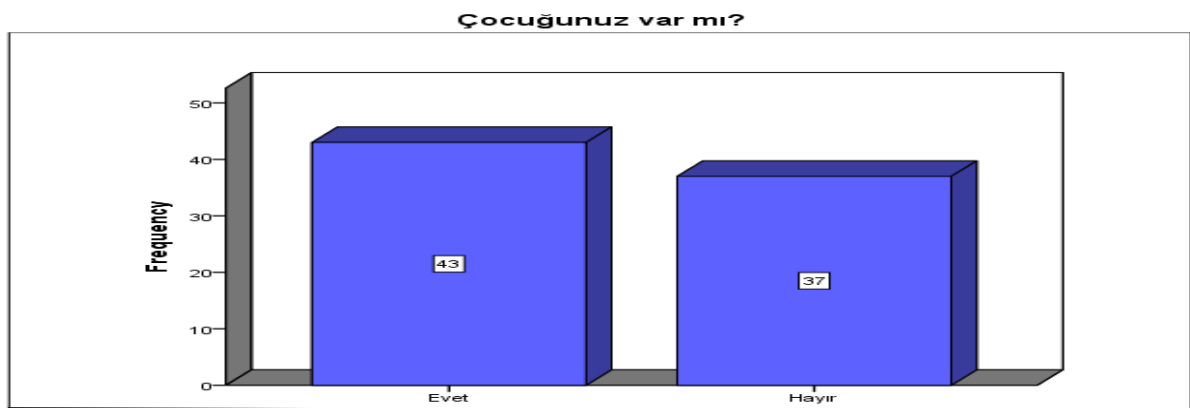
%3,8'i ön lisans devam edemediğini, %5'i lisans mezunu olduğunu ve son olarak %2,5'i ise lisans eğitimini tamamlayamadığını belirtmiştir. Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %58,5'i lise eğitimi alamamıştır. Genel olarak bireylerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve eğitim hayatlarına çeşitli sebeplerden dolayı (Taliban tehdidi, iç savaş, ekonomik istikrarsızlık, düşmanlık) devam edemedikleri görülmüştür.

Grafik 10: Araştırma Grubundaki Bireylerin Medeni Durumu

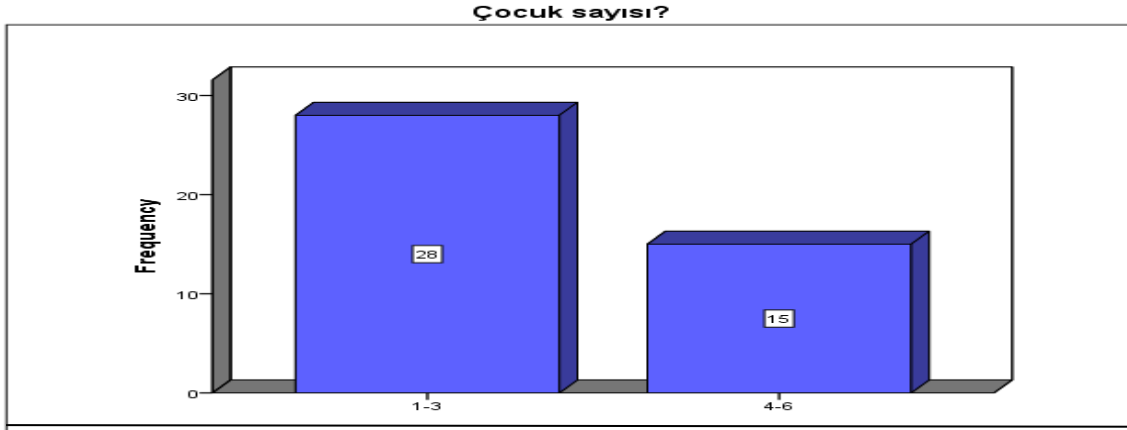
Araştırma grubundaki bireylerin %42,5'i bekâr, %43,8'i evli, %7,5'i boşanmış olduğunu ve %6,3'ü ise eşinin vefat ettiğini belirtmiştir. Burada boşanmış olduklarını belirten bireyler arasında resmi olarak herhangi bir boşanma davası bulunmasa da eş tarafından maruz kaldığı şiddet sebebi ile Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan kadınlar bulunmaktadır. Bununla birlikte eşinin vefat ettiğini belirten kadınlar arasında da eşlerinin Taliban tarafından öldürüldüğünü söyleyenlerde bulunmaktadır.

Grafik 11: Araştırma Grubundaki Bireylerin Çocuk Sahibi Olma Durumu

Çocuğunuz var mı? sorusuna araştırma grubundaki bireylerin %53,8'i çocuk sahibi olduğunu %46,3'ü ise olmadığını belirtmiştir. Boşanmış ve evli olup çocuk sahibi olmayan bireyler de bulunmaktadır.

Grafik 12: Araştırma Grubundaki Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı

Araştırma grubundaki bireylerin %35'i kaç çocuğunuz var sorusuna 1-3 arasında olduğunu belirtirken %18,8'ise 4 ile 6 tane çocukları olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bazı aileler çocuklarının kötü sağlık koşulları, iç savaş ve ekonomik yetersizlik nedeniyle vefat ettiklerini belirtmiştir. Aynı zamanda yasadışı yollarla Türkiye'ye gelirken çocuklarını sınırda kaybeden ailelerde bulunmaktadır.

Grafik 13: Araştırma Grubundaki Bireylerin Kimlerle Birlikte Yaşadığı

Araştırma grubundaki bireylerin %2,5'i eşi ile birlikte %40,0'ı eşi ve çocukları, %13,8'i çocuklarıyla %21,3'ü ailesi ile birlikte %20'si arkadaşları ile yaşadığını belirtmiştir. Sığınmacı bireyler arasında %2,5'i diğer seçeneğini işaretlemiştir. Burada ise bazı bireyler anne veya baba tarafından akraba oldukları kişilerin evinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte parçalanmış ailelerin olduğu da görülmektedir. Evli ve çocuklu olmasına rağmen ebeveynlerden biri ve çocukların hepsi veya bir kısmı terk etmiş oldukları ülkede kalmıştır. Sığınmacı bireylere oturmuş oldukları evin mülkiyet durumu sorulduğunda ise hepsi kira olduğunu belirtmiştir.

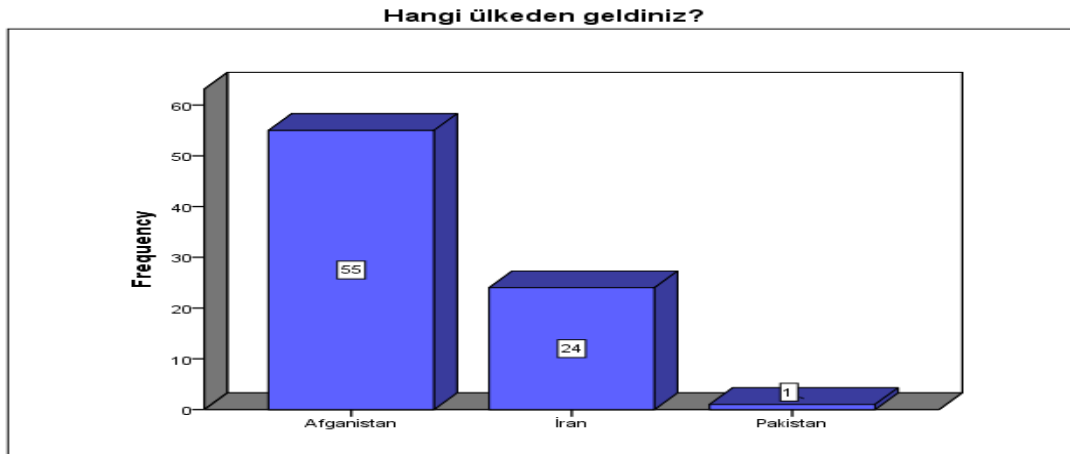
Grafik 14: Araştırma Grubundaki Bireylerin Hane Halkı Sayısı

Araştırma grubundaki bireylerin %23,8'i evde yaşayan kişi sayısının 1-3 kişi arasında olduğunu, %70'i 4-6 kişi arasında olduğunu, %3,8'i 7-9 kişi arasında ve son olarak %2,5'i evde yaşayan kişi sayısının 10 ve üzeri olduğunu belirtmiştir.

Burada sığınmacı bireyler genellikle ev kiralarını ödeyemedikleri için birkaç aile bir araya gelerek veya genç (bekâr) sığınmacılar bir araya gelerek ev kiralamaktadır. Bu durum ise sığınmacıların kalabalık bir şekilde evde yaşamalarına ev sahiplerinin bu durumdan rahatsız olmasına ve yabancılara kira vermek istememesine sebep olabilmektedir.

Grafik 15: Araştırma Grubundaki Bireylerin Gelmiş Olduğu Ülke

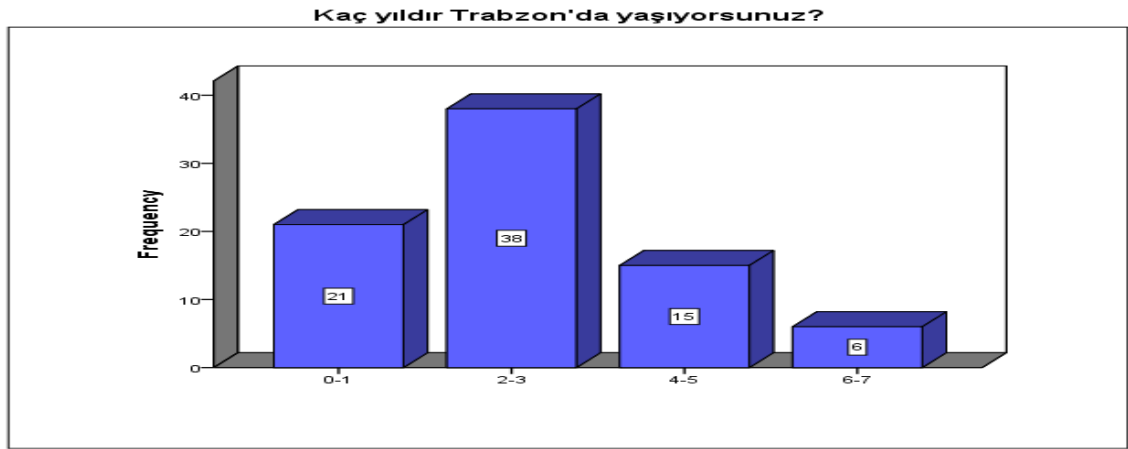
Araştırma grubundaki bireylerin %68,8'i Afganistan, %30'u İran ve %1,3'ü ise Pakistan'dan gelmiştir. Bireyler Afganistan'da İran'a gelip bir süre orda yaşadktan sonra farklı sebeplerle Türkiye'ye gelmektedir. Bunun yanı sıra sığınmacı bireylerin aileleri daha önceki çatışmalar nedeniyle İran'a gelip yerleşmiş ve bu bireyler de ya İran'da doğmuş ya da uzun yıllar burada yaşadktan sonra Türkiye'ye göç etme kararı almıştır.

Grafik 16: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de Yaşamış Oldukları Süre

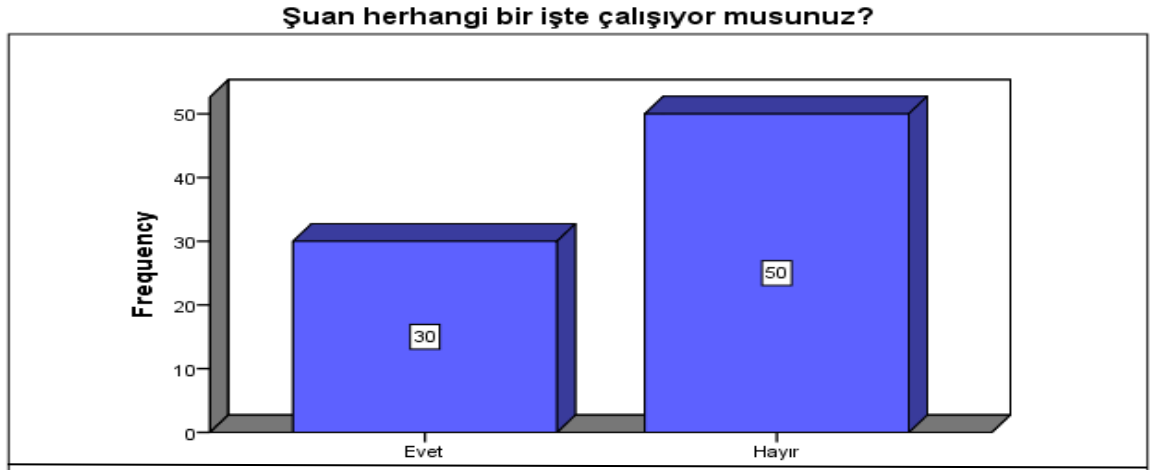
Araştırma grubundaki bireylerin %18,8’i 1 yıldır Türkiye’de yaşadığını (0-1 olarak belirtilme sebebi rakamlar arasında gruplandırma yapmak için, 1 yıldan az yaşayan bireyler anket doldurmamıştır) %43,8’i 2-3 yıldır Türkiye’de olduğunu, %23,8’i 4-5 yıldır ve son olarak %13, 8’i ise 6-7 yıldır Türkiye’de yaşadığını belirtmiştir.

Grafik 17: Araştırma Grubundaki Bireylerin Trabzon’da Yaşamış Oldukları Süre

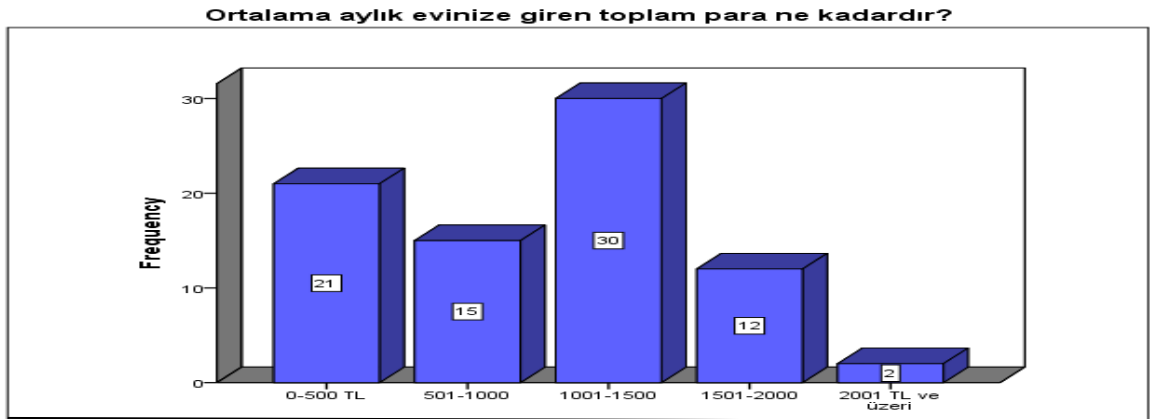
Araştırma grubunda yer alan bireylerin %26,3’ü 1 yıldır, %47,5’i 2-3 yıldır, %18,8’i 4-5 yıl ve %7,5’i 6-7 yıldır Trabzon’da yaşadığını belirtmiştir. Sığınmacı bireyler arasında yaklaşık 4 yıldır Türkiye’de olduklarını ancak son 1 yıl içerisinde Trabzon’a yerleştiklerini belirtenler de bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kendilerine seçmeleri için gösterilen uydu şehirlerden birine yerleşmiş olan sığınmacılar ancak daha sonra Trabzon’da ikamet eden akraba, arkadaş vb. durumlardan veya farklı sebeplerden Trabzon’a yerleşmişlerdir.

Grafik 18: Araştırma Grubundaki Bireylerin Çalışma Durumu

Araştırma grubundaki bireylerin %37,5'i bir işte çalıştığını %62,5'i ise çalışmadığını belirtmiştir. Çalışan bireyler ise genellikle günü-birlik devamlılığı olmayan ve sosyal güvencesi bulunmayan işlerde çalışmakta ve bu çalışmış oldukları işler ise genellikle terzi, garson, inşaat işçiliği, tarım işçiliğidir (çay-fındık toplama). Bu meslek grupları dışında kadınlar arasında kuaförlük ve restoranlarda bulaşıkçılık yapanlarda bulunmaktadır. Ayrıca kaynak ülkede daha iyi şartlarda olup kendi işine sahip veya devlet memurluluğu statüsünde bulunan (polis/subay) bireyler burada kendi mesleklerini yapamadıklarını ve daha kötü koşullarda çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte daha önce yaşamış oldukları ülkede herhangi bir iş yapmadığını ancak burada beslenme barınma ihtiyaçlarını gidermek için çalışmak zorunda olduğunu belirten kadınlar da bulunmaktadır.

Grafik 19: Araştırma Grubundaki Bireylerin Ortalama Aylık Geliri

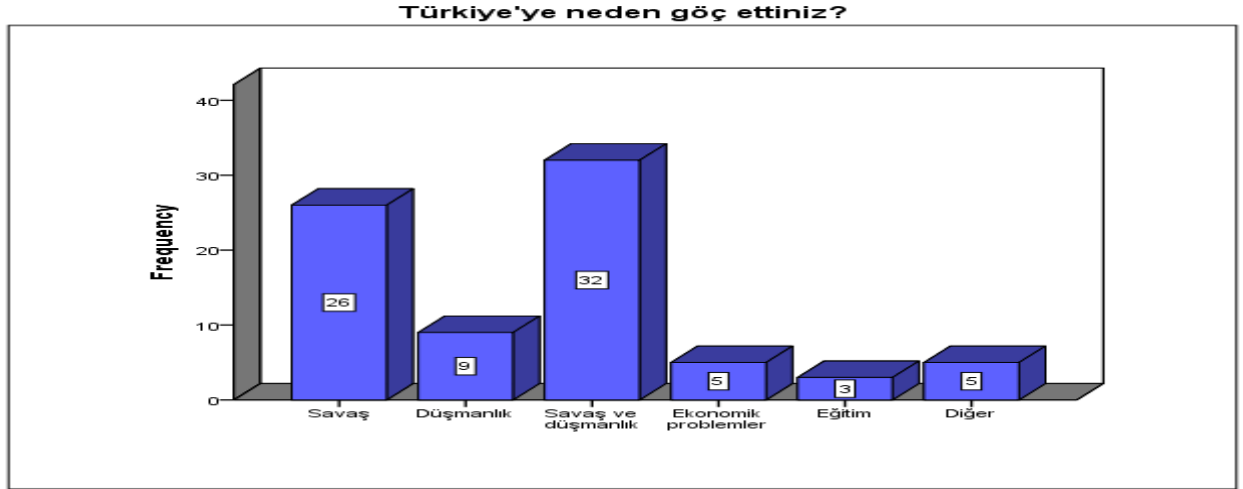
Araştırma grubundaki bireylerin %26'sı ortalama aylık gelirlerinin 0-500 TL, %18'si 5001-1000 TL %37'si 1001-1500 TL %15'i 1501-2000 TL ve %2'si 2001 TL ve üzeri olduğunu belirtmiştir.

Genel olarak sığınmacı bireylerin %82'si ortalama aylık gelirlerinin 1500 TL ve altı olduğunu belirtmiştir. Gözübüyük Tamer'in (2019:118) Trabzon özelinde mülteci ve sığınmacı kadınlarla yapmış olduğu çalışmada da sığınmacı kadınların yaklaşık %75'i 1500 TL ve altı bir hane halkı gelirine sahip olduğunu belirtmiştir. Her iki çalışmada da sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli bir gelire sahip olmadığı saptanmıştır.

3.1.2. Araştırmaya Katılan Hazaraların Göç Etme Sebepleri

Bu başlık altında araştırma grubundaki bireylerin, Türkiye'ye geliş nedenleri, daha önce yaşamış oldukları ülkede kamu kurum ve kuruluşlarda çalışanların tutum ve davranışları ve herhangi bir güvenlik problemi yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Grafik 20: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye'ye Göç Etme Sebepleri

Araştırma grubundaki bireylerin %32'si savaş, %11'i düşmanlık, %40'ı savaş ve düşmanlık, %6'sı ekonomik problemlerden, %3 eğitim ve %6'sı diğer sebeplerden dolayı göç ettiklerini belirtmiştir. Araştırmada, "Hazaraların Türkiye'ye göç etmesine sebep olan temel faktör nedir?" sorusuna yönelik elde edilen veriler ışığında **savaş ve düşmanlık** olduğu belirtilebilir. Çünkü bireylerin, %40'ı savaş ve düşmanlık sebebinden dolayı göç ettiğini söylemiştir.

Grafik 21: Araştırma Grubundaki Bireylerin Güvenlik Sorunu Yaşama Durumları

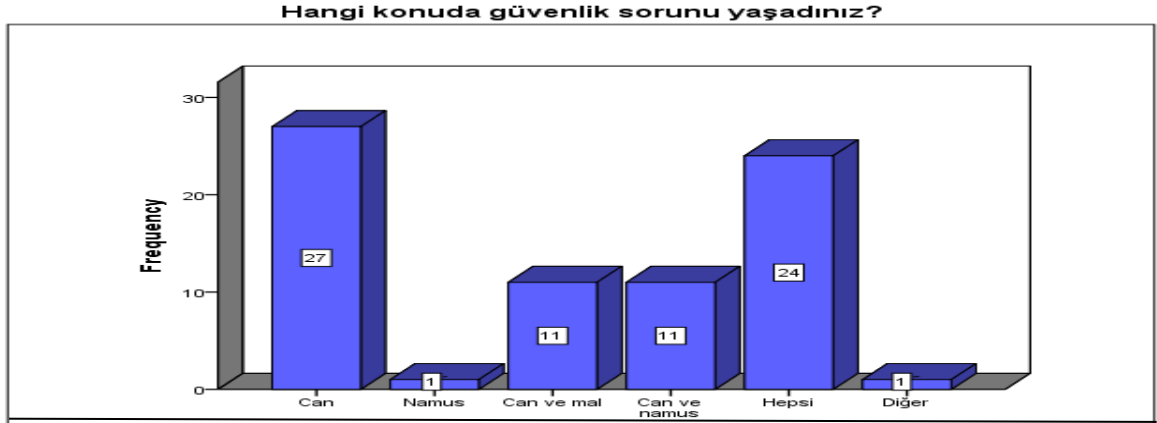

Araştırma grubundaki bireylerin %94'ü daha önce yaşadıkları ülkede güvenlik sorunu ile karşılaştıklarını, %6'sı ise herhangi bir güvenlik sorunu yaşamadığını belirtmiştir. Güvenlik sorunun sadece ülkedeki savaştan kaynaklanmadığını bununla birlikte ülke içindeki farklı etnik ve dini gruplar arasındaki hizipleşmenin de neden olduğu belirtilmiştir. Özellikle Taliban örgütü üyelerinin Şii nüfusa yönelik baskı ve zulüm yaptığı her fırsatta bu insanları kâfir olarak nitelendirildiği de bireyler tarafından sürekli dile getirilmiştir.

Bu durum ise bireylerin daha iyi bir yaşam arzusundan ziyade hayatta kalabilme ümidiyle bir başka ülkeye göç etmesine neden olmaktadır. Afganistan Hazaraları özelinde yapılan bu çalışmada bireyler, hem Şii hem de Hazara oldukları için ülkedeki diğer etnik gruplar ve özellikle Taliban baskısına maruz kaldıklarını kırsalda yaşayanlar ise topraklarına zorla el konulduğunu hayvanlarının alındığını, kız ve erkek çocuklarının kaçırıldığını belirtmiştir.

Diğer seçeneğini işaretleyen bireyler özellikle okuyan kız çocuklarının Taliban tarafından tehdit edildiğini ve çocuklarının eğitimlerini tamamlayamadıklarını, çocuklarının daha iyi bir geleceği olması isteğiyle göç ettiklerini belirtmişlerdir.

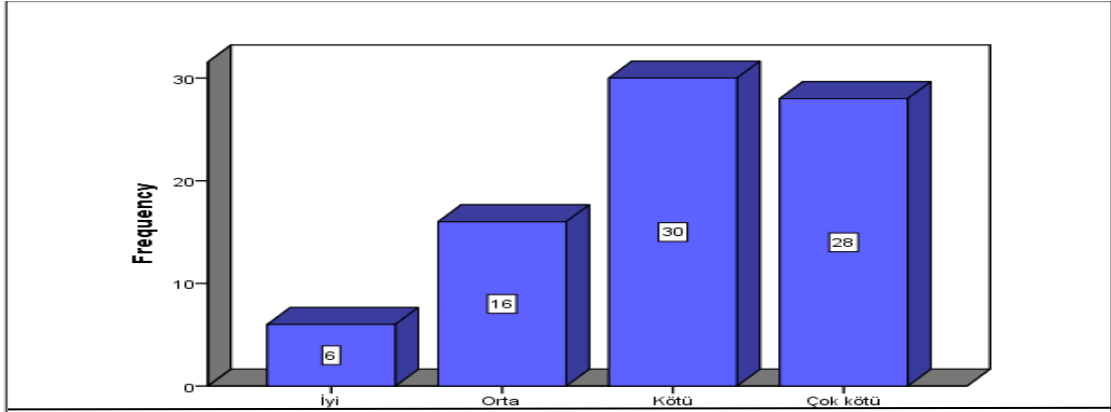
Grafik 22: Araştırma Grubundaki Bireylerin Güvenlik Sorunu Yaşadıkları Konu

Araştırma grubundaki bireylerin %33'ü can, %1'i namus, %13'ü can ve mal %13'ü can ve namus, %30'u hepsi (can, mal, namus,) %1'i diğer sebeplerden dolayı güvenlik sorunu yaşadıklarını belirtmiştir. Ülkedeki mevcut durum göz önüne alındığında yıllardır devam eden savaş, Taliban güçlerinin ülke üzerindeki baskı ve tehdidi insanların can, mal ve namus konusunda güvenlik sorunları yaşamalarına sebep olabilmektedir.

Grafik 23: Araştırma Grubundaki Bireylerin Yaşamış Oldukları Ülkede Kamu Çalışanlarının Yaklaşımı

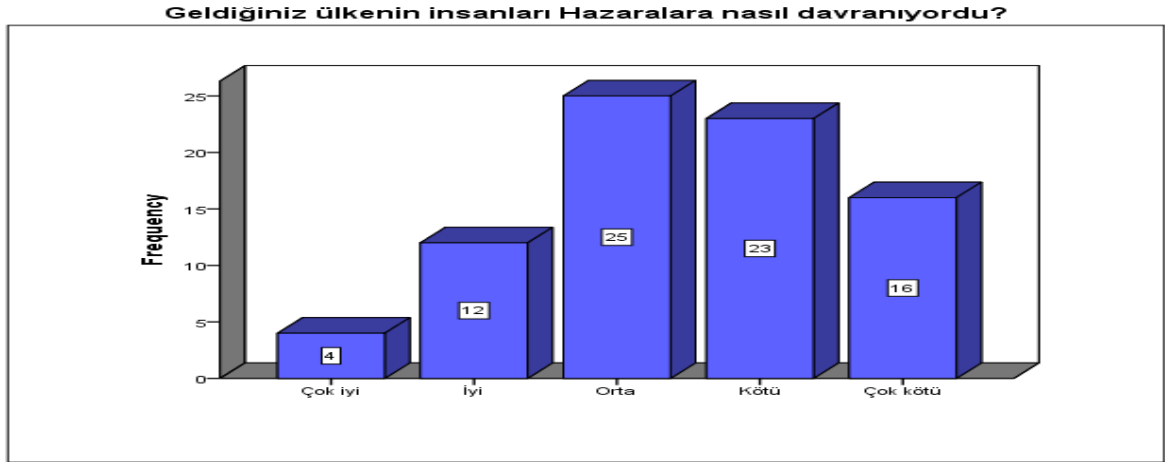
Geldiğiniz ülkenin kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar Hazaralara nasıl davranıyordu?

Araştırma grubundaki bireylere “Daha önce yaşamış olduğunuz ülkenin kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar Hazaralara nasıl davranıyordu?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %7si kendilerine iyi davranıldığını %20'si orta (ne iyi ne kötü bazen iyi bazen kötü), %37'si kötü ve %35'i çok kötü davranıldığını belirtmiştir. Bireylerin, yaklaşık %72'si kendilerine kötü davranıldığını söylemiş özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında (hastane okul vb. yerlerde) ayrımcılığa maruz kaldıklarını, bazen hastanelerde tedavi olamadıklarını ya da iyi

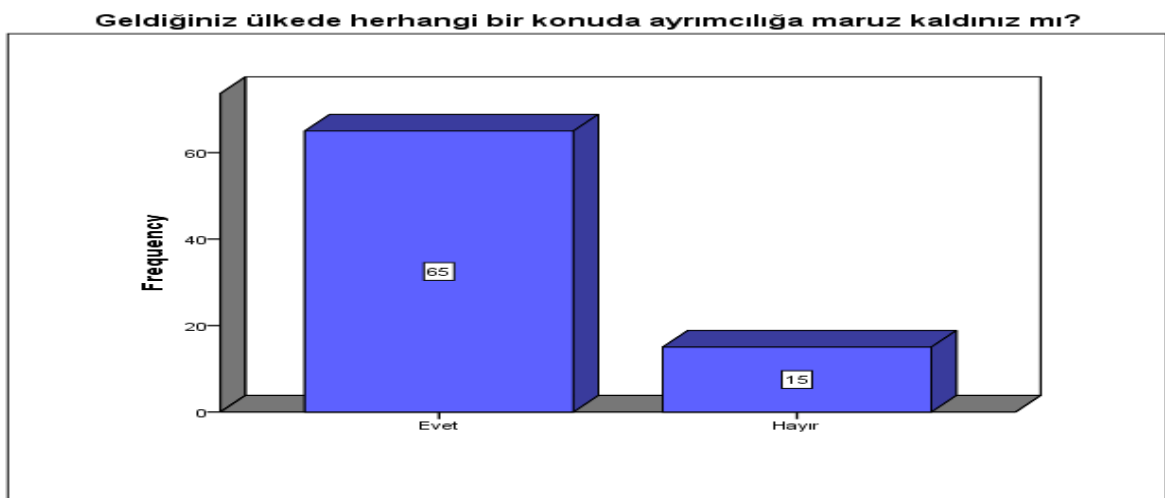
davranılmadığını, çocuklarının okul kayıtlarını yaptıramadıklarını ve yazı işleri için müracaat ettikleri kurumlarda kendilerinden rüşvet istendiğini söylemişlerdir.

Grafik 24: Araştırma Grubundaki Bireylere Yaşamış Oldukları Ülkedeki Diğer İnsanların Yaklaşımı

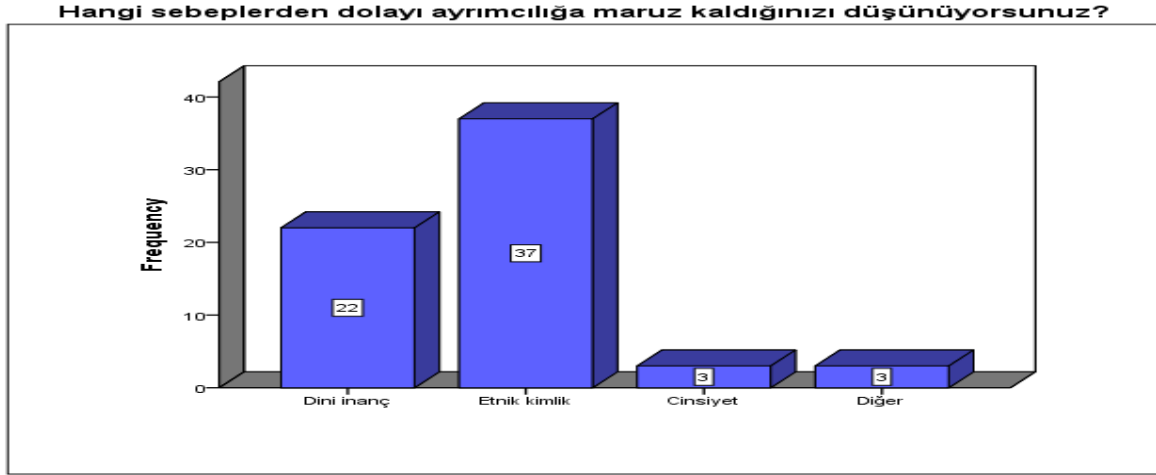
Araştırma katılan Hazaraların %5'i daha önce yaşadıkları ülkede (Afganistan, İran, Pakistan) insanların kendilerine çok iyi davrandıklarını, %15'i iyi, %31'i orta, %28'i kötü ve son olarak %20'si çok kötü davranıldığını belirtmiştir. Özellikle bir süre İran'da yaşayan sığınmacı bireyler İranlılar tarafından istenmediklerini ötekileştirici söylemlere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 25: Araştırma Grubundaki Bireylerin Daha Önce Buldukları Ülkede Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumları

Araştırma grubundaki bireylere, "Daha önce yaşamış olduğunuz ülkede herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldınız mı?" sorusu sorulmuş ve bireylerin %81'i evet %18'i ise hayır cevabını vermiştir. Bireylerin çoğu farklı sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kalmıştır.

Grafik 26: Araştırma Grubundaki Bireylerin Ayrımcılığa Maruz Kalma Nedenleri

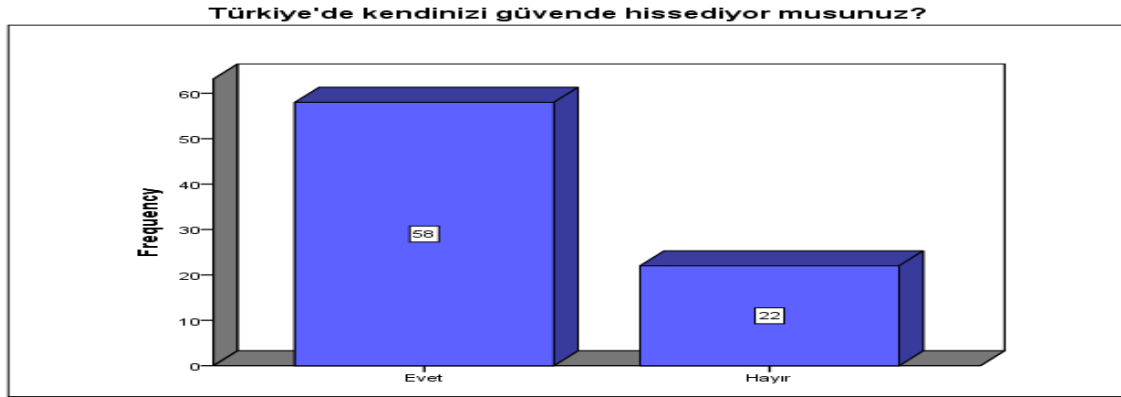
Bir önceki grafikte araştırma grubunda yer alan Afganistan Hazaralarına “Daha önce bulunmuş oldukları ülkede ayrımcılığa maruz kalma durumları” sorulmuş ve 65 kişi bu soruya evet cevabını vermiştir. **Bu grafikte** ise bireylere “Hangi sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve bireylerin %27’si dini inanç (Şii mezhebine mensup oldukları için) %46’sı etnik kimliğinden dolayı, %4’ü cinsiyetinden ve son olarak %4’ü ise diğer sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Araştırmanın teorik çerçevesinde belirtildiği gibi Afganistan Hazaralarının büyük çoğunluğunun Şii olması (Sünni olan Hazaralar da bulunmaktadır) ve Afganistan’da Sünni nüfusun daha fazla olması aynı zamanda Taliban güçlerinin de (Peştu-Sünni ağırlıkta) baskısı bireylerin ayrımcılığa maruz kalmasına sebep olan temel unsurlardır.

Bununla birlikte Afganistan Hazaralarının fenotipi (genellikle küçük ve çekik gözlü, baskın yanak ve burun) onların hangi etnik gruba mensup olduklarını gösterdiği için bireyler daha önce yaşamış oldukları ülkede bu sebeple de ayrımcılığa ve aşağılayıcı söylemlere maruz kaldıklarını belirtmiştir. Burada önemli olan bir diğer husus “Hazara eşittir Şii veya Şii eşittir Hazara” algısının yaygın olması bu sebeple insanların aynı anda hem dini inanç hem de etnik köken bakımından ötekileştirilmesi dikkat çekmektedir.

3.1.3. Hazaraların Türkiye/Trabzon’daki Mevcut Durum ve Sorunları

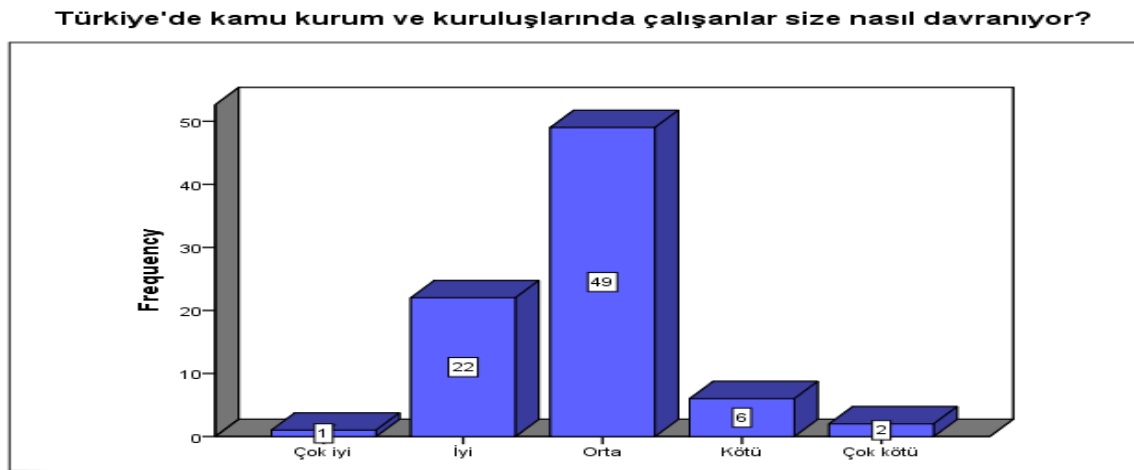
Bu başlık altında araştırma grubunda yer alan bireylerin Türkiye’de kendilerini güvende hissetme, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalma durumu ve kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların Hazarlara yönelik yaklaşımlarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Grafik 27: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de Kendilerini Güvende Hissetme Durumları

Grafik 21'de araştırma grubundaki Afganistan Hazaraları'na "Daha önce yaşadığınız ülkede güvenlik problemi ile karşılaştınız mı?" sorusu sorulmuş ve bireylerin %94'ü güvenlik sorunu yaşadıklarını, %6'sı ise yaşamadıklarını belirtmiştir. **Bu grafikte** ise "Türkiye’de kendinizi güvende hissediyor musunuz?" sorusu sorulmuş ve bireylerin, yaklaşık %73'ü kendisini Türkiye’de güvende hissettiğini, %27'si ise hissetmediğini belirtmiştir. Özellikle kendini güvende hissetmeyen bireyler daha önce yaşamış oldukları ülkede (İran, Afganistan) şahsi düşmanlıklarının olduğunu (akraba, eşi vd.) ve İran ile Türkiye'nin sınır olması düşmanlarının Türkiye’de yaşadıklarını öğrenip buraya gelme ihtimallerinin yüksek olduğunu söylemiştir.

Grafik 28: Araştırma Grubundaki Bireylere Türkiye’ Kamu Kurum Ve Kuruluşlarında Çalışanların Yaklaşımı

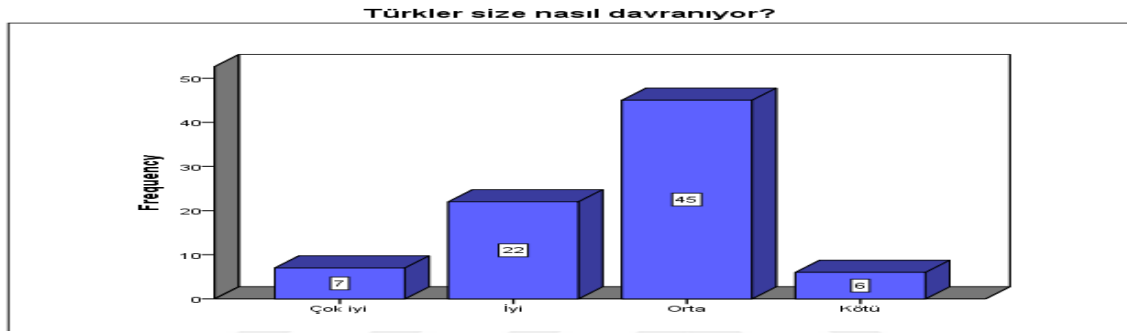

Araştırma grubundaki bireylere "Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların (İl Göç İdaresi, hastane, okul vb.) kendilerine nasıl davranıldığı" sorusu sorulmuş ve katılımcıların

%1'i çok iyi, %27'si iyi, %61'i orta, %7'si kötü ve son olarak %2'si çok kötü davranıldığını belirtmiştir.

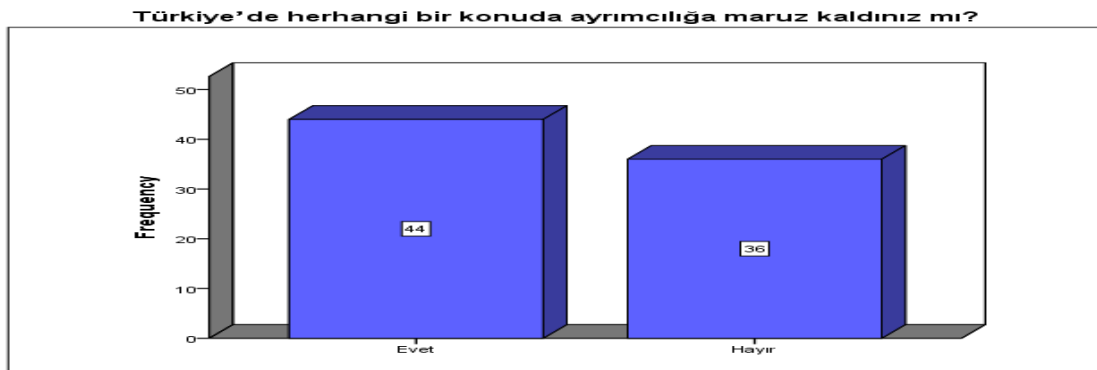
Grafik 23'de ise araştırma grubundaki bireylere “Daha önce yaşamış olduğunuz ülkedeki kamu çalışanlarının kendilerine nasıl davranıldığı sorulmuş” ve bireylerin %72'si kendileri kötü ve çok kötü davranıldığını belirtmiştir. Türkiye, Trabzon özelinde ise bu oran %9 civarında kalmaktadır. Grafik 22 ve 27 karşılaştırıldığında sığınmacı bireylerin bu konuda Türkiye’de daha iyi oldukları görülmektedir.

Grafik 29:Araştırma Grubundaki Bireylere Türklerin Yaklaşımı

Araştırma grubundaki bireylere “Türklerin kendilerine nasıl davrandıkları” sorulmuş, bireylerin, yaklaşık %9’u çok iyi, %28’i iyi, %56’sı orta, %8’i ise kötü davranıldığını belirtmiştir. **Grafik 24** ile karşılaştırıldığında sığınmacıları yaklaşık %48’i daha önce yaşamış oldukları ülke insanların kendilerine kötü/çok kötü davranıldığını belirtirken Türkler özelinde bu durum %8’de kalmıştır. Yine bu grafikte bireyler Türklerin kendilerine iyi davrandıklarını daha önce yaşadıkları ülkede çok kötü şartlarda olduklarını ve yerel halkında kendilerine kötü davrandığını belirtmiştir.

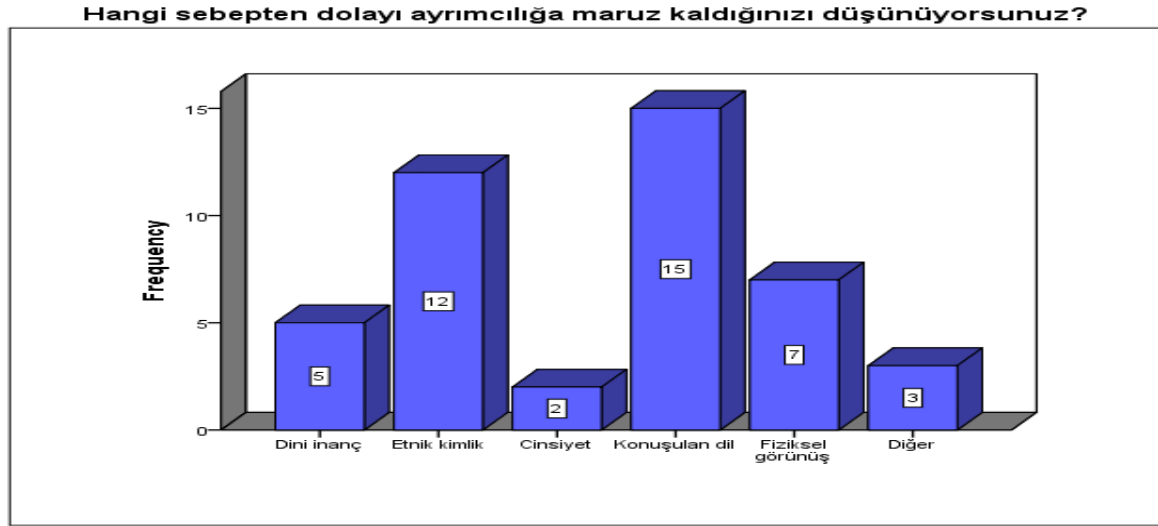
Grafik 30: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de (Trabzon’da) Herhangi Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu

Bu grafikte araştırma grubundaki bireylere “Türkiye’de herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldınız mı?” soru sorulmuş ve bireylerin %55’i ayrımcılığa maruz kaldığını %45’i ise

kalmadığını belirtmiştir. **Grafik 25**'de ise araştırma grubundaki bireylere “Daha önce yaşamış olduğunuz ülkede herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldınız mı?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %81'i evet %18'i ise hayır cevabını vermiştir. Daha önce yaşamış oldukları ülkede ayrımcılıkla karşılaşma oranları Türkiye’de ciddi oranda düşüş göstermiştir.

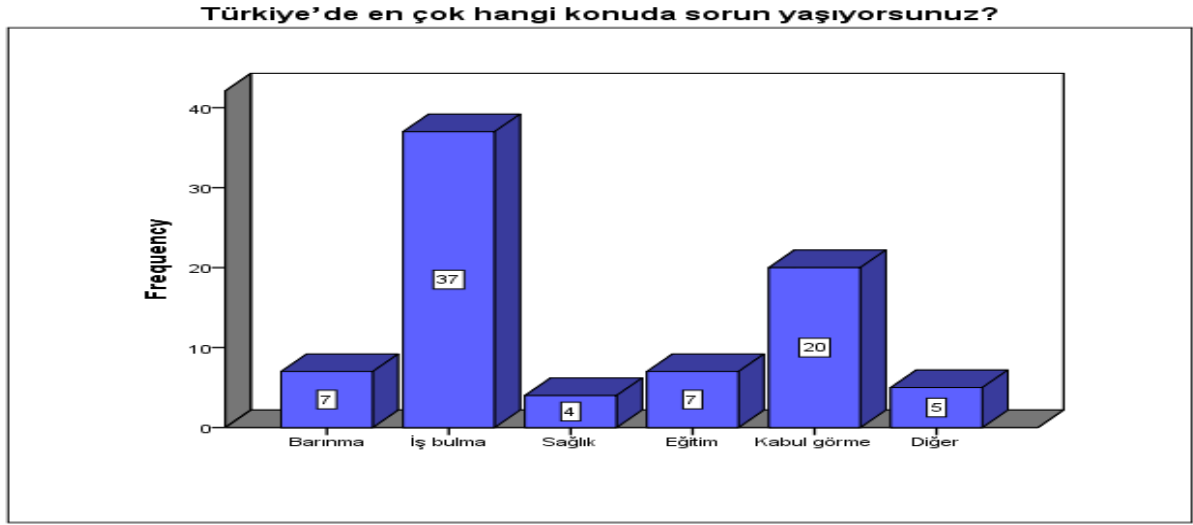
Grafik 31: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de (Trabzon’da) Ayrımcılığa Maruz Kalma Sebepleri

Araştırma grubundaki bireylere **Grafik30**'da“Türkiye’de (Trabzon) herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız m?” sorusu sorulmuş ve 44 kişi evet cevabını vermiş ve bu bireyler hangi konuda ayrımcılığa maruz kaldınız sorusuna %6’sını dini inanç, %15’i etnik kimlik, yaklaşık %3’ü cinsiyeti, %19’u konuştukları dil, %9’u fiziksel görünüş, %3 diğer sebeplerden dolayı cevap vermiştir.

Bu grafikte ise“Türkiye’de hangi sebepten dolayı ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve bireyler arasında dini inançlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalanlar bu durumu Türklerden ziyade yine Afganistan’dan gelen diğer etnik grupların yaptığını belirtmiştir. Aynı zamanda etnik grubu belirtenler arasında da benzer durum ifade edilmiş, bununla birlikte etnik kimlik olarak Hazaralardan ziyade “Afganlar” olarak bu tür durumla karşılaşmışlardır. Bireylerin, %19 konuştukları dil, %9 ise fiziksel görünüş sebebi ile ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Buradaki önemli husus ise sığınmacıların hem konuşmuş oldukları dil hem de fenotiplerinin Türklerden farklı olması onların “yabancı” olduklarının anlaşılması ve bu gibi sebeplerden ayrımcılığa maruz kalmasıdır.

Grafik 32: Araştırma Grubundaki Bireylerin Karşılaşmış Oldukları Temel Problemler

Araştırma grubundaki bireylere “Türkiye’de en çok hangi konuda sorun yaşıyorsunuz? sorusu sorulmuş ve bireyler ağırlıklı olarak %47’si iş bulma konusunda sorun yaşadığını belirtmiştir. Bunu takiben %25’i kabul görme, %9’u barınma, %5 sağlık, %9’u eğitim, %6’sı diğer problemler yaşadığını belirtmiştir. Bireylerin yaş dağılımı göz önüne alındığında genç bir nüfus olduğu ve bu sebeple sağlık konusunda çok fazla sorun yaşamamalarını fakat iş bulma konusunda çok fazla sorun yaşamalarını etkilemektedir. İş bulma konusunda sorun yaşadıkları için temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadırlar.

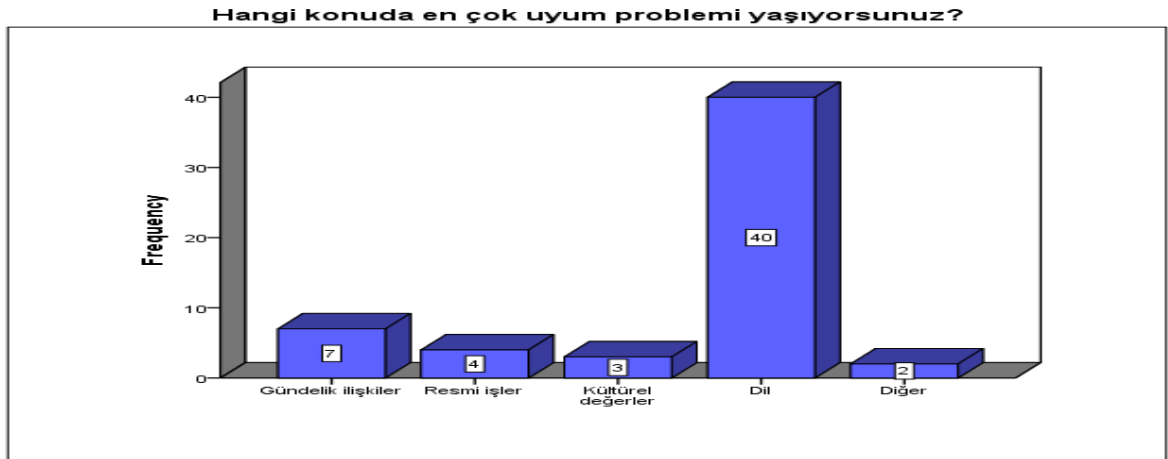
Temelde ekonomik yetersizlik barınma-beslenme, sağlık eğitim alanlarında da baş gösteren sorunlara sebep olabilmektedir. Bununla birlikte barınma konusunda sorun yaşayanlar arasında mülk sahiplerinin “yabancılara” evlerini kiraya vermek istemediğini belirtenlerde bulunmaktadır. Diğer seçeneğinde ise sığınmacı kadınlar çalışmış oldukları bazı iş yerlerinde sözlü ve fiziksel tacize maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kabul görme konusunda da sığınmacıların %25’i sorun yaşamakta bu durum ise yine sığınmacılar tarafından “bizi istemedikleri yabancı olarak gördükleri için iş vermek istemedikleri” şeklinde bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Genel olarak tüm sorunlar birbiriyle ilişkili olup bir konuda yaşanan diğer konularda da sorun yaşanmasına neden olmaktadır.

Grafik 33: Araştırma Grubundaki Bireylerin Uyum Sorunu Yaşama Durumları

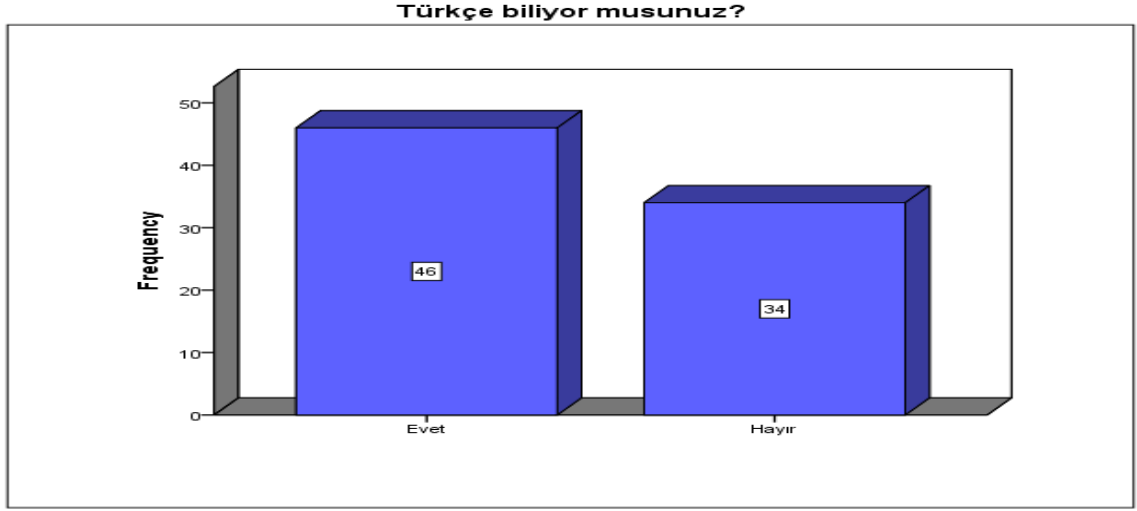
Bu grafikte“Türkiye’de uyum sorunu yaşıyor musunuz?” sorusuna bireylerin %70’i evet, %30’u ise hayır cevabını vermiştir. Elde edilen bu veriler sığınmacı bireylerin Türkiye’de geçici bir süre için kalmak istemelerine rağmen ciddi oranda uyum sorunu yaşadığını göstermektedir.

Grafik 34: Araştırma Grubundaki Bireylerin Uyum Sorunu Yaşadığı Durumlar

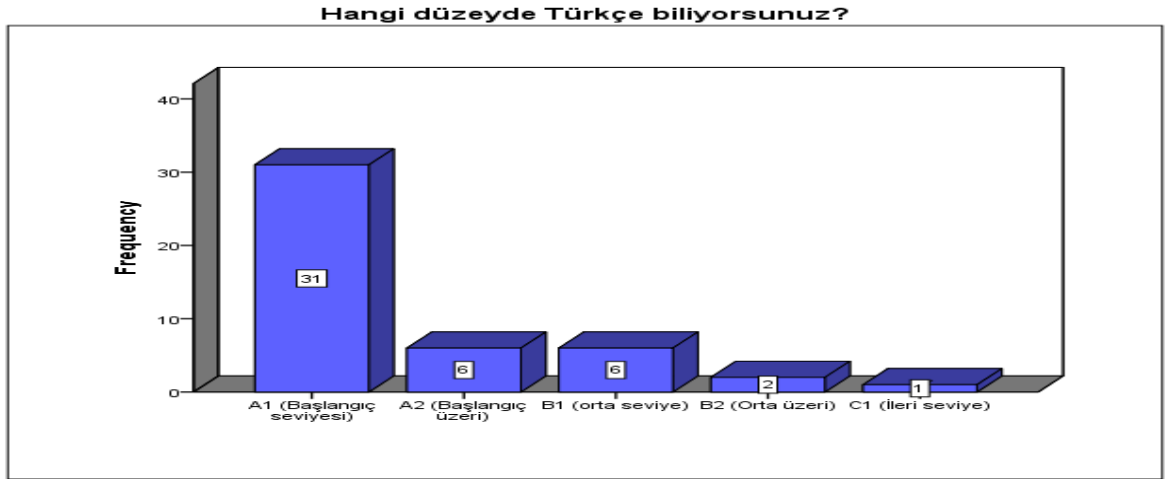
Araştırma grubundaki bireylere “Hangi konuda uyum problemi yaşıyorsunuz?” sorusu sorulmuş. Bireyler arasında 56 kişi **bir önceki grafikte** uyum sorunu yaşadığını söylemiş ve **bu grafikte** ise uyum sorunu yaşadığını belirten bireylerin %9’u günlük ilişkiler de sorun yaşadıklarını (ev sahibi, işveren) %5’i resmi işlerde, %4’ü kültürel değerler, %50’si dil konusunda %2’si ise diğer konularda uyum sorunu yaşadığını belirtmiştir. Bu grafik “Hazaraların entegrasyonunu sekteye uğratan en temel unsur nedir?” sorusuna elde edilen veriler çerçevesinde Hazaraların dil (Türkçe) bilmemesi entegrasyon sürecini sekteye uğratmakta şeklinde cevap verilebilir. Bununla birlikte gündelik ilişkiler ve resmi ilişkiler konusunda sorun yaşadığını belirten bireyler ise yine bu durumun dil bilmemelerinden kaynaklandığını söylemiş ve resmi dairelerde Farsça bilen tercüman eksikliğini de dile getirmiştir.

Grafik 35: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkçe Bilme Durumları

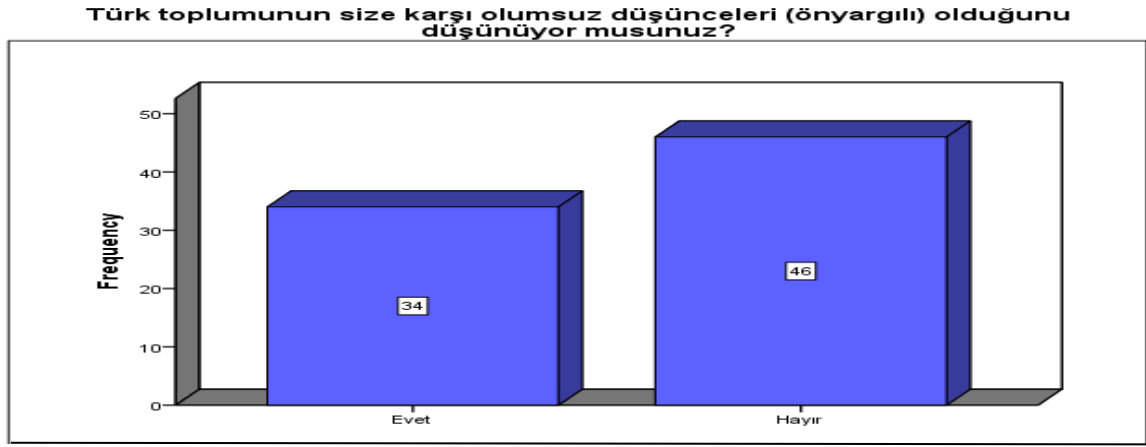
Araştırma grubundaki bireylere “Türkçe biliyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %57’si Türkçe bildiğini %43’ü ise bilmediğini belirtmiştir. Buradaki önemli husus ise bireylerin hangi düzeyde Türkçe bildiği ve entegrasyon sürecine katkı sağlayacak bir düzeyde olup olmadığının tespit edilmesidir.

Grafik 36: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkçe Bilme Düzeyleri

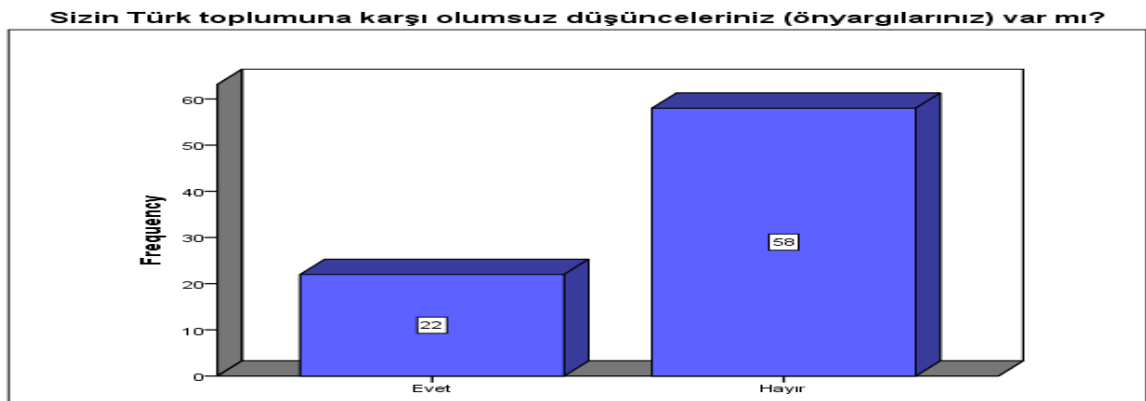
Araştırmaya katılan bireylere “Hangi düzeyde Türkçe biliyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bir önceki grafikte bireylerin %57’si Türkçe bildiğini belirtmiş ve bu grafikte ise bildiğini belirten bireylerin %39’u A1, %8’i A2, %8’i B1 ve %1’i C1 düzeyinde bildiğini söylemiştir. Araştırma grubundaki bireylerin büyük çoğunluğu A1 düzeyinde bildiğini ancak Türklerle gündelik iletişim ve etkileşim için kurabilecek kadar olmadığını da söylemiştir.

Grafik 37: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Toplumunun Kendileri Hakkında Olumsuz Düşüncelere Sahip Olma Durumu

Araştırma grubundaki bireylere “Türk toplumunun size karşı olumsuz düşünceleri olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %43’ü Türklerin kendilerine karşı olumsuz düşünceleri olduğunu %57’si olmadığını belirtmiştir. Sığınmacıların entegrasyonu açısından önemli hususlardan bir diğeri ev sahibi toplum ile misafir sığınmacı grup arasında herhangi olumsuz bir düşüncenin olup olmadığı her iki grubun birbirlerine ne hissettirdikleri düşündürdükleri (gruplar arası önyargının olup olmadığı) önemlidir. Çünkü ev sahibi toplum tarafından istenmediğini ve dışlandığını hisseden gruplarda mekânsal olarak başlayan gettolaşma, kültürel anlamda da daha ayrıştırıcı olabilmektedir. Bu sebeple benzer şekilde diğer grafikte sığınmacıların Türklere yönelik olumsuz düşüncelere sahip olma durumları sorulmuştur.

Grafik 38: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Toplumuna Karşı Önyargılı Olup Olmama Durumu

Araştırmaya katılan bireylere yöneltilen “Sizin Türk toplumuna karşı olumsuz düşünceleriniz var mı?” sorusuna cevapların %27’si evet %73’ü ise hayır yönünde olmuştur. Bazı bireyler göç

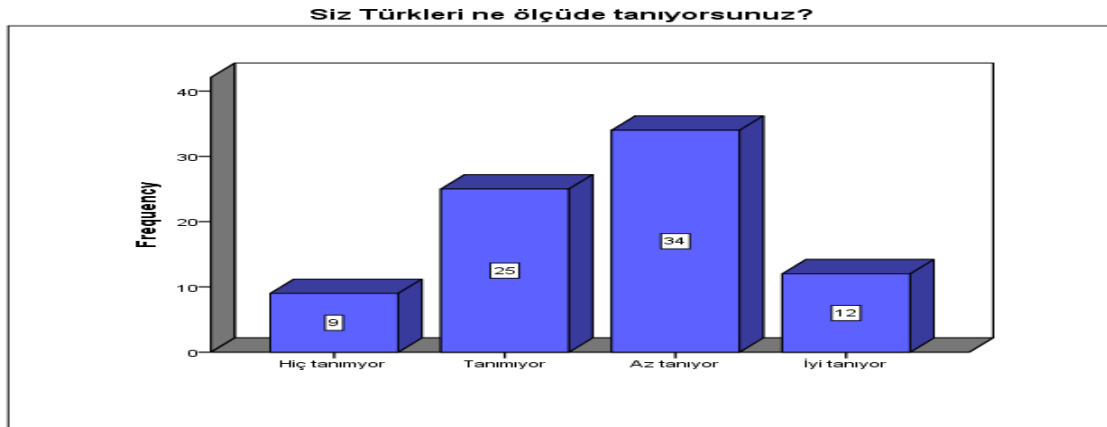
edecekleri zaman Türkleri tanımadıklarını ama daha önce Türkiye'ye gelen arkadaşlarının "Türkiye iyi Türkler iyi" şeklindeki yorumlarını dikkate alarak göç ettiklerini söylemişlerdir.

Grafik 39: Araştırma Grubuna Katılan Bireylerin Türklerin Hazaraları Ne Ölçüde Tanıdığına Yönelik Algısı

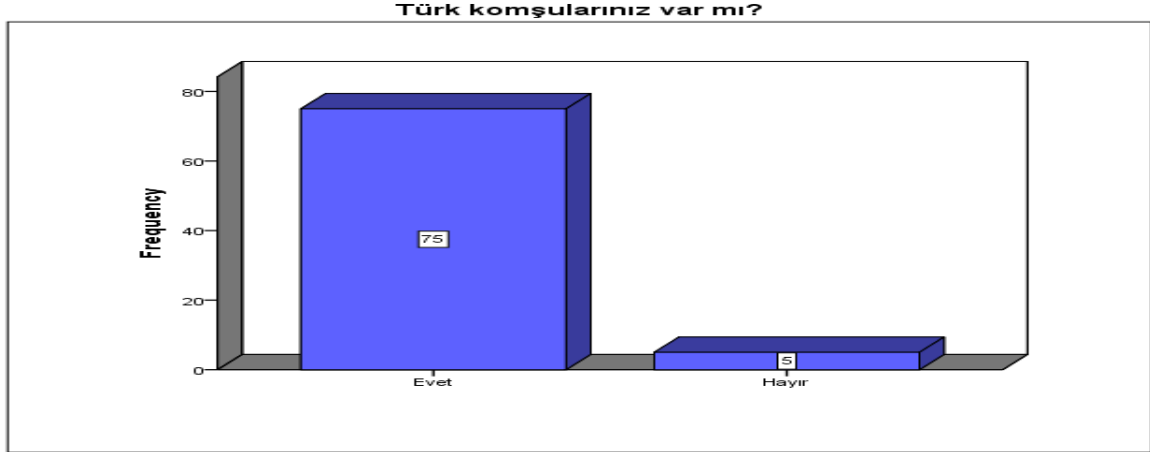
Araştırma grubundaki bireylere "Sizce Türkler Afganistan Hazaralarını ne ölçüde tanıyor?" sorusu sorulmuş ve bireylerin %38'i hiç tanımıyor, %40'ı tanımiyor, %20 az tanıyor %2'si iyi tanıyor cevabını vermiştir. Genel olarak bireyler %78 oranında Türklerin Hazaraları tanımadığını belirtmiştir. Bununla birlikte Trabzon'da yerel halk tarafından yaşamış oldukları problemlerde veya kamusal alanda karşılaşmış oldukları ötekileştirici söylemlerde insanların "Afgan, yabancı" kelimelerini kullandığını Hazara demediğini çünkü bilmediklerini belirtmişlerdir.

Grafik 40: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkleri Tanıma Durumu

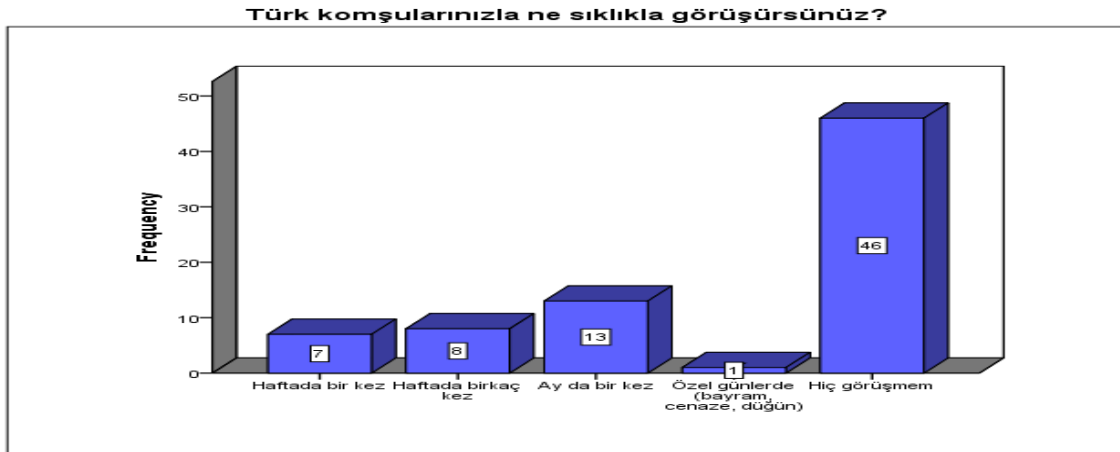
Araştırma grubundaki bireylere “Siz Türkleri ne ölçüde tanıyorsunuz” sorusu sorulmuştur. Bireylerin %11’i hiç tanımadığını %31 tanımadığını, %43’ü az tanıdığını, %15’i çok iyi tanıdığını belirtmiştir. Tanıdığını belirten bireyler ise “Türkiye’ye geldik onların dillerini öğrendik”. Bununla birlikte Türkleri dini, misafirperverliği ve dostlukları ile tanıdıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 41:Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Olma Durumu

Araştırma grubundaki bireylere “Türk komşularınız var mı?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %94’ü Türk komşuları olduğunu %6’sı ise olmadığını belirtmiştir. Burada entegrasyon açısından önemli olan hususlardan biri Türk komşularının olması kadar komşularıyla iletişim ve etkileşim halinde olmalarıdır.

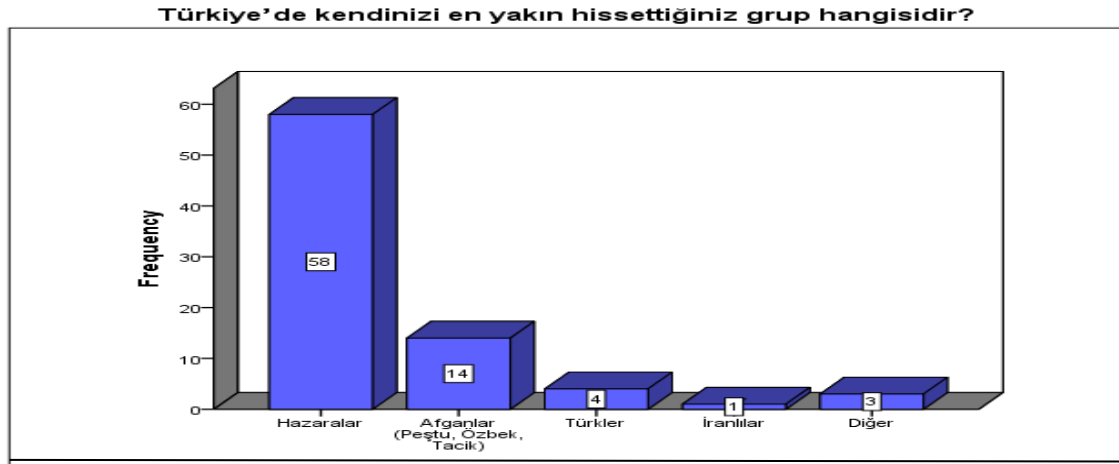
Grafik 42: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularıyla Görüşme Sıklığı

Araştırma grubundaki bireylere “Türk komşularınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?” soru sorulmuş ve bir önceki grafikte Türk komşularının olduğunu belirten bireyle bu grafikte, %9’u komşuları ile haftada bir kez, %10’u haftada birkaç kez, %16’sı ayda bir kez %1’i özel günlerde ve %57’si hiç görüşmediğini belirtmiştir. Burada hiç görüşmediğini belirten bireyler Türk

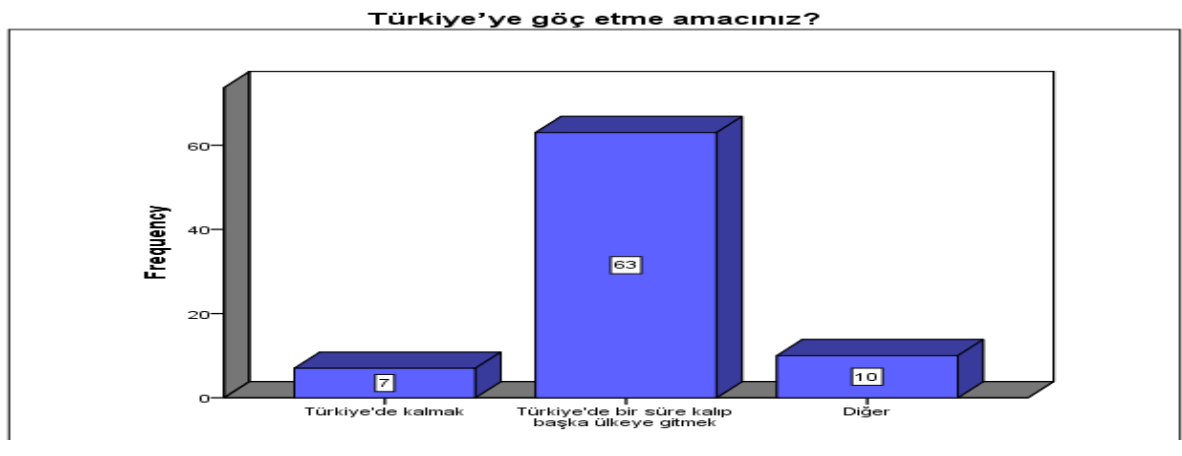
komşuları ile birbirlerine ev ziyaretleri yapmadıklarını apartman girişinde, dışarıda vb. yerlerde birbirlerini gördüklerinde selamlaştıklarını ev ziyaretlerinde bulunanlar ise dil bilmedikleri için çocuklarının tercüme etmesiyle iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

Grafik 43: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’de Kendilerini En Yakın Hissettiği Grup

Araştırma grubundaki bireylere “Türkiye’de kendinizi en yakın hissettiğiniz grup hangisidir?” sorusu sorulmuş ve bireylerin yaklaşık %73’ü Hazaralar, %18’i diğer Afganistanlılar (Özbek Peştu, Tacik), %5’i Türkler, %1’i İranlılar ve %3 diğer cevabını vermiştir. Diğer cevabını verenler ise daha çok aynı mezhepten olduğu insanlarla kendini yakın hissettiğini (örneğin Caferi) veya Hazara olarak tüm Hazaraları yakın hissetmekten ziyade sadece akrabalık bağının olduğu Hazaraları yakın hissettiğini belirtmiştir.

Grafik 44: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türkiye’ye Göç Etme Amacı

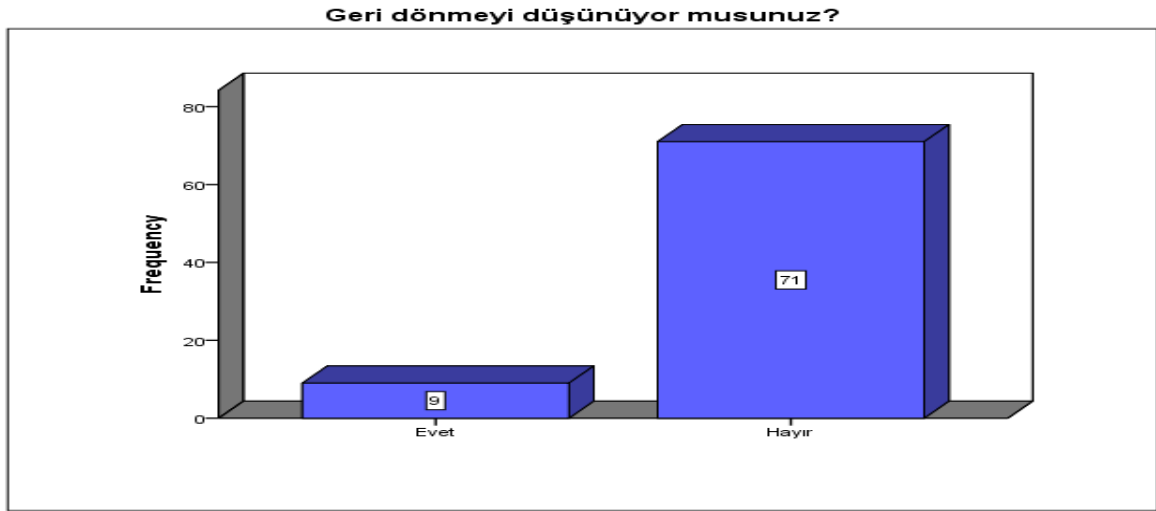

Araştırma grubundaki bireylere “Türkiye’ye göç etme amacınız nedir?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %9’u Türkiye’de kalmak istediğini %79’u Türkiye’de bir süre kalıp başka bir ülkeye

gitmek istediğini ve %12'si ise diğer cevabını vermiştir. Tarih boyunca Türkiye bulunmuş olduğu coğrafi konum ve göç konusunda uygulamış olduğu politikalar sebebi ile milyonlarca insana ev sahipliği yapmıştır.

Bu çalışmada sığınmacılara yöneltilen bu sorunun temel amacı ise Afganistan Hazaralarının göç sürecinde Türkiye transit bir üs olarak mı görülüyor yoksa hedef ülke olarak mı değerlendiriliyor. Bu kapsamda araştırmanın sorularından biri olan“Hazaralar için Türkiye, göç sürecinde transit bir ülke midir?” sorusuna araştırma grubundaki bireylerin %79'nun Türkiye’de bir süre kalıp başka bir ülkeye gitmek istediğini belirtmesi nedeniyle Türkiye Hazaralar için göç sürecinde transit bir ülkedir denilebilir.

Grafik 45: Araştırma Grubundaki Bireylerin Geri Dönmek İsteme Durumları

Araştırma grubundaki bireylere “Geri dönmeyi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve bireylerin %11'i evet %89' ise hayır cevabını vermiştir. Geri dönmek isteyenler ise gerekli olan güvenlik koşullarının sağlanması durumunda tekrar dönmek istediklerini belirtmişlerdir.

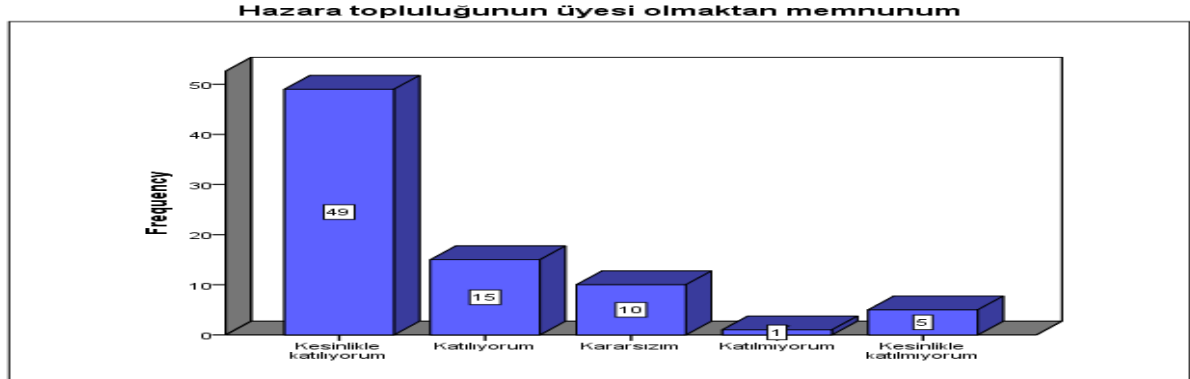
3.1.4. Hazaraların Sosyal Entegrasyonu

Araştırmanın bu başlığında Hazaraların entegrasyon eğilimlerini ortaya koymak için araştırmanın dayanmış olduğu Harmurt Esser'in sosyal ve sistem entegrasyonu kuramından hareketle, bireylere kimlik/aidiyet, Türk toplumu ile etkileşimleri ve kültürlerarası iletişimlerine ilişkin sorulardan elde edilen veriler yer almaktadır.

3.1.4.1. Hazaralar'da Kimlik ve Aidiyet Durumu

Araştırma grubundaki bireylere kendi toplulukları ve Türk toplumuna aidiyet durumlarına ilişkin veriler analiz edilmiştir

Grafik 46: Araştırma Grubundaki Bireylerin Üyesi Olduğu Topluluktan Memnuniyet Durumu

Trabzon ili özelinde yapılan bu çalışmada sosyal entegrasyonun kimlik/kimliklenme, iletişim/etkileşim, boyutuna ve sistem entegrasyonuna odaklanılmış ve bu kapsamda likert ölçek hazırlanıp, ilk olarak Afganistan Hazaraları'na kimlik aidiyet durumlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Bu minvalde yöneltilen "Hazara topluluğun üyesi olmaktan memnunun" ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %61'i kesinlikle katıldığını, %19'u katıldığını, %13'ü kararsız olduğunu, %1'i katılmadığını %6'sı kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Yaklaşık olarak bireylerin %80'i memnun olduğunu ve etnik gruplarıyla olan bağın güçlü olduğunu söylemiştir.

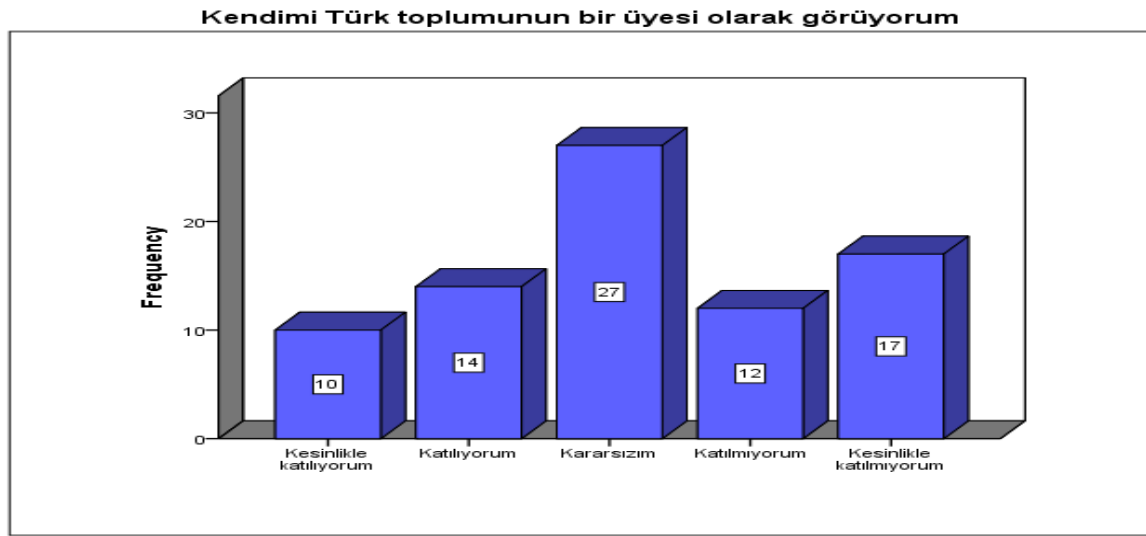
Grafik 47: Araştırma Grubundaki Bireylerin Diğer Afganistanlılarla Bir Bağın Olma Durumu

Araştırma grubunda yer alan bireyler diğer “Afganistanlılarla aramızda sıkı bir bağ vardır” ifadesine %16’sı kesinlikle katıldığını, %33 katıldığını %23’ü kararsız olduğunu, %11 katılmadığını, %17’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

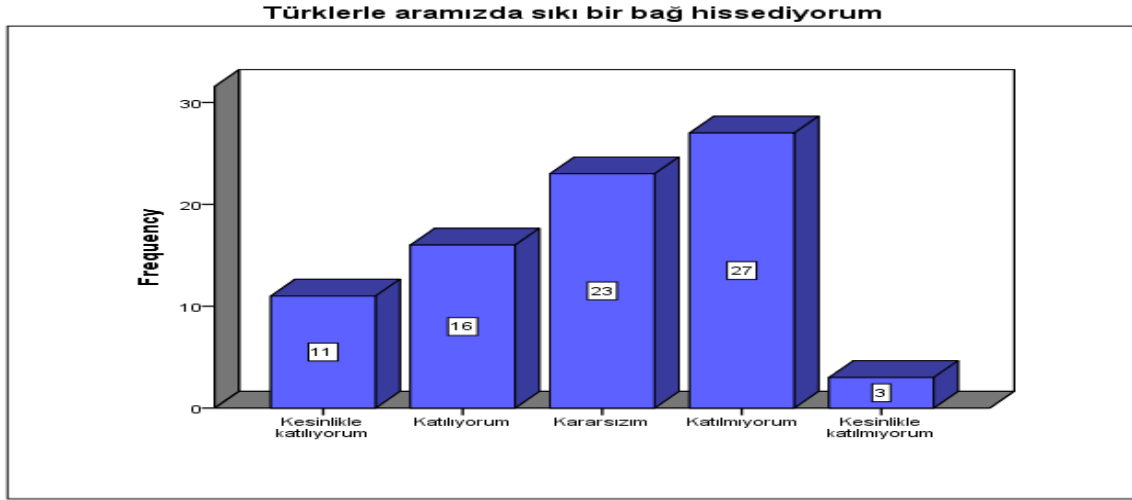
Afganistan’da çok fazla etnik grubun olması ve bu gruplar arasında gerek siyasi gerekse toplumsal alanda otoriteyi elde tutabilmek adına çatışmalar yaşanmaktadır. Etnik gruplar arasında bazen hükümetler bazen de dini terör örgütleri tarafından desteklenen ayrımcı politikalar ülke içerisindeki etnik gruplar arasında birleşme veya “Afganistanlı” adı altında bir üst kimlik oluşturulmasına ve ulus bilincinin oluşmasına engel olmuştur. Bu sebeple günümüzde hala etnik grupların ve bu grup liderlerinin, aynı zamanda kabile reislerinin ve din adamlarının arasındaki anlaşmazlık devam etmektedir.

Grafik 48: Araştırma Grubundaki Bireylerin Kendini Türk Toplumunun Bir Üyesi Olarak Görme Durumu

“Kendimi Türk toplumunun bir üyesi olarak görüyorum” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %12’si kesinlikle katıldığını, %17’si katıldığını %34’ü kararsız olduğunu %15’i katılmadığını ve %21’i kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir. Burada özellikle büyük çoğunluğunun kararsız olduğu ve %36’sının da katılmadığı görülmektedir. Sığınmacıların Türkiye’de sahip olmuş oldukları statü ve burada geçici bir süre olarak kalacakları fikri aidiyet durumlarını etkilemektedir. Bununla birlikte sığınmacıların iltica etmiş oldukları dosyaların değerlendirilme sürelerinin uzun olması üçüncü bir ülkeye yerleştirilme sürecinin belirsizliği bireylerde belirsizliğe sebep olabilmekte ve bu durum entegrasyon sürecini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Grafik 49: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Aralarında Sıkı Bir Bağ Hissetme Durumu

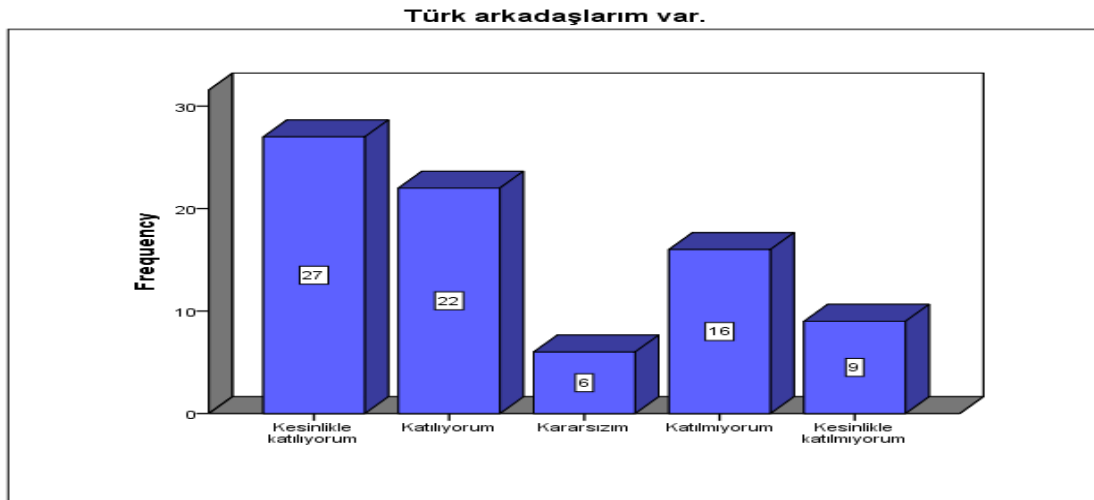

“Türklerle aramızda sıkı bir bağ hissediyorum” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %14’ü kesinlikle katıldığını, %20’si katıldığını, %29’u kararsız olduğunu, %34’ü katılmadığını, %4’ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bu grafikte ise yine katılımcıların büyük oranda kararsız olduğu ve katılmadığı görülmüştür.

3.1.4.2. Türklerle İletişim ve Kültürlerarası Etkileşim

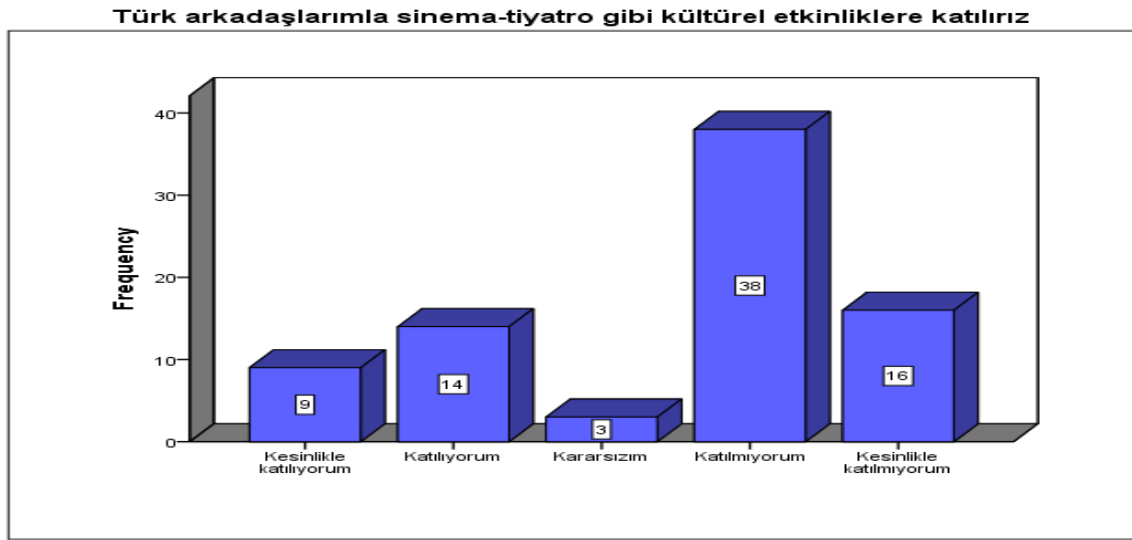
Araştırmanın içerisinde bu başlık altında, bireylere Türk arkadaş ve komşularının olma durumu, sosyo-kültürel faaliyetlere birlikte katılma ve ev sahibi toplumun kültürel ve dini ritüellerine katılma durumlarına ilişkin elde edilen verilerin analizi yer almaktadır.

Grafik 50: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Arkadaşlarının Olma Durumu

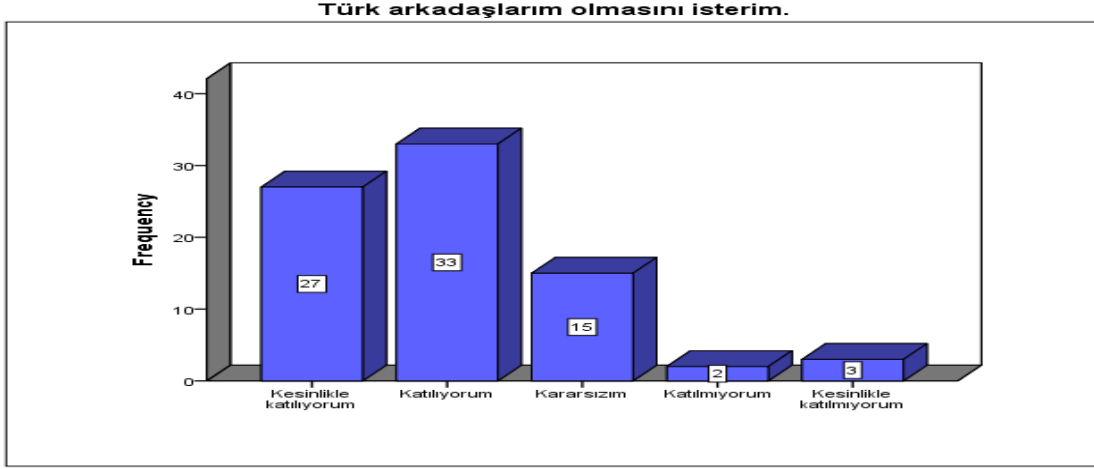
“Türk arkadaşlarım var” ifadesine bireylerin %33’ü kesinlikle katıldığını, %27’si katıldığını, %8’i kararsız olduğunu, %20’si katılmadığını, %12’si bu ifadeye kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Hazaralar arasında arkadaşları olduğunu belirtenler de iş yerinde, dışarıda ve benzer mekânlarda birbirlerini gördüklerinde selamlaştıklarını iletişimlerinin çok ileri düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Bu sebeple bazı bireyler de arkadaşları olmasına rağmen aralarındaki iletişim çok fazla olmadığı için bu ifadeye katılmaktan ziyade için kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Grafik 51: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Arkadaşları İle Kültürel Faaliyetlerde Bulunma Durumu

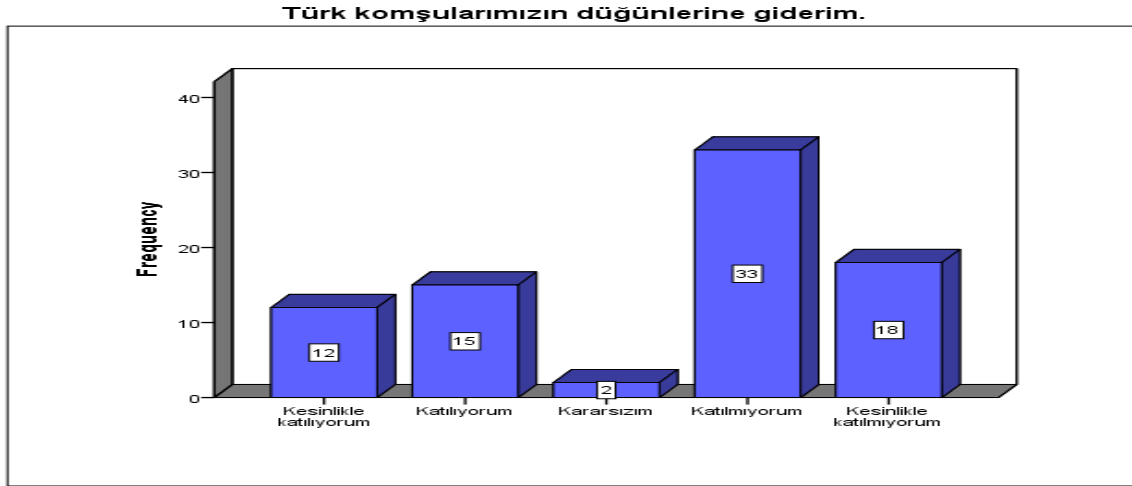
“Türk arkadaşlarımla sinema-tiyatro gibi kültürel etkinliklere katılırız” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin, %11’i kesinlikle katıldığını, %17’si katıldığını, %4’ü kararsız olduğunu, %48’i katılmadığını %20’si ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Ev sahibi toplumun bireyleri ve sığınmacı bireyler arasında iletişimin ileri bir boyutu olan organize olma veya bir araya gelme, birlikte sosyo-kültürel faaliyetlere katılma gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak bunun yanı sıra sinema, tiyatroya gitmekten ziyade bazı sığınmacılar Türk arkadaşlarıyla, sahile gittiklerini cafe/çay ocağı gibi mekânlarda oturduğunu da belirtmiştir.

Grafik 52: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Arkadaş Olma Eğilimi

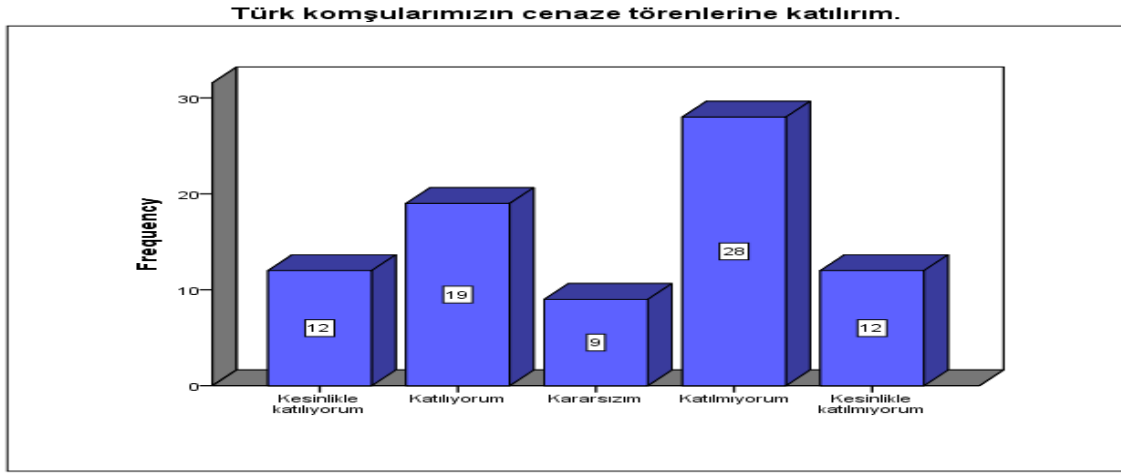
“Türk arkadaşlarım olmasını isterim” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %34’ü kesinlikle katıldığını, %41’i katıldığını, %19’u kararsız olduğunu, %3’ü katılmadığını %4’ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Grafik 53: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Düğünlerine Katılma Durumu

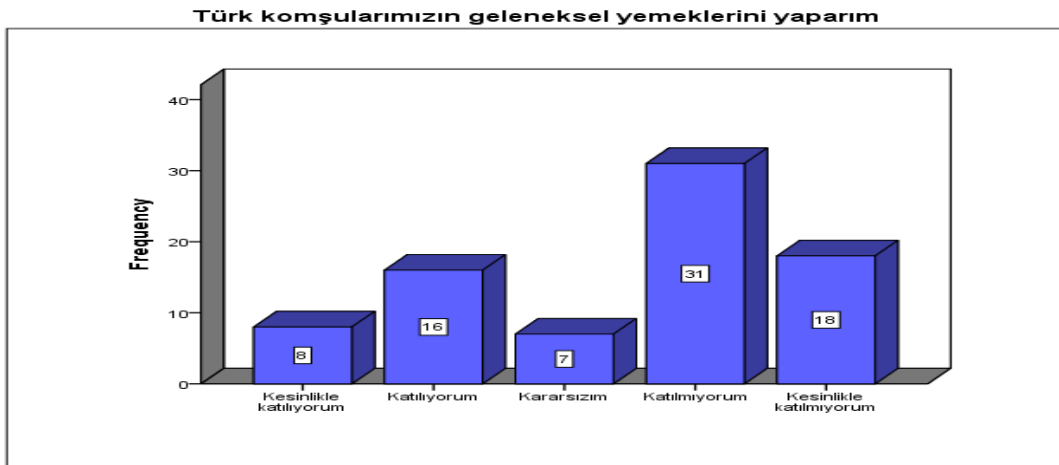
“Türk komşularımızın düğünlerine giderim” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %15’i kesinlikle katıldığını, %18’i katıldığını %3’ü kararsız olduğunu, %42’si katılmadığını %23’ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Genel olarak bireylerin yaklaşık %65’i katılmadığını çünkü Türk komşuları tarafından davet edilmediklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda iki toplum arasında kültürel öğelerin paylaşımı için gerekli olan etkileşim ortamı bulunmamıştır.

Grafik 54: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Komşularının Cenaze Törenlerine Katılma Durumu

“Türk komşularımızın cenaze törenlerine katılımı” ifadesine, araştırma grubundaki bireylerin, %15’i kesinlikle katıldığını, %24’ü katıldığını, %11’i kararsız olduğunu, %35’i katılmadığını, %15’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Cenaze olaylarına katılımın düğünlerden daha fazla olduğu bu durumun ise düğünlerde misafirin davet üzerine gelmesi ancak cenaze de böyle bir durumun söz konusu olmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışan bireyler patron veya iş arkadaşlarının yakınlarını kaybetmesi durumunda taziye dileklerini iletme amacıyla katılım gösterdiklerini belirtmiştir.

Grafik 55: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türk Yemeklerini Yapma Durumu

“Türk komşularımızın yemeklerini yaparım” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin, %10’u kesinlikle katıldığını, %20’si katıldığını, %9’u kararsız olduğunu %39’u katılmadığını, %22’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Buradaki önemli hususlardan bazıları şunlardır; sığınmacı bireylerin, kendi yöresel yemekleri ile Türk yemekleri arasında benzer yemekler olduğunu belirtmesi (mantı, makarna) bunun dışında Türklerle çok fazla ev ziyareti ve ileri

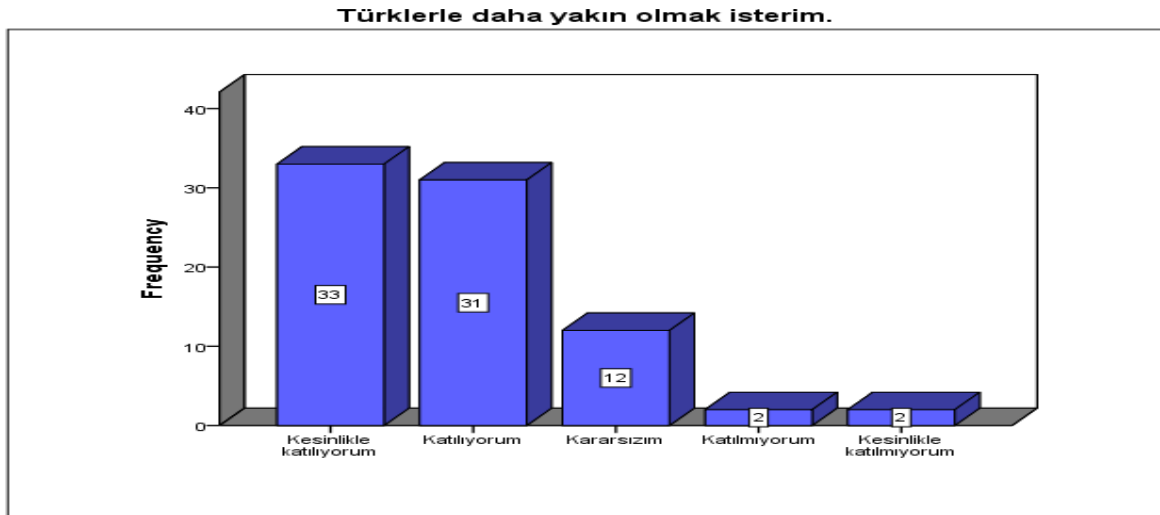
düzeyde bir iletişim olmadığı için yöresel lezzetlerin pek bilinmemesi ve sığınmacı kadınların genelde merak edip internet ortamından edindiği bilgilerle yapmak istemesi ve bir kısmının da yapmak isteyip elinde maddi imkânının olmaması.

Grafik 56: Araştırma Grubundaki Bireylere Türklerin Yardım Etme Durumu

“Türk komşularımız bize yardımcı olur” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %15’i kesinlikle katıldığını, %24’ü katıldığını, %26’sı kararsız olduğunu, %15’i katılmadığını, %20’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Sığınmacı bireyler arasında özellikle kararsız olduğunu belirten bireyler Türk komşuları olmadığını veya görüşmediklerini olası bir durumda nasıl davranacaklarını bilemediklerini belirtmişlerdir.

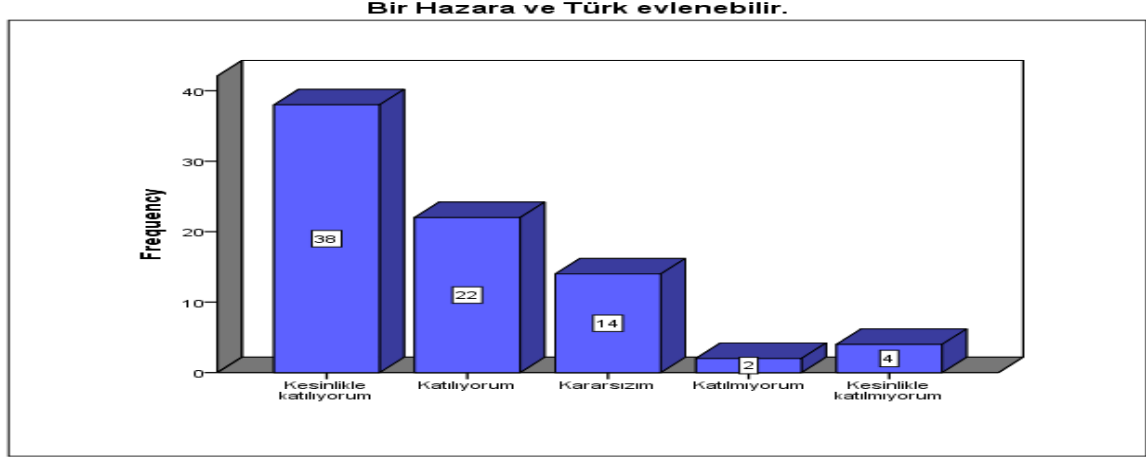
Grafik 57: Araştırma Grubundaki Bireylerin Türklerle Daha Yakın Olma Eğilimi

“Türklerle daha yakın olmak isterim” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %41’i kesinlikle katıldığını, %39’u katıldığını, %15’i kararsız olduğunu, %3’ü katılmadığını, diğer %3’de kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bireylerin, %80’i Türklerle daha yakın, daha fazla iletişim

halinde olmak istediklerini ve bu durumun kendileri içinde çok önemli olduğunu özellikle dil öğrenme sürecini hızlandıracağını dabelirtmişlerdir.

Grafik 58: Araştırma Grubundaki Bireylerin Grup-Dışı Evliliği Onaylama Eğilimi

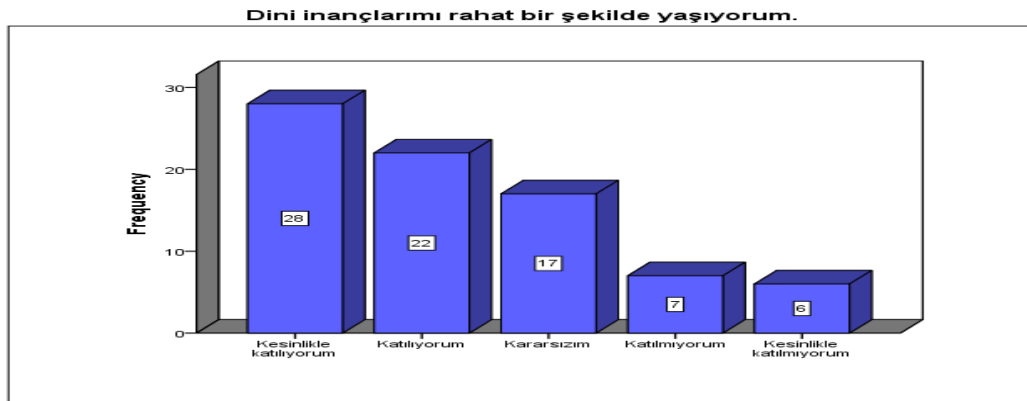

“Bir Hazara ve Türk evlenebilir” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin, %48’i kesinlikle katıldığını, %28’i katıldığını, %17’si kararsız olduğunu, %3’ü katılmadığını, %5’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bir önceki grafikte Türklerle daha yakın olmak istediğini belirten bireyler, bu grafikte grup-dışı evliliklerin olabileceğini belirtmiş ve yakın ilişkiler içinde olabilme durumuna vurgu yapmışlardır.

3.1.4.3. Hazaraların Kültürel ve Dini Kimliklerini Koruma/Sürdürme Eğilimleri

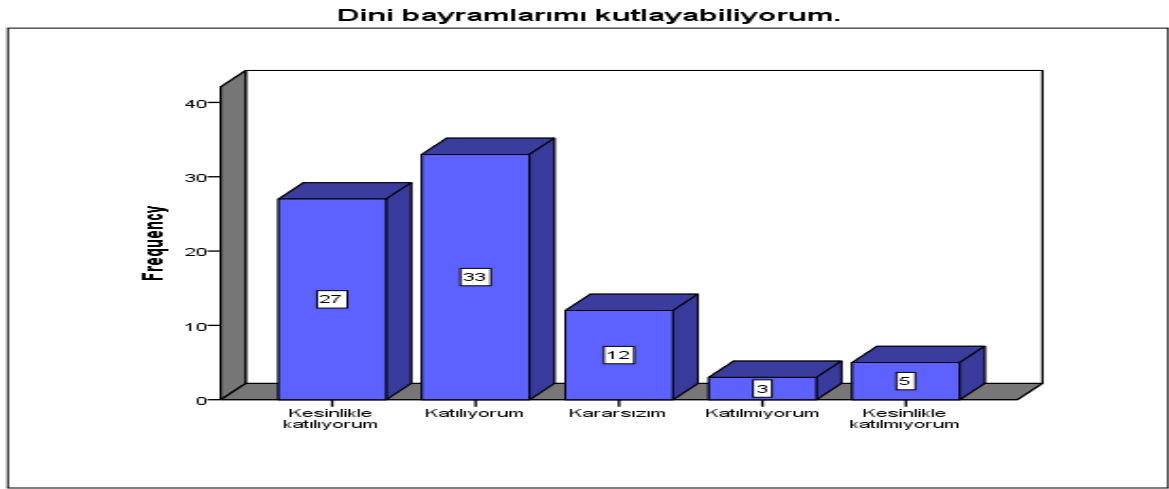
Araştırmanın bu başlığında Hazaraların Türkiye/Trabzon’da kendi dini inançları ve bayramları, kültürel değerlerini devam ettirebilme durumlarına ilişkin verilerin analizi yer almaktadır.

Grafik 59: Araştırma Grubundaki Bireylerin Dini İnançlarını Rahat Bir Şekilde Yaşama Durumu

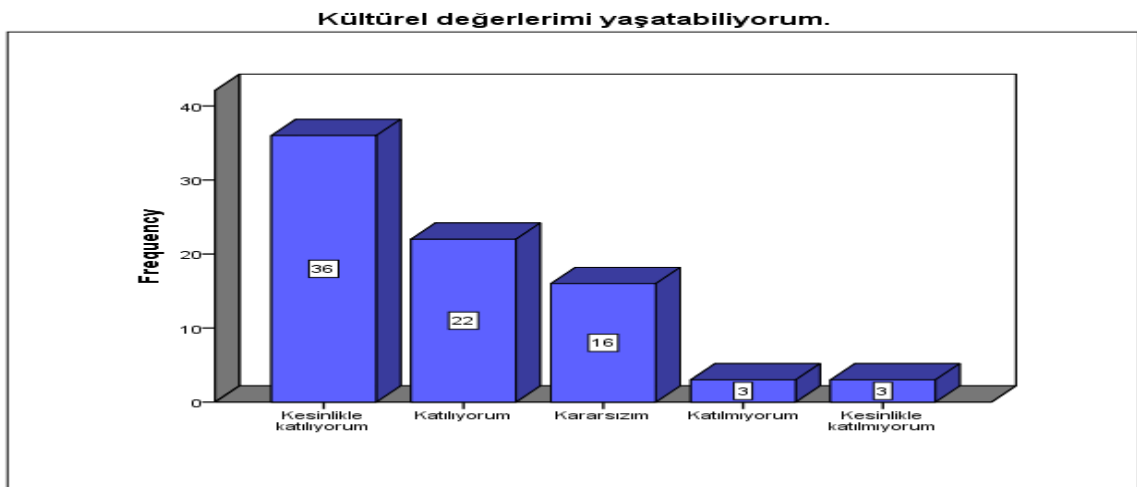
“Dini inançlarımı rahat bir şekilde yaşıyorum” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin,%35’i kesinlikle katıldığını, %28’i katıldığını, %21’i kararsız olduğunu, %9’u katılmadığını, %8’i kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir. Genel olarak bireylerin yaklaşık %63’ü dini inançlarını, rahat bir şekilde yaşadığını belirtmiş katılmadığını söyleyenler ise Şii oldukları ve yapmak istedikleri bazı özel dini ritüelleri camilerde rahat bir şekilde yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 60: Araştırma Grubundaki Bireylerin Dini Bayramlarını Yaşayabilme Durumu

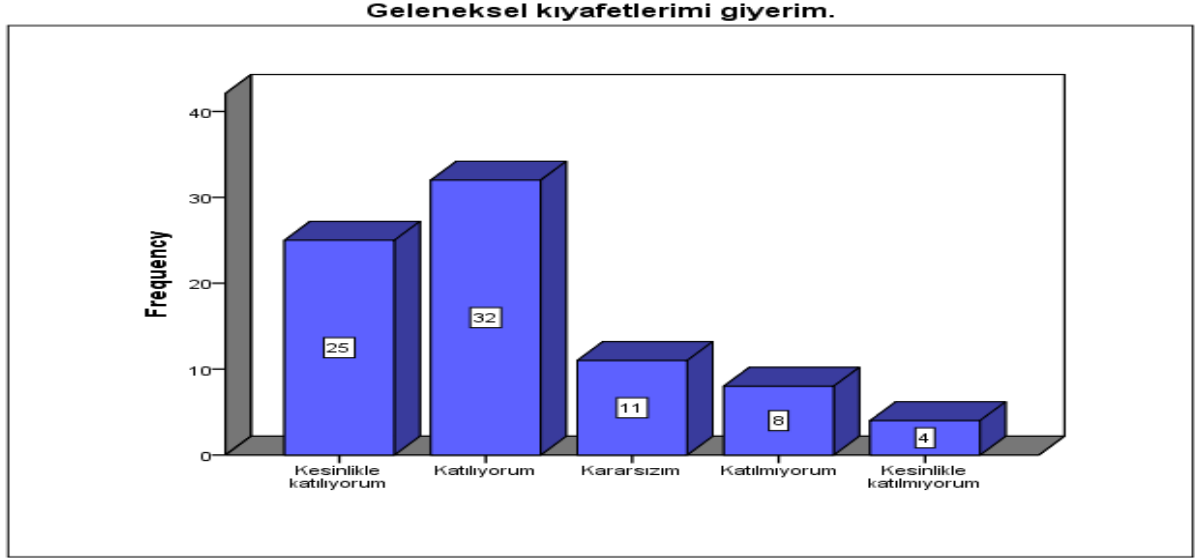
“Dini bayramlarımı rahat bir şekilde kutlayabiliyorum” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %34’ü kesinlikle katıldığını, %41’i katıldığını, %15’i kararsız olduğunu, %4’ü katılmadığını, %6’sı kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Yaklaşık olarak bireylerin, %75’i bu ifadeye katıldığını sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Grafik 61: Araştırma Grubundaki Bireylerin Kültürel Değerlerini Yaşatabilme Durumu

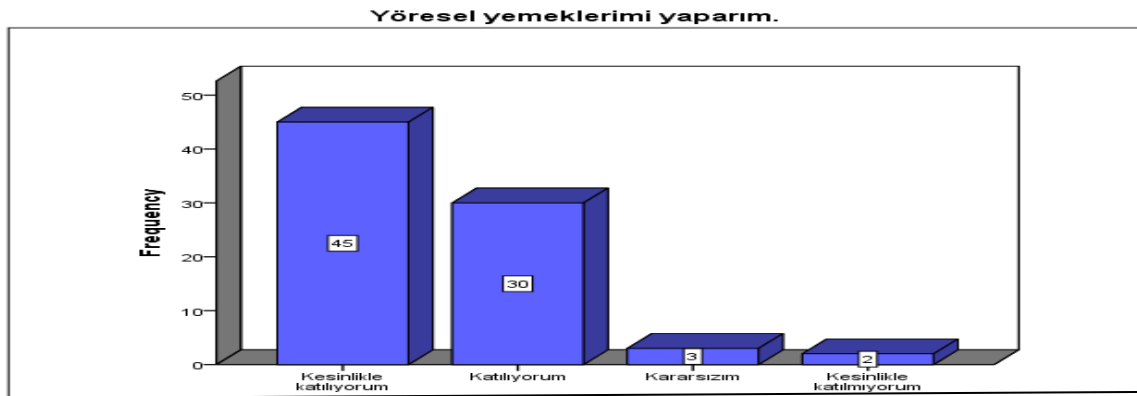
“Kültürel değerlerimi yaşatabiliyorum” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin, %45’i kesinlikle katıldığını, %28’i katıldığını, %20’i kararsız olduğunu, %4’ü katılmadığını %8’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Grafik 62: Araştırma Grubundaki Bireylerin Geleneksel Kıyafetlerini Giyme Durumu

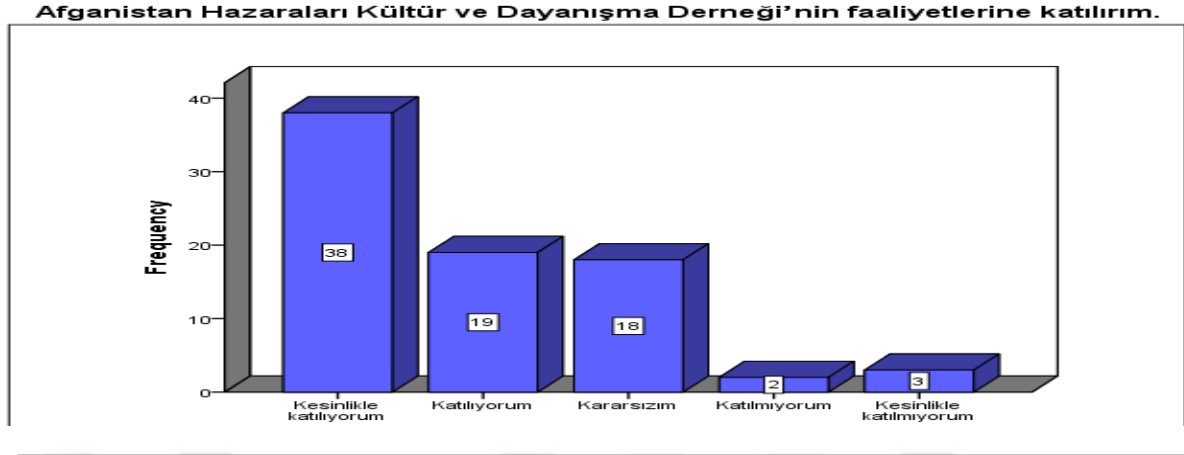
“Geleneksel kıyafetlerimi giyerim” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %31’i kesinlikle katıldığını, %40’ı katıldığını, %14’ü kararsız olduğunu, %10’u katılmadığını ve %5’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bireylerin yaklaşık %71’i geleneksel kıyafetleri giydiğini, kararsız olduğunu belirten bireyler ise özel günlerde (nevruz ve dini bayramlarda) giydiğini söylemiştir.

Grafik 63: Araştırma Grubundaki Bireylerin Yöresel Yemeklerini Yapma Durumu

“Yöresel yemeklerimi yaparım” ifadesine bireylerin %56’sı kesinlikle katıldığını %38’i katıldığını, %4’ü kararsız olduğunu %2’si kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bireylerin, yaklaşık %94’ü kendi yöresel yemeklerini yaptıklarını belirtmiştir.

Grafik 64: Araştırma Grubundaki Bireylerin Afganistan Hazaraları Kültür Ve Dayanışma Derneğinin Faaliyetlerine Katılım Durumu

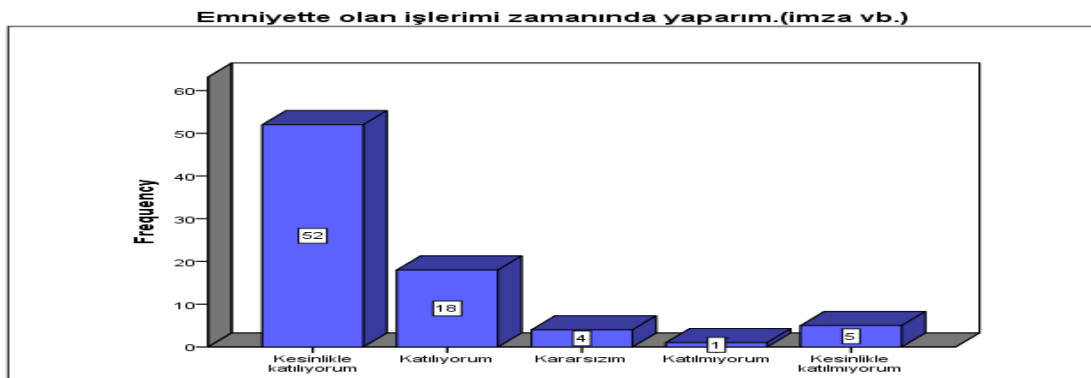

“Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği'nin faaliyetlerine katılım” ifadesine, araştırma grubundaki bireylerin %48'i kesinlikle katıldığını, %24'ü katıldığını, %22'si kararsız olduğunu, %2'si katılmadığını, %4'ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bireylerin, yaklaşık %72'si faaliyetleri katıldığını, kararsız olduğunu belirtenler arasında tüm faaliyetlere olmasa da uygun zamanlarda katılım gösterdiğini söylemiştir.

3.1.5. Hazaraların Sistem Entegrasyonu

Çalışmanın nicel araştırma kısmında son olarak Hazaraların sistem entegrasyonu eğilimi incelenmiştir. Bu kapsamda bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarında gerekli olan yasal işlemleri yapma durumlarına ilişkin verilerin analizi yer almaktadır.

Grafik 65: Araştırma Grubundaki Bireylerin Emniyette Olan İşleri Zamanında Yapma Durumu

“Emniyette olan işlerimi zamanında yaparım” ifadesine, araştırma grubundaki bireylerin, %65'i kesinlikle katıldığını, %23'ü katıldığını, %5'i kararsız olduğunu, %1'i katılmadığını ve

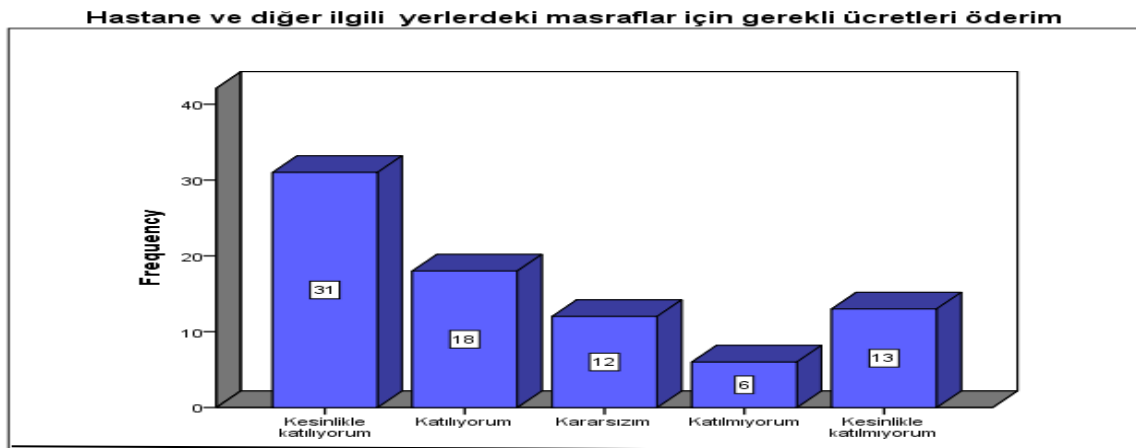
%6'sı kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Özellikle katılmadığını belirten bireyler arasında bu işleri bazen çalıştıkları için mesai saatlerinin uzun olması sebebiyle her zaman vaktinde yapamadığını, bazıları ilçelerde olduğu için zorlandığını ve bazı bireylerde bu işleri mümkün olduğu kadar eşleri tarafından yapıldığını ancak bazen zaman konusunda sorunlar yaşandığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bireylerin yaklaşık %88'i vaktinde yaptığını büyük oranda resmi işlerde dikkatli olduklarını söylemiştir.

Grafik 66: Araştırma Grubundaki Bireylerin Yasal İşlemleri Yaptıktan Sonra Şehir Dışına Çıkma Durumları

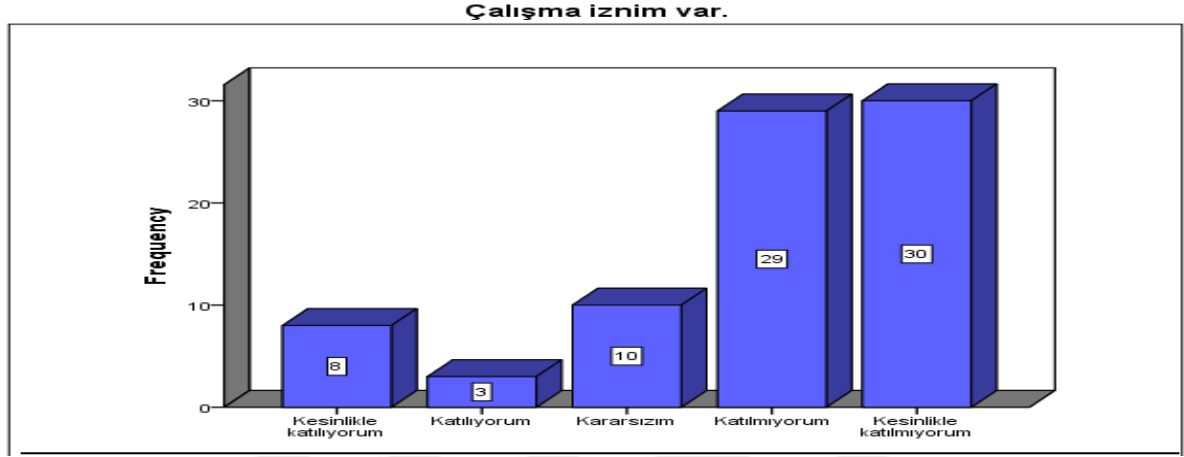
“Yasal işlemleri yaptıktan sonra şehir dışına çıkarım” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %58'i kesinlikle katıldığını %15'i katıldığını, %10'u katıldığını, %4'ü katılmadığını, %14'ü kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Sığınmacıların yaklaşık %73'ü yasal işlemleri yaptığını bunu dikkate aldığını, katılmayan ve kararsız olduğunu belirten bireyler arasında bazen yakın illere gidildiğinde veya çalışmak için şehir dışına çıkmak zorunda kaldıklarını (çalışma izinleri olmadığı için bu durum açık bir şekilde ifade edilemiyor) söylemiştir.

Grafik 67: Araştırma Grubundaki Bireylerin Hastane Ve Diğer İlgili Yerlerdeki Gerekli Ücretleri Ödeme Durumu

“Hastane ve diğer ilgili yerlerdeki masraflar için gerekli ücretleri öderim” ifadesine araştırma grubundaki %39’u kesinlikle katıldığını, %23’ü katıldığını, %15’i kararsız olduğunu, %7’si katılmadığını ve son olarak %16’sı kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bireylerin yarısından fazlası gerekli ücretlerin ödendiğini belirtirken, katılmayan ve kararsız olan sığınmacılar arasında hastane hizmeti almadığını ve bazen maddi yetersizlikten alamadığını söyleyenlerde olmuştur.

Grafik 68: Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Çalışma İzininin Olma Durumu

“Çalışma iznim var” ifadesine araştırma grubundaki bireylerin %10’u kesinlikle katıldığını, %4’ ü katıldığını, %12’si kararsız olduğunu, %36’sı katılmadığını, %38’i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Özellikle çalışmayan bireyler ve çalışma izni olmadığı halde çalışanlar yasal olmayan bir davranışta buldukları için kararsız olduğunu seçeneklerde belirtmiştir.

Genel olarak bireylerin %74’nün çalışma izni bulunmamaktadır. Sığınmacılar daha çok günü-birlik işler (tarım ve inşaat işçiliği, garson, bulaşıkçılık) yaptığı için işverenler çalışma izni yapmamaktadır. Bu durum ise çalışan bireylerin zor şartlarda hiçbir güvencesi olmayan koşullarda çalışmasına sebep olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında sistem entegrasyonuna ilişkin sorular çerçevesinde elde edilen veriler “Hazaraların sistem entegrasyon süreci ne şekilde gerçekleşmektedir?” sorusuna Hazaraların sistem entegrasyonuna ilişkin birçok konuda kurallara uyduğunu ve yasal işlemleri dikkate almış olmalarını belirtmelerine rağmen çalışma izninin olmayışı ve diğer süreçlerle ilgili işlemlerde yasal prosedürleri dikkate almayanların varlığı bu sürecin tamamlanmadığını ve Hazaraların sistem entegrasyon sürecini gerçekleştirmediğini destekler niteliktedir.

3.2. Nitel Araştırma Bulguları

Bu başlık altında nitel araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan ve katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler belirli temalar altında analiz edilmiştir. Araştırmada öncelikle katılımcıların genel görünümleri ortaya konmuş, ardından deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar ile beklentileri ortaya konmuş ve çözüm önerileri dile getirilmiştir. Görüşmeler metin içerisinde aktarılırken kadın katılımcılar “K1, K2” şeklinde erkek katılımcılar ise “E1, E2” şeklinde kodlanarak ifade edilmiştir.

Tablo 3: Araştırma Grubunda Yer Alan Kadın Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Demografik Veriler						
	Kod	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Düzeyi	Mesleği	Çalışma Durumu	Kaynak Ülke
K1	19	Bekâr	Ortaokul terk	-	-	Çalışmıyor	İran
K2	45	Eşi vefat etmiş	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-	Çalışmıyor	Afganistan
K3	44	Evli	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-	Çalışmıyor	Afganistan
K4	25	Evli	Ortaokul	Terzi	-	Çalışmıyor	Afganistan
K5	53	Evli	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-	Çalışmıyor	Afganistan
K6	37	Evli	Lisans	Muhasebeci	-	Çalışmıyor	İran
K7	75	Eşi vefat etmiş	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-	Çalışmıyor	Afganistan
K8	34	Boşanmış	Ortaokul terk	Terzi	-	Çalışıyor	İran

Araştırmaya katılan kadınların 7’si evlendiğini ancak 2’si eşinin vefat ettiğini, 1’i ise boşanmış olduğunu belirtmiştir. Kadınların 4’ü okur-yazar olmadığını, 2’si ortaokul terk olduğunu, 1’i ortaokulu bitirdiğini 1’i ise lisans mezunu olduğunu, kadınlar arasında 7’si çalışmadığını 1’i çalışmış olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan kadınların kaynak ülkelerine (Türkiye’ye gelmeden önce yaşamış oldukları ülke kastedilmektedir) bakıldığında ise kadınların 5’i Afganistan’dan 3’ü İran’dan gelmiştir.

Genel olarak araştırma grubunda yer alan kadınlar orta yaş aralığında yer almakta, okur-yazarlık oranı oldukça düşük ve herhangi bir meslekleri bulunmaktadır.

Tablo 4: Araştırma Grubunda Yer Alan Erkek Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Demografik Veriler					
	Kod	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Düzeyi	Mesleği	Çalışma Durumu
E1	34	Evli	Ortaokul	Boyacı	Çalışıyor	Afganistan
E2	38	Evli	Lise	Polis	Çalışmıyor	Afganistan
E3	39	Evli	Lise	Müzik ögrt.	Çalışıyor	Afganistan
E4	44	Evli	Lisans	Bilgisayar Mühendisi	Çalışıyor	Afganistan
E5	27	Evli	Lisans	Yönetici	Çalışmıyor	Afganistan
E6	26	Bekâr	Lisans	Eczacı	Çalışıyor	İran
E7	65	Boşanmış	Okur-yazar değil	Terzi	Çalışmıyor	İran
E8	25	Bekâr	Lise	Fabrika işçisi	Çalışıyor	İran

Araştırma grubunda yer alan erkeklerin 5'i evli olduğunu, 2'si bekâr ve 1'i boşanmış olduğunu belirtmiştir. Erkek katılımcılar arasında sadece bir kişi okuryazar olmadığını belirtmiştir. Erkek ve kadın katılımcıların eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında erkek katılımcılarda eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek katılımcılardan 5'i çalıştığını 3'ü çalışmadığını belirtmiştir. Erkek katılımcıların kaynak ülkelerine bakıldığında ise 5'i Afganistan, 3'ü İran'dan Türkiye'ye gelmiştir. Genel olarak erkek katılımcılar da orta yaş aralığında yer almakta, kadın katılımcılara göre eğitim seviyeleri daha yüksek ve çalışan kişi daha fazladır. Ancak erkek katılımcılar arasında kendi mesleklerini yapamayan, günübürlük ve niteliksiz işlerde çalışmak zorunda olanlar bulunmaktadır.

3.2.1. Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri

Mülteci ve sığınmacıların Türkiye'ye göç etme nedenlerinin bilinmesi gelen kişilerin anlaşılabilmesi ve alınacak önlemlerin hayata geçirilmesinde önem taşımaktadır. Bu yüzden gerek nicel gerek nitel araştırmada bu konu detaylı olarak irdelenmiştir.

İlgili yazın tarandığında, genel olarak Türkiye'de yaşayan uluslararası koruma altındaki Afganistan uyruklu sığınmacıların yarısından fazlasının savaş-iç çatışma, siyasal, dinsel ya da etnik nedenlerle veya kan davası nedeniyle yaşadığı ülkeyi terk ettiği görülmektedir. Ekonomik, sağlık veya eğitime ilişkin nedenlerle yaşadıkları ülkeleri terk eden Afganistan uyruklu sığınmacıda bulunmaktadır. Ayrıca Afganistan uyruklu sığınmacılarla yapılan çalışmalarda sığınmacıların Türkiye'ye geliş nedenleri görüşmecilerin yanıtları çerçevesinde genel olarak Sovyet işgali, Taliban baskısı ve ekonomik sebepler olarak sınıflandırılmıştır (Koç,2017:72;Yıldırım, 2016:149).

Trabzon özelinde Afganistan uyruklu sığınmacılarla yapılan çalışmalarda ise sığınmacılar, savaş, güvenlik, dini sebepler (mezhep farklılığı) ve sağlık sorunları sebebi ile göç ettiğini belirtmiştir. Bir diğer çalışmada ise Afganistan uyruklu sığınmacıların özellikle İran özelinde yaşadıkları deneyimleri değerlendirildiğinde İran’da artan ötekileştirilme durumu sığınmacıları, göç etmeye zorlamış, işsizlik, emek sömürüsü, maddi imkânsızlıklar ve sosyal yaşamdaki diğer zorluklar İran’dan Türkiye’ye yönelik Afganistan uyruklu sığınmacıların göçlerini hızlandırmıştır (Gözübüyük Tamer,2019,124; Doğan, 2019:21). Afganistan Hazaraları ile ilgili yapılan bu çalışmada da sığınmacıların göç etmelerine sebep olan farklı unsurlar da bulunmuştur. Genel olarak Taliban baskısı, iç savaş, etnik ve mezhepsel ayrımcılık ekonomik ve sağlık problemleri Afganistan Hazaralarının göç etme nedenleri arasındadır. Bunun dışında özellikle kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gördüğü için göç ettiği de bu çalışmanın bulguları arasındadır. Hazaraların göç etme nedenleri aşağıdaki gibi farklı kategorilerde değerlendirilebilir. Bu çalışmada Hazaraların göç etme nedenleri aşağıdaki gibi farklı kategorilerde değerlendirilebilir.

3.2.1.1. Taliban Baskısı ve Tehdidi

Araştırmaya katılan sığınmacılardan bazıları ülke içinde siyasi istikrarsızlığın ve iç savaşın olmasının yanı sıra Taliban gibi terör örgütü yapılanmalarının baskısı yüzünden göç ettiğini belirtmiştir. Bu konuya ilişkin sığınmacılardan bazıları şunları belirtmiştir:

Amerikalıların olduğu yerde çalışıyordum işim iyiydi memnundum ama canım tehlikedeydi Taliban tarafından sürekli tehdit ediliyordum. Çalıştığım yerde şoförlük de yapıyordum işçileri götürüp getiriyordum. Arabama mektup bırakıyorlardı. Siz kâfirsiniz onlarla (Amerikalılarla) çalışıyorsunuz sizi, ailenizi öldüreceğiz (E1).

4 çocuğum vardı. Üçü şehit oldu Taliban tarafından öldürüldü 2 erkek 1 kız çocuğum. İki oğlum askerdi kızım da okula gidiyor diye öldürdü. Şimdi sadece bir oğlum kaldı 36 yaşında onunda eş kanserden vefat etti (K7).

Taliban’ın adamlarından çok eziyet gördük. Okumamıza izin vermediler. Hayvanlarımı almaya çalışıyorlardı izin vermeyince beni dövüyorlardı. Topraklarımızı onlara bırakıp gitmemizi istiyorlardı. Çok eziyet ediyorlardı gitmediğimiz için dipçikle sopayla vuruyorlardı. Sopayla ayaklarımızın altına vurup suda bekletiyorlardı (ağlıyordu). Kocamı öldürmek istedi Talibanlar. Eşimin durumu iyi iftira ettiler emniyet de çalıştığımı söylediler kocamı esir alıp işkence ettiler köprücük kemiğini kırdılar, kafasında dikiş yerleri var. Bu eziyetlere dayanamadık geldik Türkiye’ye. Önce Pakistan’a sonra Tahran’a gittik oradan Türkiye sınırına geldik (K5).

Afganistan’da devlet memuruydum Taliban tehdit ediyordu. “O işi bırakın çalışmayın” Bizim bilgilerimize ulaşmışlardı işe gelirken ve giderken servis araçları vardı. Önümüzü kesiyorlardı tehdit ediyorlardı. 2 servis arabasına bomba yapıştırmışlardı servisleri kullanmayı bıraktık sonra işi de bıraktık (E4).

Afganistan’da düşmanlarım (Taliban DAİŞ) vardı. Orada bir kültür merkezimiz vardı. Müzik kursunda öğretmenlik yapıyordum. Müzik aletleri çalışıyordum bu sebeple sürekli tehdit ediliyordum. Şehitler için müzik çaldım yine tehdit edildim. Derneğe saldırı yaptılar yakmaya çalıştılar. Bir aileden 7 kişiyi öldürdüler. Telefonda sürekli tehdit ediliyordum. “Kâfirsin, biz biliyoruz nerde olduğunuzu seni öldüreceğiz o işi bırak” gibi şeyler söylüyorlardı. Oradaki hayatımdan memnun değildim mutlu olsaydık buraya gelmezdim (E3).

Afganistan'dan gelen sığınmacıların birçoğu ülkedeki Taliban baskısı ve tehdidi sebebiyle göç ettiğini belirtmiştir. Taliban tarafından yakınlarının kaçırılması veya öldürülmesi durumu göz önüne alındığında can güvenliğinin sağlanmak istenmesi bireyler tarafından göç sürecinin başlatılmasında temel nedenlerden biri haline gelmiştir. Özellikle bazı bireyler mesleklerinden dolayı tehlide maruz kalmıştır. Bu meslek grupları ise devlet dairelerinde çalışan memurlar Amerikalılarla işbirliği yaptığı düşünülenler ve dinen uygun olmadığını iddia ettikleri müzik öğretmenliğidir. Gözübüyük Tamer'in (2019:31) Trabzon'da yapmış olduğu çalışmada Afganistan uyruklu kadınlardan bazıları, Taliban yönetiminden kaçtıklarını ve Taliban baskısından dolayı, işlerini okullarını ve evlerini güvenlik nedeniyle geride bırakıp göç ettiklerini belirtmişlerdir. Doğan (2019:22) tarafından Trabzon ilinde yaşayan Afganistan uyruklu sığınmacılarla yapılan çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Afganistan uyruklu sığınmacılar iç savaş (Taliban tehdidi), şahsi düşmanlıkların olması ve can güvenliğinin olmayışı gibi nedenlerden göç ettikleri tespit edilmiştir.

3.2.1.2. Ekonomik Sebepler

Sığınmacılardan bazıları Türkiye'ye gelmeden önce İran'da ilk göç deneyimine sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu deneyim sürecinde İranlıların zamanla Afganistan uyruklu göçmenlere yönelik değişen radikal tutum ve davranışları, savaş olmasa dahi İran'ı yaşanılması zor bir ülke haline getirmiş ve bu yüzden yeni bir göç hareketinin başlamasına sebep olmuştur. Nakanishi, (2008 : 16) Tahran'da UNESCO ile yaptığı çalışmalar sonunda İran'da yaşayan Afganistanlıların farklı statülerde bulunduğunu belirtmiştir. Genel olarak İran'da yaşayan Afganistanlıların üç yasal statüye sahip olduğunu bunların; ilki mavi kart sahipleridir. Bu kart özellikle 1992'den önce Afganistan'dan İran'a gelenlere verilmiş, bu karta sahip olanların oturma, sağlık ve eğitim gibi devlet hizmetlerinden faydalandığını, hatta bazı sektörlerde (düşük ücretli ve tehlikeli işlerde) çalışmalarına izin verildiği belirtilmiştir. İkinci olarak 1992-1994 yıllarında İran'a gelen Afganistanlılara 1994 yılı sonunda verilen geçici kartlardır. Kartlar geçerliliğini 1996'da kaybetmiş olsa da yine de uzatılmaktadır. Bu kart sahiplerinin çoğu İran'da kalmaya devam etmişlerdir. Üçüncü olarak 1996'dan sonra Afganistan'dan kısa süreli izinle gelen kişilerdir. Bu kişilere verilen herhangi bir belge bulunmamaktadır. 1996'dan sonra İran'a gelen Afganların çok az bir kısmı yasal izin alabildiğini belirtmiştir. Bu durumda bulunan ve araştırma grubunda yer alan sığınmacıların bazıları göç etme nedenlerine ilişkin şunları belirtmiştir:

Afganistan'da sürekli savaş vardı ekonomik sıkıntılar can güvenliğimiz olmadığı için İran'a geldim burada terzilik yapıyordum. Çocuklarım büyüyünce İranlılar tarafından rahatsız ediliyordu. Başlarda böyle bir şey yoktu çok fazla Afgan var İran'da insanlar bizi istemiyor, kötü davranıyor bir oğlum Almanya'ya kaçtı (E7).

Afganistan'da savaş ve işsizlik yüzünden ailemi bırakıp İran'a geldim. 7 yıl İran'da kaldım. İran'da insanlar genelde bizi sevmiyor. Kötü bakıyorlar, ayrımcılık yapıyor, ırkçılık yapıyorlar. "Afganlar bizden daha düşük insanlar pis işler yapmalı" diyorlar. Restoranda çalışmamıza bile

izin vermiyorlar. Mecburiyetten yaşıyordum sabah 5'te kalkıp işe gidiyordum 8'de geliyordum polis görür diye dışarı çıkamıyordum kaçaktım(E8).

Yukarıda bahsedilmiş olan Taliban tehdidi ile birlikte ekonomik problemler (işsizlik, mesleğini icra edeme) sığınmacı bireylerin göç etmesine sebep olmuştur. Can güvenliğini sağlamak amacıyla başlayan göç süreci devamında farklı problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle Afganistan'dan İran'a gelen bireyler can güvenliklerini sağlamış olsalar da İran'da işsizlik ve ayrımcılık/ötekileştirme gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır. Sığınmacıların vermiş olduğu cevaplar analiz edildiğinde dikkat çeken bir diğer husus ise; İran'da artan Afganistan uyruklu sığınmacı sayısına paralel olarak İran halkı ve hükümetinin de ötekileştirici tutumudur. Doğan'ın (2019: 22) yapmış olduğu çalışmada araştırmaya katılan İran'dan Türkiye'ye gelen Afganistan uyruklu sığınmacılar daha çok işsizlik, eğitim ve sağlık sorunları ile beraber İran halkının ötekileştiren tutumundan dolayı geldiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Yıldırım'ın otuz beş Afganistan uyruklu sığınmacı ile yapmış olduğu görüşmelerden elde etmiş olduğu veriler çerçevesinde on dört sığınmacının yoksulluk ve işsizlik sebebi ile göç ettiği ortaya konmuştur.

3.2.1.3. Can Güvenliğinin Olmaması

Araştırma grubunda yer alan bireylerden bazıları, Taliban tehdidi ile beraber farklı sebeplerden dolayı can güvenliklerinin olmadığını ve göç etme nedenlerine ilişkin şunları belirtmiştir:

Afganistan'da ben ordayken iki günde bir bomba patlıyordu, belli değil bugün mü ölürsün yarın mı benden önce ağabeyim İran'a gitmişti "gel kurtar kendini İran'a gel" dedi. İran'da kaçak yaşıyorduk polis yakaladığı gibi gönderirdi (E6).

Afganistan'da gündüzleri çalışıyordum akşamları üniversiteye gidiyordum. Herkes kendi ülkesini sever bende seviyorum ama şahsi problemlerim vardı. Çalıştığım şirkette malzemeler kayboldu benden şüphelendiler. Malzemeleri çalan adam devletle iş yapan büyük bir adamdı çaldığımı söylememi istedi ben yapmamıştım söylemedim. Beni öldürmekle tehdit etti. Bende kaçmak zorunda kaldım (E5).

Genel olarak ülke içindeki siyasi istikrarsızlık ve can güvenliğinin olmaması, kamusal alanlarda sürekli bir şekilde canlı bomba ve diğer terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi göç etme nedenleri arasında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar iş hayatında karşılaşmış oldukları problemler (ölüm tehdidi vs.) nedeni ile göç ettiğini belirtmiştir.

3.2.1.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

"Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kökleri ataerkil toplumlarda kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine dayanan yapısal bir olgu olan, yapısal cinsiyet eşitsizliğinin dışavurumu" şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca "erkek gücünün bir ifadesi ve erkekler tarafından kadın üzerindeki statü ve otoritelerini yeniden üretmek ve sürdürmek amacıyla kullanılmaktadır".

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet veya kadına yönelik şiddet, “psikolojik, fiziksel, cinsel, ekonomik ve sosyal olmak üzere farklı biçimlerde görülebilmektedir”. Ayrıca, hem kamusal hem özel alanlarda kadınlar bu tür şiddetle karşılaşabilmektedir. Özellikle eş/partner tarafından uygulanan şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin en yaygın şeklidir. Kadınlar, farklı çevrelerde (özel ve kamusal alanlar) ve farklı kişiler (aile bireyleri, arkadaşlar, aile yakınları, yabancılar) tarafından uygulanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, birçok şekilde sürekli olarak maruz kalmaktadır. Tüm bu şiddet şekilleri ve türleri “kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği ile ilgili olmakla birlikte bu dengesizliği daha da güçlendirmek için bu şiddet şekillerine başvurulmaktadır” (https://notus-asr.org/wp-content/uploads/2016/05/WAVE_EgitimKilavuzu-5.pdf).

Araştırma grubunda yer alan özellikle kadın sığınmacılardan bazıları aile yakınları tarafından şiddete maruz kaldığını, zorla evlendirilme durumu ile karşılaştıklarını ve böyle bir evlilik yapmak istemedikleri zamanda yakınları tarafından kendilerine şiddet uygulandığını söylemiştir. Katılımcılardan bazı kadınlar bu duruma ve göç etme nedenlerine ilişkin şunları belirtmiştir:

Ben İran’da doğdum büyüdüm. Çocuklarımla birlikte geldim Eşim İran’da yaşıyor. Eşimden ve ailesinden kaçtım. Eşim benden 18 yaş büyüktü. Ailem beni zorla evlendirdi. Teyzemin oğlu istemişti beni yok demiştim ailem inat etti hayır dediğim için beni bu adamla zorla evlendirdiler. Eşim ve onun ailesiyle birlikte yaşıyorduk. Eşim esrar, hap vb. şeyler kullanıyordu. İran’da terzilik yapıyordum ona ve ailesine bakıyordum. Sürekli beni dövüyordu dişlerimi kırdı 1,5 aşındaki çocuğum ağlıyor diye fırlattı burnunu kırdı (gözyaşlarını siliyor) daha önce ikiz hamileyken sırtıma karnıma tekmeler attı düşük yaptım.15 yıl tüm bu eziyetleri çektim son zamanlarda zorla para almaya başladı dövmeleri arttı, çocukları alıp götürüp dilendiriyordu. Bütün bunlara artık dayanamıyordum çocuklarımla alıp kaçtım şimdi ailemi rahatsız ediyor erkek çocuğumu göndersin kızlar onda olsun diye haber gönderiyor. Aileme Türkiye’de olmadığını Yunanistan’a gittiğimi söyleyin dedim yoksa gelir diye korkuyorum (K8).

Afganistan’daki bir patlamada 3 yıl önce hayatını kaybetmiş. 3 çocuğu var. Okur-yazar değil. Kocam Bamyân’da olan patlamada öldüğünde başta haberimiz yoktu sonra öğrendim küçük kız çocuğum (5 yaşında) babasının öldüğünü hala bilmiyor (ağlıyor kendisi). Eşimin ailesi babası ve erkek kardeşi çocuklarımla benden almaya çalıştı. Ben çocuklarımla İran’a gelmek istedim çünkü eşimin öldüğünü biliyordum ve bizden saklıyorlardı kayınbabam eşim iyi gitme diyordu. Ama ben eşimin erkek kardeşi ile evlendirecektlerdi. Eşim öldü biliyorum dediğimde kayınbabam kayınım beni dövüyordu gelmek zorundaydım eşimin erkek kardeşi evlenmek istemişiyordum (K2).

Ailem beni benden büyük yaşlı biriyle evlendirmek istedi ben istemiyordum babam ve kardeşlerim tarafından şiddet gördüm dövüyorlardı küfrediyorlardı aç bırakıyorlardı ben başka biriyle evlenmek istiyordum. Şimdi eşim olan kişiyle kaçtım Afganistan’da duramazdık bizi bulsalar öldürürlerdi oradan İran’a kaçtık bir süre orada (5 yıl) yaşadık sonra buraya göç ettik (K4).

Genel olarak insan ve gruplarının başka insanlar tarafından sömürülmesi, istismar edilmesi şiddetin gelişmesi ve sonraki nesiller tarafından da kullanılıp yaygınlaşması için uygun ortamlardır. Afganistan’ın sahip olmuş olduğu sosyo-ekonomik yapı değer ve normların itaat kültürü, istibdat ve etnosentrik öğeler, aşiret-güç ilişkileri kültürel ve mezhepsel çatışmalar dini fanatizm bütün bu unsurlar genelde Afganistan’da özeldir ise Afganistan’da kadına yönelik şiddetin kronikleşmesine sebep olan temel unsurlardır. Kadınlar insani olmayan davranış ve şiddete maruz kalmaktadır.

Küçük yaşta evlilik ve evlendirilen kız çocuklarının yarısının yasal yaş sınırının altında olması Afganistan'da çok yaygındır. "Bir Afgan Amerikalı gazeteci olan Fariba Nawa", yüksek getirisi olduğu için afyon tarımına yapan çiftçi ailelerin borçlarını ödeyemedikleri durumlarda veya farklı sebeplerden borçlarına karşılık genç yaştaki kız çocuklarını uyuşturucu kaçakçılara nasıl gelin ettiklerini kitabında anlatmıştır (Bozatay ve Meriç, ty: 150-168) Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Fonu, "Afgan kadınların %87'sinin bir tür fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete, %62'sinin de birden fazla istismar türüne maruz kaldığını belirtmiştir". Ayrıca küresel veriler erkek intiharlarının kadın intiharlarına göre daha yüksek olduğunu belirtmiş olsa da "Afganistan'da intihar teşebbüsü vakalarının yüzde 80'ine yakını kadınlarda görülmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde, intihar vakaları yetkililerden gizlenmekte ve İslam'da kendi yaşamına son vermenin günah olması nedeniyle yaşananlar aile içinde kalmaktadır". Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'ndan (AIHRC) Hawa Alam Nuristani, "Afgan kadınlarda intihar teşebbüsü vakalarının bu denli yüksek olmasını, farklı sebepleri olduğunu; akıl sağlığı sorunları, aile içi şiddet, zorla evlendirmeler ve kadınlar üzerinde artan sosyal baskılar, bunlardan sadece birkaçıdır". (BBC,2018:<https://www.bbc.com/news/world-asia-44370711>). Yapılan bu çalışmada da Afganistan'da kadına yönelik şiddetin oldukça yaygın bir durum olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında da ailesi tarafından kendinden çok büyük biriyle evlendirileceğini buna karşı çıkınca şiddet gördüğünü belirtenler olmuştur. Bunun dışında uyuşturucu ticareti ve kullanımı oldukça yaygın olması bağımlı oranlarının artmasına ve bu bağımlıların daha fazla aile içi şiddet uygulamasına sebep olmaktadır. Katılımcılar arasında eşinden şiddet (fiziksel, psikolojik ve cinsel), gören, gördüğü şiddet nedeni ile hastanede tedavi edilen (vücudun bazı bölgelerinde kırık), hamilelik döneminde gördüğü şiddet nedeni ile çocuğunu kaybeden ve tüm bu yaşanan şiddet olayları sebebiyle çocuklarını alıp eşiyle yasal olarak boşanmadan kaçıp geldiğini belirtenlerde olmuştur. Bunun dışında Afganistan'da hala levirat (eşi vefat eden kadının, eşinin erkek kardeşi ile evlendirilmesi) evlilik türünün oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Katılımcılardan birieşinin bir bombalı saldırıda hayatını kaybettiğini ancak eşinin ailesinin bunu gizlediğini ve kendisini eşinin erkek kardeşi ile evlendirmek istediklerini karşı koyunca şiddete maruz kaldığını ve kaçmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Kadının göç sürecinden önce yaşamış olduğu bu gibi problemler sonrasında da yaşanacak olanlar sığınmacı kadınları daha zor durumda bırakmakta çocuklarının geleceği için daha zorlu bir hayat mücadelesi vermesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte boşanmış veya yalnız olduğu anlaşılan sığınmacı kadınlar göç sürecinde ve gelinen ülkede de farklı durumlarla (cinsel taciz vb.) karşılaşabilmektedirler.

3.2.2. Göç Deneyimleri ve Yol Güzergâhları

Araştırmaya katılan sığınmacılara göç sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştıkları; ülkeye nasıl giriş yaptıkları, (yasal veya yasa-dışı yollar), insan kaçakçıları ile iletişimleri vb. hakkında sorular sorulmuştur. Bu çerçevede elde edilen veriler farklı alt temalar altında sunulmuştur.

3.2.2.1. Sığınmacıların Yol Güzergâhı ve Kullanmış Olduğu Mekanizmalar

Araştırmaya katılan Afganistan Hazaraları yol güzergâhları ve göç sürecinde kullanmış oldukları mekanizmalar hakkında şunları belirtmiştir.

2 yıl önce Türkiye'ye geldim Afganistan'dan İran'a vize ile geldim. İran'dan Türkiye'ye ise kaçak yollarla geldim. Kaçakçılarla arkadaş aracılığıyla tanıştım. Eşim ben ve iki çocuğum için kaçakçılara 1400 dolar verdim. Yaklaşık 40-50 kişilik bir grupla geldik. Türkiye'ye Van'dan giriş yaptık ve polisler bizi görmedi. Van'dan sonra Tatvan'a gittik oradan Ankara'ya gidip BMMYK'da kayıt yaptırıldı. Seçim yapmamız için birkaç şehir söylediler biz de Trabzon'a geldik (E1).

Afganistan'dan İran'a pasaportla Türkiye'ye ise kaçak yollarla geldim. Kaçakçılarla daha önce Amerika'ya giden bir arkadaşım vardı onun aracılığıyla tanıştım. İki kişi için 3000 TL verdim. İran'dan Türkiye'ye gelmemiz yaklaşık 20 gün sürdü. Yaklaşık 50 kişilik bir grup ile Ağrı'ya geldik. Ardından kaçakçılar bize bilet aldılar ve Ankara'ya gönderdiler Yola çıkmadan önce kendimiz ekmek ve su almıştık açlık konusunda çok sıkıntı yaşamadık ama hava çok soğuktu kar vardı. Sınırı yürüyerek geçtik ve polisler görmedi bizi (E2).

Katılımcıların bir kısmı Afganistan İran'a yasal yollarla geldiğini Türkiye'ye ise yasadışı yollarla giriş yaptığını belirtmiştir. İran'a gelen sığınmacıların bir kısmı vizesinin süresinin dolmasını beklerken bir kısmı ise bu sürenin dolması beklemeden arkadaş ve akraba gibi sosyal ağlar aracılığıyla insan kaçakçıları ile iletişime geçerek belli bir miktar para karşılığında Türkiye'ye gelmiştir.

Afganistan İran' a çocuklarımı aldım kaçak yollarla gittim. Yolda hırsızlar çanta telefon her şeyimizi aldılar. İran'da tanıdık bir aile vardı onlarda kaldım 2,5 ay onlarla birlikte yaşadık çalışmadım onların sebze halinde dükkânları vardı yardım ediyordum. Para konusunda tanıdık aile yardım etti (babasının tanıdıkları) .Türkiye'ye de beraber geldik. İran'da duydum Türkiye yardım ediyor, üçüncü ülkeye gönderiyor. Tanıdık aile birlikte kaçak geldik. Kişi başı kaçakçıya 1500-2000 TL verdik (K2).

İran'a kaçak yolla geldim burada herkes kaçakçı zaten (gülümseyerek) 1500 TL verdim. Türkiye (Van) sınırına geldiğimizde yakalandık ve bizi tekrar gönderdiler. Bu sefer 5 gün boyunca yollarda kaldık ve başka sınırdan (Doğubayazıt) geldik (E5).

Kaçakçıları Türkiye'ye gelen arkadaşlarım var sordum numarasını aldım şu kadar para verin sizi götürürüz dedi. Ağrı'dan Erzurum Horasan'a kadar yürüdük, 24 saat yürüdüğümüz oldu. Bazen arabaları durdurup bindik. Horosan'da bir arkadaşımda kaldık, o bize kendi kimliğiyle tren bileti aldı BMMYK gittik nereye gideceğimizi sordular biz Trabzon seçtik çünkü burada bir tanıdık buradaydı çünkü dil bilmiyorduk iş bulana kadar onunla kalırız dedik (E6).

Üç bin toman (İran parası, yaklaşık 1500 TL) kaçakçıya verdim. İran'dan geldik Ağrı (Doğubayazıt) Türkiye'ye geldik kaçakçı evinde sakladı sonra evden ayrılınca terminale gittim, bilet aldım UNHCR gittim. Bana başka şehirlerde gösterdiler bir arkadaşım burada olduğu için buraya geldim (E8).

Katılımcıların bazıları da Afganistan İran'a yasa-dışı bir şekilde giriş yaptığını, bir süre İran'da kaçak yaşadığını veya hiç durmadan kaçakçılarla iletişim kurup Türkiye'ye geldiklerini söylemişlerdir. Sığınmacılar ortalama kişi başı kaçakçılara en az 1500 TL vermişlerdir (bu miktar son yıllarda daha da artmıştır). Türkiye'ye özellikle Van ve Ağrı'dan giriş yapmaktadırlar.

Sınırlarda bazıları güvenlik güçlerine yakalanıp geri gönderilme merkezlerine alınırken bazıları da yakalanmadan Erzurum- Bitlis veya daha farklı bir istikametle kaçakçılar tarafından Ankara'ya gönderilmektedirler. Katılımcılar Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Ankara ofisine (UNHCR/BMMYK) gidip iltica talebinde bulunmaktadırlar. Ardından BMMYK tarafından kendilerine sunulan üç uydu ilden birini tercih etmektedirler. Sığınmacılar arasında özellikle Trabzon'u seçenler arasında arkadaş-akraba-tanıdık olduğu için seçenler olduğu gibi hava şartlarının Erzurum veya Doğu illerinden daha iyi olduğunu düşünüp seçenlerde bulunmaktadır. Akraba ve tanıdıkları olduğu için Trabzon ilini tercih eden bireyler ise bir sonraki aşamada yapmaları gereken işlemler ve barınma (ev, iş, bulma) konusunda tanıdıkların desteğini almışlar ve ilk aşamada karşılaşılabilecekleri başta dil olmak üzere birçok problemi bu ağlarla çözmüşlerdir.

3.2.2.2. Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Göçe Bağlı Yaşanan Travmalar

Sığınmacılar genelde yasa-dışı yollarla geldikleri için Afganistan-İran veya İran-Türkiye arası yolculukları oldukça zor zahmetli ve acı dolu anlarla geçmiştir. Can kayıplarının yaşanması ise durumun ne kadar trajik ve ciddi olduğunun göstergesidir. Araştırmaya katılan sığınmacılar göç deneyimleri hakkında şunları belirtmiştir:

Hava çok soğuktu, yağmur yağıyordu 12 saat yürümek zorunda kaldık (E1).

Dağlarda kaldık İran'dan Türkiye'ye kaçakçıların tarif ettiği yolu kaybettik. İran sınırında bir gün kaldık başka kaçakçıya sorduk o bizim kaçakçıyı aradı tekrar geldi bizi diğer kaçakçıya sattı onun grubu ile gittik. Çocuklar aç kaldı kaçakçılar sınıra kadar getirip bıraktılar yemek vermediler. Van'da 10 gün eski bir evde kaldık iki odası vardı 50-60 kişi burada vardı insan doluydu her yer. Kaçakçılar hakaret küfür ediyordu bağıyordu kızım ağlıyordu aç olduğu için ama bir şey diyemiyorduk yemek vermiyorlardı. Üç bin toman verdim. Hava çok soğuktu sadece 1 gün içinde yaklaşık 12 saat yürüdüğümüz oluyordu. Kaçakçılar çok kötüydü koşun oturmayın susun küfür ediyorlardı. 250 kişi vardık çok kalabalık dört gün kaçakçının evinde kaldık her oda insan doluydu. Sürekli para istiyorlardı bizden. Ev rutubetliydi havasızdı (K2).

Kaçakçılar bizi Ankara burası diye bıraktılar. Dil bilmiyoruz yollarda kaldık 3 gün yürüdük bazen otostop çektik. "Tabi ki de aç susuz kalırsın". Sonrasında bazı kişilerle anlaşım taksime binip gittik. Trabzon'da akrabam vardı buraya geldim (E5).

Çok kötüydü 1,5 gün vadide kaldık. Yolda üç aile birlikte geliyorduk yaklaşık 20 kişi vardık, kaybolduk, 24 saat yürüdük. Gündüz çok sıcaktı akşam çok soğuktu (K1).

Hava çok soğuktu sadece 1 gün içinde yaklaşık 12 saat yürüdüğümüz oluyordu. Kaçakçılar çok kötüydü koşun oturmayın susun küfür ediyorlardı. 250 kişi vardık çok kalabalık dört gün kaçakçının evinde kaldık her oda insan doluydu. Sürekli para istiyorlardı bizden. Ev rutubetliydi(E8).

Türkiye'ye göç etmeden önce ve göç sürecinde travmatik olaylar yaşayan sığınmacılar göç ettikten sonra da farklı problemler yüzünden psiko-sosyal sorunlar yaşamaya devam etmişlerdir. Travma, bir kişinin kendisini güvende hissetmesini sağlayan koruyucu bariyerleri yitirdiği bir olayı yaşaması durumunda ortaya çıkmakta ve bu travmatik olaylar kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit

eden ve bozan olaylardır. Bu gibi olaylara “deprem, sel gibi doğal afetler, savaşlar, cinsel ya da fiziksel saldırıya uğrama, çocuklukta yaşanan cinsel taciz ve tecavüzler, işkence görme, zorla kaçırılma, trafik kazaları...” örnek verilebilir. Bir travmatik olayın yaşanması esnasında veya sonrasında bireyler “korku, dehşet, çaresizlik, utanç ve suçluluk gibi tepkiler verdiyse bu tür olaylar artık ruhsal açıdan travmatik olaylar ya da ruhsal travmatik olaylar olarak adlandırılır” (Aker, 2012: 11) Sığınmacı ve mülteciler özelinde travmatik olaylar değerlendirildiğinde evden ayrılmak zorunda kalmanın sebep olduğu travma olayı karmaşık bir niteliğe sahiptir. Bir kişi evinden, yaşam bölgesinden ve sevdiklerinden ayrıldığında, kimliğini kaybedebilmekte, fiziksel ya da psikolojik olarak tehdit edildiği için de güçlü bir kaygı yaşayabilmektedir. Bu gibi sebeplerden sığınmacılar ve mülteciler ruh sağlığı bozuklukları için özellikle savunmasız bir grubu oluşturmaktadır. Ruh sağlığı sorunlarının etkisi ikinci veya üçüncü kuşaklara kadar uzanabilmektedir.

Bu bireylerin ruh sağlığını tehdit eden risk faktörleri çoğunlukla “işkence ve şiddete maruz kalma, ev yaşamından ayrılma yönünde duyduğu korku veya tehdit, aileden ayrılma ve aile için endişe ve anavatandaki karışıklık” gibi travmatik deneyimlerden kaynaklanmaktadır (Honkanen, 2016: 12). Bu konuda Buz, (2008:2) tarafından yapılan araştırmada sığınmacılar Türkiye’ye gelişlerinde ülkelerinde ve kaçış sırasında travmatik deneyimler yaşamışlardır. Sığınmacıların %57,5’i psikolojik açıdan kendini kötü hissettiğinde sorunlarını kendi başına çözmeye çalışmakta ve profesyonel yardım alamadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada da sığınmacılar göç ederken günlerce yollarda kalmış (en az beş gün bir hafta ve daha fazla), bu yolculuk sırasında dağlarda, vadilerde kalmış ve kötü hava şartları ile birlikte daha da zorlaşmıştır. Bununla birlikte insan kaçakçılarının insan onurunu kırıcı davranışları, sığınmacılara yemek-su vb. temel gıdaların verilmemesi, çocukların aç kalması ve hastalanması, rutubetli ve havasız evlerde sığınmacıları saklamaları ve evlerin kapasitesinin üstünde olan sayıda insanları bir arada tutmaları bu ve daha benzer birçok davranış sığınmacı bireylerin psikolojisinde derin izler bırakmıştır. Göç sürecinde yakınlarını kaybedenler (çocuğu, eşi, annesi) için bu durum daha da kritik bir hal almaktadır. Bazen sığınmacılar cenazelerini olduğu yerde bırakmak zorunda kalmakta ve gelen bir sonraki grup arasında bunu görenler olmaktadır. Bazen de yakınlarını kaybeden cenazelerini kendileri ile birlikte birçok zorlukla beraber alıp Türkiye’ye getirmektedir. Ayrıca kadın sığınmacılar arasında kaçakçılar tarafından cinsel tacize maruz kalanlar da bulunmaktadır.

18 saat yürüdük, aç kaldık susuz kaldık. İstirahat ederken bizden önce ölmüş karların arasında biri vardı. 8 yaşında bir çocuk babasının kucağında yürürken düştü çocuğun kafası taşa vurdu orda öldü. Babası sırtına bağladı Türkiye’ye getirdi (ağlıyor). Bir hafta yolculuk sürdü. Doğubayazıt’tan girdik. Dört gün bir odada kaldık 40 kişi vardı. Kimsesi olmayan Pakistanlı bir kızı aldılar burada yer dar başka yere götürdüler bir gece kız yoktu sonra sabah getirdiler. Ona ne olduğunu sorduk bir şey yok ben başka yerde uyudum dedi (K4).

Dağdan yuvarlandım cenaze gördüm, hava çok soğuktu Doğubayazıt’tan giriş yaptık. Üç gün kaçakçının evinde kaldık. Bir odaya beş aileyi sıkıştırdılar yaklaşık 20-25 kişi vardık. Beni ve çocuklarımı başka odaya götürdüler karanlıktı çocuklarıma sarılmıştım uyuyorduk biri bacaklarıma dokundu bağırdım telefonun ışığını açtım kaçtı arkadan döndüm o gece sabaha

kadar ağladım. Kaçakçılar bizi Ankara'ya gönderdi. Ankara'dan Trabzon'a gönderdiler. UNHCR bize yardım etti maddi durumum yoktu diye (K8).

Kadınlar arasında cinsel taciz ve tecavüz olayları yaşayan kadınlar genellikle eşi bulunmayan veya yakınında kimsesi olmayanlardır. Bu durumda insan kaçakçıları yalnız ve savunmasız olduğunu düşündüğü kadınlara bu tarz yaklaşmaktadır. İnsanları küçük odalarda kalabalık bir şekilde bekletirken odanın küçük olduğunu ve başka yerlerde bazı kadınlara yer ayrıldığını belirterek kadınları buldukları mekândan uzaklaştırmaktadırlar. Ayrıca gece geç saatlerde yine yalnız olduğunu bildikleri kadınlara fiziksel temasta bulunup cinsel tacizde bulunmaktadır.

Benzer durumu yaşayan sığınmacı kadınlardan biri geç saatlerde karanlıkta gelip çocuklarının yanında bacaklarına dokunulduğunu telefonun ışığını açar açmaz kaçtığını belirtmiştir. Bu olaydan sonra sığınmacı kadın sabaha kadar uyuyamadığını ve ağladığını belirtmiştir. Göç etmeden önce, sonra veya göç sürecinde herhangi bir şekilde cinsel şiddet mağduru olan kadınlara BMMYK' daha fazla yardımcı olmakta ve koruma altına alıp gerekli olan maddi desteği sağlayıp psiko-sosyal destek için de ilgili yönlendirmeleri yapmaktadır. Bununla birlikte yasal anlamda gereken bir işlem ve takip var ise bu durumla da yakından ilgilenmektedir.

3.2.3. Göç Sonrası Yaşanılan Sorunlar

Çalışmanın bu başlığında ise katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan hareketle sığınmacıların göç sonrası karşılaştığı problemler belirli temalar altında ele alınmıştır.

3.2.3.1. Barınma Sorunları

Refugees International¹⁷ Saha Araştırması Raporu'nda Türkiye'de yaşayan hem Afganistan hem de diğer uyruklu mülteci ve sığınmacılar ile yapmış olduğu görüşmelerde "mültecilerin ve sığınmacıların barınacak bir yer bulma, kira ödeme, diğer yabancılarla evleri paylaşmak zorunda kalma, kış aylarında soğuk ve rutubetle mücadele etme gibi bir dizi sorunu dile getirdiğini" belirtmiştir. Gözübüyük Tamer'in (2019: 136) Trabzon'da yürütmüş olduğu çalışmada sığınmacıların ilk geldiği zaman ev bulma konusunda sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Doğan'ın (2019: 23) Trabzon özelinde yapmış olduğu çalışmada benzer şekilde sığınmacıların ev bulma konusunda sorun yaşadıklarını kendi aralarında *haneyi-mülteci* dedikleri Ata Park'ta bir süre kaldıklarını ve daha önce gelmiş olan Afganistanlılar tarafından yardım edilerek ev bulma ve diğer yasal işlemleri yaptıklarını belirtmiştir. Bu çalışmada ise katılımcılar barınma problemlerine ilişkin şunları belirtmiştir:

¹⁷Yerinden edilmiş ve vatansız kalmış olan bireylere (mültecilere ve sığınmacılara) yardım eden, bağımsız insani yardım kuruluşudur. Bundan sonra Refugees International metin içerisinde **RI** olarak kullanılacaktır.

Trabzon'a geldiğimizde Afganistanlı biri yardımcı oldu evi bulduk (E1).

İlk geldiğimizde Trabzon'a dışarıda kalmadık çünkü tanıdık biri vardı. O yüzden burayı seçtik. Bir süre arkadaşımızda kaldık ev bulamadık çünkü ağabeyim ve benim için bunlar bekârdır ev vermiyoruz dediler. Sonra ev bulduk ev sahibimiz iyiydi aylık parasını verdik başka sıkıntı yoktu (E6).

İlk geldiğimizde çok sorun yaşamadık. Ağabeyim burada yaşıyordu geldik onun yanında kaldık. Sonra ev buldu bize ayrıldık (E4).

Bir hafta Atapark'ta kaldım çok sıkıntılar çektim. Ev bulamadık Afgan olduğumuz için, dil bilmiyorduk, paramız azdı, tanıdık yoktu, kimse yardımcı olmadı (gözleri doldu). Bir hafta sonra Atapark da bir Afganistanlı ile tanıştım yardımcı oldu o bir ev buldu (E2).

Trabzon'da ilk Valiliğe geldik ev bulmamızı söylediler. Dil bilmiyoruz, para yok kimseyi tanımıyoruz. Bir tane yaşlı Afganistanlı teyze bizi evine götürdü 10 gün orda kaldık sonra iki aile bir evde yaşadık (K4).

Katılımcılar arasında dil bilmedikleri için ev bulma konusunda sorun yaşadıklarını belirtenlerle birlikte bu sorunu genellikle tanıdık akraba veya başka bir Afganistanlı'nın yardımı ile çözenlerde olmuştur. Sığınmacılar arasındaki göçmen ilişkiler ağı özellikle bu tür durumlarda kendini göstermektedir. Sığınmacıların şehir merkezinde en çok uğradıkları mekânlardan biri Ata Park'tır. Burası hem Valiliğe yakın hem de şehir merkezinde bulunmaktadır. Yeni gelen göçmenler ise ev bulana kadar burada konuşlanmakta ve daha önce gelen Afganistanlılar burada yeni olan sığınmacılara yardımcı olmaktadır. Bazen de ev bulma sorununu sığınmacılar iki-üç aile birleşip bir evde yaşayarak çözmeye çalışmaktadır. Bunun dışında bir süre akrabaları ile kalıp daha sonra kiralık ev bulanlarda olmaktadır. Bu konuda bazı kadın katılımcılar şunları belirtmiştir:

15 gün Zağnos vadisinde kaldık kimse yarım etmedi bir çay bile veren olmadı. Kimlik hemen vermediler. Ev bulamadık başka biriyle birlikte ev tuttuk onun adına olduğu için yine sorun yaşadık. Şuan kış soğuk soba kömür ihtiyacımız var ama bilmiyoruz ne yapacağız (K7).

20 gün Zağnos parkta kaldık. Bahardı. Türkler bize yemek filan getiriyordu. Bir Afganistanlı oturduğu evi bize bıraktı o başka bir yere gidecekti ama ev sahibi sorun çıkardı onun eşi yok o kir vermez dedi. Sonra evdeki Afganistanlı konuştu onunla kirayı verecek dedi kabul etti (K2).

Yaşam çok zordu maddi durumum yoktu. Sokaklardan eşya topladım Türk komşulardan tabak filan aldım (K8)

İlk geldiğimizde yardım eden kimse olmadı ev eksiklerimiz çoktu, yaklaşık bir ay yerde komşuların verdiği battaniyede uyduk halı yok kilim yok çok soğuktu çok kötü oldum (K3).

Sığınmacılar arasında günlerce parkta kalan ve yardıma muhtaç bir şekilde bekleyen ailelerde bulunmaktadır. Parkta kalan ailelere bazen Afganistanlılar bazen Türkler yardım etmekte ancak bazı sığınmacılar kendilerine hiçbir şekilde yardım edilmediğini de belirtmiştir.

Sığınmacılar arasında kadın ve bekâr erkeklere Trabzon'da mülk sahipleri ev vermek istemediklerini kadınların kirayı ödeyemeyeceklerini erkeklerin ise bekâr olması sebebi ile vermek istemediklerini söylemişlerdir. Aslında sorun kadın ve bekâr olmaktan ziyade "sığınmacı, mülteci, göçmen ve yabancı" olmalarından kaynaklanmaktadır. Ev bulunduktan sonra yaşanan en büyük

problemlerden biri ev içinde eşyaların olmaması (mobilya, elektronik malzeme vb.) sığınmacıların uzun süre zor şartlarda yaşamasına özellikle kış aylarında kömür-odun ihtiyaçları olmaktadır. Bununla birlikte sığınmacılar ilk geldiği zaman dil (Türkçe) bilmedikleri için yaşamış oldukları sorunların çözümü daha da zorlaşmakta, ilk etapta, yasal işlemleri yapmakta sorun yaşamaktadır.

3.2.3.2. İstihdam Sorunları

RI'm tarafından Türkiye'de görüşülen mülteci ve sığınmacıların çoğu zorlu şartlarda ve enformel sektörde (çalışanlarının büyük çoğunluğunu kayıt-dışı çalışanlar oluşturmakta) ya çalışmış ya da çalışmaya devam etmekte, uzun mesai saatleri, sıklıkla Türkiyeli çalışanlara ödenenden daha az olduğu bildirilen düşük ücretler ve ödenmeyen ücretler mülteciler ve sığınmacılar tarafından bildirilen sorunlar arasında yer almaktadır. Trabzon ilinde yapılan bu araştırmada da istihdam alanında karşılaşılan sorunlar Türkiye'de yaşayan diğer mülteci ve sığınmacıların yaşadığı sorunlarla benzerlik göstermektedir. Trabzon özelinde Afganistan Hazaraları ile yapılan bu çalışmada katılımcılar bu konuya ilişkin şunları belirtmiştir:

Mecbur olduğum için her türlü işi yaptım. Temizlik inşaat işleri vs. İnşaatta baca yaparken gözüme taş düştü (sol gözü sargılı) çalışmıyorum şimdi. Patronum aradı telefonda geçmiş olsun dedi o kadar. Çalışma iznim yok. Türk patronlar bazıları iyi bazıları kötü bazıları maaşı verince geç veriyor. Bazen iş yerinde Türk arkadaşlar diyor “Afgansın niye geldiniz ülkenizi terk ettiniz, neden geldiniz bir şey diyemiyorum çekiniyorum” (E2).

Çalışma iznim yok düzgün bir işte çalışmıyorum. İki gün iş var dört gün iş yok. Çok zor oluyor (E3).

Dil bilmiyorduk işe başladık patronlarım el kol hareketleriyle anlatıyordu bize sonra mecbur öğrendik. Patronum çok iyi 2 yıl 2 aydır onun yanında çalışıyorum paramızı zamanında veriyor. Benim sigortamda var (E6).

Beş ay eşim iş bulamadı bir terziyi aradık bize kökenimizi sordu Hazara olduğumuzu söyleyince “ Biz Hazaraların yemek yemesine bile razı değiliz siz Şiasınız” dediler. (ağlıyor) Çalışma izni yok Afganistan İran Türkiye ayrımcılık yaptılar sıkıntı bitmiyor bazen diyorum allahım bizi niye yarattın (K3).

Akçaabat'ın bir köyünde eşim çobanlık yaptı. Patron iyi davranıyordu (K5).

Katılımcıların birçoğu kayıt-dışı bir çalışma hayatı olmakla birlikte genellikle devamlılığı olmayan işlerde çalışmakta ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta (ev kirası, sağlık hizmetlerine erişim, çocuklarının eğitimi) sorun yaşamaktadırlar.

Çalışma izni olmadığı için hem emekleri işverenler tarafından sömürülmekte hem de iş kazası yaşayan bireyler herhangi bir talepte bulunamamaktadır. Bununla birlikte işverenler tarafından bazen paraları ödenmemekte veya geç verilmektedir. İş kazası gibi durumlarda yardımcı olacaklarını belirtip herhangi bir şikâyetle bulunmaması için sığınmacıları ikna eden işverenler yardımcı olmamaktadır. Bunun yanı sıra diğerlerine göre daha iyi şartlarda çalışan Hazaralar'da bulunmakta ve çalışma iznine sağlık sigortasına sahip olduğunu belirtmektedirler. Çalışmış

oldukları yerde Türk müşteriler tarafından yardım edildiğini fazla bahşiş verildiğini patronlarının iyi olduğunu belirtenlerde bulunmaktadır. Genel olarak sığınmacılar istihdam konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır. Çünkü Trabzon’da sığınmacıların birçoğu iş bulamamakta bulanlar ise sürekliliği olmayan düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Özellikle evin temel ihtiyaçlarını ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayan ebeveynler için psikolojik sorunlarda baş göstermektedir. Aile içi şiddet gibi başka sorunların yaşanmasına da bu durum sebep olabilmektedir. Özellikle eşinden ayrılmış yalnız kadınlar veya eşlerinin çalışma durumu olmayan kadınlar için iş yerinde farklı problemlerde söz konusu olabilmektedir. Bu konuda sığınmacı kadınlar şunları belirtmiştir:

Eşim iş buldu marangoz kendisi 4 ay çalıştı sonra 2 parmağını kaybetti iş kazasında patronu “şikâyet etmeyin size yardım edeceğim “ dedi ama hiç gelip sormadı bile ben terzilik bildiğim için iş bakmaya başladım 20 gün bir yerde çalıştım. “Patronum eşini bırak ben sana bakarım her şeyi alırım diye beni rahatsız etti ayrıldım işten” çıkmak zorunda kaldım (K4).

“Kimden yardım istediysem kadınlığımdan faydalanmak istediler” Sonra bir pastanede bir Afganistanlı bana iş buldu 5 ay orada çalıştım, patron beni rahatsız etmeye çalıştı benimle arkadaş ol filan başıma bir şey gelmesin diye çıktım işi bulan Afganistanlıya anlattım gitti patronla kavga etti. Sonra bizim eve geldi bu sefer Afganistanlı gittim patronla benim için kavga ettim karşılığını ver dedi. Ben bağırmağa başladım kavga ettim beni dövdü çocuklar evdeydi çıktı gitti. Korkudan şikâyet bile edemedim nereye gideceğimi nasıl anlatacağımı bilemedim. Günlerce evden çıkmadım, pencereyi bile açmadım yaşadıklarımı unutamıyorum rüyalarımaya giriyor Evimi numaramı her şeyi korkudan değiştirdim. Sonra hiçbir Afganlar bile görüşmedim bir yere gitmedim. 5 ay bir terzide çalıştım 3 ay parayı düzgün veriyordun sonraki 2 ay düzgün vermedi ama iyi insanlar (E8).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (UNHCR/BMMYK) mülteci/sığınmacı kadın ve kız çocuklarının erkek mültecilere kıyasla daha farklı ve özel koruma ihtiyaçları olduğunu, kız çocuklarının ve kadınların kullanılmaya, cinsel ve fiziksel istismara, sömürüye ve mal ve hizmetlerin dağıtımında ayrımcılığa karşı, kaçışları öncesi ve esnasında fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara; sığınma ülkesinde fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara; karşı korunmalarını gerektiğibeltirmektedir(<https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-based-violence/>).Yapılan bu çalışmada da sığınmacı kadınlar arasında bazılarının hem göç sürecinde hem de sığınılan ülkede taciz edildiği ortaya konulmuştur. Özellikle ailenin geçimini sağlamak zorunda olan kadınlar çalışmış oldukları yerlerde işverenler tarafından sözlü ve fiziksel tacize maruz kalmışlardır. Bu durum kadınlarda psikolojik sorunların yaşanmasına ve temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olabilmektedir.

3.2.3.3. Sağlık Sorunları

Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2017’de yapılan bir araştırmada, “Türkiye’de Afganistan uyruklu uluslararası başvuru ve statü sahipleri üzerine analizde araştırmaya katılan bireyler sağlık hizmetlerini büyük oranda devlet hastanelerinden aldığını belirtmiştir (yüzde 92). Her on kişiden 8’i aldığı sağlık hizmetinden memnun kaldığını ifade etmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen sığınmacılara sağlık kurumlarında bazı sorunları yaşayıp yaşamadıkları da

sorulmuştur. En sık karşılaşılan sorunlar, dil güçlüğü (yüzde 80), ilaç ve tedavi için katkı payını ödeyememe (yüzde 68) gibi sorunlar olduğu ortaya konulmuştur (Koç, 2017: 117) Yapılan bu çalışmada katılımcılar sağlık problemlerine ilişkin şunları dile getirmişlerdir:

Afganistan'da eşim sinir hastasıydı, kalp atışlarında ritim bozukluğu vardı. Taliban'ın tehdidi yüzünden bu hale geldi. Afganistan'da hastaneye gitti ama ilaçları çok etkilemedi. Çocuklarım yolda hasta oldu İran'da ilaç aldık. Eşim sinir hastası burada bayılıyor ayılınca hastaneye götürebiliyorum normal diyorlar bir şey yok diyorlar, kaç götürdüm daha düzelmedi iyi davranıyorlar ama çok iyi tedavi etmiyorlar (E2).

Türkiye'ye gelmeden önce kalp rahatsızlığım vardı. Burada ameliyat oldum iki sene önce doktorlar gayet iyiydi. Daha sonra dış hastanesine gittim biraz uğraşp bıraktılar çok ilgilenmediler (E4).

Afganistan'da bir patlama sırasında ayaklarımdan yaralandım sakatlandım (koltuk değneği ile yürüyor) burada doktora gittim sanki sinirsel bir rahatsızlıkım gibi normal davranıyorlar. Zaten ayağımdan dolayı burada hiç çalışmadım. Yardım almak için gittiğim yerlerde engelli raporu istediler doktorlar vermiyor. "Kızın var çalışsın baksın biz bilemeyiz okumasın" dediler. Kızım da "ben tek başıma üç kişiye bakamam" dedi. Zaten şuan annesi ile birlikte İstanbul'da yaşıyorlar. Ben Kızılay'dan sadece yardım alıyorum (E7).

Taliban'dan şiddet görünce belimde çok fazla ağırlarım vardı burada hastanede çok para istediler. Bir tahta üzerinde uyumamı söyledi doktor ama daha kötü oldum. Dil bilmediğim için hastanede derdimi anlatamıyordum tercüman yoktu (K5).

Katılımcılardan bazılarının göç etmeden önce sağlık sorunları olmakla birlikte bulunmuş oldukları ülkede tedavi ettiremedikleri görülmüştür. Sağlık problemlerine bakıldığında ise daha çok Taliban baskısından dolayı psikolojik sorunların yanı sıra Taliban tarafından uygulanan şiddet ve terör eylemleri nedeni ile hasta olanlarda bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen sığınmacılar fiziksel rahatsızlıklarının doktorlar tarafından psikolojik sorun olarak belirtilmesine ve iyi tedavi edilip bakılmadıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte "göç" bazı ailelerin parçalanmasına sebep olurken sığınılan ülkede de sığınmacılar arasında parçalanmış aile örnekleri görülmektedir. Bu duruma ise özellikle ekonomik sorunlar neden olmaktadır. Ayrıca sığınmacılar arasında hastanede tercüman bulunmadığı için sorunlarını anlatamadıklarını bu sebeple iyi tedavi olmadıklarını belirtenlerde bulunmaktadır. Sığınmacılar arasında sağlık hizmetlerine erişim konusunda dil bilmemeleri ve ilgili sağlık kurumlarında tercüman olmaması sebebiyle sorun yaşadığını belirtenlerde olmuştur. Araştırma grubunda yer alan bir grup sığınmacı ise sağlık hizmetlerine erişim konusunda ilk geldiği zaman kimlik (sığınmacı kimliği) verilmediği sorun yaşadığını ve yaşamış olduğu sorunlar hakkında şunları belirtmiştir:

Yolda gelirken kendim hasta oldum soğuk aldım. 4 yıl önce gelmişim 2 hafta içinde kimliğimi aldım. Hastanelere gidebiliyorduk bir sorun yaşamadık (E3).

Kimlik yokken grip olsan da hastanede bakmıyorlar sana. Sonra gittiğimizde iyi davrandılar (E8).

Türkiye'ye gelmeden önce herhangi bir sağlık problemimiz yoktu. Küçük kızım yolda hastalandı. Diğer kızımın vücudunda yaralar çıktı kimlik verilmediği için çok masraflı oldu doktorlar iyi davrandı (E1).

İl Göç İdaresinden 10 ay sonra kimliğimi aldım bu yüzden sıkıntı yaşadım. Bir yere gidemiyorsun hastane filan çok zor oluyor (E5).

Kimliğimizi 6 ay sonra verdiler hastaneye gittik muayene olamadık. Buraya gelirken herhangi bir hastalığım yoktu kimlikten sonra hastaneye gidiyorduk iyilerdi. Türkçe de bilmiyorduk “kimlik var mı yok o zaman olmaz” diyorlardı (E6).

Gözübüyük Tamer (2019: 144) tarafından yapılan çalışmada görüşülen kadınların bir kısmı kimlik alamadıkları için sağlık hizmetlerinden yararlanamadıklarını maddi yetersizlikten dolayı ilaç temininde sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada da benzer şekilde birçok sığınmacı İl Göç İdaresi tarafından kendilerine verilen sığınmacı kimliğini alamadıkları dönemde (yaklaşık 6 ay sonra verildiğini bu sürenin şehirdeki sığınmacı sayısının artışına paralel bir şekilde uzadığı, daha önce gelenler arasında kısa süre içinde alındığı belirtilmekte) sağlık hizmetlerinden faydalanamadıklarını, hastanelerde muayene edilmedikleri için sorun yaşamışlardır.

Bununla birlikte sığınmacılar arasında göç etmeden önce sağlık problemleri olanlarla birlikte göç sürecinde kötü hava koşulları, yetersiz beslenme, dağda ve vadide günlerce kalma, uzun mesafeleri yürüme gibi sebeplerden hastalanan sığınmacılarda bulunmaktadır.

Göç sürecinde özellikle çocuklar kötü bir şekilde etkilenmiş ve sonrasında ise sağlık hizmetlerinden faydalanamamışlardır. Katılımcılar arasından göç etmeden önce tüberküloz HIV vb. rahatsızlıkları olan bireylere rastlanılmamıştır.

3.2.3.4. Eğitim Sorunları

Gözübüyük Tamer (2019: 140) tarafından Trabzon’da yaşayan sığınmacı/mülteci kadınlarla ilgili çalışmada, kadınların eğitimlerinin önündeki temel engellerin dil sorunu, eğitim sistemi ve eğitime erişim hakları hakkında bilgi sahibi olmama, eğitim sürecinde ekonomik zorluklar, sosyal ve kültürel sorunlar olduğu ortaya konulmuştur. Doğan (2019: 26) tarafından yapılan çalışmada Trabzon’da yaşayan Afganistan uyruklu sığınmacıların kendilerine verilen sığınmacı kimliklerini almadan özellikle yetişkinler Halk Eğitim Kurslarında verilen eğitim hizmetlerinden faydalanmadığını, kimliğin 5-6 ay içerisinde verilmesi bireylerin dil kurslarından faydalanmasını engellediğini belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada ise katılımcılar eğitim sorunlarına ilişkin şunları belirtmiştir:

Türkçe kursa gitmek istedik ama olmadı. Kimlik yok çalışmak lazım dil bilmiyoruz çok zordu kendim öğrendim çalıştığım yerde. Dil bilmiyorduk işe başladık patronlarım el kol hareketleriyle anlatıyordu bize sonra mecbur öğrendik (E6).

Türkçeyi bilmiyordum ama çalışmak zorundaydım kimseyle konuşamıyordum marketten mağazadan bir şey alırken anlayamıyorduk kendimi anlatamıyordum çok zordu (E8).

Kimlik olmadığı için çocuklarım okula misafir olarak gitti, sonra çocuklara okuldan yardım yaptılar (K2).

6 ay sonra kimliğimi aldım dernekte kurs olduğunu öğrendim geldim buraya. Kimlik yokken hastaneye kurslara gidemedim çocuklarım kötü oldu (K8).

Afganistan'da Türkiye burslarına başvurduğum için ama kazanamadım. Türkiye'ye geldiğimde lisansımı bitirmiş olduğum için yine eğitime devam edebilirim diye düşündüm ama olmadı. Diplomamın bir geçerliliği yok, okula gitmem için çalışmam lazım (E5).

Katılımcılar arasında dil kurslarına gitmek isteyen ancak temel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğu için dil öğrenmekten ziyade çalışmayı tercih etmek zorunda olanlar bulunmaktadır. Bu durumda olan sığınmacılar dili çalışmış oldukları yerde veya kendi çabaları ile (dizi-film izleyerek, internet kaynaklarını kullanarak) öğrendiklerini belirtmişlerdir. Dil bilmedikleri için yerel halkla iletişim kuramadıklarını gündelik ihtiyaçlarını (market-mağaza alışveriş) karşılamakta sorun yaşamaktadırlar. Afganistan Hazaraları arasında araştırmaya katılan bireylerden bazıları daha önce buldukları ülkede yarım bırakmış oldukları eğitimlerine (üniversite) devam etmek istediklerini ancak maddi yetersizlikten dolayı yapamadıkları bazıları ise sığınmacı kimliklerinin geç verilmesi nedeniyle kurslardan faydalanamadıklarını, kimliklerini aldıktan sonra dil ve diğer kurslara katılabildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklu ailelerde kimliğin geç verilmesi nedeniyle eğitim hizmetlerine erişimde sorun yaşamış ancak bu durumdaki ailelerin çocukları okullara misafir öğrenci olarak kaydedildiği için bu sorun kısmi olarak çözülmüştür. Çocukların eğitimi için alınan bu önlem yetişkinlerin eğitimini kapsamamakta, yerel idare tarafından yetişkinlere verilen kurslara katılım için sığınmacı kimliğinin olması şartı aranmaktadır. İlk etapta sığınmacı kimlikleri ortalama 5-6 aylık bir süre içerisinde verildiği için sığınmacılar bu süre içerisinde herhangi bir kursa katılamamaktadır. Bu durum ise dil öğrenimi zorlaştırmakta, dil öğrenimi için gerekli olan sürecin uzamasına neden olmakta, sığınmacıların iş bulmalarını zorlaştırmakta (birçok işveren temel düzeyde Türkçe bilmelerini talep edebilmekte) ve daha birçok sorun yaşamalarına sebep olabilmektedir. Özellikle toplumsal hayata katılım ve ev sahibi toplumla iletişim kurabilmelerini sağlayacak temel işlevi gören dil mekanizmasının olamaması sığınmacıların iletişim kurmalarını sekteye uğratmakta ve entegrasyon eğilimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

3.2.4. Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular

Bu çalışmada Trabzon ilinde ikamet eden Afganistan Hazaralarının sosyal ve sistem entegrasyonuna yönelik eğilimleri çalışmanın nicel araştırma kısmında analiz edilmiştir. Nitel araştırma ile elde edilen verilere ilave ek veriler ile birlikte mevcut durumun daha iyi anlaşılması amacıyla amacıyla Trabzon ilinde ikamet eden sığınmacılara kültürleşme, yerel halkla iletişim durumları, ev sahibi toplum tarafından dışlanma/ötekileştirilme ve buna benzer bir durumla karşılaşp karşılaşmadıklarına ilişkin sorular sorulmuştur.

3.2.4.1. Trabzon'da Sosyo-kültürel Yaşamdaki Değişimler

Araştırma grubunda yer alan katılımcılara Türkiye/Trabzon'a geldikten sonra sosyo-kültürel yaşamlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulmuş ve katılımcılar şunları belirtmiştir:

Türkiye'de yaşamak çok zor ev bizim değil kiralar pahalı çok zorlanıyoruz. Afganistan'da tehdit edilmeden önce orası iyiydi evimiz vardı güzel yaşıyorduk ben orda polistim ama burada mecbur olduğumuz için her işi yaptım temizlik, inşaat şimdi de iş yok çalışmıyorum. Burası emniyet konusunda daha iyi rahat bir şekilde dışarı çıkabiliyoruz parkta oturabiliyoruz. Burada kendi kültürümüzü unutmamaya çalışıyoruz. Bazı giyim kuşam farklılıkları var ama buraya göre yaşamalıyız (E2).

Mesela ben bilgisayar mühendisiyim dört dil biliyorum (İngilizce, Farsça, Urduca Türkçe) 15 yıl öğretmenlik yaptım ama burada terziyim, en kötü şey bu mesleğimi yapamıyorum mülteciler arasında böyle çok insan var aslında böyle insanlar çalıştırılmalı katkısı olur. Kültür farklı dil farklı ben Türkçe öğrendim ama yinede burada yaşamak zor ne kadar dil öğrenirsen öğren onlar gibi giyinsen de dışarı çıktığında sen bir yabancısın. Evde Farsça konuşuyoruz eşimle çocuklarla bazen İngilizce konuşuyorum öğrenmeleri için. Burada eski ev sahibimin abisi ölmüştü evde ziyarete gittim bizde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı odalarda oturur burada hep beraber oturmuştuk. Yani başka bir ülke başka bir millet her zaman farklılık olacaktır (E4).

Burada daha rahat yaşıyorum biz burada kötü bir şey yapmaya kadar polis karışmıyor. İran'da hiçbir şey yapma hakkımız yoktu ama burada rahat bir şekilde dışarı çıkabiliyoruz, araba alabiliyoruz vs. Evet burada kendi kültürümle yaşıyorum yemeklerimizi yapıyoruz. Düğünler biraz farklı değiştiler bizimkilerde değişmeliler. Nasıl ki bir Türk Afganistan'a gidip öyle yaşıyorsa bizde öyle yapmalıyız yoksa geldiğimiz ülkeye saygısızlık olur. Mesela Afganistan'da uzun elbiseler giyiniriz her gün öyle giyinip çıksam olmaz sadece düğünlerde olabilir (E8).

Katılımcılardan bazı erkekler ekonomik anlamda çok zorlandıklarını kendi mesleklerini yapamadıklarını, nitelikli olmalarına rağmen burada niteliksiz işlerde çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Afganistan'dan gelen katılımcılar arasında ekonomik olarak Afganistan'da daha rahat olduklarını ancak güvenlik sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Sığınmacılardan bazıları ise özellikle daha önce yaşamış oldukları ülkede güvenlik sorunu yaşamadıklarını, Türkiye/Trabzon'da bu konuda rahat olduklarını kamusal alanlara daha rahat ve emniyetli bir şekilde katılabildiklerini belirtmiştir. Özellikle İran'dan gelen sığınmacılar arasında orada kaçak oldukları için dışarı çıkamayan, çıktıkları zaman polis tarafından tutuklandıklarını ve Türkiye'de bu konuda çok rahat olduklarını kendilerine birçok imkân sunulduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarında bir gerileme görülmüş olsa da toplumsal hayata katılım ve daha birçok konuda kendilerini Türkiye/Trabzon'da daha emniyette hissettikleri görülmüştür. Bununla birlikte sığınmacılar kendi kültürlerini devam ettirmekte ancak bazı katılımcılarda bunun çok doğru olmadığını kendi kültürlerinin yanı sıra Türk kültürünü öğrenmenin gerekliliği de vurgulanmıştır.

Benim için hiçbir fark olmadı her şey aynı orda da hayat çok zor burada da. Sadece babam evden çıkmama izin vermezdi burada babam yok evden çıkabiliyorum (K1).

Türkçe bilmediğim için Farsça konuşuyorum çocuklarımla. Kendi dilimizi konuşuyorum yemeklerimizi yapıyorum kıyafetleri giymiyorum olmaz çünkü çok farklı herkes farklı bakar.

Burada daha rahat çalışıyorum daha rahat dışarı çıkabiliyorum koca yok dayak yok çocuklarımla daha rahatız (K8).

Burada kendi yöresel kıyafetlerimizi giyemiyoruz çünkü çok süslü parlak, evde dışarıda Farsça konuşuyorum çünkü çok az Türkçe biliyorum 2 çocuğum Türkçe konuşabiliyor ama ben çok bilmiyorum (K2).

Kendi dilimi konuşuyorum ama Türkçe de öğrendim öğrenmek zorundayım çünkü burada yaşıyorum. Kendi dinimi yaşıyorum namaz vs. kılabilirim. Daha çok buradaki insanlar gibi giyiniyorum bazen kendi kıyafetlerimizi evde giyiyorum (K4).

Bizim elbiseler çok farklı erkekler uzun gömlekler giyebilir ama burada öyle değil, bizde artık Türkler gibi giyiniyoruz (K5).

Burada her şeye yeni başladık, dil bilmiyoruz, evet kendi kültürümüzü devam ettirebiliyoruz kıyafetlerimizi giymiyoruz ama evde Farsça konuşuyoruz, çocuklarım kendi aralarında Türkçe konuşuyor (K6).

Katılımcılar arasında özellikle kadın sığınmacılar kültürel kıyafetlerini giyemediklerini özel alanda (ev içi) giyebildiklerini çünkü kıyafetlerinin farklı olduğunu kendilerine farklı bakılacağını belirtmişlerdir. Kadın sığınmacılar ev içerisinde ve dışarıda çocukları ve arkadaşları ile Farsça konuşmakta ve Türkçe bilmemektedir. Bazı sığınmacılarda Türkçe öğrenmek zorunda oldukları için öğrendiklerini belirtmektedir.

Genel olarak kadın sığınmacılar kendi kültürlerini devam ettirmekte, çocukları ile Farsça konuşmakta, kendi yöresel yemeklerini yapmaktadır. Ayrıca aile içi şiddet gören kadınlar şiddet uygulayan kişiden uzaklaştıkları için kamusal alana daha rahat bir şekilde girebilmekte, çalışabilmekte ve kendi ekonomik özgürlüğüne sahip olmaktadır.

3.2.4.2. Türk Toplumuna ile Etkileşim ve Kültürleşme

Yapılan bu araştırmada katılımcıların sosyal entegrasyonu eğilimini ortaya koymak için sığınmacılara Türk komşuları ile iletişim ve etkileşimlerine yönelik bazı sorular sorulmuştur. Katılımcılar bu konuya ilişkin şunları söylemiştir:

Ev sahibimizin çocukları gelip gider, iyiler bizde bazen gideriz anlaşılmadığımız için çocuklar yardım eder. Ayda bir gidip geliriz. Türk yakın bir arkadaşım yok keşke olsa isterim. Türkçeyi çok iyi bilmediğim için Türklerle arkadaşlığım olmadı. Türklerin düğünlerine hiç gitmedik çağırmadılar. Bir Türk ve Hazara evlenebilir herkesin şahsi bakış açısidir eğer anlaşıyorlarsa olur (E2).

Her yerde iyi insan kötü insan var. Komşularımızla görüşürüz hemen hemen her gün gelip giderlerdi. O mahalleden taşındıktan sonra bile görüşüyoruz. Bir Türk arkadaşımın babası vefat etmişti onun cenazesine gittik. Bizim Afganistan'daki gibiydi mezar taşları onları çok benzettim (E3).

Türk arkadaşlarım var çok arkadaşlarım çok iyiler. Başka şehirlerde yaşıyorlar yazın bazen yanıma geliyorlar. Bir Hazara bir Türk evlenebilir olur severse isterse neden olmasın. Türklerin düğününe gittim. Bir Türk arkadaşım evlenmişti Giresun'da bizim düğünlerde çok fazla para harcıyorlar yemekler vs. sizinkiler sade en doğrusu budur bence gerek yok (E6).

Ev sahibimiz çok iyi gidip geliyoruz komşularımız yemekler getiriyor biz götürüyoruz. Haftada bir iki kez gelirler. Türklerin düğün ya da cenazesine katılmadım. Türk arkadaşlarım var sahile çay ocağına beraber gidiyoruz. İş yerinde de Türk arkadaşlarım iyi de var kötüde (E8).

Katılımcılardan bazıları Türk komşuları ile iletişimleri olduğunu ve birbirlerine ev ziyaretlerinde bulunduğunu çocuklarının ise bu ziyaretlerde kendilerine yardımcı olduğunu (tercümanlık) belirtmiştir. Sığınmacılar arasında Türk komşuları ile iyi iletişimleri olan bazıları Türk komşularının ve arkadaşlarının düğün ve cenaze törenine katılmış ve bu törenlerde kendi kültürlerinde benzer ve farklı olan bazı hususları da belirtmiştir. Bununla birlikte bir Hazara ve bir Türk'ün evlenebilme durumuna ilişkin yorumları ise genellikle olumlu yönde olmuştur. Bu sebeple Hazaralar kapalı bir topluluk olmaktan ziyade kültürlerarası iletişime ve etkileşime açık bir gruptur. Sığınmacıların dil bilmemesi Türk komşu ve arkadaşlık ilişkisini olumsuz yönde etkilemekte ve iletişimi sekteye uğratmaktadır.

Türkler iyi insanlar ama çok soru soruyorlar. “Bir kadın bana niye geldin dedi seyahat için dedim bitince git dedi”. Mesela ben Türklerle çok arkadaşlık yapmak istiyorum ama dili çok iyi bilmediğimden olmuyor. Restoran da çalıştığım yerde Türk arkadaşlarım var ama sadece telefonda konuşuyoruz. Birlikte bir yerlere gitmiyoruz (E5).

Genel olarak Türkler iyi davranıyor. Türk komşularla gidip gelmiyoruz ama birbirimizi görünce selamlaşıyoruz. Türklerin düğün cenaze vb. bir şeyine gitmedim. Evlilik için bir Türk bir Hazara olabilir iyi insan olduktan sonra neden olmasın (E1).

Türkler iyidir Türkçe bilmiyorum dernekte kursa geliyorum. Türk komşularımız var ama gidip gelmiyoruz sadece görünce selamlaşıyoruz (K2).

Türkler genel olarak iyi, Türk komşularımız var ama gidip gelmiyoruz sadece bazılarıyla selamlaşıyoruz, böyle yalnız kalmak daha iyi sadece ailemle olmak istiyorum (K6).

Katılımcılardan bazıları ise Türk komşuları ile iletişimlerinin olmadığını birbirlerini gördükleri zaman sadece selamlaştıklarını, konuşamadıklarını çünkü dil bilmediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte Türklerin düğün cenaze ve benzer herhangi bir kültürel etkinliklerini katılmadıklarını söylemişlerdir. Bazı sığınmacılar Türklerle daha yakın samimi ilişkiler kurmak isterken bazıları da bu durumdan memnun olduğunu belirtmiştir. Genel olarak sığınmacı ve ev sahibi toplumun üyeleri arasında sınırlı bir iletişimin olduğu bu iletişimi sınırlayan en temel unsurlardan birinin dil sorunu olduğu görülmüştür.

Ev sahibim ile telefonda görüşürüz, dört tane dairesi var hepsinden ben sorumluyum her ay kiralari toplayip ona gönderirim. Patronumla birbirimizin evine gidip geliriz. Diğer komşularımızla pek iletişim yok (E4).

Sığınmacılardan bazıları ise Türklerle iletişimin çok iyi olduğunu ev sahibinin kendisine mülkünü teslim ettiğini (kiralari toplayip ev sahibine gönderiyor) patronu ile ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtmiştir. Bu durumu belirten sığınmacı görüşmeye katılırken tercüman desteği almadan kendisi sorulara Türkçe yanıt vermiştir. Bu durumda en temelde sığınmacıların dil öğrenmesi Türklerle iletişimin daha iyi bir seviyeye gelmesine yardımcı olabileceği gibi karşılıklı

olarak güvenin inşa edilmesine de yardımcı olacaktır. Bu gibi güven üzerine kurulu ilişkiler ise hem sığınmacılar hem de Türkler için etkileşimi olumlu yönde etkileyecektir.

Türk komşu ve arkadaşlarım evime gelip gitmezler. Bir tane yaşlı amca ve teyze vardı onlar gelip giderdi bazen bir gün yaşlı amca eşim şehir dışına çıkmıştı bizim üst katta otururlardı geldi kapıyı çaldı “para ihtiyacın olursa bir şey lazım olursa ara dedi ben seni seviyorum istiyorum dedi ben orda ağladım ben senin kızın yaşındayım ben sana baba gibi gördüm sen nasıl böyle diyorsun kapıyı kapattım” sonra eşime anlattım eşi evden ayrıldı küstü sonra barıştılar. Sonra biz başka ev bulduk ve ayrıldık oradan (K4).

Katılımcılar arasında kadın sığınmacılar daha iş ortamında fiziksel ve sözel taciz ile karşılaşmış olduklarını belirtirken, benzer şekilde Türk komşuları tarafından taciz edilenlerde bulunmaktadır. Özellikle sığınmacı kadınların ekonomik durumunun kötü olmasından faydalanıp kadınlara farklı tekliflerde bulunmaktadır.

3.2.4.3. Dışlayıcı ve Ötekileştirici Söylemler

Araştırma grubunda yer alan katılımcılar Türkiye/Trabzon’da insanların kendilerini istemediklerini ve dışlandıklarını belirtmiştir. Bu konuya ilişkin sığınmacılar şunları belirtmiştir:

Genel olarak Türkler iyi davranıyor. Sadece kızım hastalanmıştı kimliğinin verilmesini istedim tedavi için “gelmeseydin Afganistan’da kalsaydın,” dediler. Çok kötü hissediyordum kötü bir şeydi üzülüm “Afgansın sanki insan değilsin” (E1).

Şöyle diyeyim beş parmak aynı değildir. İyi de var kötude. Bazen çalıştığım restorana müşteri geliyor. “Nerelisiniz, nasıl geldiniz, ne yapıyorsunuz burada” sorular soruyor kalkarken 20-50 TL bahşış veriyor. Bazıları da diyor “Afgansınız niye geldiniz” bu insanlar az ama haklılarda çünkü burası onların ülke bizim değil. Bazı arkadaşlar var bizim yanımızda diyor “ yabancılar geldi bunlar az paraya çalışıyorlar biz işsiz kaldık” (E6).

“Bize diyorlar ne zaman gidiyorsunuz, neye geldiniz, gidin” Birkaç gün buradayız gideceğim diyorum çünkü başka ne diyebilirim bilmiyorum (E4).

Bazıları çocuklara niye geldiniz diyor onlarda bize anlatıyor. “Bazen üzülüyoruz bazen üzülüyoruz. Çünkü bu bir hakikattir, onların ülkesine geldik, mecburiyetten geldik buna üzülüyoruz” (E2).

Sadece yabancı diyorlar onu anlıyorum çok kötü bir şey söyleseler de anlamıyorum (K2).

Katılımcılar arasında Türkler tarafından kendilerine “neden geldiniz, ülkeniz yok mu ne zaman gideceksiniz” şeklinde çok soru sorulduğu belirtilmiş bazen çocuklar arasında bile bu durumun yaşandığını ve üzüldüklerini belirtmişlerdir. Özellikle Türkler arasında “yabancı” olarak tanılandıklarını yabancılar geldiği için işsiz kaldıklarını söyleyenler olmuştur. Sığınmacılar gelmiş oldukları ülkede işverenler tarafından genellikle ucuz iş gücü olarak görülmekte ve özellikle niteliksiz ve sürekliliği olmayan işlerde tercih edildikleri için bu durum yerel halk tarafından sığınmacıların istenmemesine ve mevcut durumdaki işsizliğin temel sebebi olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu durum yerel halkın söylemlerine ve tutumlarına da yansımaktadır.

3.2.5. Sistem Entegrasyonuna İlişkin Bulgular

Trabzon ilinde ikamet Afganistan Hazaralarının sistem entegrasyonuna yönelik sığınmacılara çalışma izinlerinin olup olmadığı, şehir dışına çıkarken gerekli izinlerin alınıp alınmadığı hakkında sorular sorulmuştur. Bu konuda katılımcılar şunları belirtmiştir:

Emniyet veya İl Göç İdaresi'nden habersiz bir şey yapmadım izinlerimi aldım imzalarım dikkat ettim ama çalıştığım zaman çalışma iznim yok yapmıyorlar işveren uğraşmak istemiyor. Zaten bir iş hep olmuyor bazen fındık çay toplamaya gidiyoruz bazen inşaat işleri yapıyoruz kimse çalışma izni ile uğraşmak istemiyor (E3).

Şuan çalışmıyorum ama inşaatta ve restoran da çalıştım çalışma iznim yoktu. İl Göç İdaresi'nden kimliğimi 10 ay sonra aldım imzalarımı düzenli bir şekilde atıyordum. İstanbul'a bir kez gittim o zaman yol izin belgemi aldım (E5).

İmzaları hep ben attım eşim bazen çalışıyordu geç kamasın diye ben gidiyordum. Hiç şehir dışına çıkmadım. Çalışma iznim yok bazen terzilik işi olunca gidiyorum (K3).

İmzaları atardım. Şehir dışına çıkmadım çalışma iznim yok (K4).

Katılımcıların hemen hepsi şehir dışına çıkarken İl Göç İdaresi'nden gerekli olan izinleri aldığını belirtmiştir. Şehir dışına seyahatler genelde BMMYK ile görüşme veya diğer illerdeki akraba arkadaş ziyaretleri nedeniyle yapılmaktadır. Ayrıca sığınmacılar buldukları ilin Emniyet Genel Müdürlüğü'nde atılması gereken imzaları vaktinde yaptıklarını ve bazen eşlerinin çalışma durumlarından dolayı herhangi bir aksaklık ve sorun yaşanmaması için kadınlar tarafından yapıldığı ve bu gibi işlemlere titizlikle dikkat ettikleri görülmüştür. Ancak bu durum sığınmacıların sistem entegrasyonunu gerçekleştirdiği anlamına gelmemektedir. Çünkü sığınmacıların çoğunun çalışma izni bulunmamakta ve ev sahibi ülkede uyulması gereken bazı kurallar ihlal edilmektedir.

3.2.6. Geri Dönüş ve Geleceğe İlişkin Beklentiler

Katılımcılara geri dönüş ve geleceğe ilişkin beklentileri sorulduğunda sığınmacılardan bazıları geri dönüş yapmak istemediğini ilgili kurum ve kuruluşlardan olan beklentilerini söylemiş ve bu konuya ilişkin şunları belirtmiştir:

Afganistan'a geri dönmeyi düşünmüyorum çünkü emniyet yok. Türkiye Cumhuriyeti UNHCR baskı yapsın üçüncü ülkeye gönderilmemiz konusunda burada arada kaldık. Bizi Afganistan'a geri göndermesinler. Burada yaşadığımız süreçte kimlik daha erken verilsin çünkü tüm işler kimlikle oluyor. Çalışma iznimiz olsun (E1).

Hayır, Afganistan'a dönmek istemiyorum. BMMYK'nın kararı ne olacak bilmiyorum (E5).

Geri dönmek istemiyorum çok eziyet ettiler. Kanada'ya gitmek istiyorum kabul edilirse çünkü Afganistanlı çok var Şia çok var orda. Türkiye ve BMMYK'dan isteğim bizi başka ülkeye göndersinler en büyük oğlumda biraz zekâ geriliği var çocuklarımla geleceği güzel olsun istiyorum (K2).

Afganistan'a gitmek istemiyoruz emniyet yok. Başka bir ülkeye gitmek istiyorum Avustralya akrabalarım orda oraya gitmek istiyoruz. Tek istediğimiz dosyalarımıza baksınlar burada yaşamak çok zor iş izni yok paramızı az veriyorlar bazen de hiç vermiyorlar (K3).

Afganistan'a dönmek istemem Kanada'ya çocuğumun yanına gitmek istiyorum (K5).

Kocamdan kaçıp geldim korkuyorum Türkiye İran'a yakın buraya gelip bizi bulmasından çocuklarımı almasından İran'da aileme baskı yapıyor aileme Yunanistan'a gittiğimi söyleyin dedim. Bir an önce dosyalarımız değerlendirilsin İran'dan daha uzak daha emniyetli bir ülkeye gitmek istiyorum dönmek istemiyorum. Avustralya olursa daha iyi bir dayım orda başka uzaktan akrabalarda var orası olsun (K8).

Katılımcılara Afganistan'a dönmek istemeyenler, emniyet ve güvenliğin olmadığını bu sebeple dönmek istemedikleri özellikle çocuklarının daha iyi bir geleceğe sahip olabileceği ülkelere gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Türkiye/Trabzon'da çalışma izinlerinin olmadığını bu sebeple ücretlerini alamadıklarını, geç ödendiğini eğer çalışma izinleri olursa Türkiye'de kalmış oldukları süreç için daha iyi olabileceğini belirtmişlerdir. İlgili kurum ve kuruluşlardan genel olarak beklentileri sığınmacı kimliklerinin daha erken verilmesi BMMYK tarafından dosyalarının daha hızlı değerlendirilmesi ve üçüncü ülkeye gönderilme işlemlerinin hızlandırılması şeklinde sıralanabilir. Özellikle İran'dan Türkiye'ye gelen sığınmacı kadınlar (şiddet ve aile içi şiddet mağdurları) üçüncü ülkeye gönderilme sürecinin çok uzun olduğunu,

Türkiye'nin İran'a yakın olması sebebi ile korkularının devam ettiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı katılımcılar ise Türkiye/Trabzon'da kalmak istediklerini belirtmiş ve şunları söylemiştir:

Türkiye kabul etse burada kalırım başka bir ülkede yine sıfırdan başlayacağım çocuklarım burada okuyor dil öğrendik ama maalesef Türkiye kabul etmiyor. Burada misafiriz başka ülkede yine öyle olacak. Gelen mülteciler arasında doktor, mühendis var ama burada terzilik yapıyorlar çay topluyorlar. Ama Almanya filan bunları değerlendirip kullanıyor. Afganistanlılar çalışkan Türkiye nitelikli olanları seçip onlar gibi çalıştırmalı. Mesela ben İngilizce Farsça Urduca Türkçe biliyorum bilgisayar mühendisiyim ama burada terzilik yapıyorum durum ortada (E4).

Eğer savaş bitmezse Türkiye'de kalma şansım varsa burası olsun isterim dil öğrendik, alıştık eğer burası olmazsa da Kanada'ya gitmek isterim. Gidenler iyi diyor o yüzden (E6).

Sığınmacılar Türkiye'ye alıştıklarını dil öğrendiklerini çocuklarının eğitimine devam ettiklerini bir başka ülkeye gitme durumunda gidilecek olan ülkede de "misafir yabancı" olarak etiketleneceklerini ve yeniden bir dil öğrenme ve uyum süreci gibi konularda problem yaşanacağını bu gibi sebeplerle girmek istemediklerini ancak Türkiye'de kalma durumlarının olmadığını belirtmişlerdir. Türkiye'den beklentilerinin, burada kalmış oldukları süreç içerisinde nitelikli olan sığınmacıların hizmet sektöründe çalışmasına izin verilmesi ve bu şekilde ülke ekonomisinde fayda sağlanması olduğunu belirtmişlerdir. Bazı sığınmacılarda Afganistan'da savaşın bitmemesi durumunda Türkiye'de kalmak istediğini, kabul edilmemesi durumunda üçüncü ülkeye gönderilmek istediğini belirtmiştir. Ayrıca bazı sığınmacılar Afganistan'a dönmek istediğini ancak gerekli olan güvenlik koşullarının sağlanması durumunda dönüş yapmak istediklerini söylemiştir.

Şuan nereye gidersek gidelim kimse göçmenleri sevmiyor Afganistan'da savaş bitsinde vatanımız Varolsun bizde dönelim parçalandık her yere savrulduk (E7).

Genel olarak sığınmacılar geri dönüş için gerekli olan güvenlik koşullarının sağlanması ve savaşın bitmesi durumunda dönmek istediklerini, Türkiye'de kalmak isteyenler ise bu ülkeye alıştıklarını dil öğrendikleri yeni bir ülke yeni bir dil ve daha farklı problemlerle karşılaşmak istemedikleri için gitmek istemediklerini, üçüncü ülkeye gitmek isteyenler ise bu konuda dosya değerlendirme süreçlerinin çok uzun olduğunu şuan hiçbir şey yapamadıklarını ve arada kalmış olduklarını belirtmişlerdir.

Üçüncü ülke tercihlerinde de akraba ve arkadaş çevresi etkili olmaktadır. Sığınmacılar arasındaki bu sosyal ağlar göç sürecinin başlamasında etkili olduğu gibi devamında da kullanılan temel iletişim ağlarından biri olmuştur.

3.2.7. Afganistan'da Kendi Aralarında Etnik Köken ve Mezhepsel Ayrımcılık

Araştırma grubunda yer alan katılımcılardan daha önce yaşamış oldukları ülkede özellikle Afganistan'da yaşayan Hazaralar Hazara oldukları veya mezheplerinden dolayı hem hükümet hem de diğer etnik gruplar tarafından ayrımcılığa tabi tutulduklarını ötekileştirildiklerini ve dışlandıklarını belirtmiştir. Bu konuda katılımcılar şunları belirtmiştir:

Afganistan'da hem Şii hem de Hazara olduğum için dışlandım kötü davranıldı özellikle devlet bünyesinde çalışanlar bunu yapıyor. Bazen çalışmak için bir yerlere gidiyordum Hazara ya da Şii olduğumdan çalıştırmıyorlardı. "Afganistan'da kendi ülkemde bile sanki biz ülkeye ait değiliz gurbetteymişiz gibi hissediyordum" (E1).

Ben Afganistan'da devlet memuru olarak çalıştım o yüzden her gün neler olduğunu görüyordum. Her yıl çalıştığım birimde teşkilat kurulurdu. Bu teşkilatın başında hep Peştunlar vardı ve daha çok kendilerinden olanı alıyorlardı bunun için uğraşıyorlardı. Son teşkilat başkanı geldiğinde de tüm Hazaraları işten çıkardı teşkilat küçülecek siz haber bekleyin dedi gönderdi. Madem küçülecek işten çıkarılanlar neden hep Hazara biraz Hazara biraz Peştun çıkarılabilir ama öyle değil her zaman dışlanan istenmeyen biz olduk. Eskiden beri Afganistan'da var olan bir şey (E4).

Eskiden beri devlet yönetiminde Peştunlar olduğu için kendilerini çoğunluk gösterip diğer halkların hak ve hukuklarını inkâr edip gasp ediyorlar. Demokrasi deyip biz çoğunluğuyuz ve her yerde biz olmalıyız diyorlar. Etnik azınlıkların özellikle Hazaraların kendi çabaları ile bir yerlere gelmesini istemiyorlar (E5).

Katılımcılardan bazıları Afganistan'da özellikle resmi kurumlarda ötekileştirildiklerinde işe alım-çıkarma işlemlerinde sürekli dışlayıcı tavırlarla karşılaştıklarını Hazara ve Şia oldukları için istenmediklerini belirtmişlerdir. Devlet kurumlarında çalışanlar ise işten çıkarılma durumunda önce Hazaraların çıkarıldıklarını ve bu durumun geçmişten beri var olduğunu belirtmişlerdir. Demokrasi adı altında Peştunların kendilerini çoğunluk gösterip diğer etnik grupların varlığını kabul etmedikleri haklarını ve hukuklarını gasp ettiklerini bu durumdan en çok etkilenenlerin Hazaralar

olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu gibi durumlarla hemen hemen birçok kurumda (hastane, okul) karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan bazıları şunları söylemiştir:

Hastanede kardeşim ameliyat olacak sen kimlendensin diye sordu doktor ben Hazarayım dedi kardeşim ve sonrasında ameliyatta ip içerde bırakmış biz tekrar başka hastaneye götürmek zorunda kaldık (K3).

Bizi sevmezler Afganistan'da çünkü kâfiriz şiyaz okullarda öğrencilere burs verilirken önce Peştun ve Taciklere verilirdi buradan bile ne kadar ayrımcılık yaptıkları anlaşılıyor (K4).

Mesela orduda 360 puan alan bir Hazara öğrenci askeri akademiye giremedi, Peştun bir öğrenci 110 puanla geçti bu sadece en küçük ve en basit örneği. Kendi bakanları özellikle Mili Eğitim Bakanlığı kendi başına Peştunların yaşadığı bölgelerde hayali okullar kurmuş öğretmen maaşı var okul masrafları var ama eğitim alan yok çünkü yok sadece evrak üzerinde var. Hazaraların okula gitmesine ve eğitim almasını da istemiyorlar çünkü üniversite sınavları başarı hep bizim çocuklar tarafında oluyor çünkü çalışıyorlar okula gidiyorlar emek veriyorlar kendi yaptıkları hatayı bize ödetmeye çalışıyorlar sizde düzgün okullar açın ve insanlar eğitim alsın. Ama böyle bir şey kabul etmeyip Hazaralar üniversiteye çok geldiler ve kontenjan usulüne gitmeye çalışıyorlar. Hem yanlış işler yapıyorlar hem de diğerlerinin hakkını yiyorlar (E5).

Hazaralar, Afganistan'da sağlık eğitim ve diğer hizmetlere erişim konusunda da ayrımcılığa uğradıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan bazıları Hazara oldukları anlaşıldığında, sağlık hizmetlerinden güvenli bir şekilde yararlanmamakta ve sağlık hizmetlileri tarafından etnik gruplara göre farklı davranılmaktadır. Bazı katılımcılar ise benzer bir durumun eğitim hizmetlerinde erişim konusunda yaşandığını belirtmiştir. Bu konuda Hazaraların çocuklarının eğitimine önem verdiklerini ve başarılı olduklarını devlet yönetiminde bulunan Peştunların izlemiş olduğu yanlış politikalarından dolayı Peştun öğrencilerin üniversite sınavlarını kazanamadıkları ve bu durumdan çok rahatsız olduklarını, Hazaralara yönelik üniversitelerde kontenjan usulüne gitmeye çalışıldığını söylemiştir. Bununla birlikte Hazaraların ayrımcı politikalarla yalnızca devletin resmi kurumlarında değil aynı zamanda toplumsal hayatın hemen her alanında karşılaştıkları görülmekte ve bu konuda bazı katılımcılar şunları belirtmiştir:

Afganistan'da Hazarasınız Şiasınız diye bize kötü davranıyorlardı bu bir markete gidip ekmek aldığınızda bile hissedebiliyordunuz sırada beklerken insanların bakışlarından (E8).

Mesela halk arasında Peştunlar bazıları Hazaraları görünce dişlerini sıkın bile oluyordu sevmiyorlar istemiyorlar "gözü küçük burnu" basık diye dalga geçiyorlardı. Mesela pazara gidiyorsun bir şey almaya sırada bekliyordum Hazara dedi dalga geçerek bende Afgan dedim benimle kavga etti ve onu savundular beni sıranın en arkasına gönderdiler bunlar hep vardı (K2).

Katılımcılar özellikle toplumsal hayatın her alanında istenmediklerini, sürekli olarak Peştunların davranış ve tutumları ile Hazaraları dışladıklarını ve ötekileştirdiklerini ve özellikle söylemleri ile hakaret ettiklerini belirtmişlerdir. Afganistan'da benzer davranış ve tutumların Taliban ve DAİŞ gibi yapılanmalar tarafından uygulandığını belirten Hazaralar da bulunmaktadır:

Komşu köylerden haber geliyordu baskın oldu Hazaraları Taliban öldürdü. Korkudan bölgemizden çıkamıyorduk bir yere gidemiyorduk devlet Taliban'ın elinde bizi koruyamıyordu (K2).

Hazara olduğumuz için Daiş Taliban bizi vurup kızlarımızı alıp götürüyorlar, Şia olduğumuz için bizi istemiyorlar. Kızlarımızı alıp göğüslerini kesip eziyet ederek öldürüyorlar bizim köyden çok kız götürdüler komşular hepimizin çocuğunu götürdüler. Bize devlet hiç bakmıyordu çoban olarak bir köyde yaşıyorduk Taliban rahat vermiyordu devlet bakmıyordu kaçıp geldik kaçmasaydık kocamı da öldüreceklerdi (K5).

Afganistan'da Taliban genelde Peştundur. Camileri, sokakları patlatıyorlar polisleri saldırıyorlar. Genellikle Hazaraları daha çok vuruyorlar. Siz niye şiasınız niye çok okuyorsunuz, niye kızları çok okutuyorsunuz bahaneleri hazır. Hazaraları sürekli tehdit ediyorlar geçen yıl 9 tane Hazarayı yolda önünü kesip öldürdüler. Bizim Hazaralar hem Şia hem okuyorlar kızlar diğerlerine göre bizde daha çok okuyor Taliban bunları istemiyor kızlar ev içinde olsun dışarı çıkmasın çadır giysin okula gitmesin ama biz Hazaralar da öyle bir şey yok. Peştunlar kendi kendilerine okullarını yıkıyorlar çünkü Talibanlar onlarda ve eğitime karşılar (E6).

Katılımcılar Taliban tarafından Hazaraların öldürüldüğünü ve özellikle Hazaraların yaşadığı bölgelere baskınlar yapıldığını Hazaraların gittiği camileri (Sünni ve Şia olanlar farklı camilerde) bombaladıklarını kız çocuklarını okula gönderdikleri için öğrencilerin yollarını kestiğini belirtmiştir. Özellikle kız çocuklarının okutulmasına karşı olduklarını çünkü kadınların evden çıkmaları ve kapanmalarını gerektiğini bu konuda baskı yaptıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte Şia oldukları için Taliban ve Daiş yapılanmaları tarafından “kâfir” olarak ilan edildiklerini ve Taliban üyelerinin genelde Peştun ve Sünni olduklarını belirtmişlerdir. Taliban tarafından kız ve erkek çocuklarının kaçırıldıklarını ve işkence edilerek öldürüldüklerini, bu gibi katliam ve baskılar sebebi ile Hazaralar Afganistan'ın belli bölgelerinde yaşadıklarını ve ülkenin diğer bölgeleri ile pek bağlantıları olmadığını çünkü yollarda baskın yaptıklarını ve bu sebeple izole bir hayat sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten günümüze göç olgusu, ülkelerin askeri ekonomik, politik ve kültürel yapısını etkilemektedir. Hem Asya'da hem Avrupa'da olan Türkiye ise son yıllarda artan mülteci ve sığınmacı sebebi ile bu durumdan hem ekonomik hem de sosyo-kültürel açıdan çok fazla etkilenmektedir. Trabzon özelinde yapılan bu çalışmada ise Afganistan Hazaralarının göç deneyimleri, Türkiye'ye geliş nedeni, giriş şekli yasal yasadışı giriş, hangi sınırdan girdiği, kaçakçılarla iletişim, verilen paranın miktarı ve neler yaşandığı) bununla birlikte Türkiye'de yaşadığı temel sorunlar (beslenme, barınma, eğitim, sağlık, uyum) ve Türk toplumuna aidiyet durumu, Türklerle iletişim, geri dönüş ve geleceğe ilişkin düşünceleri ve entegrasyon (sosyal-sistem entegrasyonu) eğilimleri incelenmiştir. Bu bağlamda 80 birey ile yapılan anket ve 16 birey ile yapılan bireysel görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulardan öne çıkan hususlar şunlardır:

- Nicel araştırma kapsamında ankete katılan 80 bireyin yaklaşık %67'si 18-35 yaş aralığında, %42,5'i bekâr, %43,8'i evli, %7,5'i boşanmış ve %6,3'ü ise eşi vefat etmiştir. Bireylerin eğitim düzeyine bakıldığında ise %15'i okur-yazar değil, %11,3'ü sadece okur-yazar, %15'i ise lise mezunudur. Ancak buradaki en önemli husus araştırma grubundaki bireylerin %30'u farklı sebeplerden dolayı almış oldukları eğitimleri tamamlayamamışlardır. Nitel araştırma kapsamında görüşülen 16 katılımcının yaş ortalaması ise 39'dur. Katılımcılar arasında 12'si evli ancak 1'i boşanmış ve 2 kişinin de eşi vefat etmiştir. Katılımcılar arasında 5'inin okuryazarlığı yoktur ve bu 5 kişinin 4'ü kadın, 1'i erkektir. Genel olarak nicel ve nitel araştırma kapsamında yer alan araştırma grubundaki bireylerin **genç ve orta yaş grubunda** yer aldığı, **eğitim seviyelerinin düşük** olduğu kadın ve erkek katılımcılar karşılaştırıldığında okur-yazarlık oranının kadın katılımcılarda daha düşük olduğu gözlenmiştir.

- Nicel araştırma bulgularına göre bireylerin yaklaşık %54'nün çocuğu bulunmakta ve çocuk sahibi olan ebeveynlerin yaklaşık %35'i, 1-3 %19'i ise 4-6 arasında çocuğa sahiptir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %40'ı eşi ve çocukları ile birlikte %13'ü ise yalnızca çocukları ile birlikte yaşamaktadır. Burada belirtilmesi gereken hususlardan biri evli olup, bazı sebeplerden dolayı **parçalanmış aileler** bulunmaktadır. Bazı kadın katılımcılar eşlerinden ve yakınlarından şiddet gördüğü için göç etmiş olduğu ve bazılarının ise göç öncesinde eşinin vefat etmiş olduğu gözlenmiştir. Genelde kadınlar özelde ise hassas gruplar içerisinde değerlendirilen ve **toplumsal cinsiyete dayalı şiddet** gören kadınlar, hem göç sürecinde hem de sonrasında temel ihtiyaçlarını (beslenme/barınma, sağlık vd.) karşılamakta zorlanmakta ve daha farklı problemlerle karşılaşabilmektedir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %70'i hane halkı sayısının 4-6 arasında olduğu evlerde yaşamaktadır. Hazaralar arasında kira ücretlerini ödemekte sorun yaşayanlar olmakta bu sebeple birkaç aile bir arada veya akrabaları ile yaşamakta, bekâr olanlar ise birlikte kalmaktadır. Bu şekilde ev kirası ve diğer masraflar aileler veya bireyler arasında paylaşılmaktadır.

- Bireylerin yaklaşık %63'ü şuan herhangi bir işte çalışmamakta ve %37'i ise çalışmaktadır. Çalışmayan bireylerin sayısının fazla olması genellikle **günü-birlik/sürekliliği olmayan** işlerde çalışmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Çalışanlar ise kafe ve restoranlarda garsonluk, bulaşıkçılık yapmakta ve inşaat sektöründe çalışmaktadır. Bununla birlikte mevsimlik tarım işçiliği yapan çay findık toplayanlarda bulunmaktadır. Kadınlar arasında çalışanlar ise daha çok bulaşıkçılık, ev temizliği, kuaförlük ve terziilik yapmaktadır. Daha önce yaşamış olduğu ülkede ev hanımı olan iş deneyimi olmayan kadınlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla çalışmak zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra araştırma grubu içerisinde çok az sayıda lisans mezunu olmakla birlikte (Eczacılık, Muhasebe, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi) bu bireylerin kendi mesleklerini Türkiye'de yapamadıkları ve nitelsiz işlerde çalışmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Bireylerin yaklaşık %82'sinin ortalama aylık hane geliri 1500 TL ve altındadır.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %43'ü 2-3 yıldır Türkiye'de yaşamakta, yaklaşık %47'si ise 2-3 yıldır Trabzon'da yaşamaktadır. Bireylerden bazıları Trabzon'dan önce başka bir uydu ilde yaşamış ardından Trabzon'a gelmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %69'u Afganistan'dan %30'u İran ve %1'i Pakistan'dan gelmektedir. Bireylerin yaklaşık %32'si savaş, %40'ı ise **savaş ve düşmanlık** sebebi ile göç etmiştir. Afganistan'daki iç savaşın olması bireylerin göç etmesine sebep olmakta ancak ülke içerisinde dini ve etnik gruplar arasındaki çatışmalar, aşiretler arasındaki anlaşmazlıklar ve diğer sebeplerden kaynaklanan şahsi düşmanlıklar bu göç sürecini tetiklemektedir. Bazı katılımcılar Afganistan'da hem **Hazara** hem de Şii oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıklarını, katledildiklerini ve istenmediklerini belirtmişlerdir. Afganistan'da **Taliban** (Sünni İslamcı Grup), tarafından kâfir olarak nitelendirilmeleri, sürekli tehdit edilmeleri ve şiddet görmeleri ve diğer etnik gruplar tarafından dışlanmaları, Hazaraların göç etmesine sebep olan unsurlardan bazılarıdır. Bununla birlikte İran'da bulunan Hazaralar ise Şii olmalarından ziyade "Afgan, Hazara" oldukları için ötekileştirilmektedir. Araştırmada, "Hazaraların Türkiye'ye göç etmesine sebep olan temel faktör nedir?" sorusuna yönelik elde edilen veriler ışığında **savaş ve düşmanlık** olduğu belirtilebilir. Çünkü bireylerin, %40'ı savaş ve düşmanlık sebebinden dolayı göç ettiğini söylemiştir. Savaş, göç etme nedenlerinden biri ancak göçü başlatan süreçte tek başına belirleyici bir faktör değildir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %94'ü daha önce yaşamış olduğu ülkede güvenlik problemi ile karşılaşmıştır. Ancak bu oran Türkiye'de %27'ye düşmüştür. Türkiye'de

olup kendini güvende hissetmeyen bireyler ise daha önce yaşamış oldukları ülkede (İran, Afganistan) şahsi düşmanlıklarının olması (akraba, eşi vd.), ve İran ile Türkiye'nin sınırının olması düşmanlarının Türkiye'de yaşadıklarını öğrenince gelme ihtimallerinden dolayı endişe duymaktadır.

- Afganistan'daki mevcut durum göz önüne alındığında ve elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirildiğinde araştırma grubundaki Afganistan Hazaraları'nın en fazla can, mal ve namus konusunda güvenlik problemi yaşadığı belirtilebilir. Özellikle kırsalda yaşayanların topraklarına zorla el konulmakta hayvanları alınmakta, kız ve erkek çocuklarının kaçırılmaktadır. Bununla birlikte okuyan kız çocuklarının Taliban tarafından tehdit edildiğini ve çocuklarının eğitimlerini tamamlayamadıklarını, çocuklarının daha iyi bir geleceği olması isteğiyle göç ettiklerini belirten bireylerde bulunmaktadır. Genel olarak Hazaralara karşı hem Taliban gibi terör örgütleri hem de diğer etnik gruplar tarafından bir baskı ve tehdidin olduğu aşikârdır. Ayrıca ülke içinde Hazaraların temel hakları da yine bu gibi gruplar tarafından (yaşama, sağlık, eğitim vd.) göz ardı edilmektedir.

- Afganistan'da çok fazla etnik grubun olması ve bu gruplar arasında gerek siyasi gerekse toplumsal alanda otoriteyi elde tutabilmek adına çatışmalar yaşanmaktadır. Etnik gruplar arasında bazen hükümetler bazen de dini terör örgütleri tarafından desteklenen ayrımcı politikalar ülke içerisindeki etnik gruplar arasında birleşme veya "Afganistanlı" adı altında bir üst kimlik oluşturulmasına ve ulus bilincinin oluşmasına engel olmaktadır. Bu sebeple günümüzde hala etnik grupların ve bu grup liderlerinin, aynı zamanda kabile reislerinin ve din adamlarının arasındaki anlaşmazlık devam etmektedir.

- Araştırma grubundaki bireylerin, yaklaşık %72'sine daha önce yaşamış oldukları ülkede, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar tarafından kötü/çok kötü davranıldığı özellikle hastane okul ve diğer kamusal alanlarda ayrımcılığa maruz kaldıkları, bazen hastanelerde tedavi olamadıkları ya da iyi davranılmadığı, çocuklarının okul kayıtlarını yaptıramadıkları ve yazı işleri için müracaat ettikleri kurumlarda kendilerinden rüşvet istendiği tespit edilmiştir. Ancak Türkiye'de bu oran %7 civarında kalmaktadır. Bu bağlamda Hazaralara Türkiye/Trabzon'da kamu kurum ve kuruluşları çalışanları tarafından daha iyi davranıldığı belirtilebilir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %48'ne daha önce yaşamış oldukları ülke insanların kötü/çok kötü davranıldığı ve Türkiye/Trabzon'da Türkler özelinde bu durum %8 oranında kaldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte araştırma grubundaki bireylerin %81'i daha önce yaşamış olduğu ülkede ayrımcılığa maruz kalırken bu oran Türkiye'de %55'tir. Türkiye/Trabzon'da ayrımcılığa maruz kaldığını belirten bireyler genellikle etnik kimlikleri ve konuştukları dil sebebi ile ayrımcılığa uğradığını belirtmiştir. Buradaki önemli husus ise sığınmacıların hem konuşmuş oldukları dil hem de fenotiplerinin Türklerden farklı olması ve "Afgan, yabancı" olduklarının anlaşılması ve bu gibi sebeplerden ayrımcılığa maruz kalmasıdır.

Ayrıca Türkiye/Trabzon’da dini inançlarından dolayı ötekileştirilenlere bu gibi söylem ve davranışların ev sahibi toplumun bireylerinden ziyade diğer Afganistanlılar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %47’si Türkiye/Trabzon’da iş bulma, %25’i ise kabul görme konusunda sorun yaşamaktadır. **İstihdam** konusunda sorun yaşadıkları için temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Temelde **ekonomik yetersizlik, barınma-beslenme, sağlık** ve **eğitim** alanlarında da baş gösteren diğer sorunlara da sebep olabilmektedir. Bununla birlikte barınma konusunda sorun yaşayanlar arasında mülk sahiplerinin “yabancılara” evlerini kiraya vermek istemediğini belirtenlerde bulunmaktadır. Ayrıca bazı kadınların çalışmış oldukları mekânlar da **sözlü ve fiziksel tacize** maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca kabul görme konusunda da Hazaraların %25’i sorun yaşamakta bu durum ise yine bireyler tarafından “bizi istemedikleri yabancı olarak gördükleri için iş vermek istemedikleri” şeklinde bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Genel olarak tüm sorunlar birbiriyle ilişkili olup bir konuda yaşanan sorunlar diğer konularda da sorun yaşanmasına neden olmaktadır.

- Araştırma grubundaki bireylere, İl Göç İdaresi’nin vermiş olduğu **sığınmacı kimliğinin** 5-6 ay gibi bir süre sonra verilmesi (yaklaşık 6 ay sonra verildiğini bu sürenin şehirdeki sığınmacı sayısının artışına paralel bir şekilde uzadığı, daha önce gelenler arasında kısa süre içinde alındığı belirtilmekte) ve bu kimliği alamadıkları için sağlık hizmetlerinden faydalanamadıkları, hastanelerde muayene edilmedikleri için sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte sığınmacılar arasında göç etmeden önce sağlık problemleri olanlarla birlikte göç sürecinde kötü hava koşulları, yetersiz beslenme, dağda ve vadide günlerce kalma, uzun mesafeleri yürüme gibi sebeplerden hastalanan sığınmacılarda bulunmaktadır. Göç sürecinde özellikle çocuklar kötü bir şekilde etkilenmiş ve sonrasında ise sağlık hizmetlerinden faydalanamamışlardır. Hazaralar arasında göç etmeden önce tüberküloz HIV vb. rahatsızlıkları olan bireylere rastlanılmamıştır.

- Sığınmacı kimliklerinin geç verilmesi nedeniyle yaşanan sorunlardan bir diğeri ise yetişkinlerin kurslardan faydalanamadıkları, kimliklerini aldıktan sonra dil ve diğer kurslara katılabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca çocuklu aileler de kimliğin geç verilmesi nedeniyle eğitim hizmetlerine erişimde sorun yaşamış ancak bu durumdaki ailelerin çocukları okullara misafir öğrenci olarak kaydedildiği için bu sorun kısmi olarak çözülmüştür. Çocukların eğitimi için alınan bu önlem yetişkinlerin eğitimini kapsamamakta, yerel idare tarafından yetişkinlere verilen kurslara katılım için sığınmacı kimliğinin olması şartı aranmaktadır. Sığınmacı kimliklerine sahip olamayanlar herhangi bir kursa katılamamaktadır. Bu durum ise ilk etapta dil öğrenimi zorlaştırmakta, dil öğrenimi için gerekli olan sürecin uzamasına neden olmakta, sığınmacıların iş bulmalarını zorlaştırmakta (birçok işveren temel düzeyde Türkçe bilmelerini talep edebilmekte) ve daha birçok sorun yaşamalarına sebep olabilmektedir.

Özellikle toplumsal hayata katılım ve ev sahibi toplumla iletişim kurabilmelerini sağlayacak temel işlevi gören dil mekanizmasının olamaması sığınmacıların iletişim kurmalarını sekteye uğratmakta ve entegrasyon eğilimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %70'i Türkiye'de **uyum sorunu** yaşamaktadır. Bu bireylerin yaklaşık %50'si **dil konusunda**, sorun yaşamaktadır. Bu bireylerin %57'si **Türkçe** bildiğini %43'ü ise bilmediğini belirtmiştir. Türkçe bilenlerin %39'u A1 düzeyinde bilmektedir. Buradaki önemli husus ise bireylerin hangi düzeyde Türkçe bildiği ve entegrasyon sürecine katkı sağlayacak bir düzeyde olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu kapsamda A1 düzeyinde bildiğini belirten bireylerin bazılarının yazma-okuma- konuşma becerilerinin eksik olduğu gözlenmiştir. "Hazaraların entegrasyonunu sekteye uğratan en temel unsur nedir?" sorusuna elde edilen veriler çerçevesinde Hazaraların dil (Türkçe) bilmemesi entegrasyon sürecini sekteye uğratmakta şeklinde cevap verilebilir. Bununla birlikte gündelik ilişkiler ve resmi ilişkiler konusunda sorun yaşadığını belirten bireyler ise yine bu durumun dil bilmemelerinden kaynaklandığını söylemiş ve resmi dairelerde Farsça bilen tercüman eksikliğini de dile getirmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %94'nün Türk komşusu bulunmakta ancak bu bireylerin yaklaşık yarısından fazlası Türk komşularıyla görüşmemektedir. Genellikle Türk komşuları ile birbirlerine ev ziyaretleri yapmadıkları apartman girişinde, dışarıda vd. yerlerde birbirlerini gördüklerinde selamlaştıkları ev ziyaretlerinde bulunanlar ise dil bilmeyenlerin ise çocuklarından (tercüman) destek aldıkları tespit edilmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin yaklaşık %65'nin Türklerin düğünlerine katılmadığı, %50'sinin Türklerin cenaze törenlerine, katılmadığı, %68'i ise Türk arkadaşlarıyla herhangi bir sosyo-kültürel faaliyete katılmadığı gözlenmiştir. Bu kapsamda ev sahibi toplumun bireyleri ve sığınmacı bireyler arasında iletişimin ileri bir boyutu olan organize olma veya bir araya gelme, iki toplum arasında kültürel öğelerin paylaşımı için gerekli olan etkileşim ortamının olmadığı tespit edilmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin %63'nün Türkiye/Trabzon'da dini inançlarını rahat bir şekilde yaşayabildiği, %75'nin dini bayramlarını kutlayabildiği, %73'nün kültürel değerlerini yaşatabildiği, %71'nin geleneksel kıyafetlerini giyebildiği ve %94'nün yöresel yemekleri yapabildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı bireylerin Şii oldukları ve yapmak istedikleri bazı özel dini ritüelleri Türkiye/Trabzon'daki camilerde rahat bir şekilde yapamadıkları, bazı bireylerin de geleneksel kıyafetlerinin farklı olması sebebi ile sadece özel günlerde (nevrus ve dini bayramlarda) giyebildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bireylerin yaklaşık %72'sinin Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından yapılan faaliyetlere katıldığı gözlenmiştir. Genel olarak sığınmacıların gitmiş oldukları ülkede bu gibi dernek ve faaliyetleri, sığınmacıları bir arada tutma, kültürel değerlerin sürdürülmesi, etnik kimliğin korunması bakımından kültürel

belleğin oluşturulmasına katkı sağlamakta, psiko-sosyal destek ile bireylerin yaşadığı problemleri (hemşericilik) çözmeye yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte yeni gelen bireylerin daha önce gelmiş olan bireylerle tanışmasına ve bir arada olmalarına yardımcı olmaktadır. Bu konuda özellikle kendi aralarındaki göçmenlik ağını kullanarak birbirine yardım etmektedirler.

Afganistan Hazaralarının göç deneyimleri ve özellikleri incelendiğinde “**İlişkiler Ağı Teorisi**” çerçevesinde değerlendirilebilir. “Göçmen İlişkiler Ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır.” Bu ilişkiler ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendirici öğelerdir. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Bu tür bağlar insanların gerektiğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaktadır. Bununla birlikte göçmen ilişkiler ağı en genelde bir ülkeden diğerine göç edecek olan düzensiz göçmenler için gerekli olan alt yapı organizasyonunu yapmaktadır. Ağın son etkisi ise varılan ülkedeki desteğe yöneliktir. Kurulan ağ göçmenlerin ilk geldikleri dönemdeki geçimlerini sağlamakta ve yeni gelenleri bu bağlamda desteklemektedir (Abadan Unat; Çağlayan, 2006:88). Çünkü bir yerden başka bir yere göç etmek zorunda bırakılan insanlar, gitmek istedikleri ülke hakkında ilk olarak akrabaları ve arkadaşları aracılığı ile bilgi edinmektedir.

Araştırma kapsamında Hazaralar arasında daha önce Türkiye’de yaşayan akraba ve arkadaşlarının olduğunu, gelmelerini tavsiye ettiklerini, yakınları tarafından Türkiye’deki mevcut durum hakkında bilgi aldıklarını belirten bireyler bulunmaktadır. Türkiye’ye gelen sığınmacılar arasında kaynak ülkedeki yakın arkadaş ve akrabaları ile iletişim halinde oldukları fakat toplumsal cinsiyete dayalı şiddet veya şahsi düşmanlıklar sebebi ile gelenlerin çok fazla iletişim halinde olmadıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda gidilmek istenen hedef ülkelerdeki genel ilişki ağlarından faydalanarak göç sürecinde ve sonrasında bazı temel ihtiyaçlarını karşılamada ve adaptasyon sürecinde yaşadıkları problemleri daha kısa sürede atlatmada bu ağlardan faydalanmaktadırlar. Katılımcılar arasında üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek isteyen bireyler özellikle yakın arkadaş ve akrabalarının bulunduğu veya Afganistanlıların daha çok bulunduğu ülkelere gitmek istediğini belirtmiştir. Hazaralar, akrabalık, komşuluk, din ve dil gibi bağları kullanıp yeni mekânlarda kader birliği ve ortak geçmiş üzerinden ilerleyerek aralarındaki dayanışmayı arttırmaktadır. Bu minvalde özellikle Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği’nin Trabzon’da olması ve sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunması, bunun yanı sıra eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşmak ve gerekli durumlarda tercüman desteği vermesi, iş bulma konusunda dernek bünyesinde kurulan sosyal medya hesapları ile duyurular yapması, bunun dışında daha önce gelen Hazaraların Trabzon’da bulunan Ata Parka, Zağnos Vadisi gibi yeni gelen sığınmacıların ilk durağı olan kamusal alanlara gidip yeni gelenlere yardımcı olması, ev bulmaları veya bir süre

evlerinde misafir etmeleri gerekli olan yasal işlemleri yapmaları, Hazaralar arasında ilişkiler ağının olduğunu ve işlevsel bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Trabzon özelinde yapılan bu araştırmada Afganistan Hazaralarının özellikle entegrasyonun hangi yönde olduğuna ilişkin verilerde elde edilmiştir. Türk komşu ve arkadaşları ile çok fazla iletişiminin olmaması bunun temelinde ise ev sahibi toplumun dilinin bilinmemesi bulunmaktadır. Bu durum ise sığınmacı ve ev sahibi toplum arasında kültürel etkileşimi yavaşlatmakta ve bazen sığınmacıların gettolaşmasına sebep olabilmektedir. Bununla birlikte entegrasyon bağlamında etkileşim parametresi aynı zamanda sığınmacıların aidiyet durumlarını da etkilemektedir. Bu bağlamda, sığınmacıların Türk toplumuna aidiyet durumlarının çok düşük olduğu görülmüştür. Genel olarak Harmurt Esser'in entegrasyon teorisi temele alınarak hazırlanan bu çalışmada sığınmacıların sosyal ve sistem entegrasyonu incelenmiştir. Sosyal entegrasyona ilişkin araştırmada "Hazaraların sosyal entegrasyonu nasıl bir eğilim göstermektedir?" sorusu sorulmuştur. Bu kapsamda, Trabzon ilinde ikamet eden uluslar arası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Afganistan Hazaraları sosyal entegrasyon sürecini gerçekleştirememiştir. Esser'in tanımıyla entegrasyonun dört farklı biçimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki "her iki kültüre uyumu ifade eden **çoklu entegrasyon**"dur. İkincisi "orijinal kültüre uyumun baskın olduğu **segrasyon**", üçüncüsü ise "ağırlıklı olarak yeni kültüre uyumu içeren **asimilasyon**" ve son olarak "her iki kültürü de reddetmeyi ifade eden **marjinalleşme**dir. Esser'e göre sosyal entegrasyon bu dört durumdan daha çok "asimilasyon ve segrasyon" şeklinde görülmektedir. Bu tanımlar dikkate alındığında Afganistan Hazaraları'nın asimilasyon benzeri bir durumla karşılaşmadığı zira kendi kültürel değerlerini (dini bayramları kutlama, geleneksel giyim-kuşam, yemek alışkanlıkları) kültürel ve dini kimliklerini koruma/sürdürme eğilimlerinin olduğu ve Trabzon'da kültürel değerlerini yaşattıklarını yaşatabildiklerini belirtmişlerdir. Her iki kültüre uyumun ağır bastığı çoklu entegrasyon tanımı çerçevesinde değerlendirildiğinde Afganistan Hazaraları'nın entegrasyon eğiliminin böyle bir seyir izlemediğini çünkü sosyal entegrasyon için en temel itici güç denilebilecek dil birçok sığınmacı tarafından bilinmemekte ve kültürlerarası iletişim ve etkileşim bu konuda olmamaktadır. Son olarak Hazaraların entegrasyonunu orijinal kültürel uyumun ağır bastığı "**segrasyon**" biçiminde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür.

- Araştırma grubundaki bireylerin %88'nin emniyette yapmaları gereken işlemleri aksatmadığı, vaktinde yapamayanların ise mesai saatlerinin uzun olması sebebiyle her zaman vaktinde yapamadığı, bazılarının ilçelerde yaşadıkları için zorlandığı ve bazen de bu işlerin eşleri tarafından yapıldığı ancak bazen "zaman" konusunda sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir.

- Araştırma grubundaki bireylerin %73'nün şehir dışına çıkarken gerekli olan yasal işlemleri (yol izin belgesi) yaptığı, bazı bireylerin de yakın illerde çalışmak zorunda olduğu ancak çalışma izinleri de bulunmadığı için izin almadan şehir dışına çıktıkları bazılarının da hiç şehir dışına çıkmadıkları gözlenmiştir. Bununla birlikte çalışan bireylerin %74'nün **çalışma izninin** olmadığı,

geleneksel çalışma ilişkilerinin bulunduğu, sağlık ve güvenlik koşullarına uymayan iş güvencesinin olmadığı işler yaptıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında **sistem entegrasyonuna** ilişkin “Hazaraların sistem entegrasyon süreci ne şekilde gerçekleşmektedir?” sorusuna elde edilen veriler, sistem entegrasyonuna ilişkin birçok konuda kurallara uyulduğunu ve yasal işlemleri dikkate almış olmalarını belirtmelerine rağmen çalışma izninin olmayışı ve diğer süreçlerle ilgili işlemlerde yasal prosedürleri dikkate almayanların varlığı bu sürecin tamamlanmadığını destekler niteliktedir. Ayrıca bireylerin geri dönüş ve geleceğe ilişkin beklentilerine yönelik şunlar tespit edilmiştir:

Bireylerin %9'u Türkiye'de kalmak istediğini %79'u Türkiye'de bir süre kalıp başka bir ülkeye gitmek istediğini ve %12'si ise diğer cevabını vermiştir. Tarih boyunca Türkiye bulunmuş olduğu coğrafi konum ve göç konusunda uygulamış olduğu politikalar sebebi ile milyonlarca insana ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda sığınmacılar ve mülteciler için Türkiye bazen **transit bir üs** olarak bazen de **hedef ülke** olarak görülmüştür. “Hazaralar için Türkiye, göç sürecinde transit bir ülke midir?” sorusuna %79'nun bir süre Türkiye'de kalıp üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek istemesi, Türkiye'nin bu göç sürecinde transit bir ülke olduğunu destekler niteliktedir. Diğer cevabını veren bireylerin ise Afganistan'da iç savaşın bitmesi ve güvenlik koşullarının sağlanması durumunda **gönüllü geri dönüş** yapacağı bununla birlikte Türkiye'de kalmak isteyenlerin ise çocuklarının eğitimlerine devam etmeleri, Türkiye/Trabzon'a alışmaları, bir başka ülkede de yine yabancı olacakları gibi sebeplerden gitmek istemedikleri tespit edilmiştir.

- Son olarak Türkiye'de sahip olmuş oldukları hukuki statü ve burada geçici bir süre olarak kalacakları fikri Türk topluma aidiyet durumlarını etkilemektedir. Bununla birlikte bireylerin iltica etmiş oldukları dosyaların değerlendirilme ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme sürecinin uzun bir zaman alması bireylerde belirsizliğe sebep olabilmekte, psiko-sosyal sorunları arttırmakta ve bu durum entegrasyon sürecini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle ilgili kurum ve kuruluşlara yönelik öneriler:

- İlk olarak sığınmacıların Türkiye/Trabzon'a geldikleri zaman yapmaları gereken yasal işlemler ve diğer ilgili prosedürlerin yerine getirilmesi bu süreçlerin sorunsuz bir şekilde devam etmesi için destek sağlayacak ek birimlerin oluşturulması ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına destek olması bakımından önem arz etmektedir.

- Özellikle hassas gruplar içerisinde değerlendirilen (şiddet mağdurları, yaşlılar, engelliler, refakatsiz çocuklar ve LGBT bireyler) bireyler için ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından hem nakdi yardımların yapılması hem de kurumlar arası yönlendirme yapıldıktan sonra takip

edilmesi, bu gibi desteklerin arttırılması bireylerin toplumsal hayata katılımını arttıracakı gibi entegrasyon sürecini de hızlandırılabilir.

- Sığınmacı kimliklerinin kısa bir süre içinde verilmesi veya bu süreç içerisinde sığınmacıların temel sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi için esneklik sağlanması söz konusu olabilir. Özellikle yetişkinlerin dil eğitimi alabilmeleri için bazı düzenlemeler yapılabilir ve bu şekilde bireylerin entegrasyonunu sekteye uğratan dil bariyeri ortadan kaldırılabilir.

- Daha önce yaşamış oldukları ülkede ve göç sürecinde yaşanan travmatik olaylardan dolayı sığınmacıların psiko-sosyal destek ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda bireylere psikolojik desteğin verilmesi için ilgili psiko-sosyal destek birimlerinin oluşturulması farklı dillerde hizmet veren telefon hatlarının kurulması bununla birlikte sosyo-kültürel faaliyetler biriminin oluşturulması ve bu kapsamda ev sahibi toplum ile sığınmacıların bir araya geldiği platformların oluşturulması kültürel iletişim ve etkileşim açısından etkili olabilir.

- Sığınmacılara karşı olumsuz tutum ve önyargıların olmaması için yerel halka ilgili bilgilendirmelerin yapılması, Türk toplumu hakkında sığınmacılara ve sığınmacılar hakkında Türk toplumuna nitelikli bilgilerin aktarılması ve bu bilgi akışının her iki taraf için doğru bir şekilde yapılması ev sahibi toplum ile sığınmacılar arasında güvenli ilişkilerin sağlam bir zemin üzerinde inşa edilmesi açısından önemli olabilir.

- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan projelerde hedef grubun ihtiyaç tespitinin yapılması ve her grubun kendine özgü göç dinamikleri ve dış göç örüntülerine sahip olma gerçeğinden hareketle, sığınmacıları en azından ülke bazında gruplandırarak ve daha önce yaşamış oldukları ülkedeki ve şuan bulunduğu ülkedeki mevcut durumları göz önüne alınarak değerlendirilmeleri projelerin sürdürülebilirliği ve niteliği açısından önemli olabilir.

- Sığınmacıların, sorunlarının çözümü ve uyum eğilimlerini etkileyecek proje, çalışma ve sosyo-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi için bir araya gelinmeli, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında haritalama yapılması, iletişim ve koordinasyonun arttırılması için birlikte hareket edilmesi ve sığınmacıların sorunları ve entegrasyonu konusunda üniversitelerin ilgili bölüm ve araştırma merkezlerinden destek alınması akademik çalışmalar doğrultusunda adım atılması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abadan Unat, Nermin (2017), **Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Adamec, W. Ludwig (1991), **Historical Dictionary of Afghanistan**, The Scarecrow Press, London.
- Adıgüzel, Yusuf (2016), “Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu”, **Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler**, (171-193), Wald Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Afghanistan Analysts Network, “The Study and Under study of Afghanistan’s Ethnic Groups: What We Know and Don’t Know”, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/political-landscape/the-study-and-understudy-of-afghanistans-ethnic-groups/https://www.afghanistan> (10.11.2019).
- Ahmadi, Akbarshah (2017), “Dinsel Şiddetin Sosyo-Politik Kaynakları: Taliban Örneği” **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1(27), 117-132.
- Akkaya, Bahadır (2019), **Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Stratejisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkayan, Taylan, (1979), **Göç ve Değişme**, 1. Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım ve Ertan, Birol (2017), “Türkiye’nin Göç Politikası” **İktisatve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar**, 1(2), 7-39.
- Akkurt, Mehmet (2005), **Afganistan’ın Yapılandırılmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler**, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Aksoy, Zeynep (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5 (20), 293-303.
- Alba, Richard ve Nee, Victor (2003), **Remaking The American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration**, Harvard University Press, Harvard.
- Aljazeera Turk (2014), “Ülke Profili: Afganistan”, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil/afganistan>, (02.01.2020).
- Alptekin, Duygu (2011), **Toplumsal Aidiyet ve Gençlik Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Arango, Joaquin (2000), "Explaining Migration: A Critical View", **International Social Science Journal**,70(68), 283-296.
- Arslan, Hüseyin (2001), **16.yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün**, 1. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Ataie, Najibullah (2015), **Afganistan'a Müdahale ve Yeni Devlet Düzeni**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atasü Topçuoğlu, Reyhan (2016), "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", Gülfer İhlamur Öner ve Aslıhan Şirin Öner (Ed.) **Küreselleşme Çağında Göç**, 3.Baskı içinde (501-518), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Avcı, Sedat (2003), "Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye'de Şehirleşme", **Sırrı Erinç Sempozyumu Coğrafya Genişletilmiş Bildiri Özetleri**, 218-225.
- Aydın, Faruk Ömer (2015), **Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı Suçu İle Mücadelede Yasal Düzenlemelerin Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacon, Elizabeth E. (1958), **Obok: A Study of Social Structure in Eurasia**,Wenner- Gren Foundation for Anthropological Research, New York.
- Bahadır, Gürhan (2011), "Anadolu'da Bizans-Sasani Etkileşimi", **Turkish Studies**, 6 (1), 707-726.
- Bakırtaş, Tahsin ve Kandemir, Orhan (2010), "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 18 (3), 961-974.
- Baltacı, Ali (2018), "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı üzerine Kavramsal Bir İnceleme", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(1), 231-274.
- Banuazizi Ali ve Weiner Myron (1986), **The State, Religion and Ethnic Politics Afghanistan, Iran and Pakistan**, First Published,Syracuse Universty Press, U.S.A.
- Bartram, David vd. (2017),**Göç Meselesinde Temel Kavramlar**. (Çev.İtr Ağabeyoğlu Tuncay), 1. Baskı, Hece Yayınları, Ankara.
- Başel, Halis (2003), "Sosyal Politika Açısından İç Göçler Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 1(56), 316-390.
- Başel, Halis (2007), "Türkiye'de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 1(53), 515-542.
- Bauman, Zygmunt (2003), **Modernlik ve Müphemlik**,(Çev.İsmail Türkmen), 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Bayraklı, Cemile (2007), **Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenler Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, Rasim (2013), “Zorunlu Göçten Ulusötesi Yurttaşlığa”, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 12 (24), 109-126.
- BBC (2018), “Why Female Suicide in Afghanistan is so Prevalent”, <https://www.bbc.com/news/world-asia-44370711>. (02.02.2020).
- Behroz, Atıqullah (2020), **Afganistan Siyasi Coğrafyası Ekseninde Tarih ve Toplum**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Berry, John W. (2008), “Globalisation and Acculturation”, **International Journal of Intercultural Relations**, (32), 328-336.
- Bilgin, Nuri (1999), **Kollektif Kimlik**, 1. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- _____ (2007), **Kimlik İnşası**, Aşina Kitaplar Yayıncılık, Ankara.
- Bimay, Muzaffer (2002), **Kentleşme Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Siyasal Katılma Olgusu Üzerindeki Etkisi: Batman İli Örneği**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Böke, Kaan (2014), “Örnekleme” **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri** içinde (105-147) Alfa Yayınları, İstanbul.
- Burnes, Alexander (1839), **Travel into Bukhara, Servants of Knowledge**, London, <https://archive.org/details/travelsintobokha0000alex/page/n8/mode/2up>, (20.12.2019).
- Burubaker, Rogers (2003), “The Return Of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration and Its Sequels in France, Germany and The United States”, **Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation States**, (239-244),Macmillan Publisher, New York.
- Buz, Sema (2008), “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 10 (4), 1-14.
- Castles Stephen ve Miller, Mark J. (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castles, Stephen (2007), “Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology”,**Journal of Ethnic and Migration Studies**, 33 (3), 351-371.
- Chan, Darren (2014), **Acculturation: A Social Identity Approach**, Lincoln University Publication, UK.

- Creswell, John W. (2014), **Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları: Araştırma Deseni**, (Çev. Esra Bukova Güzel vd.), Eğiten Kitap Yayınları, Ankara.
- Crispino, James A. (1980). “The Assimilation of Ethnic Groups: The Italian Case”, **Center for Migration Studies**, (54), 167-169.
- Çağlayan, Savaş (2006), “Göç Kuramları ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (17), 68-91.
- Çavuşoğlu, Halim (2006), Uluslararası Göç Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler, www.balgoc.org, (10.11.2019).
- Çınarlı, Özgür (2012), “Afganistan’ın Etnik Yapısı”, **Aksaray Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(1), 73-84.
- Dale, Gareth (1999), **The European Union and Migrant Labour**, Berg Publishers, Oxford.
- Danış, Didem (2004), “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”, **Birikim**, 184 (185), 216-224.
- Demirel, Emin (2002), **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Demirkan, Burçak (2011), “Göç ve Göç Psikolojisi”, https://www.tavsiyedyorum.com/makale_7838.htm, (14.10.2019).
- Doğan, Koray (2005), **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Doğan, Yasemin (2019), “Trabzon’da Yaşayan Afganistan Uyruklu Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Sorunları”, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 5(7), 11-29.
- Duman, Betül ve Alacahan, Osman (2010), “Sosyal Kaynaşma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15 (1), 103-128.
- Duman, Selçuk (2019), **Afganistan’da Türkler**, 1. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara.
- EGM (t-y), “İnsan Ticareti” <https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti>, (04.09.2019).
- Ekiz, Durmuş (2003), **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri**, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ekiz, Durmuş (2015), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 4. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Emadi, Hafızullah (1997), “The Hazaras and Their Role in the Process of Political Transformation in Afghanistan”, **Central Asian Survey**, 16 (3), 363-387.
- Encyclopedia Britannica (t-y), “Afghanistan”, <https://www.britannica.com/place/Afghanistan>, (02.01.2020).

- Eraldemir, Zeynep (2013),**Türkiye’de Göç Sorunu: Göçlerin Sosyo-Ekonomik Yansımaları: İskenderun- Dörtyol Örneği**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erder, Sema (2006), **Refah Toplumunda Getto**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erol Mehmet vd. (2002), “Yeni Bir Tarihi Süreç İçerisinde Afganistan: İstikrarın Neresinde?”, **Stratejik Analiz**, 2 (22), 2002.
- Erol, Mehmet S. (2002), “Fırsatlar Zorluklar İkileminde Türkiye-Afganistan İlişkilerinde Yeni Bir Dönem”, **Stratejik Analiz**, ASAM, 2 (23), 81.
- Erol, Murat ve Ersever, Oya (2014),“Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 24(1), 47-68.
- Esadullah, Oğuz (2001), **Hedef Ülke Afganistan**, 1. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- Esser, Harmut (2010),“Immigrants and the Model of Inter-generational Integration”, **Sociological**, (1),1-29.
- _____ (2004), “Does the New Immigration Require a New Theory of Intergenerational Integration?”,**International Migration Review**, 38 (3), 1126-1159.
- Everett Lee (1966), “A Theory of Migration”, **Demography**, 3 (1), 47-57.
- Faist, Thomas (2003), **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, (Çev: Azat Zana Gündoğan), Bağlam Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- Francis, Miko ve Grace, Jea-Hyun Park (t-y), **Trafficking in Women and Children: The U.S. and International Response**, Congressional Research Service,https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/55/, (10.12.2019).
- Frantzell, Annika (2011), **Human Security, Peace Building, and the Hazara Minority of Afghanistan: A Study of the Importance of Improving the Community Security of Marginalized Groups in Peace Building Efforts in Non-Western Societies**, Master Thesis of Science in Global Studies, Lund University.
- Gençler, Ayhan (2002), “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, **TÜHİSİŞ Hukuku ve İktisat Dergisi**, 28-46.
- _____ (2004), “Avrupa Birliği’nin Göç Politikası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (49), 173-197.
- Gezgin, Mehmet F. (1994), **İşgücü Göçü ve Avusturya’daki Türk İşçileri**, 1. Baskı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Giannakaki, Marina S. (2005), “Using Mixed-Methods to Examine Teachers' Attitudes to Educational Change: The case of the Skills for Life Strategy for Improving Adult Literacy

and Numeracy Skills in England”, **Educational Research and Evaluation Journal**, (4), 323- 348.

Giddens, Anthony (2000), “**Sosyoloji**”, (Çev. Hüseyin Özel ve diğerleri), Ayraç Yayınevi, Ankara.

_____ (2010),“Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi”, Anthony Giddens (Ed.), **Sosyoloji Başlangıç Okumaları**, içinde (522-527),Say Yayınları, Ankara.

GİGM (2013), “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, <https://www.goc.gov.tr/gigm-mevzuati> , (09.09.2019).

GİGM (2017), “2016 Türkiye Göç Raporu”, <https://www.goc.gov.tr/yillik-goc-raporlari>, (05.08.2019).

GİGM (t-y), “İnsan Ticareti”, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-sss>, (04.09.2019).

Glatzer, Bernt (1998), “Afghanistan: Ethnic and Tribal Disintegration?”, William Maley (Ed.), **Fundamentalism Reborn** içinde (167-181). London.

Glazer Nathan (1998), **Is Assimilation Dead Multiculturalism and American Democracy**, University Press Of Kansas, USA.

Gordon, Marshall (1964), **Assimilation in American Life: The Role Of Race, Religion And National Origins**, Oxford University Press, New York.

Gökçek, Tuba vd. (2013), “2003-2012 Yılları Arasında Türkiye’de Karma Araştırma Yöntemiyle Yapılan Eğitim Çalışmalarının Analizi”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, 6(7), 435-456.

Gökdağ, Bilgehan A. (2015), **Türklerin Dünyası Dil Kimlik Siyaset**, Kültür Bilimleri Akademisi Yayınları, 1. Baskı, Trabzon.

Göker, Göksel (2015), **Göç Kimlik Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler**, Literatür Academia, 1. Baskı, Konya.

Gözübüyük Tamer, Mine(2019),**Trabzon’da Mülteci ve Sığınmacı Kadınlar Bir Göç Deneyimi ve Kültürlerarası İletişim**, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

_____ (2020), “Mülteci ve Sığınmacı Yetişkinlere Sunulan Türkçe Dil Öğretiminin Halk Eğitim Merkezi Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi (Trabzon Örneği)”, **Karadeniz Araştırmaları**, XVII (65), 97-115.

Greeley, Andrew (1971), **Why Can’t They be Like Us?:Americas White Ethnic Groups**, Clarke, Irwin&Company, U.S.A.

Greene, Jennifer C. vd. (1989), “Toward a Conceptual Framework for Mixed Method Evaluation Designs”, **Educational Evaluation and Policy Analysis**, 11(3): 255–274.

- Günay, Enver vd. (2017), “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, **KSU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, 7(2), 37-60.
- Hajiyarali, Farhad (2011), **Afganistan’ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hassan, Abdullah (2004), **Afganistan Kökenli Hazaralar'ın Din Anlayışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayri, Aysultan (2016), **Türkiye'ye Gelen Afganistanlı Öğrencilere Yabancı Dil olarak Türkçenin Öğretimi Üzerine bir Değerlendirme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hobsbawm, Eric (1996), **Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991, Aşırıliklar Çağı**, (Çev. Yavuz Alogan) Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Hosseini, Khaled (2003), **The Kite Runner**, Riverhead, New York.
- Huntington, Samuel P. (2004), **Who We Are?, The Challenges to American’s National Identity**, Simon&Schuster, New York.
- IOM (2010), “World Migration Report”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2010_english.pdf, (10.10.2019).
- IOM (2010), “World Migration Report”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2010_english.pdf, (10.12.2019).
- IOM (2013), “Göç Terimleri Sözlüğü” https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (10.10.2019).
- İçduygu, Ahmet (2009), “International Migration and Human Development in Turkey”, UNDP Human Developments Research Paper , <http://hdr.undp.org/en/content/international-migration-and-human-development-turkey> , (11.12.2019).
- İçduygu, Ahmet ve Sirkeci, İbrahim (1999), “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, Oya Baydar (Ed.), **75 Yılda Köylerden Şehirlere** içinde (249-260), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İçduygu, Ahmet, vd. (2014), “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923–2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, Mirekoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106k291, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İstatistik Merkezi (t-y), **Anket Hazırlama Kılavuzu**, http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2009/bby606/Anket_Hazirlama_Kilavuzu.pdf, (02.02.2020).
- Joppke, Christian (1996), “Multiculturalism and Immigration: A comparison of the United States, Germany ve Great Britain”, **Theory and Society**, 25 (4), 449-500.

- Kalaylıoğlu, Yasemin (2016), “Ankara’daki İıranlı Dzenli Göçmenlerin Farklı Sermayeleri ve “Dzenli” Kalma Stratejileri”, **Nüfusbilim Dergisi**, (36), 33-66.
- Karaduman, Sibel (2010), “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, **İstanbulYaşar Üniversitesi Dergisi**, (17), 2887-2898.
- Karimi, Najibullah (2017), **Afganistan’da Gençlerin Siyasal Katılımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya Ayhan (2015), “Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları” **G Araştırmaları Dergisi**, 1(1),44-79.
- Kaya, Ayhan ve Göksu, Günay (2003),**Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar**, 1. Baskı,Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kaya, Mehmet (2013),“Balkan Savaşları Sırasında Anadolu’ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar”, **History Studies Dergisi**, 5(6), 1-16.
- Kaygalak Sevilay (2009), **Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu G ve Kentleşme**, 1. Baskı,Dipnot Yayınları, Ankara.
- Kelly, Paul (2002), “Introduction: Between Culture and Equality, Paul Kelly (Ed.), **Multiculturalism Reconsidered** in(1-17), Polity Press, Cambridge, U.K.
- Klimburg, Max (1999), **The Kafirs of the HinhuKush Art and Society of theWaigaland Ashkun Kafirs**, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- _____, (2001),“The Situation in Nuristan”,**Central Asian Survey**, 20 (3), 383-390.
- Koç, İsmet (2017), “Uluslararası Koruma Başvuru ve Statüsü Sahibi Afganistan Uyruklu Kişilerin Geleceğe Yönelik Planları”, **Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslar arası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri zerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri, Türkiye’de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları**, içinde (117-123), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012), “Türkiye’de G Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve üzüm nerileri”, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3 (3), 3-19.
- Kolıkrık, Suat (2011), “Sürgün Toplumsal Hafıza ve Kültürel G: ABD’deki Ahıska Türkleri zerine Bir Araştırma”, **Bilig** (59), 167-190.
- Koser, Khalid (2005), “Irregular Migration, State Security and Human Security”, **Global Commission on International Migration**, http://lastradainternational.org/lsidocs/koser_05_migration_sec_0708.pdf, (01.05.2020).
- Kurt, Hacı (2006),“G Eğilimleri ve Olası Etkileri”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 4(1), 148-178.

- Kymlicka Will(2012), “Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık Ve Gelecek”, (Çev. Fatih Öztürk), **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası** , (2), 297-332.
- _____ (2010), “Nation-Building And Minority Rights: Comparing West And East”,**Journal of Ethnic and Migration Studies**, 26 (2), 183-212.
- _____ (2015), **Çokkültürlü Yurttaşlık**, Azınlık Haklarının Liberal Teorisi (Çev. Abdullah Yılmaz), 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Lacroix, Chantal (2010), **Immigrants, Literature And National Integration**, Palgrave MacMillan, U.K.
- Lakey, Paul N. (2003),“Acculturation: a Review of the Literature” **Intercultural Communication Studies**, 12(2), 103-118.
- Lee, Everett (1966), “A Theory of Migration”, **Demography**, (3), 47-57.
- Leech, Nancy L. ve Onwuegbuzie, Anthony J. (2009), “A Typology of Mixed Methods Research Designs”, **Qual Quant**, (43), 265–275.
- Leghtas, Izza ve Sullivan Daniel (2017), **Refugees International**, Saha Araştırması Raporu.
- Levine, Lawrence W. (1996), **American Opening of the American Mind- Canons, Culture, and History**, Beacon Pres, Boston.
- Lockwood, David (1956), “Some Remarks on The Social System”,**The British Journal of Sociology**, 7 (2) 134-146.
- _____ (1976), “Social Integration and System Integration” George Zollschan and Walter Hirsch (eds.),in **Explorations in Social Change**, Routledge & Kegan Paul, London.
- Louka Katseli vd. (2006), “Policies for Migration and Development: A European Perspective”, **OECD, Development Centre**, Policy Brief No: 30, <https://www.oecd.org/dev/37862315.pdf>, (10.102019).
- Magnus, Ralph ve Naby, Even (1998), **Afghanistan: Mullah, Marx, and Mujahid**, Westview Press, Colorado.
- Marfleet, Philip (2006), **Refugees in a Global Era**, First Published,Palgrave Macmillan, New York.
- Kritz, Mary ve Keely, Charles (1981), “Introduction” Mary M. Kritz vd. (Ed.), **Global Trends in Migration**, (17-36), The Center for Migration Studies of New York, New York.
- Massey, Douglas S. (1999), “Why Does Immigration Occur A Theoretical Synthesis”, C. Hirschman, P. Kasinitz, J. De Wind (Eds.), **The Handbook of International Migration: The American Experience**, Russell Sage Foundation, New York.

- Massey, Douglas S. ve diğerkleri (1993), “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, **Population and Development Review**, 19(3); 431-466.
- Mepa News (2020), “Afganistan Etnik Grup Yapısı”, <https://www.mepanews.com/afganistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm>, (02.01.2020).
- Mohammadi, Abdullah (2015a), “Tarihten Günümüze Hazaralar: Tarih, Dil, Folklor ve Etnografya”, **Belgü Dergisi**, 1(2), 29-52.
- _____ (2015b), “Hazara Caferileri’nin Din Anlayışı”, **Belgü Dergisi**, 1(1) , 27-42.
- Morse, Janice M. (2003), Principles Of Mixed Methods And Multimethod Research Design. Abbas Tashakkori & Charles Teddlie (Eds.), **Handbook Of Mixed Methods İn Social and Behavioral Research** içinde (189– 208), Sage Publication, New York.
- Mousavi, Sayed A. (1998), **The Hazaras of Afghanistan: An Historical, Cultural, Economic and Political Study**, Curzon Press, Richmond.
- Moustakas, Clark (1994), **Phenomenological Research Methods**, SAGE Publications, London.
- Muhtat, Muhammad Q. (2011), **S.S.C.B.'nin 1979 Yılında Afganistan'ı İşgalinden 2001 ABD Müdahalesine Giden Süreçte Uluslararası Ortamda Afganistan'ın Konumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mutanoğlu, Metin (2006), **Afganistan, Moğol İstilasından Amerikan İşgaline**, 1. Baskı, İlke Yayınları, İstanbul.
- Mutluer, Mustafa (2003), **Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması**, 1. Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Naz, Yasemin (2015), **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neuman, Lawrence W. (2014), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, (Çev. Sedef Özge), 7. Baskı, Yayınodası Yayıncılık, Ankara.
- Nezami, Farzana (2019), **Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset: Kamusal ve Özel Alan Ayrımında Afganistan'da Kadın**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oded Stark ve Bloom David E. (1985), “The New Economics of Labor Migration”, **American Economic Review**, (2), 173-178.
- Ogan, Pınar (2015), **Berlin’de Yaşayan Üçüncü Kuşak Türklerin Türkiye ile Bağları ve Kültürel Aktarım Süreçleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öner, Aslıhan Şirin (2016), “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, Güfer Ihlamur Öner ve Aslıhan Şirin Öner, (Ed.), **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, 3. Baskı içinde (13-27), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Özdemir, Murat (2008), **Türkiye’de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Murat (2010), “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 323- 343.
- Özyakışır, Deniz (2013), **Göç, Kuram ve Bölgesel bir Uygulama**, 1. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Palabıyık, Mustafa S. (2010), “Sadabad Paketi (8 Temmuz 1937): İttifak Kuramları Açısından Bir İnceleme”, **Ortadoğu Etütleri**, 2(3), 147-179.
- Parekh, Bhikhu (2002), **Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori**, (Çev.Bilge Tanrıseven), 1. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Park, Robert E. ve Burgess, Ernest W. (2017), **Asimilasyon ve Sosyal Kontrol, Sosyoloji Bilimine Giriş II**, (Çev.Pınar Sayar Kızılcı), 1. Baskı, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Peköz, Mustafa (2002), **Avrupa Birliği’nde Göçmenler Almanya’da Türkler/Kürtler**, Gün Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- Petersen, William (1958), “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, 23, (3), 256-266.
- Portes, Alejandro and Min Zhou (1993), “The New Second Generation: Segmented Assimilation And Its Variants”, **Annals of the American Academy of Political and Social Sciences**, (53),74-96.
- Rahimi, Mohammad K. (2018), **Afganistan'da SSCB Müdahalesiyle Başlayan Savaş Yılları Ve Barışı Koruma Çabaları (1979-2014)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ravenstein, Ernst G. (1885), “The Laws of Migration”, **Journal of the Statistical Society of London**, 48(2), 167-235.
- Ribas Mateos, Natalia (2005), **The Mediterranean in time of Globalization:Migration, Borders and Welfare**, Transaction Publishers, New Brunswick.
- Saaie, Muhammed A. (2009), **Afganistan’da Siyasi Partiler Tarihçesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sağlam, Esra (2017), “Avusturya’daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 3 (1), 140-169.

- Sağlam, Serdar (2006), “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, (5), 33-45.
- Sallan, Gül S. (2002), “Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar”, **İnsan Hakları Yıllığı**, TODAİE, 23(24), 79-93.
- Samuel, John and George Susan (1998), “Globalization, Migration and Development”, **Special Issue on Migration and Globalization, Canadian Studies in Population**,29 (1), 31-52.
- Sancar, Mithat (2008), **Geçmişle Hesaplaşma: Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- Saray, Mehmet (1997), **Afganistan ve Türkler**, 1. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Sarı, Engin (2003), “Kitap Eleştirisi: Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek”, **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Araştırmaları**, (1), 167-172.
- Sasaoğlu, Dicle (2015), NATO Sonrası Afganistan ve İran, **BİLGESAM**, 1-7 <https://docplayer.biz.tr/25443366-Nato-sonrasi-afganistan-ve-iran.html>, (10.09.2019).
- Saydam, Abdullah (2010), **Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, 1. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- Sayın, Hüdayi (2010), **Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi , İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, Yusuf vd. (2016), “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği” **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18 (31), 1-13.
- Schnapper, Dominique (2005),**Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki**, (Çev. Ayşeğül Sönmezay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Schunk, Reinhard (2014),“Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany,” Reinhard Schunk (Ed), **Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany** (179-199), Springer, Cham.
- Selim, Yavuz (2004), **Afganistan ve Dostum**, 1. Baskı, Hiler Yayınları, Ankara.
- Sert, Deniz Şenol (2016), “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru” Gülfer İhlamur Öner ve Aslıhan Şirin Öner (Ed.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3.Baskı içinde (29-47), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Serter, Gencay (2013), “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram”, **TMMOB Şehir Plancıları Odası**, 23(2), 67-76.
- Sever, Hanifi (2008), **Yasadışı Göçmenlerin Profili: İstanbul İli Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi-Ankara.

- Skeldon, Ronald (1997), **Migration and Development: A Global Perspective**, Longman, Londra.
- Somersan, Semra (2004), **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Somuncu, Başak (2006), **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soyyer, Yılmaz (2002), **Bir İdeolojinin İzdüşümü Taliban**, 1. Baskı, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta.
- Stalker, Peter (2001), **The No-nonsense Guide to International Migration**, New Internationalist Publications, Oxford.
- Sultanoglu, Gul Mohammad (2018), **Afganistan'da Şiflik Tarihi ve Hazaralar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Surt Vakfi (2015), **Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Tespiti ve Hayatta Kalanlara Destek Sağlanması Konusunda Uzmanlara Yönelik Eğitim Kılavuzu**, https://notus-asr.org/wp-content/uploads/2016/05/WAVE_EgitimKilavuzu-5.pdf, (01.03.2020).
- Südaş, İlkey (2005), **Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Birsen (2010), "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme", **Bilig**, (55), 103-134.
- Şahin, Kadir (2008), **Aydın Örneğinden Hareketle Göç ve Kentle Bütünleşme: Kemer Ve Osman Yozgath Mahalleleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C Kalkınma Bakanlığı (2014), "Onuncu Kalkınma Planı Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu", http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_Goc-1.pdf, (09.09.2019).
- T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2017), "Afganistan Ülke Raporu", <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Afganistan.pdf>, (02.01.2020).
- Taft, Ronald (1966), **From Stranger to Citizen**, Tavistock Publications, London.
- Taşçı, Faruk (2009), "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", **Kamu-İş**, 10 (4), 177-203.
- Taylor, Charles (1994), The Politics of Recognition, İç. Amy Gutmann (ed.), in **Multiculturalism**(25-75), First Published, Princeton University Press, New Jersey.
- _____ (2010), **Tanınma Politikası, Çokkültürcülük**, (Çev.Y. Salman), İstanbul.
- TDV İslam Ansiklopedisi, "Afganistan", <https://islamansiklopedisi.org.tr/Afganistan> (12.01.2020).
- Tekeli, İlhan (2008), **Göç ve Ötesi**, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

- Temizyürek, Fahri vd. (2016),“Afganistan'ın Dil Politikası ve Afganistan'da Türkçe Eğitimin Tarihi”,**Türk Bilig**, (32), 155-168.
- Todaro, Michael (1969), “A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developing Countries”, **American Economic Review**, (59), 138-148.
- Toksöz, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Turani, Abduljamil (2016), **Amanullah Han Dönemi Türk-Afgan İlişkileri (1919-1929)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümertekin, Erol ve Özgüç Nazmiye (2002),**Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân**, Çantay Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/dost-muhammed>, (02.02.2020).
- UNHCR (2008),“Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons”, <https://www.unhcr.org/statistics/country/4a375c426/2008-global-trends-refugees-asylum-seekers-returnees-internally-displaced.html?query=global%20trends%202008>, (10.10.2019).
- UNHCR (2009), “Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons” ,<https://www.unhcr.org/search?page=search&query=global+trends+2008&skip=0&querysi=global+trends+2009&searchin=title&sort=relevance>, (10.10.2019).
- UNHCR (2010),“Global Trends”,<https://www.unhcr.org/statistics/country/4dfa11499/unhcr-global-trends-2010.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2011),“Global Trends”,<https://www.unhcr.org/statistics/country/4fd6f87f9/unhcr-global-trends-2011.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2012),“Global Trends”,<https://www.unhcr.org/statistics/country/51bacb0f9/unhcr-global-trends-2012.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2013),“Global Trends”,<https://www.unhcr.org/statistics/country/5399a14f9/unhcr-global-trends-2013.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2014),“Global Trends”, <https://www.unhcr.org/statistics/country/556725e69/unhcr-global-trends-2014.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2015),“Global Trends”,<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>, (10.10.2019).

- UNHCR (2016), “Global Trends Forced Displacement in 2016”,<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (2017), “Global Trends Forced Displacement In 2017”,<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html>, (10.10.2019).
- UNHCR (t-y), “Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet”,
<https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-based-violence/>, (02.02.2020).
- United Nations (2001), “Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions”,
<https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/BonnAgreementAfghanistan.pdf> (23.01.2020)
- United Nations Peacemaker (2001), “Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions (Bonn Agreement)”,<https://peacemaker.un.org/afghanistan-bonnagreement2001>, (02.01.2020).
- Vatandaş, Celalettin (2002), **Çokkültürlülük**, 1. Baskı, Değişim yayınları, İstanbul.
- Waldinger, Roger (2018), “Immigration And The Election Of Donald Trump: Why The Sociology Of Migration Left Us Unprepared And Why We Should Not Have Been Surprised,” **Ethnic and Racial Studies**, 41(8), 1411- 1426.
- Wallerstein, Immanuel (2011), **Dünya Sistemleri Analizi** (Çev. Ender Abadoğlu), 1. Baskı, BGST Yayınevi, İstanbul.
- Yalçın, Cemal (2002), “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 26 (1), 45-60.
- _____ (2004), **Göç Sosyolojisi**, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yaman, Fatih (2017), “Uyum ve Ötekileşme Ayrımında Suriyeli Sığınmacılar”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 3(1), 91-109,<http://kadinarastirmalari.kadem.org.tr/uyum-ve-otekilesme-ayriminda-suriyeli-siginmacilar/>, (02.02.2020).
- Yegin, Abdullah (2015), **Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Raporu,
<https://www.setav.org/afganistan-siyasetini-anlama-kilavuzu/>, (02.01.2020).
- Yıldırım, Ali vd. (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım Geyik, Selda (2018), “Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 4 (2), 128-159.

Yılmaz, Aliye (2005),**Afganistan’da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi**,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zaim, Sabahattin (2005), “Son Yugoslavya Muhacirleri Hakkında Rapor”, **Uluslararası Göç Sempozyumu**, içinde (327-330), Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul.

EKLER

Ek 1: Anket Formu (Türkçe)

ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON TEORİLERİ BAĞLAMINDA AFGANİSTAN HAZARALARININ TÜRKİYE'YE GÖÇÜ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında “Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye’ye Göçü: Trabzon İli Örneği” isimli tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışmada İran, Pakistan, Afganistan ve diğer ülkelerden Türkiye’ye gelen ve Trabzon’da yaşayan, Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi olan Hazaraların göç deneyimleri ve entegrasyon süreci incelenmektedir. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığı için verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve kişisel bilgileriniz (ad, soyad) rapora kesinlikle yansıtılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Yasemin DOĞAN

1. Cinsiyetiniz: 1) Kadın 2) Erkek	2. Yaş: 1)18-25 2)26-35 3)36-45 4)46-55 5)56 ve üzeri
3. Eğitim düzeyiniz: 1)Okur-yazar değil 2)sadece okur-yazar 3)İlkokul Mezunu 4)İlkokul Terk 5)Ortaokul Mezunu 6)Ortaokul Terk 7)Lise Mezunu 8)Lise Terk 9) Önlisans Mezunu 10)Önlisans Terk 11) Üniversite Mezunu 12)Üniversite Terk 13)Lisansüstü 9)Diğer	
4. Medeni Durum: 1)Bekâr 2)Evli 3)Boşanmış 4)Eşi vefat etmiş 5)Kayıp 6)Diğer...	
5. Çocuğunuz var mı: 1) Evet 2) Hayır	6. Çocuk Sayısı: 1)1-3 2)4-6 3)7-9 4)10 ve üzeri
7. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu: 1)Ev sahibi 2) Kira 3) Bedelsiz tahsis edilmiş 4)Diğer...	
8. Kiminle birlikte yaşıyorsunuz? 1)Eşim 2)Eşim ve Çocuklarım 3) Çocuklarım 4)Ailem 5)Arkadaşım 6)Eşim ve akrabalar ile 7)Diğer...	
9. Evde yaşayan kişi sayısı: 1) 1-3 2) 4-6 3) 7-9 4) 10 ve üzeri	
10. Hangi ülkeden geldiniz? 1)Afganistan 2) İran 3)Pakistan 4)Diğer...	
11. Geldiğiniz ülkede kaç yıl yaşadınız? 1) 0-1 2) 2-3 3) 4-5 4)6-7 5)8-9 6)10-11 7)12 ve üzeri 8)Diğer...	
12. Kaç yıldır Türkiye’de yaşıyorsunuz? 1) 0-1 2) 2-3 3) 4-5 4)6-7 5)8-9 6)10-11 7)12 ve üzeri 8)Diğer...	
13. Kaç yıldır Trabzon da yaşıyorsunuz? 1) 0-1 2) 2-3 3) 4-5 4)6-7 5)8-9 6)10-11 7)12 ve üzeri 8)Diğer...	
14. Şuan herhangi bir işte çalışıyor musunuz? 1) Evet 2) Hayır	
15. Türkiye’de ne iş yapıyorsunuz? 1)Terzi 2)İnşaat İşçiliği 3) Garson 4) Aşçı 5)Tamirci 6) Marangoz 6) Diğer ...	
16. Geldiğiniz ülkede ne iş yapıyordunuz? 1)Terzi 2)İnşaat İşçiliği 3) Garson 4) Aşçı 5) Öğretmen 6) İşletmeci 7) Polis/Subay 8) Marangoz 9)Tamirci 10)Hemşire 11)Ev Hanımı 12) Çalışmıyordum 13) Diğer...	
17. Evin geçimini kim/ kimler sağlıyor? 1)Eşim, 2)Babam 3) Ben 4) Çocuğum/çocuklarım 5)Birikimler 6)Akrabalardan alınan borçlar ile 7)Yardım (Kızılay vb.) 8)Diğer	
18. Ortalama aylık evinize giren toplam para ne kadar? 1)0-500 TL 2)501-1000 3)1001-1500 TL 4)1501-2000 5)2001 TL ve üstü 6)Diğer...	
19. Türkiye’ye neden göç ettiniz? 1)Savaş 2)Düşmanlık 3)Savaş ve Düşmanlık 4)Ekonomik problemler 5)Sağlık problemleri 6)Eğitim 7)Diğer	
20. Afganistan’da (geldiğiniz ülkede) herhangi bir güvenlik problemi yaşadınız mı? 1)Evet 2)Hayır (Evet ise 21. Soruya geçiniz)	

Ek 1: (Devamı)

21. Hangi konuda güvenlik problemi yaşadınız? 1)Can 2)Mal 3)Namus 4)Can ve mal 5)Can ve Namus 6)Hepsi 7)Diğer...
22. Geldiğiniz ülkenin hükümeti (kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar) Hazaralara nasıl davranıyordu? 1)Çok iyi 2)İyi 3)Orta 4)Kötü 5)Çok kötü
23. Geldiğiniz ülkenin insanları size nasıl davranıyordu? 1)Çok iyi 2)İyi 3) Orta 4)Kötü 5)Çok kötü
24. Geldiğiniz ülkede herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldınız mı? 1)Evet 2)Hayır (Evet ise 25. Soruya geçiniz)
25. Hangi sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldınız? 1)Dini inanç 2)Etnik kimlik 3)Cinsiyet 4)Konuşulan dil 5)Diğer....
26. Geldiğiniz ülkede kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? 1)Evet 2)Hayır
27. Türkiye’de kendinizi güvende hissediyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır
28. Türkiye Cumhuriyeti, (kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar) size nasıl davranıyor? 1)Çok iyi 2)İyi 3)Orta 4)Kötü 5)Çok kötü
29. Türkler size nasıl davranıyor? 1)Çok iyi 2)İyi 3)Orta 4)Kötü 5)Çok kötü
30. Türkiye’de herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldınız mı? 1)Evet 2)Hayır (Evet ise 31. Soruya geçiniz)
31. Hangi sebepten dolayı ayrımcılığa maruz kaldınız? 1)Dini inanç 2)Etnik kimlik 3)Cinsiyet 4)Konuşulan dil 5)Fiziksel Görünüş 6)Diğer...
32. Türkiye’de kendinizi dışlanmış hissediyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır 3)Diğer...
33. Türkiye’de en çok hangi konuda sorun yaşıyorsunuz? 1)Barınma 2)İş bulma 3)Sağlık 4)Eğitim 5)Kabul görme 6)Diğer..
34. Türkiye’de uyum sorunu yaşıyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır (Cevabınız Evet ise 35. Soruya geçiniz)
35. Hangi konuda en çok uyum problemi yaşıyorsunuz? 1)Gündelik ilişkiler 2) Resmi işlerde 3)Kültürel değerler 4)Dil 5)Din 6)Diğer..
36. Türkçe biliyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır (Cevabınız Evet ise 37. Soruya geçiniz.)
37. Hangi düzeyde Türkçe biliyorsunuz? 1)A1 (Başlangıç seviyesi) 2)A2 (Başlangıç üzeri) 3)B1 (orta seviye) 4)B2 (orta üzeri) 5)C1 (ileri seviye) 6)C2 (ileri üzeri)
38. Herhangi bir kursa katıldınız mı? 1)Evet 2)Hayır (Cevabınız evet ise 39. Soruya geçiniz)
39. Hangi kursa katıldınız? 1)Türkçe 2)İngilizce 3)Dikiş-Nakış 4)Aşçılık 5)Kuaförlük 6)Gitar 7)Halı Dokuma 8)Diğer...
40. Türk toplumunun size karşı olumsuz düşünceleri (önyargılı) olduğunu düşünüyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır
41. Sizin Türk toplumuna karşı olumsuz düşünceleriniz (önyargularınız) var mı? 1)Evet 2)Hayır
42. Sizce Türkler Afganistan Hazaralarını ne ölçüde tanıyor? 1)Hiç tanımıyor 2)Tanımıyor 3)Az tanıyor 4)İyi tanıyor 5)Çok iyi tanıyor
43. Siz Türkleri ne ölçüde tanıyorsunuz? 1)Hiç tanımıyor 2)Tanımıyor 3)Az tanıyor 4)İyi tanıyor 5)Çok iyi tanıyor
44. Türkleri en çok hangi yönden tanıyorsunuz? 1)Dili 2)Dini 3)Kültürü 4)Misafirperverliği 5)Dostlukları 6)Diğer...
45. Türk komşularınız var mı? 1)Evet 2)Hayır (Evet ise 46. Soruya geçiniz)
46. Türk komşularınızla ne sıklıkla görüşürsünüz? 1) Haftada bir kez 2)Haftada birkaç kez 3)Ayda bir kez 4)Özel günlerde (bayram, cenaze, düğün) 5)Hiç görüşmem
47. Türkiye’de kendinizi en yakın hissettiğiniz grup hangisidir? 1)Hazaralar 2)Afganlar (Peştü, Özbek, Tacik) 3)Türkler 4)İranlılar 5)Pakistanlılar 6)Suriyeliler 7)Diğer...
48. Türkiye’ye göç etme amacınız ne idi? 1)Türkiye’de kalmak 2)Türkiye’de bir süre kalıp başka ülkeye gitmek 3)Diğer...
49. Geri dönmeyi düşünüyor musunuz? 1)Evet 2)Hayır 3)Diğer...

Ek 1: (Devamı)

Aşağıdaki cümlelere ne ölçüde katıldığınızı işaretleyiniz.

1-Kesinlikle Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Kesinlikle Katılmıyorum

		1	2	3	4	5
A.	KİMLİĞE İLİŞKİN BİLGİLER					
1.	Hazara topluluğunun üyesi olmaktan memnunum.					
2.	Diğer Afganistanlılarla aramızda sıkı bir bağ vardır.					
3.	Kendimi Türk toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.					
4.	Türk toplumundan memnunum.					
5.	Türklerle aramızda sıkı bir bağ hissediyorum.					
B.	ETKİLEŞİME İLİŞKİN BİLGİLER					
6.	Türk arkadaşlarım var.					
7.	Türk arkadaşlarımla sinema-tiyatro gibi kültürel etkinliklere katılırız.					
8.	Türk arkadaşlarım olmasını isterim.					
9.	Türk komşularımızla görüşürüm.					
10.	Türk komşularımızın düşünlerine giderim.					
11.	Türk komşularımızın cenaze törenlerine katılırım.					
12.	Türk komşularımızın geleneksel yemeklerini yaparım					
13.	Türk komşularım bize yardımcı olur.					
14.	Türklerle daha yakın olmak isterim.					
15.	Bir Hazara ve Türk evlenebilir.					
16.	Dini inançlarımı rahat bir şekilde yaşıyorum.					
17.	Dini bayramlarımı kutlayabiliyorum.					
18.	Kültürel değerlerimi yaşatabiliyorum.					
19.	Geleneksel kıyafetlerimi giyerim.					
20.	Yöresel yemeklerimi yaparım.					
21.	Milli bayramlarımı kutlayabiliyorum.					
22.	Trabzon'daki yerel etkinliklere katılırım.					
23.	Yerel idare tarafından düzenlenen kurslara katılırım.					
24.	Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği'nin faaliyetlerine katılırım.					
C.	ÖTEKİLEŞTİRMEYE İLİŞKİN BİLGİLER					
25.	Türkiye'de Hazara olduğum için insanlar beni dışlıyor.					
26.	Türkiye'de dini inançlarımdan dolayı dışlanıyorum.					
27.	Türkiye'de kültürel farklılıklardan dolayı dışlanıyorum.					
28.	Kendi dilimi konuştuğum için dışlanıyorum.					
29.	Fiziksel görünümünden dolayı farklı bir ülkeye mensup olduğum anlaşıldığında insanlar benden uzaklaşıyor.					
30.	Yabancı olduğumuz için ev verilmiyor.					
31.	Yabancı olduğum için sözlü aşağılanma ile karşılaşıyorum.					
D.	SİSTEM ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN BİLGİLER					
32.	Emniyette olan işleri zamanında yapıyorum.(imza vb.)					
33.	Yasal işlemleri yaptıktan sonra şehir dışına çıkıyorum. (izin vb)					
34.	Hastane vb. masraflar için gerekli ücretleri ödüyorum.					
35.	Çalışma iznim var.					
36.	Yasalara uygun bir şekilde hareket ediyorum.					

Ek 2 : Anket Formu (Farsça)

مهاجرت هزاره‌های افغانستان به ترکیه بر اساس تئوری ادغام و مهاجرت جهانی: نمونه ولایت ترابزون

این نظرسنجی به هدف جمع‌آوری اطلاعات توسط دانشگاه تخنیک کارادنیز، رشته‌ی علوم اجتماعی مقطع ماستری یا کارشناسی ارشد تحت عنوان «مهاجرت هزاره‌های افغانستان به ترکیه بر اساس تئوری ادغام و مهاجرت جهانی: نمونه ولایت ترابزون» انجام میشود. این نظرسنجی تجربه‌های مهاجرت و ادغام هزاره‌هایی که از افغانستان، ایران، پاکستان و دیگر کشورها به ترکیه آمده، مقیم ترابزون شده‌اند، صاحب درخواست پناهندگی سازمان بوده و یا درخواست‌شان قبول شده است را مورد بررسی قرار میدهد. این نظرسنجی چون علمی می‌باشد، هیچ کدام از مشخصات شخصی، از جمله اسم و اسم فامیلی شما درج نمی‌گردد.

از شرکت شما در این نظر سنجی سپاسگزارم.

یاسمین دوغان

1. جنسیت: (1) زن (2) مرد	2. سن: (1) 25-18 (2) 35-26 (3) 45-36 (4) 55-46 (5) 56 به بالا
3. سطح تحصیل: (1) بی سواد (2) فقط خواندن و نوشتن (3) فارغ ابتداییه (4) ابتداییه را ترک کرده ام (5) فارغ متوسطه (6) متوسطه را ترک کرده ام (7) فارغ لیسه (8) لیسه را ترک کردم (9) فارغ پیش‌دانشگاهی (10) پیش‌دانشگاهی را ترک کرده‌ام (11) فارغ لیسانس (12) لیسانس را ترک کرده‌ام (13) فوق لیسانس (14) دیگر	
4. حالت مدنی: (1) مجرد (2) متأهل (3) طلاق (4) همسرش وفات کرده (5) همسرش مفقود شده (6) دیگر	
5. صاحب فرزند هستید؟ (1) بله (2) خیر	6. تعداد فرزند: (1) 3-1 (2) 4-6 (3) 7-9 (4) بالای 10
7. وضعیت مکانی که در آن زندگی می‌کنید: (1) صاحب خانه هستید. (2) کرایه (3) رایگان در اختیار شما قرار داده شده است. (4) دیگر	
8. با چه کسانی زندگی می‌کنید؟ (1) با همسر (2) با همسر و فرزندان (3) با فرزندان (4) با خانواده (5) با دوستان (6) با همسر و اقارب همسر (7) دیگر	
9. تعداد افرادی که در خانه زندگی می‌کنند؟ (1) 3-1 (2) 4-6 (3) 7-9 (4) بالای 10	
10. از کدام کشور آمده‌اید؟ (1) افغانستان (2) ایران (3) پاکستان (4) دیگر	
11. در کشوری که از آن آمده‌اید چند سال زندگی کرده‌اید؟ (1) 0-1 (2) 2-3 (3) 4-5 (4) 6-7 (5) 8-10 (6) 9-10 (7) بالای 11 سال (8) دیگر	
12. چند سال است که در ترکیه زندگی می‌کنید؟ (1) 0-1 (2) 2-3 (3) 4-5 (4) 6-7 (5) 8-10 (6) 9-10 (7) بالای 11 سال (8) دیگر	
13. چند سال است که در ترابزون زندگی می‌کنید؟ (1) 0-1 (2) 2-3 (3) 4-5 (4) 6-7 (5) 8-10 (6) 9-10 (7) بالای 11 سال (8) دیگر	
14. فعلاً کار می‌کنید؟ (1) بله (2) خیر (اگر جواب بله است لطفاً به سوال 15 و اگر خیر به سوال 16 جواب دهید.)	
15. فعلاً مشغول به چه کاری هستید؟ (1) خیاطی (2) کارگر ساختمانی (3) گارسونی (4) آشپزی (5) تعمیرکار (6) نجار (7) دیگر	
16. در کشوری که از آن آمده‌اید مشغول به چه کاری بودید؟ (1) خیاطی (2) کارگر ساختمانی (3) گارسونی (4) آشپزی (5) معلمی (6) مدیر شرکت (7) پولیس/عسکر اردو (8) نجار (9) تعمیرکار (10) پرستار (11) خانم خانه (12) کار نمیکردم (13) دیگر	
17. فعلاً درآمد خانواده را چه کسی/کسانی تهیه می‌کند؟ (1) همسر (2) بابا (3) خودم (4) فرزندم/فرزندان (5) از پسنداز (6) از پول قرض از اقارب (7) کمک «کیزیلای و ...» (8) دیگر	
18. فعلاً درآمد خانه‌ی شما در یک ماه به طور متوسط چقدر می‌باشد؟ (1) 0-500 لیر (2) 501-1000 لیر (3) 1001-1500 لیر (4) 1501-2000 لیر (5) بالای 2001 لیر	
19. دلیل مهاجرت شما به ترکیه چیست؟ (1) جنگ (2) دشمنی (3) جنگ و دشمنی (4) مشکلات اقتصادی (5) مشکلات صحتی (6) آموزش (7) دیگر	
20. در افغانستان (کشوری که از آن آمده‌اید) با مشکل امنیتی مواجه بوده‌اید؟ (1) بله (2) خیر (اگر جواب تان بله است به سوال 21 مراجعه کنید)	
21. در چه موردی با مشکل امنیتی مواجه بوده‌اید؟ (1) جان (2) مال (3) ناموس (4) جان و مال (5) جان و ناموس (6) همه (7) دیگر	

Ek 2: (Devami)

22. حکومت کشوری که از آن آمده‌اید (کارمندان ادارات دولتی) با هزاره‌ها چگونه رفتار می‌کردند؟ (1) خیلی خوب (2) خوب (3) متوسط (4) بد (5) خیلی بد
23. انسان های کشوری که از آن آمده‌اید با شما چگونه رفتار می‌کردند؟(1)خیلی خوب (2) خوب (3) متوسط (4) بد (5) خیلی بد
24. در کشوری که از آن آمده‌اید هیچ مورد تبعیض قرار گرفته اید؟(1) بله (2) خیر (اگر جواب بله است به سوال 25 جواب دهید).
25. به چه دلایلی مورد تبعیض قرار می‌گرفتید؟ (1) اعتقاد دینی (2) نژاد (3) جنسیت (4) زبان (5) دیگر
26. در کشوری که از آن آمده‌اید احساس محرومیت می‌کردید؟(1) بله (2) خیر
27. در ترکیه احساس امنیت می‌کنید؟ (1) بله (2) خیر
28. در ترکیه (کارمندان ادارات دولتی) با شما چطور رفتار می‌کنند؟ (1)خیلی خوب (2) خوب (3) متوسط (4) بد (5) خیلی بد
29. رفتار مردم ترکیه با شما چگونه است؟(1)خیلی خوب (2) خوب (3) متوسط (4) بد (5) خیلی بد
30. در ترکیه هیچ مورد تبعیض قرار گرفته‌اید؟(1) بله (2) خیر (اگر بله لطفاً به سوال 31 جواب دهید).
31. به کدام دلایل مورد تبعیض قرار گرفته‌اید؟(1) اعتقاد دینی (2) نژاد (3) جنسیت (4) زبان (5) از لحاظ ظاهری و چهره (6) دیگر
32. در ترکیه احساس محرومیت می‌کنید؟(1) بله (2) خیر (3)دیگر
33. در ترکیه با کدام مورد بیشتر مشکل دارید؟ (1) مسکن (2) پیدا کردن کار (3) صحت و سلامت (4) آموزش (5) قبولی پرونده (6) دیگر
34. در ترکیه در مورد ادغام و هماهنگی با جامعه و محیط با مشکل روبرو هستید؟(1) بله (2) خیر (جواب اگر بله است لطفاً به سوال 35 جواب دهید)
35. در کدام مورد ادغام و هماهنگی با جامعه و محیط با مشکل روبرو هستید؟(1) روابط روزانه (2) کارهای رسمی (3) ارزشهای فرهنگی (4) زبان (5) دین (6) دیگر
36. زبان ترکی بلدید؟ (1) بله (2) خیر (جواب اگر بله است لطفاً به سوال 37 جواب دهید).
37. در کدام سطح ترکی بلدید؟ (1) A1 (سطح ابتدایی) (2) A2 (بالاتر از سطح ابتدایی) (3) B1 (سطح متوسط) (4) B2 (بالاتر از متوسط) (5) C1 (سطح عالی) (6) C2 (بالای عالی)
38. تا حال در کورسی شرکت کرده‌اید؟ (1) بله (2) خیر (جواب اگر بله است لطفاً به سوال 39 جواب دهید)
39. در کدام کورس شرکت کرده‌اید؟(1) ترکی (2) انگلیسی (3) طراحی و دوخت (4) آشپزی (5) آرایشگری (6) گیتار (7) قالین‌بافی (8) دیگر
40. آیا فکر می‌کنید که مردم ترک در مورد شما فکر منفی (بدبینانه) دارند؟(1) بله (2) خیر
41. آیا شما نیز در مورد مردم ترک فکر منفی (بدبینانه) دارید؟ (1) بله (2) خیر
42. به نظر شما ترکها تا چه اندازه هزاره‌های افغانستان را می‌شناسند؟ (1) هیچ نمی‌شناسند (2) خیلی کم می‌شناسند (3) کم می‌شناسند (4) خوب می‌شناسند (5) خیلی خوب می‌شناسند
43. شما ترکها را چقدر می‌شناسید؟ (1) هیچ نمی‌شناسند (2) خیلی کم می‌شناسند (3) کم می‌شناسند (4) خوب می‌شناسند (5) خیلی خوب می‌شناسند
44. ترکها را بیشتر در کدام مورد می‌شناسید؟ (1) زبان‌شان (2) دین‌شان (3) فرهنگشان (4) مهمان‌نوازی‌شان (5) دوستی‌شان (6) دیگر
45. آیا همسایه‌ی ترک دارید؟ (1) بله (2) خیر (جواب اگر بله است لطفاً سوال 46 را جواب دهید).
46. هر چند وقت بار با همسایه‌ی ترک‌تان ملاقات می‌کنید؟ (1) در هفته یکبار (2) در هفته چند بار (3) در ماه یک بار (4) در روزهای خاص (عید، جنازه، عروسی) (5) هیچ ملاقات نمی‌کنیم
47. در ترکیه به کدام گروه‌ها خود را نزدیک حس می‌کنید؟ (1) هزاره‌ها (2) افغانستانی‌های دیگر (پشتون، ازبک، تاجیک) (3) ترک‌ها (4) ایرانی‌ها (5) پاکستانی‌ها (6) سوری‌ها (7) دیگر
48. دلیل مهاجرت شما به ترکیه چی بود؟ (1) ماندن و اقامت در ترکیه (2) مدتی در ترکیه بمانید و بعد به کشور دیگر بروید (3) دیگر
49. قصد برگشت دارید؟ (1) بله (2) خیر (3) دیگر

Ek 2: (Devami)

با جمله‌های زیر در چه درجه‌ای موافق هستید؟

1- کاملاً موافقم 2- موافقم 3- بالاتکلیف هستم 4- موافق نیستم 5- اصلاً موافق نیستم

	1	2	3	4	5
A. آ. اطلاعات در مورد هویت					
1. از اینکه عضو جامعه‌ی هزاره‌ها هستید راضی هستید؟					
2. در بین ما و دیگر افغانستانی‌ها یک رابطه‌ی ناگسستگی وجود دارد.					
3. خود را عضوی از جامعه‌ی ترک میبینم.					
4. از جامعه‌ی ترک راضی هستم.					
5. در بین ما و ترک‌ها یک رابطه‌ی ناگسستگی وجود دارد.					
B. ب. - معلومات در مورد ارتباط و تعامل					
6. دوست ترک دارید؟					
7. با دوستان ترک خود در فعالیت‌های فرهنگی مثل سینما و تئاتر شرکت میکنیم.					
8. می‌خواهم دوستان ترک داشته باشم.					
9. با همسایه‌های ترک خود ملاقات می‌کنیم.					
10. در عروسی‌های همسایه‌های ترک خود شرکت میکنم.					
11. در تشییع جنازه‌ی همسایه‌های ترک خود شرکت میکنم.					
12. غذاهای محلی همسایه‌های ترک خود را می‌پزم.					
13. همسایه‌های ترک ما، به ما کمک می‌کنند.					
14. می‌خواهم با ترک‌ها نزدیکتر و صمیمی‌تر باشم.					
15. یک هزاره و یک ترک میتوانند باهم ازدواج کنند.					
16. اعتقادات دینی و مذهبی خود را به راحتی اجرا کرده می‌توانم.					
17. عیدهای مذهبی را جشن گرفته می‌توانم.					
18. می‌توانم ارزش‌های فرهنگی خود را گرامی بدارم.					
19. لباس‌های محلی خود را میپوشم.					
20. غذاهای محلی خود را میپزم.					
21. جشن‌ها و مراسم‌های ملی خود را جشن گرفته می‌توانم.					
22. در فعالیت‌های محلی ترابزون شرکت میکنم.					
23. در کورس‌های آموزشی ادارات محلی شرکت میکنم.					
24. در فعالیت‌ها و برنامه‌های انجمن فرهنگی و همبستگی هزاره‌های افغانستان شرکت میکنم.					
C. ج. معلومات در مورد تبعیض					
25. در ترکیه به خاطر هزاره بودنم مورد تبعیض قرار میدهند.					
26. در ترکیه به خاطر باورهای دینی مورد تبعیض قرار میگیرم.					
27. در ترکیه به خاطر تفاوت فرهنگی مورد تبعیض قرار میگیرم.					
28. به خاطر صحبت کردن به زبان مادری‌ام مورد تبعیض قرار میگیرم.					
29. به خاطر ظاهر فیزیکی‌ام و اینکه از کشور دیگری هستم انسانها از من فاصله میگیرند.					
30. به خاطر خارجی بودنمان خانه‌کرایه داده نمیشود.					
31. به خاطر خارجی بودنم با حرف‌های حقارت‌آمیز مواجه میشوم.					
D. د. معلومات در مورد سیستم وفق و هماهنگی					
32. کارهای مربوط به اداره‌ی مهاجرت را در وقت و زمانش انجام میدهم. (امضاء)					
33. بعد از انجام کارهای رسمی و قانونی از شهر بیرون میشوم. (اجازه‌ی راه)					
34. هزینه‌های لازم را مانند هزینه‌های شفاخانه (بیمارستان) پرداخت میکنم.					
35. اجازه‌ی کار دارم.					
36. همیشه طبق قانون حرکت کرده و تابع قانون هستم.					

Ek 3: Görüşme Formu

ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON TEORİLERİ BAĞLAMINDA AFGANİSTAN HAZARALARININ TÜRKİYE'YE GÖÇÜ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

GÖRÜŞME FORMU

A. GÖÇ DENEYİMİNE İLİŞKİN SORULAR

1. Kendinizden biraz bahseder misiniz?

- Yaş, eğitim durumu, mesleği, medeni durum, çocuk sayısı, eş durumu vb.
- Türkiye'ye ne zaman hangi ülkeden ve nasıl geldiği, kimlerle yaşadığı, vb.

2. Türkiye'ye gelmeden önceki yaşantınızdan bahseder misiniz?

- Hangi ülkede yaşıyordunuz? Ne işle uğraşıyordunuz?
- Günlük yaşamınızdan biraz bahseder misiniz?
- Oradaki yaşantınızdan memnun muydunuz?
- Bulunduğu ülkedeki konumu sığınmacı, mülteci vatandaşı, hükümetin yaklaşımı

3. Türkiye'ye göç hikâyesizden bahseder misiniz?

- Göç etmenize sebep olan faktörler neler (kırılma noktası)
- Göç geçmişinin anlatılması, yol güzergâhı ve göç mekanizmaları
- Kimlerle birlikte geldiği, hava şartları, kaç gün sürdüğü vb.
- Türkiye ve Trabzon'u tercih sebepleri, akraba, hemşeri veya arkadaş olup olmadığı

B. GÖÇ SONRASI YAŞANILAN PROBLEMLERE İLİŞKİN SORULAR

4. Trabzon'a ilk geldiğiniz zaman hangi konularda sorun yaşadınız?

- Ev bulma konusunda herhangi bir sorun yaşanıp yaşanmadığı, kimlerin yardımcı olduğu, ev sahiplerinin tutumu,
- Göç edildiği zaman kendisi veya aile bireylerinden herhangi birinin sağlık problemi olup olmadığı veya göç sonrası yaşanan sağlık problemleri, sağlık hizmetlerinden faydalanma durumu sağlık hizmetlilerinin tutumu.
- Herhangi bir işte çalışıyor mu, çalıştığı işin sürekliliği, işverenin tutumu ücretini alma durumu,
- Eğitim hizmetlerinde (halk eğitim, örgün açık öğretim) faydalanma durumu, sunulan imkânlardan haberdar olma, çocuk varsa okuldan memnuniyet durumu

5. Gün içerisinde ne gibi işlerle uğraşıyorsunuz?

- Geldiğiniz ülkedeki yaşantınızla buradaki yaşantınız arasında ne gibi farklılıklar var.
- Bulduğunuz ülkede yapamadığınız ama burada yapabildiğiniz etkinlikler var mı (dışarıya yalnız çıkabilme, kurslara katılım vb.)

6. Kendi kültürünüzü burada devam ettirebiliyor musunuz?

- Giyim kuşam konusunda herhangi bir değişiklik olup olmadığı, geleneksel yaşantılarının değişip değişmediği

•

Ek 3: (Devamı)

C.TÜRK TOPLUMU İLE ETKİLEŞİM VE KÜLTÜRLEŞMEYE İLİŞKİN SORULAR

7. Türklerin size karşı tutum ve davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Komşuluk ilişkileri var mı, varsa birbirlerini ziyaret etme durumu, sıklığı, eğer yoksa Türklerle komşu ve arkadaş olma isteği,
- Düğün, cenaze, vb. gidip gelme durumu var mı?
- Herhangi bir dışlayıcı tavır vb durum yaşanmış mı, verilen tepki ne olmuş
- Grubunuzdan birinin bir Türk ile evlenmesini nasıl karşılıyorsunuz, böyle bir evlilik onaylanır mı?

D.SİSTEM ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN SORULAR

8. Kamu kurumlarında (emniyet vb.) yapılması gereken işlemleri vaktinde yapıyor musunuz?

- Sığınmacı ise izin almadan şehir dışına çıkıp çıkmadığı imza vermeye düzenli olarak gidip gitmediği, süresi geçmeden vaktinde işleri yapıp yapmadığı
- Çalışıyor ise çalışma izninin olup olmadığı, ödemesi gereken vergileri ödeme durumu
- Kamu kurumunda çalışanların yaklaşımı, herhangi bir sorun olduğunda çözülüp çözülmediği

E. GELECEĞE İLİŞKİN BEKLENTİ VE TALEPLER

9. Türkiye'ye gelmeden önce bir beklentiniz var mıydı?

- Var ise beklentinin karşılanıp karşılanmadığı, ne gibi beklentiler olduğu,

10. Geleceğe ilişkin planınız var mı var ise neler?

- Başka bir ülkeye gitme isteği, gidilmek istenen ülkede akraba olup olmadığı Türkiye'de kalma durumu, geri dönüş vb. sebepleri

11. Türkiye'deki göçmenlerin (sığınmacı, mülteci vb.) sorunlarına yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

12. Türkiye Cumhuriyeti, İl Göç İdaresi ve Emniyet Müdürlüğü gibi kamu kuruluşlarından beklentiniz nelerdir?

13. Türkiye'nin göç politikası hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce göç politikasının güçlü ve zayıf yönleri neler?

Ek 4: İl Göç İdaresi İzin Dilekçesi

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
Sosyoloji Bölüm Başkanlığı

14/01/2019

Sayı : 75247456/
Konu : Araştırma Sonuçları

TRABZON
İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim dalında Doç. Dr. Mine Gözübüyük TAMER'in danışmanlığında, Yasemin DOĞAN tarafından "Uluslararası Göç Ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye Göçü: Trabzon İli Örneği" başlıklı bir yüksek lisans tez çalışması yürütülmektedir.

Tez kapsamında, Afganistan'dan Türkiye'ye gelen ve Trabzon da yaşayan Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaraların göç süreçleri (Türkiye'ye geliş nedeni, giriş şekli yasal yasadışı giriş, hangi sınırdan girdiği, kaçakçılarla iletişim, verilen paranın miktarı ve neler yaşandığı) bununla birlikte Türkiye'de yaşadığı temel sorunlar (beslenme, barınma, eğitim, sağlık, uyum) ve Türk toplumuna aidiyet durumu, Türklerle iletişim, geri dönüş ve geleceğe ilişkin düşünceleri ve entegrasyon (sosyal-sistem entegrasyonu) eğilimleri incelenecektir. Araştırmaya ilişkin detaylı bilgi ve soruları ekte verilmiştir.

Bu çerçevede, çalışmanın saha boyutunun gerçekleştirilebilmesini teminen gerekli izinlerin alınması hususunu bilgilerinize arz ederim.

Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER
Sosyoloji Bölüm Başkanı

Ek:
Tez Öneri metni ve Araştırma Soruları 11 syf.

Ek 5: İl Göç İdaresi Tarafından Verilen İzin Yazısı

T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Sayı : 30391391-000-E.1558
Konu : Anket Çalışması/ Mülakat

25/01/2019

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (Edebiyat Fakültesi Dekanlığı Sosyoloji Bölüm Başkanlığı)

İlgi : a) 14.01.2019 tarihli ve 75247456 sayılı yazımız.
b) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 17.01.2019 tarihli ve 62103649-604.02.02/3814 sayılı yazısı.

İlgi (a, b) yazılarla birlikte; KTÜ Sosyoloji Bölümü Başkanı Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER' in öğrencisi Yasemin DOĞAN ile birlikte gerçekleştirmeyi planladığı " Uluslar arası Göç ve Entegrasyon Teorileri bağlamında Afganistan Hazaralar' ının Türkiye' ye Göçü : Trabzon İli Örneği " başlıklı yüksek lisans tez çalışması çerçevesinde, Trabzon' da yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda bulunan Hazaralara yönelik uygulanmak üzere anket çalışması / mülakat yapılması için izin talep edilmektedir.

Bilindiği üzere 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 94. Maddesinde : " (1) başvuru sahibinin ve uluslararası statü sahibinin tüm bilgi ve belgelerinde gizlilik esastır. (2) Ancak; başvuru sahibi ve uluslararası statü sahibi kişi ile yasal temsilcisi veya avukatı, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statü sahibi kişisel dosyasında yer alan belgeleri inceleyebilir, birer örneğini alabilir. Milli güvenlik ve kamu düzeninin korunması ile suç işlenmesinin işlenmesine ilişkin belgeler incelenemez ve verilemez. " başlıkları ile 2014/ 6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde; "yabancıların tüm bilgi ve belgelerinde gizlilik esas olup, bunlar kişinin izni olmadan üçüncü kişilerle paylaşamayacağı" hususu düzenlenmiştir.

Bu doğrultuda, yapılacak çalışmanızdan müdürlüğümüzce , çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiç bir aşamasında **ad, soyad, e-posta adresi, ikametgah adresi ile uyruk , din, mezhep, etnik gruba mensubiyet, siyasi görüş gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve halihazırda gönderilen anket sorularının içerisinden sayılan hususlardaki bilgi taleplerinin çıkarılması**; çalışmalar esnasında ses/ video kaydı alınmaması kaydı ile anket/mülakat soruları ve gerekli izin talepleriniz olumlu değerlendirilmiş olup;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Nusret ŞAHİN

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (reYyGE-8EbiNo-ulcO6A-IZHwQr-CW5SYTYp) kodunu yazınız.

Hükümet Konağı Kat:4 No:401
Telefon No: (462)223 22 45 Faks No: (462)223 29 60
e-Posta: trabzon@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.icisleri.gov.tr>

Bilgi için: SedefBAKAN
VERİ HA.VE KONT.İŞL.
Telefon No:

Ek 6: Üniversite Etik Kurul İzni

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
GENEL SEKRETERLİK
Hukuk Müşavirliği

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Hukuk Müşavirliği - Hukuk Müşavirliği İşleri Personel Birimi
11/04/2019 15:53 - 82554930-050.99-E.27989
02054291

Sayı : 82554930- 400 / 1209
Konu : Etik Kurul Belgesi

11/04/2019

Sn. Yasemin DOĞAN

"Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye Göçü: Trabzon İli Örneği" konulu tez çalışması için gerekli olan Etik Kurul incelemesi yapılmış ve onay verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
Rektör Yrd.

81080 – Trabzon / TÜRKİYE
Tel: +90 (462) 377 21 07 Faks: +90(462) 377 43 99 www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Elvan ÖZTÜRKMEN
hukukmusavirligi@ktu.edu.tr

Sayfa
1 / 1

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak teyidine <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:82554930-050.99-E.27989 ve Barkod Num.:2054291 bilgileriyle erişebilirsiniz.

Ek 6 (Devamı)

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
TOPLANTI TUTANAĞI

TARİH : 08.04.2019

SAYI : 1

KATILANLAR

Başkan	Prof. Dr. Yusuf SÖRMEN
Başkan Yrd.	Prof. Dr. Bünyamin ER
Üye	Prof. Dr. Mehmet Alaaddin YALÇINKAYA
Üye	Prof. Dr. Kader ŞAHİN
Üye	Prof. Dr. Atilla DOĞAN
Üye	Prof. Dr. Uğur OÇÜNCÜ

KATILMAYANLAR

Üye	Prof. Dr. Turgut Hacı ZEYREK
-----	------------------------------

GÜNDEM:

1. T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nun 27.03./2019 tarih ve 79157626-604.01.01-E.740 sayılı yazısının görüşülmesi,
2. T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nun 25.03./2019 tarih ve 84189007-399-E.914 sayılı yazısının görüşülmesi,

Toplantı, Etik Kurul Başkanı Prof. Dr. Yusuf SÖRMEN' in Başkanlığı'nda Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplantı Salonu'nda saat 11:30' da başladı.

GÜNDEME GEÇİLDİ

1. T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nun 27.03./2019 tarih ve 79157626-604.01.01-E.740 sayılı yazısı görüşüldü.

Gereği düşünüldü :

T.C.Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim elemanı Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN 'in danışmanlığında Garip TURAN tarafından yürütülmesi öngörülen, Hasret YILMAZ, Hatice KARATAŞ ve İlyada DEMİRCİ' nin ise proje araştırmacıları olarak önerildiği, " Kaçarak Evlenme Biçiminin Diğer Evlenme Biçimlerine Kıyasla Evlilik Sonrasına Olumsuz Etkileri : Trabzon Örneği" adlı TÜBİTAK 2209A (Bitirme Teziniz Proje Olsun) proje başvurusunda ortaya koyulan amaç ; "Proje başvurusunda öngörülen araştırmanın gerektirdiği bağlamında Doğu Karadeniz'de kaçarak evlenmenin diğer bölgelere göre daha yaygın olduğuna, kaçarak evlenme yoluyla oluşturulan ailelerin karşı karşıya kaldıkları sorunlara dikkat çekerek bu sorunların temelindeki nedenlerin araştırılması belirlenmektedir " ifade edilmektedir. Projede ankete katılacak kişilerin anket sorularına kendi istekleri ile cevap verecekleri, ayrıca ankette kimlik bilgilerine yer verilmediğinden " özel hayatın gizliliği ilkesi " ile de çalışmayacaktır. Bu gerekçeler ile değerlendirmeye konu edilen Projedeki anket sorularının etik açısından uygun olduğuna,

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Esnek toplama: <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:26014373-050.01.04-E.27430 ve Barkod Num.:2052330 bilgilerinizle erişebilirsiniz.

Ek 6: (Devamı)

2. T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nın 25.03./2019 tarih ve 79157626-604.01.01-E740 sayılı yazısı görüşüldü.

Gereği düşünüldü :

T.C.Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yasemin DOĞAN' ın " *Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye Göçü : Trabzon İl Örneği*" adlı tez çalışmasında 49 adet anketli soru, 36 adet cümlelere ne ölçüde katıldığına dair görüşleri işaretleme tablosu ile 13 adet görüşme formuna ait soruların etik açısından uygun olduğuna,

Oy birliği ile karar verildi.

Toplantı saat 12.00'da sona erdi.

Ek 6: (Devamı)

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
08.04.2019 TARİH VE 1 SAYILI TOPLANTI TUTANAĞI

Yusuf Sürmen

Prof. Dr. Yusuf SÖRMEN
Başkan

Bünyamin ER

Prof. Dr. Bünyamin ER
Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Turgut Hacı ZEYREK
Üye

Atila DOĞAN

Prof. Dr. Atila DOĞAN
Üye

M. Alaaddin YALÇINKAYA

Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA
Üye

Kader ŞAHİN

Prof. Dr. Kader ŞAHİN
Üye

İlgür UÇUNSU

Prof. Dr. İlgür UÇUNSU
Üye

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

İzlenim kaydedildi <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:26014373-050.01.04-E.27430 ve Barkod Num.:2052330 bilgileriyle erişebilirsiniz.

ÖZGEÇMİŞ

Yasemin DOĞAN 07.02.1993 tarihinde Gaziantep İli Şehitkâmil İlçe'sinde doğdu. 2007 yılında Mehmet Akif İlköğretim Okulu'nu; 2011 yılında Arif Nihat Asya Anadolu Lisesi'ni; 2016 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans programına başladı.

DOĞAN, bekâr olup İngilizce bilmektedir.